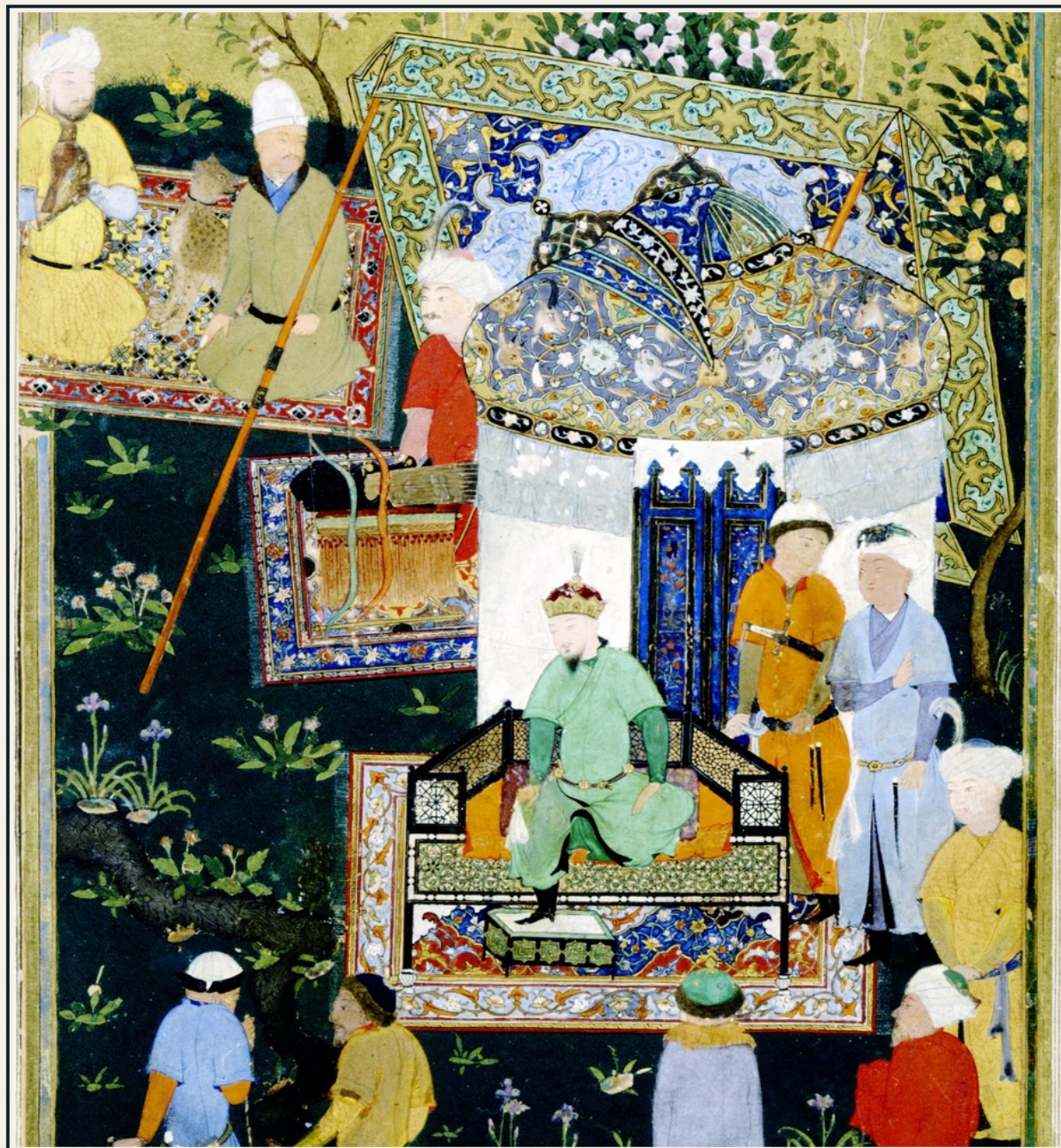

1403–1406

POSELSTVO K TAMERLÁNOVI

Ruy González de Clavijo

Deník kastilského vyslance
na cestě do Samarkandu

Tiráž

Poselstvo k Tamerlánovi

Deník kastilského vyslance na cestě do Samarkandu 1403–1406

Úplný český překlad s vysvětlivkami

Autor: Ruy González de Clavijo (zemřel 2. dubna 1412 v Madridu), komoří kastilského krále Jindřicha III.; v letech 1403 až 1406 vedl královo poselstvo k Timurovi do Samarkandu.

Původní název a vydání: *Embajada a Tamorlán*. Editio princeps pořídil Gonzalo Argote de Molina, Sevilla 1582; druhé vydání vyšlo u Sanchy v Madridu roku 1782. Dílo i vydání jsou volným dílem.

Předloha překladu: Guy Le Strange, *Embassy to Tamerlane 1403–1406*, řada The Broadway Travellers, Routledge, Londýn 1928. Le Strange nepřekládal z madridského tisku, nýbrž z petrohradského vydání I. I. Srezněvského z roku 1881, které stojí na tisku z roku 1582 a na rukopise z 15. století. Dílo i vydání jsou volným dílem.

Předloha a její zpracování: digitální kopie vydání z roku 1928 z Digital Library of India. Archivní textová vrstva je poškozená, protože rozpoznávací program čte archaizující ligatury sazby z roku 1928 chybně; text byl proto pořízen novým rozpoznáním z obrazu stránek ve 300 dpi. Ve skenu chybí jeden list, tištěné strany 56 a 57 ve druhé kapitole; to místo je přeloženo ze španělského tisku z roku 1782 a kolacováno s anglickým překladem Clementse Markhama, Hakluyt Society 1859.

Překlad, úvod a vysvětlivky: Staré texty. Překlad vznikl s pomocí umělé inteligence a prošel nezávislým kontrolním čtením proti anglické předloze; poznámkový aparát prošel dvěma dalšími nezávislými kontrolami. Jména, data a sporná čtení byla ověřována proti španělskému tisku z roku 1782 a proti anglickému překladu z roku 1859. Všechny sto dvanáct dvojic den v týdnu a datum bylo ověřeno výpočtem juliánského kalendáře. Přeložena je celá kniha; Le Strangeův vlastní úvod se nepřekládá. Není to vědecká edice.

Ediční zásada: autorův omyl se zachová, překladatelův se opraví. Clavijovy věcné chyby jsou součástí jeho díla a zůstávají v textu, kde se opatří ediční vysvětlivkou; zásahy anglického překladatele do autorova slova se naproti tomu vracejí, protože součástí díla nejsou. Podrobně o tom pojednává ediční úvod.

Obálka: *Timur udílí slyšení při svém nastoupení*, miniatura ze Zafarnáme Šarafuddína Alího Jazdího, rukopisu vzniklého kolem roku 1467 patrně v Herátu, uloženého v knihovně Univerzity Johnse Hopkinse v Baltimoru; převzato z Wikimedia Commons. Volné dílo.

Obrazový doprovod: *Dobytí Bagdádu*, list ze Zafarnáme pořízeného roku 1436 v Šírázu pro Timurova vnuka Ibráhíma Sultána, Metropolitní muzeum v New Yorku, přírůstkové číslo 55.121.17, Open Access; *Bitva na Amudarji* a *Stavba Veliké mešity v Samarkandu* z téhož rukopisu jako obálka, převzato z Wikimedia Commons. Všechny jsou volným dílem. Jde o timuridské dvorní malby, které vznikly šedesát let po poselstvu a mají Timura oslavit; nejsou to ilustrace k tomuto deníku a popisky u nich to uvádějí.

Vydal: JUDr. Libor Petříček (Staré texty), Březenská 2466/4, 182 00 Praha 8, www.stare-texty.cz

Výroba: Staré texty; elektronická publikace ve formátech EPUB a PDF

Vydání: první, elektronické

Rok vydání: 2026

Autorská práva: © Libor Petříček (Staré texty), 2026, k redakčnímu zpracování. Šíření podle licence CC BY-NC 4.0 (viz níže).

Text byl v tomto znění poprvé publikován na www.stare-texty.cz/knihovna/.

O Starých textech

Staré texty jsou digitální knihovna českých překladů historických pramenů z volného díla – pamětí, cestopisů, kronik a dalších svědectví lidí, kteří u událostí sami byli. Knihy jsou zdarma ke stažení ve formátech EPUB a PDF na www.stare-texty.cz. Překlady vznikají s pomocí umělé inteligence; u každé knihy je uvedeno, z jakého vydání se překládalo a co je přeloženo.

O zakladateli

Staré texty založil a provozuje JUDr. Libor Petříček, advokát se zálibou v historii. Cílem projektu je zpřístupnit českým čtenářům původní historické prameny, tedy svědectví očitých svědků, zdarma a v češtině.

Volné šíření

Tuto knihu můžete volně šířit, kopírovat, tisknout, upravovat i dále publikovat, avšak nikoli komerčně (licence Creative Commons Uveďte původ – Neužívejte komerčně 4.0, CC BY-NC 4.0). Podmínkou je uvést jako původní zdroj Staré texty s odkazem na www.stare-texty.cz, například: „Zdroj: Staré texty, www.stare-texty.cz“.

Chce-li kdo knihu použít jinak, než jak je uvedeno výše, musí k tomu mít předchozí souhlas provozovatele Starých textů. O souhlas lze požádat e-mailem na liborpetricek@gmail.com.

Obsah

Ediční úvod	5
I.	8
II.	17
III.	24
IV.	30
V.	36
VI.	43
VII.	50
VIII.	58
IX.	65
X.	72
XI.	78
XII.	86
XIII.	93
XIV.	101
XV.	109
XVI.	118
XVII.	126

Ediční úvod

Poselstvo

Dvacátého července 1402 se na pláni u Ankary utkala vojska dvou vládců, kteří se do té chvíle měřili jen hrozbami: osmanského sultána Bayezida I. a Timura, pána Samarkandu. Bitva skončila tak, že sultán padl do zajetí a jeho říše se propadla do občanské války vedené jeho syny. Mezi diváky té bitvy stáli dva Kastilci. Byli to Payo de Sotomayor a Hernán Sánchez de Palazuelos a poslal je král Jindřich III., aby mu podali zprávu o tom, který z obou mocnářů je silnější. Vrátili se s odpovědí a ještě s něčím navíc: s Timurovým vyslancem, s dary a se dvěma křesťanskými ženami, které Timur vyprostil z osmanského zajetí a poslal kastilskému králi darem.

Jindřich odpověděl druhým poselstvem, o němž vypravuje tato kniha. Vedl je **Ruy González de Clavijo**, králův komorník, a s ním šli dominikán a magistr teologie fray Alfonso Páez de Santa María a rytíř Gómez de Salazar. Vypluli z Puerta de Santa María v pondělí 21. května 1403 a do Alcalá de Henares, kde zastihli svého krále, dorazili v pondělí 22. března 1406. Cesta trvala dva roky a deset měsíců, vedla Středomořím do Konstantinopole, Černým mořem do Trapezuntu a odtud po suchu přes Anatolii a Persii do Samarkandu a stejnou cestou zpět. Gómez de Salazar z ní nevrátil: onemocněl v Chorásánu a zemřel krátce po příjezdu do Nišápúru.

Clavijo psal deník, ne vzpomínky. Zapisuje, kolik leguů ušli, co kde jedli, kdy byli zdržováni počasím a kolik dní čekali na slyšení. Právě ta zdánlivě úmorná přesnost dělá z knihy svědectví, jaké o Timurově dvoře nemáme od nikoho jiného.

Timur a Čingizovci

Timur bývá představován jako mongolský velkochán a jeho jméno se v Evropě ustálilo v podobě Tamerlán, zkomolenině z perského *Tímúr-i lang*, Timur Chromý. Čingizovec ovšem nebyl a chánský titul nikdy nepřijal. Pocházel z Barlasů, poturčeného mongolského kmene čagatajského ulusu, a po celý život vládl jako *amír* jménem loutkových chánů z Čingisova rodu, nejprve Sujurgatmyše a potom jeho syna Sultána Mahmúda.

Jeho pouto k potomku Čingischána bylo sňatkové. Po porážce amíra Husajna roku 1370 si vzal Saraj Mulk chánům, dceru Kazana chána, posledního čagatajského chána, a od té doby nosil titul *gürkán*, královský zeť. Ten titul je na jeho mincích a v jeho nápisech. Rodokmen, který ho s Čingisem spojuje přes Karačara nojana, zkonstruovali až timurovští dvorní dějepisci; Rašíd ad-Dín přisuzuje společného předka Barlasům jako kmeni, ne Timurovi osobně. Územně je však jeho stát přímým pokračováním čagatajského ulusu, tedy zadněasijského dílu Čingisovy říše — odtud ta polovičitost, kterou v jeho postavení cítí každý, kdo o něm píše.

Nejlepší doklad toho stavu věcí podává Clavijo sám, a aniž tuší, jak je cenný. Při slyšení v Samarkandu si všiml dvou mužů, kteří seděli Timurovi u nohou na zemi. Jedním byl syn Toktamyše, chána Zlaté hordy, druhým potomek onoho čagatajského chána, který kdysi vládl v provincii samarkandské. Figurant z rodu Čingisova sedí na podlaze u nohou amíra, jenž formálně chánem není. Vyslanec to zapsal jako podrobnost dvorního obřadu; nám to říká o legitimitě Timurovy vlády víc než celé kapitoly jeho dvorních panegyriků.

Co Clavijo viděl

Kniha má dvě roviny. Jednou je itinerář, podrobný až do přepočítávání dní, a druhou popis Timurovy říše v jejím posledním roce. Do Samarkandu je uvedli 8. září 1404, kdy Timur stavěl, slavil a chystal se na Čínu, a odjížděli v listopadu, kdy už nemohl stát na nohou a nosili ho v nosítkách. V únoru 1405

zemřel v Otrar. Clavijo je tedy posledním západním svědkem jeho dvora a jediným, kdo zachytil, jak ten dvůr vypadal, když se jeho pán již tělesně rozpadal.

Z toho, co zapsal, je několik věcí jedinečných. Popisuje přednostní spor o místa k sezení, při němž Timur rozkázal posadit Kastilce výše než vyslance čínského císaře, jenž mu právě přišel připomenout poplatek: tomu Číňanovi dal veřejně vyhlásit, že je vyslancem lupiče a Timurova nepřítele, a přidal hrozbu, že se už žádný Číňan s takovým poselstvím neodváží přijít. Popisuje, jak Timur dal zbořit vstupní portál právě dostavěné mešity, protože mu byl nízký, a jak potom dával z nosítek shazovat dělníkům do jam kusy vařeného masa, jako by kdo házel kosti psům, a chvílemi i peníze, aby práce šla rychleji. Popisuje samarkandské zahrady, slony, stany a hostiny, trh a řemesla, a také to, co se v knize o takovém panovníkovi nečeká: jak jeho velmožové po jeho ochrnutí nevěděli, jak se zachovat, a jak se vyslanců zbavili dřív, než se zvěst o jeho smrti rozšíří do provincií, jimiž budou muset projít.

Předloha a kolace

Clavijův text vyšel prvně v Seville roku 1582 péčí Gonzala Argota de Moliny, podruhé v Madridu roku 1782 u Sanchy. Z madridského tisku vzešly dva anglické překlady: Clementse Markhama pro Hakluyt Society roku 1859 a Guy Le Strangeův pro řadu Broadway Travellers roku 1928.¹ Le Strange ovšem nepřekládal z téže větve: jeho předlohou bylo petrohradské vydání Srezněvského z roku 1881, které stojí na tisku z roku 1582 **plus** na rukopise z 15. století. Obě anglické verze tedy mají různé verze předlohy a dají se proti sobě kolacionovat.

Přeloženo je z Le Strange 1928. Není to věc vkusu a dá se to doložit. Clavijo datuje svůj deník dvojicemi den v týdnu a datum, a ty se dají ověřit výpočtem juliánského kalendáře. V první kapitole souhlasí u Le Strange třináct dvojic ze třinácti, včetně všech pěti dat, která sám doplnil; u Markhama souhlasí pět z devíti a čtyři datované záznamy mu chybí docela. Le Strange navíc jako autor *The Lands of the Eastern Caliphate* spolehlivě ztotožňuje orientální místopis, v němž Markham tápe.

Táž metoda, uplatněná na celou knihu, vydala vysvědčení i samotnému Clavijovi. Ze sto dvanácti dvojic ve vlastním textu souhlasí sto deset. Na tříleté cestě se tedy mýlí dvakrát: na počátku listopadu 1404 „ztratil“ jeden den a posun drží asi dva týdny, než se u pátku 21. listopadu zase srovná, a středu 15. ledna 1405 zapsal tam, kde byl čtvrtek. Oba omyly má i španělský tisk, nejsou to tedy chyby anglického překladatele; v tomto vydání zůstávají v textu a mají vysvětlivku.

Ve skanu, z něhož se překládalo, chybí jeden list, tištěné strany 56 a 57 v druhé kapitole. Ověřeno kontrolou návaznosti čísel stran přes všech 419 obrázků: je to jediná mezera v celé knize. To místo je přeloženo ze španělského tisku z roku 1782 a kolacováno s Markhamem.

Le Strangeův vlastní úvod se nepřekládá, jeho poznámky a rejstřík však posloužily jako podklad našeho poznámkového aparátu. Patří mu za ně dík i tam, kde jsme ho museli opravit.

Jména a Clavijův pravopis

Clavijo zapisoval orientální jména podle kastilského pravopisu své doby, v němž *ch* znělo jako *č*, *j* jako *ch*, *x* jako *š* a *ll* jako *j*. Odtud jeho *Chagatay*, *Xamahi* nebo *Caraotoman*. Při znalosti těchto pravidel se z podob slova dá často uhodnout, co slyšel: *Babayeque* je Bábá Šejch, *Zaratan* je Taharten, *Susakania* je Sisakan.

V tomto vydání se orientální jména přepisují česky s délkami (Chorásán, Tabríz, Sultáníja), osmanská se píšou v turecké ortografii (Bayezid, Yıldırım, Süleyman Çelebi, Bursa) a u ztotožněných míst se drží dobová podoba předlohy, kdežto dnešní jméno patří do vysvětlivky: proto Konstantinopol, ne Istanbul, a Trapezunt, ne Trabzon. Clavijovy zkomoleniny zůstávají v textu jen tam, kde se ztotožnění nepodařilo.

¹Guy Le Strange, 1854 až 1933, anglický orientalista, autor *The Lands of the Eastern Caliphate* z roku 1905; jeho překlad vyšel u Routledge v Londýně roku 1928. Clements Markham, 1830 až 1916, cestovatel a zeměpisec, dlouholetý předseda Královské zeměpisné společnosti; jeho překlad vydala Hakluyt Society roku 1859.

Ediční zásady

Platí pravidlo, které je u překladu přes zprostředkující jazyk nutné vyslovit: **autorův omyl se zachová, překladatelův se opraví**. Clavijovy věcné chyby jsou součástí jeho díla a zůstávají v textu, kde se opatří ediční vysvětlivkou. Zásahy anglického překladatele do autorova slova se naproti tomu vracejí, protože součástí díla nejsou.

To rozhodnutí má v této knize pět následků. Le Strangeova sobota v první kapitole, kterou španělský tisk ani Markham nemají a kterou kalendář vyvrací, je vypuštěna. V patnácté kapitole doplnil v závorce den měsíce, vypočítaný z Clavijova chybného pátku, a ten se rovněž vypouští. V sedmnácté kapitole Clavijo napsal *Caraotoman*, tedy Kara Osman, a Le Strange to na šesti místech mlčky vyměnil za Kara Jusufa; španělský tisk má Clavijovo čtení a navíc poznámku, že ten muž býval Timurovým vazalem, což na Kara Jusufa nesedí vůbec. Autorovo čtení je obnoveno a vysvětlivka podává oba možné nositele jména. V druhé kapitole totéž s Muradem, kterého Le Strange opravil na Bayezida: oprava je věcně správná, ale patří do poznámky, ne do textu. A konečně středa 15. ledna, kterou překladatelka opravila na čtrnáctého, je vrácena do Clavijovy podoby.

Poznámkový aparát má sto dvacet vysvětlivek a je udělán v jednom průchodu podle seznamu prvních výskytů v celé knize, aby nevznikla dvojí hesla k téže osobě. Vysvětlivku dostává významné jméno, místo nebo událost u prvního výskytu; drobné zastávky a předáky, které zapsal jen Clavijo, aparát nekomentuje. U osob se uvádějí roky života, role a příčina smrti, je-li známa; co známo není, se nehádá. Osm hesel zůstalo neidentifikováno a je to u nich poznamenáno — u všech osmi je neurčil ani Le Strange, u jednoho to sám přiznává. Domněnky se do knihy nedávají: jednou vytištěné by se citovaly dál.

I.

Z Cádizu na Rhodos

Život a činy velikého Tamerlána, s popisem zemí, jež jsou pod jeho panstvím a vládou, jak je sepsal Ruy González de Clavijo, komorník Jeho Výsosti velmi velikého a vznešeného krále Jindřicha, třetího toho jména¹, svrchovaného pána Kastilie a Leónu. K tomu je přidán itinerář, v němž je popsáno vše, co se přihodilo v průběhu poselstva, které Jeho Výsost řečený král vypravil k jeho milosti řečenému mocnáři, známému též jako Timur Beg², roku od Vtělení tisícího čtyřstého třetího. Veliký pán Timur Beg přivedl k nicotě pána Samarkandu³ a zmocnil se onoho císařství, čímž se jeho panství a jeho vláda ustavily, jak bude hned vyloženo. Neboť přikročil potom k tomu, že si podmanil celou zemi Mogolistán⁴, k níž patří i císařství samarkandské, a vzápětí zemi Malé Indie⁵. Poté si podrobil celou zemi a císařství Chorásán⁶, jež je mocným panstvím, a hned potom podmanil a podrobil své moci celou zemi Tádžiků i panství města zvaného Rajj⁷. Dále si pak podmanil a podrobil své vládě celou Persii a Médii⁸ s panstvími Tabrízu⁹ a Sultánije¹⁰. Potom si podrobil země Gílán¹¹ a Derbent¹² spolu s Malou Arménií¹³ a Erzincanem¹⁴,

¹Jindřich III. Kastilský (1379–1406), zvaný el Doliente, Trpící, pro chatrné zdraví, které jej provázelo po celý život; králem kastilským a leónským byl od roku 1390. Byl to on, kdo k Timurovi vypravil obě poselstva, dřívější Payovo i toto; zemřel 25. prosince 1406 v Toledu, konkrétní nemoc však prameny nejmenují.

²Timur, 1336 až únor 1405, v západní tradici Tamerlán, od roku 1370 vládce Transoxanie se sídlem v Samarkandu a zakladatel timuridské říše, jež v době poselstva sahala od Malé Asie k Indii. Pocházel z turkizovaného mongolského rodu Barlas, a protože nebyl potomkem Čingischánovým, vládl po celý život formálně jménem loutkových čagatajských chánů.

³Samarkand leží v Zaráfšánské dolině, dnes v Uzbekistánu; Timur z něho roku 1370 učinil své sídelní město a hlavní město celé říše. Pánem Samarkandu, jež přivedl k nicotě, byl nejpravděpodobněji amír Husajn, Timurův švagr a zpočátku spojenec, s nímž potom o Transoxanii válčil.

⁴Mogolistán zde není dnešní Mongolsko, nýbrž země, které po rozpadu mongolské říše zůstaly čagatajskému ulusu ve Střední Asii. Kniha jím rozumí především Transoxanii na severním břehu Amudarji s hlavním městem Samarkandem, pojmenovanou podle Mongolů, kteří se tu usadili a splynuli s Turky; i řeč, které kniha říká mongolská, je ve skutečnosti turkická.

⁵Malá Indie není Indie v dnešním smyslu: dobově se tak nazývaly všechny země mezi Persií a vlastní Indií, tedy dnešní Afghánistán s Balúčistánem a Makránem. Hranice jí kniha vymezuje velmi obecně, protože o té zemi má jen zprávy z druhé ruky. Pánem Malé Indie, jež Timur přemohl v bitvě, se mýlí sultán dillíjský, proti němuž Timur vytáhl roku 1398.

⁶Chorásán je jméno velké východoiránské provincie, jež zabírala dnešní severovýchodní Irán, západní Afghánistán a jih Turkmenistánu, s městy Herátem, Mašhadem a Níšápúrem. Timur ji ovládl roku 1381 a v době poselstva ji spravoval jeho nejmladší syn Šáhruch.

⁷Rajj, antická Rhagai, bylo před mongolským vpádem největší město severní Persie; roku 1220 je Mongolové zničili a v době poselstva leželo v troskách. Jeho jméno však zůstalo jménem celého kraje, k němuž patřil i Teherán, a dnes je Šahr-e Rej jižní částí Teheránu.

⁸Médie je antický zeměpisný pojem, ne stát: historická Média ležela v severozápadní Persii v okolí Hamadánu, a tak je toho jména užito i zde, vedle Tabrízu a Sultánije. V dalších kapitolách však kniha Médií nazývá kraj mezi Persií a Chorásánem, se Semnánem, Dámghánem a Níšápúrem, takže se jméno v knize na jednom území neudrží.

⁹Tabríz v dnešním severozápadním Iránu byl hlavním městem Ázerbájdžánu a za ílchánů i celé Persie. V době poselstva to bylo největší obchodní město na západním okraji Timurovy říše, kde se stýkaly karavanní cesty od Trapezuntu a z Levanty; spravoval je Timurův vnuk mírzá Omar.

¹⁰Sultániju na plošině jihovýchodně od Tabrízu vystavěl ílchán Öldžejtü jako nové hlavní město Persie; po přenesení dvora z ní zůstalo kupecké město s jeho velikou kupolovou hrobkou. Dnes je to městečko v iránské provincii Zandžán.

¹¹Gílán je provincie na jižním pobřeží Kaspického moře, dnes iránská provincie téhož jména se střediskem v Raštu. Jeho vlhké nížiny byly hlavní perskou zemí hedvábí, které odtud šlo přes Sultániju do Sýrie; drželi je místní dynastové, kteří Timurovu svrchovanost uznali, ale v zemi zůstali.

¹²Derbent na západním pobřeží Kaspického moře, dnes město v ruském Dagestánu, uzavírá svými hradbami úzký průchod mezi horami a mořem, jemuž se říkalo Železná vrata; byla to jediná pohodlná cesta ze stepi na jih. Jménem Derbent kniha rozumí i kraj, který k městu patří.

¹³V knize se rozlišují tři Arménie a rozlišení je dobové: Malá Arménie je kilikijské království na jihu dnešního Turecka, Horní Arménie kraj okolo Erzincanu a Erzurumu v dnešním východním Turecku a Velká Arménie historická Armenia Maior na východ od Eufratu. Bez přívlastku se Arménií rozumějí arménské země mezi horním Eufratem a Arasem.

¹⁴Erzincan leží v úrodné rovině na horním Eufratu ve východním Turecku a je dnes střediskem stejnojmenné provincie. Bylo sídelním městem emíra Tahartena, Timurova vazala; v době, kdy tam poselstvo přišlo, byl už mrtev a o jeho dědictví se vedl spor, o němž vypravuje šestá kapitola.

s Erzurumem¹⁵ a Avnikem¹⁶. Pak podrobil své moci a vládě Mardin¹⁷ a zemi Gruzii, která hraničí s onou řečenou Arménií. Potom Timur přemohl v bitvě pána Malé Indie a odňal mu větší část jeho území; na druhé straně pak vyplenil město Damašek, zmocnil se též Aleppa a nakonec obsadil celou Mezopotámii s Bagdádem¹⁸.

Dobytí Bagdádu. List ze Zafarnáme pořízeného roku 1436 v Šírázu pro Timurova vnuka Ibráhíma Sultána; Metropolitní muzeum v New Yorku, přírůstkové číslo 55.121.17. Zobrazuje obléhání roku 1401.

Dále přepadl a zpustošil rozličné jiné země a království, vyhrál mnoho bitev a učinil mnoho záborů, až nakonec vytáhl proti tureckému sultánu Bayezidovi¹⁹ s přídomek Yıldırım²⁰, jenž byl jedním

¹⁵Erzurum ve východním Turecku leží na vysoké plošině v kraji, jemuž kniha říká Horní Arménie, a od starověku ovládá cestu z Anatolie do Persie. V době poselstva patřil Timurovi.

¹⁶Avnik byla pevnost na skále v pasinské rovině východně od Erzurumu, dnes ves Güzelhisar v okrese Köprüköy v turecké provincii Erzurum. Byla hlavní oporou Turkmenů Černé ovce, dokud ji Timur roku 1394 po více než čtyřicetidenním obléhání nevzal.

¹⁷Mardin, město vystavěné na skalním ostrohu nad mezopotámskou rovinou v dnešním jihovýchodním Turecku. V Timurově době je drželi Artukidové a jeho pevnost platila za nedobytnou; Timur ji obléhal roku 1394 i roku 1401.

¹⁸Bagdád na Tigridu, dnes hlavní město Iráku, byl tehdy sídelním městem sultána Ahmada Džalájira. Timur jej vzal poprvé roku 1393 a po Ahmadově návratu znovu roku 1401, kdy po čtyřicetidenním obléhání dal obyvatelstvo vyhladit a město velkou částí rozbořit.

¹⁹Bayezid I., osmanský sultán (asi 1360–1403), vládl od 16. června 1389. V bitvě u Ankary 20. července 1402 jej Timur zajal a Bayezid zemřel 8. března 1403 v zajetí v Akşehir; osmanští letopisci pozdější doby mluví o sebevraždě (?), pramen to však nerozhoduje.

²⁰Yıldırım je turecky „blesk“; přídomek si Bayezid I. vysloužil rychlostí svých pochodů a v textu stojí místo samostatně místo vlastního jména.

z největších a nejmocnějších panovníků, jaké svět viděl. V jeho tureckých zemích jej Timur přinutil k bitvě poblíž hradu a města, které se nazývá Ankara²¹. V té bitvě Timur zvítězil a tureckého sultána zajal, jeho i jednoho z jeho synů. Přihodilo se pak, že při té bitvě byli přítomni dva vyslanci, kteří přišli od vysokého a mocného pána Jindřicha, z Boží milosti krále Kastilie a Leónu — ježž Bůh zachovej —, a jména těch dvou mužů byla Payo de Sotomayor a Hernán Sánchez de Palazuelos. Ty dva vyslal král Jindřich, aby vyzvěděli a podali zprávu o moci a síle, jaká náleží na jedné straně tomuto Timuru Begovi a na druhé straně tureckému sultánu Yıldırımovi, a aby si poznamenali, jak velká je družina a jak nesčetné zástupy národů, které může každá z obou stran postavit proti svému soupeři, a aby tak oznámili, která z nich má větší naději v tom zápolení zvítězit.

Stalo se, že po té bitvě u Ankary se pán Timur dozvěděl o přítomnosti těch vyslanců, totiž Paya a Hernána Sáncheze, a protože měl krále kastilského v úctě, uctil je velmi, vodil je s sebou ve své družině a hostil je nad míru vznešeně. Když se pak od nich dopodrobna dověděl o moci onoho vysokého a mocného pána, krále kastilského, a o veliké vážnosti, jíž se těšil mezi ostatními králi křesťanstva, odevzdal jim mnohé dary pro jejich pána krále, aby si získal jeho přátelství. A krátce po svém velikém vítězství v bitvě u Ankary se Timur rozhodl poslat do Kastilie svého vlastního vyslance s listy od sebe a s velikým darem, jenž měl zvláště dosvědčit jeho přátelství. Tím tatarským vyslancem byl jistý čagatajský šlechtic²² jménem hádží Muhammad, který měl ve své péči Timurův list a dary, jež jím Timur poslal našemu králi; a když přišel do Španělska na dvůr krále Jindřicha, vydal Jeho Výsosti vše, co mu Timur Beg uložil, totiž s listem i dary a drahokamy a ženy, které Timur nyní posílal zpět do Španělska do bezpečné ochrany. Když tedy král Jindřich obdržel ony listy a dary a poznal, s jakým záměrem mu Timur v těch listech psal i jaké poselství přinesl jeho vyslanec a jak velikou náklonnost k němu Timur chová, rozhodl se ze své strany vypravit poselstvo na odpověď s dary, aby tak rozhojnil přátelství, jež bylo mezi ním a Timurem Begem.

Náš král tedy přikročil k tomu, aby za své vyslance v novém poselstvu ustanovil tyto tři, totiž fraye Alfonsa Páeze de Santa María²³, jenž byl magistrem teologie, Ruye Gonzáleze de Clavijo a Gómeze de Salazara²⁴, jednoho ze své královské gardy; a jim Jeho Výsost odevzdala své listy a knížecí dary. A protože bylo toto poselstvo nad jiné obtížné a bylo vypraveno do zemí velmi vzdálených, pokládal jsem za nutné a náležité, aby všechna místa, která jsme navštívili, byla zapsána, a s nimi aby byly popsány země, jimiž jsme procházeli, i to, co se nám po celou tu dobu kde přihodilo. Neboť budou-li tyto věci takto zapsány, vypravovány a oznámeny, jak nejlépe dovedeme na následujících listech, neupadnou v zapomenutí a neztratí se. Proto jsem ve jménu Božím, v jehož rukou všechny věci jsou, a ke chvále nejblahoslavenější Panny Marie, jeho matky, začal psát toto vypravování ode dne, kdy jsme my, vyslanci, dorazili do Puerta de Santa María, jež leží proti Cádizu. Tam jsme měli v úmyslu nalodit se na karaku, na níž jsme měli vyplout; a v našem průvodu se vracel domů onen vyslanec pána Timura, jenž byl, jak už bylo řečeno výše, poslán k našemu králi.

V pondělí 21. května roku Páně 1403 jsme my, vyslanci, jak bylo řečeno, dorazili do Puerta de Santa María a téhož dne jsme odeslali některé zásoby, jež jsme s sebou přivezli, aby byly převezeny přes cádizskou zátoku a vzaty na palubu karaky, na níž jsme měli plout; a byly to zásoby nad to, co bylo právě posláno v opatrování několika našich služebníků a už naloděno, a to ze Sevilly a z Jerezu. Následujícího dne, v úterý 22. května, jsme se tedy nalodili na bárku a s námi jel messer Julián Centurio, kapitán té karaky, na níž jsme měli všichni společně cestovat, a přepluli jsme zátoku do přístavu Las Muelas,

²¹Ankara, dnes hlavní město Turecka, byla tehdy opevněným městem na anatolské plošině. V bitvě, která se u ní strhla 20. července 1402, porazil Timur osmanského sultána Bayezida a zajal jej.

²²Jméno je po Čagatajovi, asi 1183–1242, druhém synu Čingischánově, zakladatele mongolské říše; Čagatajovi zůstavil otec země od Almaliku k Amudarji s Bucharou a Samarkandem a podle něho se nazýval čagatajský ulus a s ním i turko-mongolská kmenová aristokracie, k níž patřil Timurův rod Barlas. V Timurově době tedy jméno Čagataj neznamená příslušnost k panovnickému rodu, nýbrž k vrstvě ulusu, která drží vojsko a úřady.

²³Fray Alfonso Páez de Santa María, dominikán a magistr teologie, uvedený v královském jmenování na prvním místě ze tří vyslanců; mimo tento deník o něm není nic bližšího známo.

²⁴Gómez de Salazar, muž královské gardy Jindřicha III. a jeden ze tří vyslanců tohoto poselstva; mimo tento deník a listiny poselstva o něm není nic bližšího známo.

jenž je u Cádizu a kde karaka kotvila. Potom ve středu, nazítří, jsme na karace vypluli a opustili břehy Španělska; čas byl příznivý a k večeru jsme byli na dohled od mysu Spartel. Nazítří, ve čtvrtek, dospěla loď na úroveň Tangeru a hor na barbarském pobřeží; odtud zamířila napříč k mysu Tarifa a k Jimeně, a minuvši Ceutu, dostala se k Algecirasu a Gibraltaru. Potom k Marbelle; a podél všech těch břehů jsme pluli tak blízko, že jsme jasně rozeznávali města ležící v patě horského pásma, které tu lemuje úžinu, neboť téhož dne jsme dostihli vrchů známých jako Sierra de la Fi.

V pátek, jenž byl 25. dnem května, když se jasně rozednilo, jsme se ocitli na dohled od Málagy a spustili v tom přístavu kotvu. Loď tu zůstala ten den a také následující sobotu, neděli, pondělí a úterý, protože kapitán musel vyložit několik nádob olivového oleje a jiné zboží. Město Málaga leží na rovině a při samém moři. V obvodu města je výběžek země, který se vysouvá do moře, a na něm vysoko postavený hrad stojící na pahorku, celý obepnutý dvojitou hradbou. Za městem je jiný hrad, větší rozsahem i výškou, jenž se nazývá Alcazaba, a od onoho vnitřního hradu k tomuto vnějšímu se táhnou dvojité hradby, které jdou po celé délce vedle sebe. Pod městem a za ním, tam, kde do moře vybíhá jiný mys, jsou loděnice a zbrojnice; a za nimi opět počíná hradba, která ustupuje od nábřeží do vnitrozemí a má ve svém obvodu mnoho věží. Ta hradba obepíná mnoho krásných zahrad patřících městu; a za nimi se daleko vzadu zvedá vysoké horské pásmo, na jehož svazích leží mnoho usedlostí s vinicemi a zahradami. Podél pobřežního pruhu mezi mořským břehem a městskou hradbou jsou vystavěny sklady, které slouží za skladiště zboží, a město samo je velmi hustě obydlené.

Následující středu, jež byla 30. května, karaka vyplula z Málagy a plula podél břehu pod horským pásmem, jehož svahy byly posety obilnými lány, vinicemi a zahradami. Potom jsme přišli k Vélez-Málaze, vysoko postavenému hradu stojícímu na boku hory, a dále minuli Almuñécar, město ležící dole při mořském břehu, a k večeru jsme měli na dohled pásmo Sierry Nevady a pluli pod ním. Nazítří, ve čtvrtek, byla loď na úrovni mysu Palos, jenž leží před Cartagenou, a v pátek jsme obepluli mys Martín v patě vysokého horského pásma, které patří ke katalánské provincii. V sobotu za rozbřesku jsme byli na úrovni neobydleného ostrova zvaného Formentera a už jsme měli na dohled ostrov Ibizu; a když jsme k ní dospěli, strávili jsme celou tu sobotu i následující neděli, pondělí a úterý křižováním u pobřeží, neschopni obeplout mys a dostat se do přístavu, neboť vítr byl pořád proti nám. Té úterní noci jsme však konečně dorazili do ibizského přístavu, a ten den byl 5. červen. Kapitán tu vyložil mnoho nákladu, který přivezl, a vzal na palubu náklad jiný, naloživ sůl; a loď tu ležela od úterka, kdy jsme přijeli, celou středu, čtvrtek i pátek a nemohla odplout, protože proti nám foukal protivítr. Vskutku teprve ve středu 13. června jsme byli schopni vyplout. Ale pak oba následující dny, ve čtvrtek i v pátek, nastalo bezvětrí, takže jsme urazili jen málo cesty.

Ibiza je jen malý ostrov, pět leguů do délky a tři do šířky. Téhož dne, kdy loď dospěla k ostrovu, jsme my tři vyslanci vystoupili na zem, a správce, který tam velí a je k tomu ustanoven králem aragonským, dal pro nás ihned připravit byt. Dále poslal dolů lidi a koně, aby nás dovedli vzhůru do města. Celý ostrov je jediná hromada vysokých hor, jejichž dolní svahy jsou pokryty borovými lesy. Hlavní město je velmi lidnaté a stojí na velkém pahrbku, který shlíží na moře. Město je obeháno třemi hradbami a v prostoru mezi každými dvěma vystavěli mnoho domů. Na vrcholu kopce uvnitř města, na místě nad mořem, stojí hrad s vysokými věžemi a obvodovou hradbou, a proti hradu je kostel, jenž má velmi vysokou věž, takřka hradu rovnou. Za městem a hradem je pak ještě další, vnější městská hradba. Po celém ostrově Ibize jsou mnohé solné pánve, kde se vyrábí mnoho soli velmi výborné jakosti. Sbírá se na konci letního období a vzniká odpařením mořské vody, kterou do pánví napustí. Ty pánve nesou dobrý výnos, neboť každoročně sem přichází mnoho lodí z Levanty a nakládají tuto sůl. V hranicích města stojí věž, v níž je mnoho komnat, a nazývá se Avicennova věž; neboť prý byl Avicenna rodák z tohoto ostrova Ibize. Na městských hradbách a na jejich věžích je vidět mnoho jizev po dělových kulích, které na to místo vrhal zvěčnělý král Petr IV. Aragonský, když ostrov obléhal.

Následující sobotu, jež byla 16. června, jsme v hodinu nony pluli podél ostrova Mallorky, a to tak blízko, že jsme dokonale rozeznávali lidi na venkově; a v nejbližší neděli jsme míjeli ostrov zvaný Cabrera, kde je malý hrad. V pondělí a v úterý jsme urazili velmi málo cesty, protože vítr byl slabý, ale onu středu

jsme byli na úrovni ostrova Menorky a odtud jsme pluli dál a vstoupili do Lyonského zálivu. Ve čtvrtek, v pátek a v sobotu jsme ten záliv přepluli a užili dobrého času, takže v neděli, jež byla svatojánským dnem, 24. června, jsme dospěli k ostrovu zvanému Linera, který patří k panství aragonského vicekrále. V pondělí za rozbřesku jsme se octli v průplavu mezi dvěma ostrovy, Korsikou a Sardinii; a na ostrově Korsice stojí hrad jménem Bonifacio, jenž patří jistému janovskému pánu, zatímco proti němu na ostrově Sardinii je jiný hrad, zvaný Longosardo, který patří Katalánům. Ty dva řečené hrady na ostrovech Korsice a Sardinii stojí na mořském břehu a hledí si vzájemně do očí, jako by úžinu hlídaly; a ta úžina, jež ony ostrovy rozděluje, je velmi těsná a pro plavbu nebezpečná. Tento průjezd se nazývá Ústí čili Bonifacijská úžina.

V úterý, nazítří, jsme pluli blízko ostrova, jenž leží před italskou pevninou a nazývá se Ponza; teď je neobydlený, ačkoli kdysi na něm lidé žili, neboť tu bývaly dva kláštery a k nim mnoho velkolepých staveb, jež se přičítají básníku Vergiliovi. Na pevnině po levé ruce, když jsme pluli dolů a ostrov nám zůstal po pravici, jsme spatřili vysoké horské pásmo, které nese jméno Monte Cassino. Zde je vidět hrad zvaný San Felice, jenž patří neapolskému králi Ladislavovi²⁵. Když jsme postoupili dál k jihu, spatřili jsme u pobřeží jiné horské pásmo a v jeho patě se pak objevilo město Terracina, které patří k území Říma a je od toho hlavního města vzdáleno jen dvanáct leguí. Zemi mezi domy města Terraciny a mořským pobřežím zabíralo mnoho zahrad a mezi vysokými stromy se objevily budovy ženského kláštera, ale všechny jeptišky odvěkli do zajetí barbarští Maurové. Ve středu naše plavba pokračovala a následujícího dne, ve čtvrtek 28. června, jsme k večeru dospěli do přístavu Gaety. Tam jsme shledali, že můžeme zakotvit tak blízko břehu, že bylo možné položit lávku až k městské hradbě a po ní vystoupit na zem. Když jsme vystoupili na zem, ubytovali jsme se my vyslanci v hospodě poblíž kostela San Francisco za městem; karaka tam zůstala následujících šestnáct dní, zatímco kapitán vykládal náklad určený některým kupcům onoho přístavu a na jeho místo pak bral na palubu olivový olej.

Město Gaeta i jeho přístav jsou obojí velmi krásné, byť vjezd do přístavu je těsný; uvnitř se však rozšiřuje. Kolem celého města jsou vysoké kopce, na nichž je vystavěno mnoho hradů a krásných domů, a všechny stojí ve svých zahradách. Po levé ruce, když se vplouvá do přístavu, je vidět vysoký kopec a na jeho vrcholu hrad, jenž je strážnou věží; tu prý vystavěl Roland²⁶, a proto se nazývá Rolandova věž. Od toho kopce se vzadu táhne jiný, s ním sousedící, na němž jsou vystavěny domy města, stojící jeden pod druhým až k vodám přístavu. Odtud se domy rozkládají podél celého mořského pobřeží a za nimi je městská hradba, do níž se bijí mořské vlny. Nad vjezdem do přístavu, tam, kde hradba po obou stranách končí, se zdvihají dvě věže, jejichž základy stojí ve vodě; a od jedné věže k druhé lze počítat asi tolik, kam dostřelí katapult. Od jedné věže ke druhé natahují v případě potřeby řetěz, za nímž mohou galéry a jiné lodi za války bezpečně ležet. Na výšině, jež běží mezi kopcem, na němž jsou vystavěny domy města, a sousedním kopcem Rolandovy věže, byla vztyčena další věž s mnoha vysokými baštami a cimbuřím posazeným na hradební zdi, která ji spojuje s hradbami Rolandovy věže. Tímto opevněním je město chráněno na svém kopcovitém svahu a zároveň je i kopec Rolandovy věže zajištěn proti útoku.

Gaeta je od moře rovněž dobře chráněna, neboť vody obepínají ten mys z obou stran; a za války nemají strach, protože z výšin uvnitř města mohou nepřátelské lodi vyhlédnout a zabránit jim ve vjezdu do přístavu. Při opevnění města byla vystavěna další hradba, jež se táhne nějaký úsek podél mořského břehu a uzavírá ve svém obvodu vysoký kopec, který tak ze dvou stran hledí na mořské vody. Ten kopec je pokryt vinicemi, zahradami a olivovými sady. Podél hradby, která spojuje ten kopec s městským opevněním, a uvnitř ní běží ulice, po obou stranách zastavěná domy a krámy. Po jedné straně té ulice stojí kostel lidem velmi uctíváný, jenž nese jméno Panny Marie Zvěstování, a naproti, po druhé straně ulice, je jiný kostel, totiž svatého Antonína. Při kostele Panny Marie je zde krásný klášter svatého Františka.

²⁵Ladislav Neapolský z rodu Anjou-Durazzo (1377–1414), král neapolský od roku 1386, o království však vedl devět let válku s Ludvíkem II. z Anjou a Neapole samé se zmocnil teprve roku 1399. Zemřel 6. srpna 1414 v Neapoli na nemoc, která jej skolila měsíc předtím; dobové zprávy o otravě zůstaly nedoloženy.

²⁶Roland, paladin Karla Velikého a hrdina Písně o Rolandovi, jenž podle ní padl v Roncevalském průsmyku, je postava literární, ne historická. Věž na kopci nad gaetským přístavem, kterou mu místní podání připisovalo a jež se po něm nazývá Torre d'Orlando, je římské mauzoleum Lucia Munatia Planka, vystavěné krátce po roce 22 před Kristem na vrcholu Monte Orlando.

Na vzdálenějším konci té ulice, o níž mluvíme, stoupá ochranná hradba po svahu kopce, přechází přes něj a svažuje se k mořskému břehu na druhé straně, takže vzadu onen kopec úplně uzavírá. Ta dlouhá opevněná hradba byla vystavěna proto, aby za války žádná nepřátelská loď nemohla zde přistát a aby město bylo takto bezpečné před přepadem.

V místě, kde se tato vnější hradba, obepínající svahy kopce, spojuje s městskou hradbou Gaety, stojí kostel Nejsvětější Trojice a poblíž něho rozličné věže, každá jako tvrz, jež chrání okolní domy. Nedaleko toho kostela je na vrcholu kopce jeskyně a vypadá, jako by byla vytesána lidskou rukou. Je však přirozená; otvor do boku kopce má na výšku asi deset sáhů a pak se zařezává dolů na padesát kroků, a chodba je tak těsná, že jí může projít jen jeden člověk po druhém. Na vzdálenějším konci je poustevnická cela, jež nese jméno svatého Kříže a nazývá se Santa Cruz. Bylo nám řečeno, že se ve městě Gaetě chovají listiny, které praví, že se ta jeskyně otevřela sama, totiž právě v ten den, kdy náš Pán Ježíš Kristus podstoupil smrt.

Vnější městská hradba, o níž jsme mluvili, uzavírá veliké množství krásných zahradních pozemků, zabraných výsadbami pomerančů, citronů a cedrátů, a s nimi i vinice a olivové sady. Je tu mnoho venkovských domů s terasovitými střechami a celý ten kraj je pro oko nad jiné krásný. Za touto vnější městskou hradbou pak začíná dlouhá ulice domů, která běží podél mořského pobřeží a má krásné stavby a mnoho paláců. Všechny stojí ve svých zahradách, jež jsou zavlažovány horskými potoky, které tu stékají. Ta ulice obchází celou zátoku a vzdaluje se od města; a na jejím vzdálenějším konci je městečko zvané Mola di Gaeta, které vskutku leží dobré dvě leguy od města Gaety. Celá délka té ulice domů je dobře vystavěna a po celé délce vydlážděna; a nad ní se zdvihá kopcovitý svah, pokrytý mnoha dvorci a vesnicemi. Stojíš-li v městě Gaetě, můžeš hledět a kochat se tím hustě obydleným krajem, a je to vskutku div krásy a bohatství. Během toho, co se naše loď v Gaetě zdržela, šli jsme si prohlédnout všechna ta místa, o nichž jsme mluvili, a navštívili jsme ještě za městem Molou jiné městečko s vysokým hradem. Vskutku bylo mnoho jiných takových míst všude okolo na svazích kopců, které se svažují z horského pásma, v jehož patě na mysu město Gaeta leží. Konečně po pravé ruce od vjezdu do přístavu je vystavěna velmi vysoká věž k vyhlížení a nazývá se věž Garigliano.

Všechna ta města a země náležely dříve hraběti z Fondi, nyní však jsou částí panství krále Ladislava, jenž se jich zmocnil po své válce s králem Ludvíkem²⁷. Domy v městě Gaetě jsou vskutku velkolepé a jsou vystavěny jeden pod druhým, jak se svah kopce snáší k vodám přístavu. Všechny mají vysoká okna, jež hledí na moře. Nejkrásnější čtvrtí města je ta hlavní ulice, která běží v rovině podél pobřeží. Ostatní ulice jsou těsné a vysoko zastavěné, strmé a chodí se v nich zle. V hlavní ulici je mnoho obchodního ruchu a po celý rok tu obchod neustává. V době, kdy král Ladislav vedl válku proti králi Ludvíkovi, pozbyl celého království neapolského, vyjma právě tohoto města Gaety; a z Gaety nakonec vyrazil a království neapolské si dobyl a získal zpět. Když král Ladislav dlel v městě Gaetě a byl tam oženěn s paní Konstancií, dcerou Manfreda, pána z Chiaramonte, zapudil ji od sebe a potom ji — ale proti její vůli — oženil s jedním ze svých vasalů, synem messera Ludvíka z Capuy. Vypravuje se dále, že král Ladislav byl v onom kostele, o němž jsme mluvili výše, zvaném Nejsvětější Trojice, při tom sňatku sám přítomen a před velikým sběhem svého lidu, jenž se tam shromáždil, vzal jejich ruce, aby je spojil v manželství, a dal obřad vykonat; a dále že téhož dne odpoledne vzal král Ladislav sám za ruku onu paní, která byla či bývala jeho ženou, a veřejně s ní tančil. Později prý měla ve zvyku mluvit s otevřeným pohoršením o mnohých hanebnostech a nahlas o nich hovořit na ulici i na tržišti. Král Ladislav učinil vskutku vše, co učinil, podle rady královny Markéty, své matky, a potom se oženil s paní Marií, jež byla sestrou krále kyperského. Se svou první ženou, řečenou paní Konstancií, s níž žil v manželství jen rok a půl, neměl král děti, ačkoli ta paní měla se svým druhým mužem od té doby mnoho synů. Král Ladislav má však také sestru, jež se nazývá paní Johana a je provdána za vévodu štyrského a babenberského, a praví se o ní, že je to žena nad jiné krásná.

²⁷Ludvík II. z Anjou (1377–1417), vévoda z Anjou a hrabě provensálský, jež avignonský protipapež Klement VII. roku 1389 korunoval králem neapolským. Do Neapolského království vpadl roku 1390, devět let v něm válčil s Ladislavem a roku 1399, kdy Ladislav obsadil Neapol, je pozbyl a vrátil se do Provence.

V pátek, jenž byl 13. července, karaka vyplula, v polednách opustila Gaetu a vydala se dál na svou plavbu. Nazítří, v sobotu, jsme míjeli ostrov jménem Ischia a po něm jiný, zvaný Procida, ale oba jsou neobydlené. Téhož dne jsme se též dostali na úroveň třetího ostrova, který má obyvatele, nazývá se Capri a tvoří část panství neapolského; je na něm krásné město. Potom jsme byli na dohled od mysu pevniny, jenž se jmenuje mys Minerva, a dále jsme pluli podél dvou kopců a mezi nimi jsme zpozorovali město známé jako Amalfi. Na těch kopcích je též vidět rozličné hrady a dověděli jsme se, že v městě Amalfi se chová hlava svatého Ondřeje. Téhož dne, v sobotu, v hodinu nešpor, jsme spatřili, jako by sestupovaly z jasného nebe, dva velké temné mraky, které se snesly a usadily na moři; a moře se jim vzápětí zdvihlo vstříc s divokým burácením a mraky se rozpoutaly ve vodní smršť. Celá nebesa se zatměla a úplně zatáhla; ale my na karace jsme se od toho drželi v odstupu, jak jen bylo možné, neboť kdyby nás ty vodní smrště byly stihly pohltily, byli bychom zcela určitě zahynuli.

Následujícího dne, v neděli, jsme pluli mezi dvěma neobydlenými ostrovy, které jsou rovinaté a bez kopců, a nazývají se Alicudi a Filicudi; a o něco dále, po levé ruce, jsme přišli k jinému ostrovu, který má vysokou horu a nazývá se Stromboli, neboť je to sopka, z níž vychází oheň a dým. Té noci jsme viděli z kráteru vycházet velké plameny s hromovým hřmotem. Po pravé ruce nám ležel jiný ostrov jménem Lipari, a ten má obyvatele a patří k panství krále Ladislava. Na tom ostrově se chová závoj blahoslavené svaté Agáty. Ostrov Lipari měl dříve činnou sopku, ale na modlitby svaté Agáty zakrátko přestala chrlit dým a plameny; a totéž se stalo s některými okolními ostrovy, kde dříve sopky bývaly. A ještě dnes, když některý blízký ostrov začne chrlit plameny, vynesou tu na Lipari onen závoj v procesí, což zabrání, aby se výbuch rozšířil na jejich ostrov, a také onen druhý výbuch potom přestane. Následujícího pondělí před polednem, když jsme pluli podél jiných neobydlených ostrovů, které se různě nazývají Salina, Vulcanello a Vulcano, jsme zpozorovali, že na všech jsou krátery činné, neboť s hlasitým hřmotem chrlily plameny. Potom jsme minuli dva další ostrovy, jež jsou neobydlené a nazývají se Panarea a Panarelli.

Následujícího úterý, jež bylo 17. července, jsme uvízli v bezvětrí mezi těmi dvěma naposled jmenovanými ostrovy, a protože nebylo vítru, nemohli jsme urazit žádnou cestu. Ale té noci ve třetí hodině, zatímco jsme tam leželi, se zdvihla veliká bouře, a protože byl vítr proti, zahnal nás zpět na naši dřívější dráhu. Bouře trvala celou tu noc a vskutku i celou následující středu zuřivě foukalo, takže v polednách byly všechny plachty karaky od příďe k zádi roztrženy a pluli jsme pod holými stěžni, po celou tu dobu ve velikém nebezpečí. Celou tu středu až do dvou hodin po soumraku vítr vál, a po celou tu dobu krátery, zvláště ty na zmíněných ostrovech Stromboli a Vulcano, vysoko ve větru plápolaly mocným výbuchem dýmu, ohně a hřmotu. Za té bouře k nám přišel kapitán naší lodi a dal zpívat litanie, a my i celá posádka jsme vzývali milosrdenství Boží; a když jsme modlitby odříkali, spatřili jsme, jak jsme bouři přecházeli, světlo jako od svíce, které se objevilo na ráhne hlavní plachty a na vrcholu stěžně karaky, zatímco jiné světlo plálo na konci čelenu nad přední nástavbou a opět jiné světlo jako svíce na ráhne nad zádi. Všechna ta světla viděla posádka karaky, neboť všichni byli zavoláni na palubu, aby byli svědky. Ty ohně byly vidět jen krátkou chvíli a potom zmizely, a po celou tu dobu bouře dál běsnila.

Po nějaké chvíli jsme my i posádka ulehli ke spánku, vyjma pochopitelně kapitána a několika námořníků, kteří museli držet hlídku. A oni, všichni úplně bdělí — totiž kapitán a dva z jeho námořníků, kteří hlídali —, zaslechli hlasy jako z dálky, a přece jako by byly přímo u boku karaky, jako by tam lidé rozmlouvali. Kapitán se svých lidí otázal, slyší-li ty hlasy, a oni odpověděli, že ano; a po celou tu dobu bouřný vítr nepřestával vyt. Když tehdy kapitán viděl, že se ona světla vracejí tak, jak byla předtím, dal probudit celou posádku karaky a vypravoval jim, co on a ti na hlídce slyšeli. Po dobu, jaké je potřebí ke sloužení mše, zůstala ta světla vidět a potom pohasla, načež bouře přestala. O těch světlech se praví, že se má v čase nouze o pomoc modlit k frayi Peru Gonzálezovi z Tuy.

Nazítří za rozbřesku jsme se octli zase mezi ostrovy, které jsme už popsali, a pluli na dohled Sicílie v naději, že se s příznivým větrem dostaneme dál; ale až do následujícího čtvrtka jsme byli nuceni křížovat kolem těch ostrovů, neboť se téměř utišilo. V pátek jsme však leželi na úrovni sicilské pevniny

a na dohled od stavby zvané věž Faro. Ta stojí v místě, kde se v úžině stáčíš k messinské zátoce, když míříš k onomu přístavu; je tu však vždy silný proud, který se valí z úžiny, a protože jsme tehdy měli jen slabý vítr, aby nás nesl vpřed, nemohli jsme hrot Fara obeplout. Toho dne jsme se tedy do přístavu Messiny nedostali, a té noci se vítr velmi zesílil, pročež lodivod, který k nám vyjel z Messiny, aby provedl karaku úžinou a do přístavu, dal napnout plachty a obrátit nás zpět. Když jsme se znovu dostali na úroveň věže Faro, karaka narazila a dotkla se dna a kormidlo vyskočilo ze svého lože. Mysleli jsme už vskutku, že je vše ztraceno, ale protože vítr dál zůstával slabý a moře se nezdvihlo, po chvíli se nám podařilo dostat karaku ze skalisek a získat bezpečí na volném moři. Ihned jsme spustili dvě kotvy a zůstali bez pohybu do rozednění. Když se rozednilo, počal běžet příliv a zdvihl se vítr, takže jsme napjali plachty a dorazili do přístavu Messiny.

Tato věž Faro stojí napříč úžinou proti kalábrijské pevnině, na severovýchodním hrotu ostrova Sicílie, a úžina je tu tak těsná, že moře má přes ni jen jednu leguu. Ve věži Faro se v noci stále udržuje hořící maják, aby lodi, které jdou úžinou, mohly nalézt průjezd. Celý kraj na kalábrijské straně se nám, jak jsme pluli dolů, jevil dobře obděláný a bohatý obilnými lány s mnoha zahradami a vinicemi. Město Messina leží při moři a jeho městská hradba, hájená mnoha pevnými věžemi, se zdvihá nad pobřežním pruhem. Domy města jsou velmi krásně vystavěny z kamene na maltu a jsou vysoké, takže okna každého domu hledí na moře a z moře jsou vidět. Hlavní ulice města běží souběžně s mořským břehem a město má zde pět nebo šest bran otevřených k vodě. Na jednom konci města je vidět mnoho loděnic, zatímco za hranicemi města stojí klášter dominikánů, zvaný San Salvador, kde mniši konají služby podle řeckého obřadu. Messina má dále ve svém středu pevný hrad.

Následujícího pondělí, jež bylo 23. července, jsme se vydali z Messiny, a protože byl vítr příznivý, pluli jsme dolů podél sicilského pobřeží, majíce po pravé ruce horu a kráter Mongible. Potom jsme přešli ke kalábrijskému pobřeží, kde se objevilo město Reggio. Poté jsme pokračovali v plavbě a loď přeplovala vjezd do Benátského zálivu celé následující úterý, středu a čtvrtek; a v pátek k večeru se dostala na dohled od Modonu na pevnině v Řecku, jež je pod panstvím Benátek. Odtud jsme pluli dál a dostali se na úroveň ostrova Sapienzy, potom minuli ostrov Venetiko a dále opět jiný ostrov zvaný Cerne, až jsme konečně dospěli k mysu San Gallo a obepluli jej. Zde bylo na pevnině vidět místo známé jako Korón. Nazítří ráno, v sobotu, jsme byli na úrovni mysu Maria, zvaného Matapan, a za ním je mys Sant Angelo; oba patří k pevnině, která je pod panstvím Benátek.

Potom byla loď o polednách na dohled od břehu dobře obydleného ostrova zvaného Cetul a my jsme vzali průjezd mezi tím ostrovem a vysokým skaliskem, jež nese jméno El Lobo. Na ostrově Cerigu jsme zpozorovali malý hrad s velmi vysokými baštami, který korunoval mys při moři. Tam dole na okraji pobřeží stála věž, která hlídala výstup k onomu hradu, a nedaleko odtud, v ohbí břehu, byla při samém moři rovina, na níž se objevovaly zbytky hradby a stavba v troskách. To prý označuje místo, kde za starých časů stával chrám se svou posvátnou sochou, již Paris skácel v době, kdy odvlékl Helenu; byl tehdy vyslán svým otcem králem Priamem, aby vedl válku proti Řekům. Naše loď, když se dostala z dosahu ostrova Ceriga, vzala svůj kurs mezi tři skaliska, jež se zde nazývají Tres, Dos, As. V neděli, jež byla 29. července, v hodinu tercie jsme byli na úrovni neobydleného ostrova zvaného Sekilos, korunovaného vysokými štíty, na nichž hnízdí sokoli. Měli jsme v úmyslu projet s karakou mezi hlavním ostrovem a jistým vysokým skaliskem, které bylo blízko, ale proud, jenž tu mezi nimi běží velmi silně, nás unesl vpřed, takže jsme nestihli včas obrátit kurs lodi a málem s ní najeli na mělčinu. Když jsme takto pluli těsně u těch skal, vyrušili jsme mladé sokoly, kteří tam hnízdili, a ti dělali velký křik. Při té příležitosti se náš kapitán i někteří kupci, kteří byli na palubě, a také mnozí z posádky v tu chvíli tak zhrozili nebezpečí lodi, že se svlékli do košile; ale když viděli, že jsme vyšli v bezpečí — neboť Bůh nám vskutku dal důkaz svého velikého milosrdenství —, všichni dali průchod své vděčnosti.

Následujícího pondělí jsme pluli mezi dvěma obydlenými ostrovy, které nesou jména Millo a Ante-Millo; ty v dřívějších dobách tvořily část vévodství Souostroví, nyní však patří Benátčanům. Ostrovy jsou pokryty stády ovcí a skotu na pastvě. V úterý a následující středu jsme leželi mezi těmi ostrovy v bezvětrí a nemohli urazit žádnou cestu; ale ve čtvrtek jsme pluli dál a dospěli ke třem jiným ostrovům,

jež se počítají k vévodství Souostroví, a jejich jména jsou Nios, Santorini a Therasia. O polednách jsme pak byli na dohled od jiného ostrova, jenž se nazývá Naxos; ten je veliký rozsahem a je hlavním místem a sídlem onoho vévodství. Za rozbřesku následujícího pátku, 3. srpna, ležela karaka na dohled od obydleného ostrova zvaného Kalymnos, a zde bylo možné zpozorovat mnoho obilných lánů; loď se tu chvíli zdržela a pak jsme pluli dál k blízkému ostrovu, jenž se nazývá Lango a jehož obyvatelé jsou lidé, kteří přišli z Rhodu, a jsou tu postaveni někteří rytíři řádu svatého Jana, kteří zde velí. Když jsme pluli sem dolů, měli jsme po levé ruce pevninu tureckého pobřeží a minuli jsme ostrov jménem Nisyros před mysem Krio. Ten ostrov leží tak blízko pevniny, že jsme se neodvážili projet v noci úžinou mezi nimi, v obavě, aby karaka nedřela o dno. Vyčkali jsme tedy dne, projeli a odtud pluli podél rozličných jiných ostrovů rhodského panství, které leží před tureckým pobřežím a nazývají se Piscopi, svatý Mikuláš z Carchini a Pimia; a konečně k večeru téhož dne jsme karaku zakotvili v přístavu města Rhodu.

II.

Z Rhodu do Pery

Jen jsme dorazili do rhodského přístavu, hned jsme poslali vzhůru do města, abychom zvěděli, je-li velmistr přítomen. Přišla nám zpráva, že velmistr s několika galérami a s dobrým počtem svých rytířů odplul z Rhodu ve společné plavbě s karakami a galérami janovského loďstva, jemuž velel maršál Boucicaut¹, a že všichni společně vytáhli na výpravu proti Alexandrettě². Nazítří, v sobotu, jsme tedy vystoupili na zem a vydali se vzhůru do velikého paláce na Rhodu, abychom navštívili místodržitele, jež velmistr zanechal na svém místě, a abychom s ním rokovali. Když se místodržitel dověděl o našem příjezdu, vyšel nám vstříc s bratry, kteří tam přebývali, a pravil, že ačkoli jejich pán velmistr je nepřítomen, přesto, aby prokázali čest Jeho Výsosti králi kastilskému, učiní vše, co je v jejich moci, aby našim potřebám zadostiučinili. Vyložili jsme mu, že jsme vystoupili na zem, abychom se vyptali po zprávách, kde se Timur Beg nyní zdržuje, a abychom se poradili, co máme činit. Místodržitel pak dal rozkaz, abychom byli ubytováni v obydlí jistého rytíře řádu, jež stálo poblíž kostela zasvěceného blahoslavené svaté Kateřině.

Tam jsme se tedy odebrali v neděli, jež byla 5. dnem srpna, a zůstali jsme tam až do čtvrtka 30. srpna; po celou tu dobu jsme však nemohli dostat žádnou zprávu, která by byla jistá. Podrobnosti o tom, co se děje, nám vypravovali někteří, kdo se vrátili od loďstva, jež nyní leželo na dohled od syrských břehů, a zprávu přinesli také jistí poutníci z Jeruzaléma; a všechno vyznívalo takto. Timur, pravili, má stále na mysli vrátit se proti Sýrii a podmanit si káhírského sultána, k němuž posílá své vyslance. Ti vyslanci, jak se oznamovalo, už přišli a káhírskému sultánu sdělili, že musí nyní ve své mincovně razit peníze s Timurovým znakem a nadpisem a platit mu každoroční poplatek. Kdyby to sultán učinit nechtěl, pak jakmile přejde letní vyprahlost a nebude už nedostatek dešťů, on, Timur, jenž o onoho sultána nedbal ani zbla, se vrátí zpátky do Sýrie. Tak prý znělo poselství, které přišlo od Timura ke správci Jeruzaléma, aby je vyhlásil lidu země egyptské; všechny ty zprávy však byly jen z druhé ruky, a proto jsme s nimi nemohli počítat s žádnou jistotou.

Zatímco jsme takto čekali na zprávy, vrátily se od loďstva čtyři veliké janovské karaky a dvě jiné lodi a přinesly zvěst o tom, co se tam v poslední době dalo. Vypravovaly, že loďstvo s rytíři na palubě namířilo přímo k hradu na syrském pobřeží, který se nazývá Kandeli, a oblehlo jej na dvanáct dní. Ale velitel té tvrze potom vyrazil a napadl obléhatele, při čemž mu padlo do rukou patnáct jejich válečných koní a několik francouzských a janovských rytířů bylo zabito. Po tom nezdaru loďstvo odplulo, a když přišlo k městu Tripolisu v Sýrii, přikročilo k útoku na ně. Lidé toho města, aby se ubránili, přehradili poblíž tok vody, a jen spatřili, že naši vystoupili z lodí na zem, hráz otevřeli a přivedli tak náhlou zkázu na naše lidi, kteří se museli ve spěchu vrátit na své lodi. Potom drželi velitelé loďstva válečnou radu o tom, co se má činit, a bylo rozhodnuto takto. Protože karaky a jiné plachetnice loďstva jsou rychlejší než galéry, měly ony první vyplout a zamířit k Alexandrettě, kde měly zůstat devět dní ležet; kdežto ony druhé, galéry, měly pod velením rytířů pokračovat na jih a napadnout Bejrút³, město na syrském pobřeží, jež je přístavem Damašku a je od něho po zemi vzdáleno dva dny cesty.

Karaky tedy odpluly k Alexandrettě, zatímco galéry s veliteli loďstva se vydaly dolů k Bejrútu, kteréžto město vzaly útokem a vypálily. Karaky po příchodu k Alexandrettě tam, jak bylo ujednáno, vyčkaly

¹Jean II Le Maingre, zvaný Boucicaut (1366–1421), maršál Francie od prosince 1391; roku 1396 byl zajat v bitvě u Nikopole a vyplacen. Roku 1399 přivedl obležené Konstantinopoli na pomoc šest lodí s dvanácti sty muži a přiměl císaře Manuela, aby si o pomoc došel na Západ sám; od roku 1401 byl francouzským správcem Janova. Roku 1415 byl zajat u Azincourtu a zemřel 21. června 1421 v anglickém zajetí v Yorkshiru.

²Alexandretta, dnes İskenderun v turecké provincii Hatay, byla přístavem v koutě stejnojmenného zálivu a námořní branou Aleppa; patřila mamlúckému sultanátu a lodi mířící do Sýrie a k Jeruzalému sem pravidelně pluly. Clavijo ji nazývá Alexandrií, nejde však o egyptskou Alexandrii, jak její jméno dřívejší vydavatelé čítali.

³Bejrút, dnes hlavní město Libanonu, byl mamlúckým přístavem a námořní branou Damašku. Francouzsko-janovské loďstvo maršála Boucicauta je 8. srpna 1403 vzalo a vypálilo.

devět dní, ale po celou tu dobu jejich kapitáni nedostali od galér žádné zprávy; a den za dnem přitom pozbývali mnoho koní, kteří byli na karaky naloděni, neboť ta zvířata hynula pro nedostatek vody k pití. Také lidé byli víc a více tísněni o potravu, a proto se nyní oznamovalo, že se všechny ty lodi ihned vracejí na Rhodos. Tak se stalo, že dříve než jsme se my znovu vydali z Rhodu, byly všechny karaky už zpátky. Ale co se dalo s pánem Timurem a kde nyní má své ležení, o tom jsme po celý ten čas svého pobytu nemohli dostat přesnou zprávu, a tak jsme uzavřeli, že musíme vykonat cestu do Karabachu⁴, odlehlé provincie perské, kde, jak je dobře známo, mívá Timur ve zvyku přezimovat a kde bychom nepochybně měli dostat jistou zprávu, kdybychom jeho samého nenašli.

Rhodos není nijak veliké město; leží na rovině, blízko moře, a zaujímá poloostrov. Je zde veliký hrad, který stojí sám o sobě odděleně, a město je dokola obehnané hradbou jako tvrz, s předměstím uvnitř i vně. Město samo má po celé délce svých hradeb věže a uvnitř je jak palác velmistrův, tak obydlí rytířů. Je tu také klášter a velmi krásný kostel a veliký špitál, kde pečují o nemocné. Rytíři nesmějí podle řádového pravidla nikdy opustit tvrz a nemohou nikam vyjít, nestane-li se to se zvláštním dovolením velmistrovým. Rhodský přístav je velmi rozsáhlý a dobře chráněný, neboť je uzavřen v městských hradbách. Má dvě hráze, moly nesmírné stavby, z nichž každý se zdvihá na svých vlastních základech. Vybíhají do moře a mezi oběma je přístav, kde mohou lodi ležet v bezpečí. Na jedné z těchto hrází vystavěli čtrnáct větrných mlýnů. Za městskou tvrzí je vidět mnoho krásných štěpníků s venkovskými domy; všude okolo tu jsou vysazeny cedráty, citrony a limety a s nimi mnoho jiných stromů plodících ovoce. Obyvatelstvo ostrova Rhodu i města je řeckého původu a většinou přísluší k řecké církvi. Rhodos je veliký přístav, kam se sbíhají kupci; přicházejí tam ze všech stran a lodi, které plují do Alexandretty nebo vezou zboží určené do Jeruzaléma a na jiná místa v Sýrii, zastaví v tomto přístavu, nebo jej aspoň minou na dohled. Turecká pevnina Malé Asie leží tak blízko Rhodu, že ji odtud lze snadno rozeznat. Po celém ostrově a okolo je kromě hlavního města vidět mnoho jiných měst a hradů; a to hlavní město nese jméno Rhodos, jak jsme řekli.

V pátek, jenž byl 31. dnem srpna, jsme si ujednali plavbu na lodi, která nás měla dovézt na ostrov Chios⁵, a jejím kapitánem byl Janovan jménem messer Leonardo Gentil. Loď vyplula a my jsme opustili Rhodos, ale vítr se ukázal být protivný. Plavba z Rhodu na Chios je vskutku nebezpečný průjezd, neboť na jedné straně, po pravé ruce, se musí uhýbat turecké pevnině, a náš kurs vedl blízko ní, zatímco na druhé straně, po levé ruce, hrozí nebezpečí ztroskotání od množství ostrovů, z nichž některé jsou velmi dobře obydlené a jiné neobydlené. Proto je v noci veliké riziko plout tímto kursem a za nepohody je to nanejvýš nebezpečné. Nuže, onen pátek, kdy jsme opustili Rhodos, a sobotu a neděli a pondělí a úterý, po celou tu dobu jsme měli protivné větry, takže jsme pluli křížováním a obraty; vskutku se nám víc než jednou nepodařilo obeplout jistý mys, který tu ležel před tureckou pevninou. Ve středu, jež byla 5. září, jsme byli na úrovni ostrova Stanchio, a protože jsme pro protivětr nemohli urazit žádnou cestu, zakotvila loď v přístavu hlavního města toho ostrova. Tam jsme zůstali celý ten den, nabírali vodu a brali na palubu zásoby masa. Ostrov Stanchio je rhodského panství; jeho hlavní město, jež je velmi lidnaté, leží na rovině nedaleko moře. Má malý hrad a mezi hradem a městem leží veliká slanovodní laguna. Do hradu se vstupuje po mostě, který se pne nad příkopem naplněným mořskou vodou. Okolo celého města leží štěpnice a vinice a venkovské domy. Na tomto ostrově drží posádku vždy sto rytířů řádu svatého Jana pod místodržitelem a mají hrad i město pevně v rukou.

Ve čtvrtek 6. září jsme opět vypluli, ale po celý ten den loď pro protivný vítr urazila málo cesty, a nazítří, v pátek, to bylo z téže příčiny stejné. Nadto nebylo možné dělat dlouhé obraty pro množství ostrovů, které ležely na každé straně, a pro tureckou pevninu, jež byla proti nám a blízko. Celý ten den loď znovu a znovu křížovala a postupovala jen málo, a v polednách, když jsme se přiblížili k ostrovu, jenž je znám jako Ostrov zvířat, se protivětr rozběsnil a zahnal naši loď ke břehu, takže jsme se báli, že ztroskotá. S obtížemi se nám podařilo spustit kotvu, a tak jsme zůstali bez pohybu v bezpečí celý ten

⁴Karabach je kraj mezi dolní Kurou a Araxem, dnes v Azerbájdžánu. Jeho teplé zimní pastviny byly Timurovi po mnoho posledních let jeho života pravidelným zimním ležením.

⁵Chios v Egejském moři, dnes řecký, byl od roku 1346 janovský a spravovala jej maona, společnost janovských podniků. Žil z mastichy, pryskyřice, kterou dávají jeho stromy a která se jinde nerodí.

den i následující. Ten ostrov je úplně neobydlený a je to nízká země bez kopců. Pak, v nejbližší neděli o polednách, jsme vypluli a celé odpoledne jsme jeli podél mnoha neobydlených ostrovů; potom náš kurs vedl kolem velikého, dobře obydleného ostrova, jenž se nazývá Kalymnos a je rovněž rhodského panství. V pondělí za rozbřesku, když jsme celou noc stáli bez pohybu, jsme byli blízko místa, kde jsme byli při západu slunce, ale o polednách jsme byli na úrovni města na turecké pevnině, které se nazývá Nová Palatia. Vypravovali nám, že právě u tohoto města měl Timur své ležení a že odtud zaplavil všechny turecké země.

Následujícího úterý ráno jsme leželi na dohled od dobře obydleného ostrova rhodského panství, jenž se nazývá Leros⁶, a když jsme viděli, že vane protivítr, stočili jsme loď do větru a spustili kotvu v přístavu toho ostrova, abychom znovu nepozbyli už získanou cestu tím, že nás vítr zahání zpět; později jsme tam nabrali vodu. Na ostrově Lerosu je město s velmi pevným hradem, vysoko postaveným, a okolo něho stojí domy města, ty jsou však ve zlém stavu. Místu velí rytíř z Rhodu a obyvatelstvo je řecké. Turci, kteří podnikají výpady z Nové Palatie, natropili na ostrově v poslední době mnoho škody, a vloni posádka z turecké galeoty přistála na zemi a odvěkla obyvatelům jejich stáda. Pobrání také muže, kteří sklízeli obilí, a odvedli je jako zajatce do Palatie. Ve čtvrtek jsme z Lerosu vypluli a za rozbřesku jsme byli na dohled od neobydleného ostrova, který se nazývá Madrea, ale kde jsou dobré pastviny pro stáda a prameny sladké vody. Téhož dne jsme se též dostali na úroveň jiného ostrova, zvaného El Forno, a plující dál jsme přišli k ostrovu Patmu, jehož obyvatelstvo je řecké. Nazítří jsme se octli na dohled od velmi velikého ostrova zvaného Samos, jehož lidé jsou Turci; a odtud jsme měli na dohled ostrov Nikarii, jenž je velmi lidnatý a jehož panství drží jistá paní, která má k vlastní potřebě galéru; na tomto ostrově jsme zpozorovali mnoho dobře obdělávaných polí. Téhož dne jsme viděli a minuli mnoho jiných ostrovů, velkých i malých.

Následující sobotu, jež byla 15. září, a nazítří v neděli jsme leželi mezi ostrovy v bezvětrí a nemohli jsme urazit žádnou cestu; ale k večeru se na krátkou chvíli zdvihl vítr, takže v pondělí ráno jsme se octli na dohled od mysu turecké pevniny, jenž se nazývá mys Xanto, a z toho místa jsme spatřili ostrov Chios. A tak jsme v úterý dopoledne, v hodinu mše, vjeli do chioského přístavu, a téhož dne jsme my vyslanci vystoupili na zem a dali všechna svá zavazadla z lodi vynést na břeh. Město Chios je jen malé místo; ani ostrov sám není z největších a patří Janovanům. Město Chios je vystavěno na rovině u moře a má dvě předměstí, jedno na jedné straně a druhé proti němu, a všude okolo je mnoho štěpníků a vinic. Turecká pevnina stojí proti Chiu a leží zřetelně na dohled. Na tomto ostrově je vidět mnoho měst a hradů a Chios může měřit v obvodu sto dvacet mil. Na některých stromech, jimž se tu říká lentišky, se nalézají mastix. Město Chios má okolo sebe krásnou hradbu, zpevněnou mnoha věžemi; leží však na rovině, a ne na nějakém vysokém kopci.

Zatímco jsme my vyslanci byli zdrženi na Chiu, přišla zpráva, že Ísá, nejstarší syn zvěčnělého tureckého sultána Bayezida, jež Timur přemohl, nedávno zemřel; byl to právě on, kdo zdědil sultanát. Jeho mladší bratři nyní všichni vedli občanskou válku jeden s druhým, aby se ukázalo, kdo se má stát pánem té země, totiž Turecka. Byli bychom si přáli odjet z Chia neprodleně, ale nemohli jsme nalézt žádnou loď připravenou k plavbě, a museli jsme tedy čekat ono úterý, kdy jsme přijeli, i středu, čtvrtek, pátek, sobotu, neděli a dál až do neděle za týden, což přišlo na 30. den měsíce září, kdy se konečně našla malá španělská loď, chystaná k plavbě, jejímž kapitánem byl Janovan messer Boquira de Marta. Onu řečenou neděli tedy o půlnoci vypluli, a my jsme se dostali na palubu a opustili chioský přístav se svěžím větrem v zádech. Když se rozednilo, octli jsme se na úrovni obydleného ostrova po pravé ruce, ležícího blízko turecké pevniny, který se nazývá Mytiléna⁷, a po levé ruce byly vidět dva jiné obydlené ostrovy, jež jsou známy jako Ipsara a Antipsara; a k večeru jsme se dostali na dohled od mysu turecké pevniny, který se nazývá mys svatě Marie. V noci se vítr zdvihl a rozpoutala se vichřice, takže některé plachty se roztrhly

⁶Leros v Dodekanésách, dnes řecký, patřil od počátku 14. století řádu svatého Jana na Rhodu; jeho hrad nad přístavem Panteli hlídal cestu podél anatolského pobřeží.

⁷Mytiléna je jméno hlavního města a odtud i celého ostrova, který starověk znal jako Lesbos a který je dnes řecký. Od roku 1355 jej jako byzantské léno drželi janovští Gattilusiové, spříznění s císařským domem; hlavní město se častěji nazývalo Kastro. Jméno Stalimene, které zde kniha ostrovu dává, patří ve skutečnosti Lemnu.

a byly smeteny přes palubu. Nuže, úžina známá jako Romanijský průjezd byla blízko, ale vítr se zdvihal a noc byla velmi temná, takže jsme se báli, abychom ústí úžiny neminuli, pročež kapitán rozhodl, že stočíme loď do větru a vyčkáme, až přijde den. Krátce před půlnocí však do nás znovu udeřila bouřná smršť, jíž jsme byli zahánáni zpět, takže jsme se za rozbřesku octli na úrovni ostrova Merdi, hned před tureckou pevninou. Tehdy bylo rozhodnuto, že vezmeme kurs k přístavu Mytilény, aby tam byly plachty lodi vyměněny; a ze břehu byl vzat na palubu lodivod, neboť nikdo z posádky ty vody neznal. Nějakou dobu předtím, než jsme se obloukem dostali k mytiléenskému přístavu, bylo možné spatřit na onom ostrově hrad, jenž se nazývá Mollenos, a hned za ním se objevil jiný hrad, který nese jméno Cuaraca. Bylo poledne, když loď konečně zakotvila v přístavu hlavního města Mytilény, a zůstali jsme tam ten den svého příjezdu, jenž byl úterý, i středu, čtvrtka a pátek, během kterého doby byly plachty lodi znovu osazeny a byl najat lodivod.

Město Mytiléna je dobře obydlené; domy korunují vrchol kopce na poloostrově, jenž vybíhá do moře, a po obou stranách toho poloostrova je přístav. Město obepíná pevná hradba s mnoha věžemi a za ní leží rozsáhlé předměstí. Tento ostrov Mytiléna má v obvodu tři sta mil a kromě hlavního města je na něm mnoho jiných měst a hradů se svými štěpnicemi a vinicemi. V okolí hlavního města jsme viděli mnoho krásných staveb a některé kostely, a zdálo se nám, že v dřívějších dobách měl ten ostrov daleko větší počet obyvatel než nyní. Na rovině poblíž města, kde je mezi štěpnicemi mnoho vodních pramenů, bylo možné vidět mnoho zbytků dřívějších paláců. V prostředku jednoho paláce, který stál ještě zpřímá, bylo asi čtyřicet sloupů z bílého mramoru, postavených jako okolo sálu, a praví se, že ty sloupy kdysi zdobily radní komnatu, kde se měšťané scházeli. Obyvatelstvo Mytilény je řecké a dříve bylo poddáno císaři v Konstantinopoli, nyní však je pod vládou janovského pána, jehož jméno je messer Jan Gattilusio⁸. Jeho otec se oženil s dcerou někdejšího císaře a je to její syn, kdo je nyní pánem ostrova.

O něm vypravují podivuhodnou věc. Praví totiž, že jedné noci, asi dvacet let tomu, byl ostrov stížen strašným zemětřesením, a tento mladý pán se svým otcem a matkou a se dvěma svými bratry, všichni spali v komnatách hradu, který se té noci zřítíl v trosky. Všichni zahynuli zavalení při tom zřícení, vyjma jediného dítěte Jana, jenž se zachránil, protože jej chránila jeho kolébka. Nazítří ráno byl nalezen živý a nezraněný, neboť spadl v kolébce z výšin, na nichž hrad stál, dolů do vinice hluboko pod ním. To byla vskutku zázračná prozřetelnost.

Nuže, toho dne, kdy jsme vystoupili na zem v Mytiléně, nám byly vypravovány zprávy o mladém císaři konstantinopolském, jenž byl nedávno zbaven svých nástupnických práv, jak bude dále obsírněji vyloženo. Tento mladý císař Jan se oženil s dcerou messera Jana Gattilusia, pána Mytilény, a v poslední době žil se svým tchánem na tomto ostrově. Dále jsme se dověděli, že krátce před naším příjezdem sem mladý císař Jan a jeho tchán Gattilusio odpluli na svých dvou galérách s průvodem pěti galeot s tím záměrem, aby se zmocnili Soluně, kteréžto město patří císaři konstantinopolskému; a příčina, která je k tomu pokusu pohnula, byla tato. Mladý císař Jan byl v minulých dobách poddán tureckému sultánu Muradovi a žil⁹ na jeho dvoře; jeho obydlí bylo v tureckém městě Selymbrii. Na to místo přišel maršál Boucicaud — jenž byl správcem Janova — v čele deseti galér, a ten jej odtud násilím odvezl do Konstantinopole a způsobil smíření mezi mladým císařem a jeho strýcem císařem Manuelem¹⁰.

⁸Gattilusiové byli janovský rod, který Lesbos držel od roku 1355 jako věno Marie Palaiologiny, dcery císaře Andronika III. a sestry Jana V., ženy Francesca I.; pán ostrova byl tedy s císařským domem spřízněn a jeho dcera Irena byla ženou mladého císaře Jana VII. Osobní jméno v knize nesouhlasí: dnešní prosopografie zná na Lesbu v letech 1384–1404 Francesca II. a po něm Jacopa, žádného Jana (?). Francesco II. zemřel roku 1403 či 1404 (?) — uštkl jej skorpion a pod lidmi, kteří mu přispěchali na pomoc, se probořila dřevěná podlaha pokoje, takže jej zabil ten pád, ne jed.

⁹Murad je na tomto místě čtení Clavijovo a tato kniha je ponechává; anglická edice je opravila na Bayezida, u jehož dvora mladý císař Jan VII. skutečně žil a od něhož ho roku 1399 odvedl maršál Boucicaud. Murad I. byl v té době mrtev už deset let. Záměna se vysvětlí tím, že Jan VII. a jeho otec Andronikos IV. byli Muradovými spojenci už v sedmdesátých letech, takže osmanský dvůr pro ně znamenal dvě různá panování.

¹⁰Manuel II. Palaiologos (1350–1425), byzantský císař od roku 1391. Od prosince 1399 do podzimu 1402 cestoval po Itálii, Francii a Anglii, aby pro obleženou Konstantinopol získal pomoc Západu, a vrátil se do ní v červnu 1403, tedy několik měsíců před příjezdem kastilského poselstva. Zemřel 21. července 1425 ve věku pětasedmdesáti let; poslední tři roky byl po mrtvici ochrnut a dožil jako mnich Matouš.

Podmínka tehdy sjednaného pokoje byla, že Manuel dá svému synovci Soluň, v kterémžto městě měl vládnout. Co se týče příčiny té rozepře mezi strýcem a synovcem, podrobnosti o ní budou vyloženy vzápětí na náležitém místě.

Maršál Boucicaut tedy, když takto zjednal pokoj mezi strýcem a synovcem, vzal císaře Manuela do své družiny a vydal se na zpáteční cestu do Francie, kde Manuel žádal, aby obdržel pomoc francouzského krále, zatímco mladý císař Jan byl podle ujednání nastolen jako správce v Konstantinopoli na místo svého strýce, a to dokud se tento nevrátí z Francie s válečnou pomocí. Ale zatímco byl Manuel takto vzdálen ve Francii, vyhledal mladý císař přátelské smlouvení se sultánem Bayezidem a dohodl se s ním; ten byl v té době na pokraji své veliké bitvy s Timurem. Ujednání, k němuž došli, bylo takové, že bude-li turecký sultán vítězem, on, Jan, mu postoupí město Konstantinopol a stane se jeho vasalem. Když se tedy později císař Manuel vrátil do Konstantinopole a dověděl se podrobnosti o té zradě, kterou jeho synovec zamýšlel, rozhněval se na něho nad míru a přikázal, že mu už nikdy nemá přijít na oči. Takto vypovězen z Konstantinopole odešel potom žít do vyhnanství na tomto ostrově Stalimene. Dále pak císař Manuel zbavil Jana, mladého císaře, jeho panství nad Soluní, jež mu bylo, jak řečeno výše, přislíbeno a dáno; a to, že mu nyní bylo odňato, bylo příčinou, proč on a jeho tchán Gattilusio nedávno vypluli v naději, že to město zbraní zpět dobudou.

Nuže, dlouho před jejich odjezdem z Mytilény vypravil Gattilusio v galeotě svého vyslance ke svému příteli maršálu Boucicautovi s tímto poselstvím: že on, Boucicaut, dobře ví, jak císař Manuel dávno přislíbil a dal mladému císaři Janovi město Soluň, aby tam žil a vládl, že však nyní císař odpírá, aby se jí ujal, a vypověděl jej do Mytilény. Gattilusio proto svým poslem zapřísahal Boucicauta, aby na své plavbě z Alexandretty přispěl ku pomoci při dobytí Soluně a aby se k oběma přátelům připojil s celým loďstvem, jemuž velí, v přístavu Mytilény, kde na něho on, Gattilusio, bude čekat. A nyní, zatímco jsme byli zdrženi v mytilénském přístavu, jsme se dověděli, že se ona galeota, která byla s vyslancem k Boucicautovi vypravena, vrátila; ale jaká odpověď byla přinesena, nevěděl nikdo. Potom přišla zpráva, že Boucicaut odplul se svým loďstvem z Alexandretty zpět a dorazil na Rhodos, odkud se opět vydali dál, ačkoli nikdo nevěděl, kam míří.

Bylo to potom v sobotu 6. října ráno za rozbřesku, kdy jsme vypluli a opustili Mytilénu, vracejíce se touž cestou, kterou jsme k městu přijeli, totiž vzhůru úžinou mezi tureckou pevninou a ostrovem, až jsme opět dospěli k mysu svaté Marie, jenž je na tureckém pobřeží. Následující neděli jsme mys obepluli a zakrátko dostihli ostrov po naší levé ruce, který je nyní neobydlený a nazývá se Tenedos¹¹. Dále po levé ruce, za Tenedem, bylo vidět jiný ostrov, jenž se zdál dobře obydlený; patří císaři konstantinopolskému a nese jméno Imbros. Vítr byl ten den zprvu protivný, nebo chvílemi vysazoval úplně, ale později k večeru se obrátil do nepohody, takže loď proti jeho síle postupovala málo. Ostrov Tenedos se teď objevil blízko a my bychom byli rádi vjeli do přístavu, který tam je, ale protivítr tomu zabránil a proud, který tu úžinou běží, nás zaháněl zpět. Bylo tedy uznáno za rozumné spustit tu noc kotvu v polovině průlivu, jenž leží mezi tureckou pevninou a ostrovem Tenedem. Ten průliv je vskutku plavební cesta, kterou lodi procházejí, chystají-li se vjet do Romanijské úžiny. Zde na pravé ruce od úžiny stávalo kdysi mohutné a lidnaté město Trója a z našeho kotviště jsme mohli vidět stavby toho starého města. Městská hradba se jeví po mezerách prolomena branami a části té hradby stojí s baštami nyní v troskách, a uvnitř jsou zbytky paláců a jiných staveb, které označují, kde to město kdysi stálo. Vedle toho počíná rovina, která se táhne od mořského pobřeží zpět vzhůru k podhůří vysokého horského pásma ve vnitrozemí. Obvod trosek Tróje se zdál rozprostírat přes mnoho mil kraje, a v místě nad starým městem se zdvihal vysoký strmý kopec, na jehož vrcholu prý stával hrad za starých časů zvaný Ílion.

Ostrov Tenedos, který, jak bylo vyloženo, leží proti těm troskám a u něhož jsme nyní kotvili, byl za starých časů přístavem Tróje, kde řecké lodi, jež přišly proti městu, byly vytahovány na zem. Tehdy to bylo, kdy král Priamos tento ostrov osadil lidmi a založil na něm mohutný hrad, jenž byl nazván Tenedos. Ten potom hlídal řecké lodi, které přišly proti městu, a tehdy ostrov nepochybně uživil mnoho obyvatel,

¹¹Tenedos, dnes turecká Bozcaada před ústím Dardanel, byl pro svou polohu předmětem benátsko-janovského sporu. Turínský mír roku 1381 nařídil zbořit jeho pevnost a vystěhovat obyvatele, a proto byl ostrov v době poselstva pustý.

nyní však zůstává úplně neobydlený. Jak naše loď zakotvila, byl vyslán na břeh člun, aby přivezl vodu a palivové dříví, čehož obojího měla loď nedostatek. Také někteří naši služebníci vystoupili z člunu na zem, aby si ostrov prohlédli, a jak po něm chodili, přišli na mnoho vinic a štěpnic se stromy poblíž vodních pramenů. Byly tam též rozsáhlé obilné lány a vinná réva tam rostla dobře a bohatě; potkali tam také mnoho zvěře, jako koroptve a králíky. Naši lidé tu viděli veliký hrad v troskách a my jsme se dověděli, že příčina, proč je ten ostrov nyní úplně neobydlený, je tato.

Asi dvaadvacet let tomu císař konstantinopolský, jenž byl pánem onoho ostrova, přislíbil, že jej dá Janovanům, kteří mu za to měli přijít na pomoc se svými galérami ve válce, kterou on, císař, vedl proti tureckému sultánu Muradovi¹². Ale když jej takto Janovanům přislíbil, prodal ho císař vskutku Benátčanům. Ti tam ihned přistáli, obsadili ostrov, jenž byl v té době úplně neobydlený, a přikročili k tomu, že založili své město, opevnili je a vystavěli při něm hrad. Jen Janované zvěděli, co Benátčané učinili, hned hlasitě vyhlašovali, že ostrov po právu patří už jim. Neboť, pravili, byl jim darem přislíben, a nadto oni, Janované, už císaři pomohli tím způsobem, jak bylo vymíněno. Nebylo tedy spravedlivé, aby ostrov takto prodával nebo dával komukoli jinému, a z toho vznikla nesvornost mezi Janovem a Benátkami. Každé z těch měst vyzbrojilo své loďstvo galér a válečných lodí; Benátčané i Janované přišli k Tenedu a ostrov zčásti obsadili, přičemž tam bylo způsobeno mnoho zkázy a mnoho životů bylo zmařeno. Konečně však byly v Benátkách vyjednány podmínky pokoje, a tehdy bylo ujednáno, že jak benátský hrad, tak nové město mají být rozmetány nebo zničeny, a vskutku že ostrov má být vylidněn, aniž by jej jedna či druhá strana držela nebo vlastnila. Tak se stalo, že Tenedos je od té doby neobydlený; ale ty nedávné příhody jsou hlavní příčinou, proč je v nynější době mezi Benátčany a Janovany taková nedůvěra a nepřátelství.

Bylo naším přáním vydat se následující středu z Tenedu dál, ale zabránil nám v tom protivný vítr, který vál ten den i po celý čtvrtek, pátek a sobotu a potom ještě mnoho dní, takže jsme mezi oním ostrovem a tureckou zemí strávili patnáct dní. Teprve ve středu se zdvihl lehký příznivý vítr a my jsme vypluli; téhož dne o polednách jsme byli na dohled od neobydleného ostrova zvaného Mambre. Nazítří, ve čtvrtek, nastalo bezvětrí, takže jsme se od toho ostrova nemohli hnout dál ani vjet do úžiny, ačkoli ji bylo vidět. V pátek v hodinu nešpor se však zdvihl dobrý vítr a my jsme vpluli do Romanijské úžiny. Vjezd do ní je tak těsný, že nemá na šíři více než osm mil. Hned při vjezdu leží po pravé ruce turecká země a na ní se na vysokém pahorku při samém moři objevil vysoký hrad s velikou obcí kolem dokola; jeho hradba byla porouchaná a prolomená, neboť prý před rokem a půl připadlo osm janovských galér, hrad dobyly a vyplenily. Ten hrad se nazývá Konec cest. Když Řekové přešli ze své země, aby zničili Tróju, měli u tohoto hradu své ležení a před ním vyhloubili veliké příkopy mezi sebou a městem Trójou, aby se k vojsku nemohli dostat ti z města, kdyby na ně vyrazili; a těch příkopů bylo troje, jeden před druhým. Po levé ruce, na řecké pevnině naproti tomu hradu, se objevil jiný hrad na pahorku blízko moře, jenž se nazývá Xetea. A domnívali jsme se, že ty hrady byly vystavěny, aby hlídaly vjezd do Dardanelské úžiny. Hned nedaleko za tím se na turecké straně objevily dvě obrovské věže s několika domy stojícími okolo jejich základů, a to místo je nyní známo jako Dubeque. Praví se, že za starých časů zabíraly osady města Tróje celý ten prostor kraje mezi tímto místem a zemí dolů až k mysu svaté Marie, o němž byla řeč výše, což je rovina asi šedesát mil rozsáhlá. Téhož dne večer, když slunce zacházelo, byla naše loď na dohled od věže, která stála blízko pobřeží na řecké straně úžiny, a ta věž je známa jako Věž viny.

Nazítří, v sobotu, jsme dospěli k městu, které se nazývá Gallipoli¹³ a kde je hrad; a třebaže to město stojí na řeckém břehu úžiny, nicméně je v rukou Turků a patří nyní nejstaršímu synu zvěčnělého sultána Bayezida, jenž je znám jako Süleyman Çelebi¹⁴. Zde mají Turci stanoviště svého loďstva galér a jiných

¹²Murad I. (1326–1389), osmanský sultán od roku 1362; za jeho vlády se vedl benátsko-janovský spor o Tenedos, o němž je tu řeč, a vládl v Konstantinopoli Jan V. Palaiologos. Zabit 15. června 1389 na Kosově poli; podle tradice jej probodl srbský šlechtic při obhlídce bojiště.

¹³Gallipoli, dnes turecké Gelibolu na evropském břehu Dardanel, bylo jedním z prvních osmanských držení v Evropě a od polovice 14. století jejich hlavní válečnou loděnicí. Odtud ovládali přechod přes Helléspont a mohli podle potřeby odříznout Konstantinopol od moře.

¹⁴Süleyman Çelebi (asi 1377–1411), nejstarší žijící syn Bayezida I.; Çelebi není druhé jméno, nýbrž titul blízky našemu „pán“.

lodí a zřídili tu také veliký arzenál a loděnici. Leželo tu přes čtyřicet galér a hrad Gallipoli má velmi silnou posádku vojska, aby byl pevně držen. Toto město Gallipoli bylo prvním místem, jehož se Turci zmocnili na evropské straně úžiny, a v době, kdy je dobyli, bylo v rukou Janovanů. Od Gallipoli je turecká zem vzdálena přes vodu jen deset mil, což je totéž jako tři leguy, a bylo to právě dobytím Gallipoli, čím se stalo, že Turci potom podmanili všechny řecké země, které nyní drží v Thrákii; a kdyby měli kdy Gallipoli pozbyt, pozbyli by vskutku všech zemí, které v Řecku dobyli. Od té doby, co drží tento přístav, kde mají stanoviště svého loďstva galér, je to pro ně přechod z tureckých domovských zemí jak pro vojsko, tak pro zásoby; a tato tvrz Gallipoli je oporou, již Turci drží císařství Řeků v porobě.

Celá délka Dardanelské úžiny, od vjezdu z moře vzhůru až k městu Gallipoli, je vskutku velmi těsný průjezd, jenž má po jedné ruce zemi Řeků a po druhé zemi Turků; ale za Gallipoli se tento průjezd rozšiřuje v Marmarské moře. Na výšinách nad městem Gallipoli jsou dva hrady a ty se nazývají Satorado a Examillo. Z nich lze přes úžinu přehlédnout tureckou zemi, jež se jeví být samý kopec a úval, zatímco země Thrákie na evropské straně je samá rovina s obilnými lány na všech stranách. Jak jsme pluli dál, byla loď k večeru na dohled od předhoří na turecké straně, které uzavírá poloostrov zvaný Kyzikos. Vypravovali, že když Timur přemohl sultána Bayezida, podařilo se některým tureckým vojákům, kteří utíkali z bitevního pole, dosáhnout tohoto poloostrova v naději, že uniknou vraždění, a že překopáním šíje země příkopem docílili toho, aby se ten poloostrov obrátil v ostrov. Nazítří, v neděli, jsme leželi na dohled od obydleného ostrova zvaného Marmara; a z lomů, které tu jsou, berou jaspisové tabule a mramorové sloupy, jež zdobí kostely v Konstantinopoli. Téhož dne při západu slunce jsme pluli podél břehu statku, který patří císaři a nazývá se Redea, a poblíž je ostrov, jenž leží v nevelké vzdálenosti od tureckého pobřeží a je znám jako Kolominos. Z tohoto místa je vidět záliv Trilla, u něhož přistávají ti, kdo jdou do Bursy¹⁵, jednoho z velikých měst tureckých.

V pondělí za rozbřesku byla loď stále na témž místě, neboť nastalo bezvětrí, a celý ten den i v úterý vanul ten slabý vítr, jaký vůbec byl, proti nám. Postupovali jsme tedy zvolna, přibližující se k pobřeží Thrákie, a když jsme konečně spustili kotvu asi dvě míle od břehu, shledali jsme, že jsme od Konstantinopole stále asi patnáct mil vzdáleni. Odtud jsme pak poslali napřed posla do města Pery¹⁶, aby zamluvil obydlí a aby dal císaři na vědomí, že naše poselstvo přijíždí neprodleně, aby jej navštívilo. Potom ve středu 24. října jsme byli přinuceni přeložit všechna svá zavazadla do velikého člunu, a usadivše se v něm, dospěli jsme všichni bezpečně do Pery, kde už bylo zařízeno ubytování pro nás i pro naše lidi. Opustili jsme loď tímto způsobem pro protivítr, který bez přestání vál a lodi na čas zabraňoval dostat se do konstantinopolského přístavu. Jen jsme dorazili, hned jsme se radili s přáteli a hledali u nich rady, jak by bylo nejlépe zařídit další cestu; neboť bylo již pozdě v roce a zima se na nás už hrnula.

Nejstarším synem se stal po smrti bratra Ísy, o níž kniha mluví v téže kapitole. Po otcově zjetí u Ankary ovládl evropskou část osmanských držav, sídlil v Edirne a roku 1403 vrátil gallipolskou smlouvou Byzanci Soluň i část marmarského pobřeží. Zahynul 17. února 1411: po rozpadu své moci prchal od Edirne ke Konstantinopoli a byl na cestě zabit.

¹⁵Bursa v severozápadní Anatolii byla prvním sídelním městem osmanské dynastie, jejím pohřebištem a i po přenesení dvora do Edirne největším městem jejich asijských zemí. Leží ve vnitrozemí, takže kdo k ní plul po Marmarském moři, vystupoval na břeh v zálivu u Tirilye; Timur je po vítězství u Ankary roku 1402 vzal a vyplenil.

¹⁶Pera byla janovská kolonie na severním břehu Zlatého rohu proti Konstantinopoli, kterou Janované drželi od časů Michaela VIII. Palaiologa jako císařské léno a spravovali vlastním podestou z Janova; s Perou jim připadl i obchod na Černém moři. Dnes je z ní Galata a čtvrti istanbulského obvodu Beyoğlu.

III.

Konstantinopol

Následující neděli, jež byla 28. října, poslal císař pro nás vyslance a my jsme na lodce přepluli z Pery do Konstantinopole. Když jsme vystoupili na zem, shledali jsme, že nás tam očekává mnoho úředníků a že jsou pro nás připraveni koně, kteří nás měli donést vzhůru k paláci. Zde jsme se po příchodu dověděli, že se císař se svou družinou právě vrátil z mše; a on nás vzápětí velmi vlídně přijal ve své soukromé komnatě. Císař seděl na vyvýšeném stupni, pokrytém malými koberci, na jednom z nichž byla rozprostřena hnědá lví kůže, a vzadu byl polštář z černé látky vyšívané zlatem. Když s námi hodnou chvíli rozmlouval, císař nás konečně propustil a my jsme se vrátili do svého bytu, kam nám potom Jeho Výsost poslala jelena, kterého jeho honci právě přinesli do paláce. Při naší audienci byla s císařem přítomna i císařovna, jeho žena, a tři mladí princové, jeho synové, z nichž nejstaršímu mohlo být osm let. Následujícího pondělí poslal císař k nám několik šlechticů ze svého dvora a ti nám přinesli odpověď na rozličné otázky ve věcech, o nichž jsme s ním na audienci mluvili.

Když nadešlo úterý 30. října, poslali jsme císaři vzkaz, v němž jsme vyjádřili, jak velmi si přejeme navštívit a prohlédnout si město a také zajít do kostelů a spatřit ostatky, jež jsou v nich chovány; a prosili jsme proto Jeho Výsost, aby nám ze své milosti to přání splnila. Jak to císař uslyšel, poslal nám za průvodce svého zetě, totiž messera Ilaria z Janova¹, jenž byl manželem císařovy nemanželské dcery. Ten byl tedy určen, aby nás provázel s několika osobami z císařského dvora a ukázal nám vše, co bychom si přáli vidět; a prvním místem, k němuž jsme se vzápětí vypravili, byl kostel svatého Jana Křtitele. Obecně se nazývá svatý Jan v Petře a stojí nedaleko paláce. Nad vnější vstupní branou kostela je, jak se k němu blížíš, vidět postava svatého Jana v mozaice, velmi bohatě provedená a krásně vypodobněná; a dále nad branou je posazena vysoká kupole, zdvihající se nad čtyřmi oblouky, a pod ní se prochází, chce-li kdo vstoupit do hlavní stavby kostela. Stěny i strop té kupole jsou pokryty krásnou mozaikou s postavami a obrazci; neboť ta mozaika je složena z nejdrobnějších kousků, z kostek zlacených ryším zlatem nebo emailovaných modře, bíle, zeleně a červeně, a z mnoha jiných barev, jak je toho potřebí k vypodobnění postav, vzorů a rozvilin okolo; a proto je vskutku velmi krásná na pohled. Projdeš-li pod tou kupolí, přijdeš na veliké nádvoří obklopené podloubím, za nímž stojí stavby; a rostou tu cypřiše s mnoha jinými stromy. Dále, poblíž hlavního vchodu do kostela, stojí kašna pod krásnou kupolí, nesenou osmi sloupy z bílého mramoru, a nádrž té kašny je utvořena z jediného bloku bílého kamene. Hlavní stavba kostela je v plánu čtvercová s půlkruhovou apsidou a nad ní se zdvihá vysoká kupole, kterou nesou sloupy ze zeleného jaspisu. Proti tobě, jak vstoupíš, jsou tři malé kaple a v každé stojí její oltář. Hlavní oltář je v prostřední z těch tří a dvířka kaplí jsou pokryta plechy ze zlaceného stříbra. Ve dveřích kaple hlavního oltáře jsou čtyři malé jaspisové sloupky, které jsou napříč ovinuty pásy ze zlaceného stříbra, vykládanými rozličnými krásnými drahokamy. Vchody všech tří kaplí jsou zastřeny záclonami z hedvábných látek na tyčích, jež běží od jedné strany ke druhé; a ty záclony jsou tu zavěšeny proto, aby se zatáhly, když kněz vstoupí do kaple sloužit mši, aby jej obec nemohla vidět.

Strop hlavní lodi je všude velmi bohatě proveden v mozaice a je na něm vypodobněna postava, jež je postavou Boha Otce. Stěny pod ním jsou rovněž pokryty mozaikou, která sestupuje takřka až k úrovni země, ale pod ní jsou při patě zdi vsazeny plotny zeleného jaspisu. Dlažba je složena z jaspisových ploten mnoha barev, sestavených do rozmanitého vzoru rozvilin. Kaple hlavního oltáře má kolem všech svých stěn chórové stolice z řezaného dřeva, velmi vybraně provedené, a mezi každými dvěma sedadly je postavena mosazná pánev plná popela, do níž může plivnout, kdo toho má potřebu, aby jinak nepošpinil dlažbu. Visí tu rovněž mnoho lamp, stříbrných i skleněných.

¹ Ilario Doria (zemřel asi 1424), janovský šlechtic v byzantských službách, mesazon a Manuelův vyjednaváč u papežské kurie, ve Florencii a v Anglii, kde ho snad Richard II. pasoval na rytíře. Byl ženat se Zampií Palaiologinou, nemanželskou dcerou císaře Jana V., takže Manuelovi II. nebyl zeťem, nýbrž švagrem; řecké gambros, jež znamená obojí, je nejspíš příčinou té záměny.

Velmi mnoho je ostatků chovaných v tomto kostele, ale klíče od schrán, v nichž jsou většinou uloženy, má u sebe sám císař. Téhož dne nám však byla ukázána levá ruka svatého Jana Křtitele, a to v celé délce paže od míst pod ramenem až k ruce; ale ten úd byl spálen a vše, co z něho zůstalo neporušeno, byla jen kůže a kost. V loketním ohbí a též na zápěstí byl pás drahokamů ve zlatém osazení. Dále jsme se tu dověděli, že tento kostel má mnoho jiných ostatků, některé vsutku z těch, jež se vztahují k našemu Pánu Ježíši Kristu, ale ty nám toho dne nemohly být ukázány, neboť císař odjel na lov a klíče od relikviářů zůstaly u císařovny, jeho ženy, a ta nám je neposlala, abychom jich užili. Tyto ostatní relikviáře nám však byly při pozdější příležitosti ukázány úplně, jak bude vypsáno dále. K tomuto kostelu svatého Jana patří klášter, kde mají mniši svůj refektář ve velikém ochozu. V jeho středu stojí k jejich užívání stůl z bílého mramoru, asi třicet kroků dlouhý, a okolo něho jsou postavena rozličná dřevěná sedadla. Dále je tu jednadvacet odkládacích stolů z bílých kamenných kvádrů, jež mohou sloužit za podstavce, na něž kladou své misy s pokrmu. Jsou tu rovněž tři jiné, menší stoly, každý z jediného kamenného kvádrů. Uvnitř klášterních zdí jsme spatřili mnoho sadů a vinic a s nimi mnoho jiného, co nelze na tomto místě krátce vypsát.

Téhož dne jsme dále navštívili kostel Panny Marie Peribleptos. Před jeho branou se rozkládá veliké nádvoří, plné cypřišů, jilmů, vlašských ořešáků a mnoha jiných stromů. Hlavní stavba kostela je zvenčí vyzdobena četnými postavami a obrazci, bohatě provedenými rozličným způsobem ve zlatě, v modři a v jiných barvách. Po levé ruce, jak vstoupíš do kostela, je několik svatých obrazů, mezi nimi postava, jež představuje Pannu Marii, naši Paní, a po její pravé i levé straně se objevují podobizny císaře a císařovny. Pod postavou Panny Marie, u jejích nohou, je vypodobněno třicet hradů a měst, každé se svým jménem připsaným řeckým písmem. Praví se, že ta rozličná města a hrady všechna náležejí k panství tohoto kostela, neboť mu byla propůjčena a dána jistým císařem, který se jmenoval Romanos a jenž leží pohřben jinde v tomto kostele. Pod postavou Panny Marie je vidět zavěšené rozličné ocelové tabule, do nichž jsou vepsány výsady, které byly tomuto kostelu uděleny, opatřené pečeti z olova a z vosku; a ty výsady jsou to, co bylo tomuto kostelu dáno každým z řečených měst a hradů.

Kostel Panny Marie má pět oltářů; v plánu je čtvercový s půlkruhovou apsidou, vysoko vystavěnou, a je velmi veliký. Střechu nesou sloupy jaspisu mnoha barev a stěny i podlaha jsou pokryty jaspisovými plotnami. Hlavní loď je obklopena třemi loděmi a jediný strop kryje jak hlavní loď, tak ony tři, a je velmi bohatě proveden v mozaice. V koutě kostela po levé ruce je vidět velikou hrobní desku z červeného jaspisu, kde je pohřben řečený císař Romanos; a vypravovali nám, že ten hrob byl dříve obložen zlatem a osazen mnoha drahými kameny, ale že když asi před dvěma sty lety drželi Konstantinopol Latinové, tento hrob vyloupili. Dále v kostele je vidět jinou hrobní desku z jaspisu, a ta je jiného císaře. Byl nám tu ukázán ostatek, totiž vsutku druhá paže blahoslaveného svatého Jana Křtitele, a to paže pravá, a byl to onen úd od lokte dolů až k ruce. To vše se zdálo být ještě docela svěží a neporušené, neboť se vypravuje, že když bylo tělo blahoslaveného svatého Jana spáleno ohněm, jeho pravá ruka zůstala nedotčena a byla potom uchována; neboť právě jí ukázal vzhůru s voláním „Ecce Agnus Dei“. Ta relikvie byla kolem dokola uzavřena tenkými zlatými prouty, ale hle, palec chyběl; a příčina, proč ten článek chybí, je podle mnichů tato.

Za starých časů, v městě Antiochii, když se tam provozovalo modlářství, žil tam veliký drak; a lid antiochijský měl ten obyčej, že onomu drakovi každoročně obětoval živého člověka, aby ho sežral, a ten měl být vybrán losem, a kdo byl losem určen, nemohl nikterak uniknout tomu, aby byl vydán drakovi k snědku. Nyní se vypravuje, že při jedné takové příležitosti padl los na dceru jistého dobrého muže, a tak bylo jeho srdce plné žalu, neboť věděl, že zcela určitě neunikne tomu, aby byl život jeho dcery drakovi obětován. V úzkosti své mysli se odebral do jistého kostela křesťanských mnichů, který byl v tom městě, a těm mnichům pravil, že slyšel, kterak Bůh v dávných časech činil na přimluvu svatého Jana divy, a protože tomu vypravování věřil, přišel se tam nyní pomodlit, a zvláště k té paži svatého Jana, k ostatku, který mají. Dále že by si od svatého Jana žádal, aby Bůh, tak jako už mnoho jiných divů na jeho přimluvu v minulosti učinil, i nyní ráčil zjevit svou božskou milost a dopřál, aby ta dívka, jeho dcera, nezemřela tak strašnou smrtí, nýbrž vyšla z nebezpečí, že bude vydána drakovi. Na to mu mniši, majíce

soucít s jeho žalem, vzápětí vynesli k utěšení onu paži svatého Jana. On poklekl a konal svou pobožnost, kořil se té relikvii, plný bolesti nad údělem, který jeho dceru očekával; a přišlo mu na mysl zahryznout se zuby do palce na ruce toho slavného svatého, palec pak odkousnout a odnést si jej v ústech, neboť mniši nezpозorovali, co se děje. A když nadešel čas, aby byla dívka vydána drakovi, a ten otevřel tlamu a chystal se ji pozřít, vhodil ten dobrý muž, její otec, nenápadně onen palec blahoslaveného svatého Jana Křtitele drakovi do tlamy, a šelma se v tom okamžiku rozpukla. Tak byl učiněn ten veliký div a ten dobrý muž, její otec, se obrátil k víře našeho Pána Ježíše Krista a stal se křesťanem.

V témž kostele nám byl potom ukázán malý kříž, na délku jedné palmy, na podstavci ze zlata; a měl na koncích ramen zlaté pruty a v křížení byl na něm posazen krucifix, velmi malý. Celek ležel volně v pouzdře z řezaného dřeva, pokrytém zlatým plechem, takže se ostatek mohl takto vynímat a zase vkládat. Praví se, že ten malý kříž byl zhotoven z kusu vlastního dřeva pravého Kříže, na němž náš Pán Ježíš Kristus podstoupil smrt, a byl černé barvy. Vytvořen a vyřezán byl v době, kdy blahoslavená svatá Helena, matka císaře Konstantina, který založil Konstantinopol, přinesla dřeva pravého Kříže z Jeruzaléma, kde je našla tím, že kopala v zemi. Dále nám tu bylo ukázáno tělo blahoslaveného svatého Řehoře, naprosto zachovalé a celé. Když jsme vyšli z kostela, prošli jsme křížovou chodbou, velmi krásně vyzdobenou mozaikou, jež vypodobňuje příběhy svatých dějin. Mezi ostatními tu bylo vidět Jesseův strom, který ukazuje rodokmen blahoslavené Panny Marie, a to tak podivuhodně předvedené a tak bohatě provedené, že kdo to spatří, nemohl nikde jinde nic podobného vidět. Tomuto kostelu náleží mnoho mnichů, kteří při něm sídlí, jak jsme shledali, a ti nám ukázali všechny ty věci, o nichž bylo výše řečeno; potom nás zavedli do svého refektáře. Byla to široká vysoká síň a v jejím středu stál hlazený mramorový stůl, velmi krásně udělaný, asi pětatřicet palem dlouhý. Dlažba refektáře byla z bílých kamenných ploten a na vzdálenějším konci té síně jsme viděli dva jiné malé stoly, rovněž z bílého mramoru. Strop byl proveden v mozaice a také stěny byly vyzdobeny mozaikovými obrazy, představujícími příběhy evangelia. Byl tu vypodobněn anděl Gabriel, jak zdraví blahoslavenou Pannu Marii; potom přišlo narození našeho Pána Ježíše Krista; a dále, kterak chodil po světě se svými učedníky, s rozličnými příběhy jeho blahoslaveného života až k jeho ukřižování a smrti. Po podlaze refektáře bylo tu i tam postaveno mnoho odkládacích stolů z bílého mramoru k podávání mis a pokrmů. Klášter měl dále ve svém obvodu množství domů, kde mniši přebývali, všechny s příhodným zařízením. Kolem dokola se rozkládaly sady a vinice s vodními kašnami, takže to bylo, jako by celé to místo bylo veliké město.

Potom jsme byli téhož dne zavedeni k jinému kostelu jménem svatý Jan, který stojí při klášteře obývaném mnišskou obcí pod vedením převora. Vstupní brána do kláštera je velmi vysoká a bohatě provedená; vede na veliké nádvoří, za nímž stojí hlavní stavba. To je ten kostel, který je v plánu čtvercového tvaru s půlkruhovou apsidou, velmi vysoko vystavěnou. Hlavní loď je obklopena třemi loděmi a hlavní loď i ony tři jsou všechny pod jednou úrovní střechy. Kostel má sedm oltářů; a strop hlavní lodi i lodí bočních, jakož i stěny, všechno je vyzdobeno mozaikou nad jiné bohatě provedenou, jež vypodobňuje příběhy svatých dějin. Hlavní loď je po obou stranách vystavěna s dvaceti čtyřmi sloupy zeleného jaspisu a ty tři lodi mají empory, které se otevírají do hlavní lodi. Také v těch bočních lodích je vidět dvacet čtyři sloupů zeleného jaspisu. Co se týče stropu hlavní lodi i povrchu stěn, všude je vyzdoben mozaikou. Z empor v bočních lodích lze hledět dolů do hlavní lodi, a místo obvyklé kovové mříže je tu kamenné mřížoví, složené z drobných kousků jaspisu. Na východním konci za hlavní lodí je krásná kaple, provedená nejvybranější mozaikou, na níž je vypodobněna postava Panny Marie, neboť ta kaple byla vskutku vystavěna k její počtě. Ke kostelu je přistavěna veliká síň, jíž se užívá za refektář, a uvnitř v ní stojí velký stůl z bílého mramoru; a stěny toho refektáře představují, provedeny v mozaice, příběh poslední večeře, kde náš Pán Ježíš Kristus sedí za stolem se svými učedníky. Dále má tento klášter mnoho příhodných hospodářských stavení se sady a kašnami a rozličné jiné pohodlné věci.

Téhož dne jsme byli rovněž zavedeni, abychom spatřili veliké otevřené prostranství, které se nazývá hippodrom a kde se obyčejně pořádají turnaje a klání. To místo je obklopeno sloupy z bílého mramoru, z nichž každý je tak veliký, že by jeho dřík objali teprve tři muži s rozpjatými pažemi; a každý z nich je

na výšku více než dvě délky kopí. Ty mramorové sloupky jsou všechny postaveny jeden vedle druhého v řadě, je jich sedmatřicet a každý stojí na velikém bílém kamenném kvádru. Nahoře jsou vzájemně spojeny řadou nízkých oblouků, a ty nesou ochoz, jímž lze projít od jednoho konce ke druhému a který má po jedné straně zábradlí s cimbuřím, aby jej uzavíralo. Horní stavba, vystavěná na těch obloucích, je vysoká jen tak, aby dosáhla do prsou, a celá je zřízena z ploten bílého mramoru, z něhož je vskutku vystavěn i ten ochoz. To místo je tedy zařízeno tak, aby sloužilo k pohodlí dam a panen vysokého stavu, když přihlížejí kláním a turnajům na hippodromu. Za těmi mramorovými tribunami a vzadu za nimi běží řada zdi, rovněž z mramoru vystavěná a v téže úrovni, ale dvacet nebo třicet kroků dozadu, kde je vysoké pódium, zdvižené na čtyřech mramorových sloupech, a tam je mramorový trůn a kolem něho mnoho sedadel. Za těmi sedadly a čelem dolů k aréně stojí čtyři sochy z bílého kamene, každá velikosti člověka. Na tom místě zasedají císař a císařovna, když přihlížejí turnajům a kláním. V aréně pod nimi a proti těm sedadlům stojí obelisk, posazený na dvou obrovských mramorových kvádrech, z nichž každý je na výšku délky kopí, snad i více, a jsou položeny jeden na druhém. Čtyři měděné kostky, položené na horní ploše nejvyššího kvádru, nesou tento obelisk, totiž jediný kámen podoby vřetena, k vrcholu se zužující, jehož výšku lze odhadnout asi na šest délek kopí. Ten veliký kámen stojí, jak už bylo řečeno, nesen čtyřmi měděnými kostkami, a tak volně a odděleně od kvádru, který je pod ním základem. Je divem jen si představit, jak mohla být taková hmota kamene, aby byla takto zašpičatělá a tak krásně provedená, vylomena v lomu a jakým umem a jakou lidskou silou mohla být zdvižena a usazena na svém nynějším místě. Je vskutku tak vysoký, že jej z moře uvidíš dávno předtím, než se objeví samo město Konstantinopol. Ten památník byl, jak se praví, vztyčen k památce jisté veliké události, která se přihodila, a na základním kvádru, který jej nese, je vidět nápis, jenž zaznamenává tu událost, která má být připomínána, a jmenuje toho, kdo jej dal sem postavit. Všimli jsme si, že ten nápis je napsán řeckým jazykem, ale protože už bylo pozdě, když nás sem přivedli, nestačili jsme vyčkat, až přijde někdo, kdo by nám jej přečetl a jeho smysl vyložil. Pravili nám však, že se vztahuje k té veliké události, která se přihodila v době, kdy císař dal ten kámen vztyčit.

Od tohoto místa řada sloupů, jež hippodrom obklopuje, pokračuje, ale za obeliskem už žádný není tak vysoký jako ty, které jsme popsali výše. Všechny, které jsme viděli, jsou tesané a pomalované a zaznamenávají veliké činy a skutky šlechticů a mocných mužů minulosti. V těch místech je vidět hadí sloup, na němž jsou tři hadi udělaní z mědi nebo z jiného kovu a propletení dohromady, jako by tvořili lano. Každý had má svou hlavu, jež se zdvihá zvlášť nad ostatní a od nich odděleně, s otevřenou tlamou. Praví se, že ty hadí podoby tu byly vztyčeny, aby sloužily za zaklínadlo, protože v dávných časech nastala pohroma hadů a jiných škodlivých plazů, kteří svým jedem zahubili mnoho lidí. Tehdy jistý císař, který v onom věku žil, dal tou podobou vykonat zaklínání, takže od té chvíle a navždy potom nemohl v Konstantinopoli žádný had nikomu uškodit. Tento hippodrom je velmi veliké místo a kolem dokola jsou kolem něho v řadách vystavěna sedadla, která se zdvihají jedno za druhým, a ta jsou zřízena, aby na nich sedal obecný lid, jenž přichází přihlížet hrám. Pod těmi sedadly zřídili byty s komorami otevřenými do arény, kde se ti, kdo v turnajích zápolí, mohou vyzbrojit a po skončení opět odzbrojit.

Téhož dne jsme byli rovněž zavedeni, abychom spatřili kostel, který se nazývá Hagia Sofia; a jméno Hagia Sofia má v řečtině význam, jako by kdo řekl pravá Moudrost, totiž Syn Boží. K tomu zasvěcení byl ten kostel vystavěn a je největší, nejvznešenější a nejbohatěji obdařený ze všech kostelů v Konstantinopoli. Sídli tu kanovníci, které Řekové nazývají kalojery, a ti slouží mši v Hagii Sofii, jež je vskutku jejich katedrálním kostelem, neboť zde má své sídlo řecký patriarcha, jehož u nich nazývají metropolitou. Po jedné straně nádvoří, které leží před kostelem, stojí devět velikých sloupů z bílého kamene, největších a nejsilnějších, jaké kdy člověk viděl. Jejich vrcholy jsou korunovány každý svou hlavicí; a vypravují, že zde kdysi byla na jejich vrcholu vystavěna veliká palácová síň, kde se patriarcha se svým duchovenstvem obyčejně scházel a držel své kapituly. Na témž nádvoří před kostelem stál jediný podivuhodně vysoký kamenný sloup a na jeho vrcholu veliký kůň z mědi. Ten byl objemem jako čtyři obyčejní koně a na jeho hřbetě obkročmo seděla postava ozbrojeného válečníka, rovněž z mědi, s velikou chocholou na hlavě podoby pavího chvostu. Viděli jsme, že ten kůň byl železnými řetězy, vedenými z jeho těla, pevně připoután k pilíři, na němž stojí, aby jím vítr nepohnul

a aby tak nespádl. Ten veliký oř je neobyčejně dobře udělán, jednu zadní nohu a jedno přední kopyto má zdvižené do vzduchu, jako by se vzpínal a chystal se seskočit. Válečník na jeho hřbetě má pravou ruku zdviženou a dlaň otevřenou a levicí, rukou druhého ramene, drží otěže. V pravé ruce drží kulatou zlatou kouli. Kůň i muž jsou tak obrovští a sloup tak vysoký, že je to vskutku div na pohled. Postava toho válečníka je, jak se praví, podobou velikého císaře Justiniána, který ji dal vztyčit a který také vystavěl kostel Hagia Sofia a vykonal ve svém čase mnoho mocných činů v bojích proti Turkům.

Hlavní vchod do kostela Hagia Sofia je pod obloukem, který se zdvihá nad dveřmi a je nesen čtyřmi sloupy; je jako malá kaple, velmi bohatě a krásně provedená. Za ním přichází veliký vchod kostela s dveřmi velmi širokými a vysokými, obloženými bronzem. Potom následuje uzavřená chodba, v níž je vysoko empora, a za ní opět jiný vchod s dveřmi pokrytými bronzem jako ty první, a ten vede do síně, jež je vysoká a široká a jejíž strop je z dřevěných trámů. Po levé ruce té síně se otevírá široká boční loď, velmi krásně zřízená, se stěnami obloženými mnoha plotnami mramoru a jaspisu rozličných barev; a podobná boční loď je po pravé straně: obě ty boční lodi jsou pod týmž stropem jako ta síň, která je, jak jsme řekli, za vnitřními dveřmi kostela. Do veliké hlavní lodi kostela se vstupuje pěti velikými a vysokými vchody, kde každé dveře jsou pokryty bronzovými plechy, ale prostřední vchod je nejvyšší a je hlavní branou vstupu. Těmi tedy vstoupíš do hlavní lodi kostela, která je čtvercového tvaru s apsidou a je nejprostrannější, nejvyšší a nejkrásněji a nejbohatěji provedená, jaká se, myslím, nikde na celém světě nenajde. Ta hlavní loď zaujímá střed stavby a je ze tří stran obemknuta dvěma bočními loděmi a onou síní, a ty jsou všechny velmi vysoké a široké; a mezi všemi třemi i do hlavní lodi vedou průchody. Dále mají ty dvě boční lodi a ta síň horní empor, které shlížejí do hlavní lodi, takže odtud lze poslouchat a slyšet mši a hodinky. Všechny tři horní empor vedou jedna do druhé a jejich podlahy nesou sloupy z mramoru a ze zeleného jaspisu, a jejich stropy jsou vidět, hledí-li se z hlavní lodi.

Ale mocná kupole, jež hlavní loď zaklenuje, je zdaleka vyšší než stropy bočních lodí; a ta kupole je kruhového tvaru a tak vysoká, že kdo by ji chtěl zespodu prohlížet, musí mít dobré oči. Hlavní loď, kterou kupole kryje, měří sto pět kroků do délky a devadesát tři do šířky, a kupole nad ní je nesená čtyřmi obrovskými pilíři, obloženými jaspisovými plotnami mnoha barev. Vysoko nahoře vyrůstají oblouky, zdvihající se z dvanácti pilířů zeleného jaspisu, všech velmi vysokých a silných, a ty jsou tím, co nese kupoli i menší kupole hlavní stavby kostela. Z těch dvanácti pilířů jsou čtyři prve jmenované zvláště obrovské a stojí dva po pravé ruce a dva po levé a jsou uměle obarveny červenou barvou, udělanou z drceného porfyru. Co se týče stropu velké kupole, je bohatě vyzdoben mozaikou, a zde nad hlavním oltářem je nad jiné podivuhodně vyobrazen nesmírný obraz, představující Boha Otce, provedený v mozaice mnoha barev. A ta mocná hlavní loď je tak vysoká, že se postava Boha Otce na tom obraze, viděna zespodu, jeví být jen obyčejné lidské velikosti. Ale vskutku, jak tvrdí, obě oči na té božské tváři jsou od sebe vzdáleny na tři palmy, ačkoli tomu, kdo vzhlíží, se zdají jedno od druhého nevzdálenější než v tváři člověka; a to pro tu nesmírnou výši, v níž je ten obraz posazen.

Ve středu podlahy hlavní lodi se zdvihá jakási kazatelna, posazená na čtyřech jaspisových sloupech, a její boky jsou pokryty jaspisovými plotnami mnoha barev. Nad tou kazatelnou je kupole, nesená osmi sloupy barevného jaspisu nemalé velikosti. Zde se káže a také o svátcích se na tomto místě čte evangelium. Celá podlaha hlavní lodi i její stěny, jakož i stěny bočních lodí, všechno to je pokryto nesčetnými velikými plotnami mnohobarevného jaspisu. Ty plotny jsou dobře hlazené a ukazují rozviliny a linie velmi krásné na pohled. Část zdi pod oblouky hlavní lodi je vystavěna z velmi krásných ploten bílého kamene, po celé ploše vyřezaných mnoha rozličnými postavami a obrazci; a ty plotny, jež jsou takto vyzdobeny, jsou vsazeny do zdi asi ve výši člověka nad podlahou, kdežto nad nimi je plocha zdíva provedena nad jiné krásnou mozaikou. Horní empor bočních lodí shlížejí na hlavní loď a obemkávají ji ze všech stran, vyjma tam, kde je hlavní oltář; a ten oltář je vskutku div na pohled. Ty empor jsou každá asi dvacet kroků široké, více nebo méně, a v obvodu běží ty tři empor dohromady do délky čtyř set deseti kroků. Stěny empor i stropy nad nimi jsou všechny obloženy a vyzdobeny mozaikou nad jiné krásně provedenou.

V jedné z bočních empor, po levé ruce tomu, kdo by tam vystoupil, je vidět velikou bílou kamennou plotnu, vsazenou do zdi jako střed mnoha jiných, které ji obklopují. Na té plotně se objevuje, utvořena

přirozeně a nikoli vypracována lidským uměním, ať sochařským, nebo malířským, dokonalá postava nejblahoslavenější Panny Marie, která drží našeho Pána Ježíše Krista v náručí, a po druhé straně vedle ní je postava svatého Jana Křtitele, jeho nad jiné slavného předchůdce. Ty postavy, jak jsem řekl, nejsou nakresleny ani namalovány žádnou barvou, ani uměle vyryty do kamene, nýbrž jsou úplně přirozené a z jeho hmoty; neboť ten kámen byl patrně takto utvořen přírodou s tímto žilkováním a kresbou v sobě, jež tak zřetelně vypodobňují ony Osoby, jejichž postavy se nyní na jeho povrchu objevují. Praví se, že když kameníci bez jakéhokoli tušení lámali tento kus kamene s úmyslem přinést jej a postavit v nějaké svaté stavbě, vzápětí náhle zpozorovali ty nad jiné podivuhodné a blahoslavené Postavy, jež tu byly, a poznali v tom veliké tajemství a zázrak. A protože Hagia Sofia je největší kostel v městě, bylo poručeno tu plotnu přinést a postavit tam. Ty svaté Postavy na kameni se objevují, jako by stály na oblacích na jasném nebi; vskutku je to tak, jako by před nimi byl rozprostřen tenký závoj; a jsou nad jiné podivuhodným a duchovním zjevením, jež všemohoucí Bůh ráčil nám dopřát. Pod touto podivuhodnou plotnou stojí oltář v malé kapli, kde se slouží mše. Blízko té svatyně v kostele nám byl ukázán svatý ostatek, totiž tělo jistého patriarchy, nad jiné dokonale zachované, s kostmi a s masem na nich. Dále nám tu byl ukázán rošt, na němž byl blahoslavený svatý Vavřinec za živa upečen.

V Hagii Sofii je mnoho sklepů, cisteren a podzemních komor, zřízených způsobem nad jiné podivuhodným na pohled; viděli jsme též mnoho domů s jinými hospodářskými staveními kolem dokola, ale ty většinou již chátrají. Vnější zdi jsou zde všechny v ruinách a rozličné vchody, které vedou do kostela, byly nedávno zazděny nebo jsou zahrazeny spadáním kamenem. Praví se však, že vnější obvod kostelních staveb uzavíral prostor, který měřil deset mil dokola. V Hagii Sofii je pod zemí nesmírná cisterna, v níž je mnoho vody, a uvádí se, že je tak veliká, že by v ní snadno mohlo plout sto galér. Všechny ty divy, o nichž jsme mluvili, nám byly v tomto kostele Hagia Sofia ukázány, a s nimi mnoho jiných, a je jich tak nesčetně, že by nebylo možné všechny krátce vypsát, ani jen většinu z nich vypočítat. Vskutku ten kostel je tak nesmírný rozsahem a tak podivuhodné jsou věci, které tam lze vidět, že by ani za mnoho hodin nebylo možné je úplně prohlédnout. A kdyby se tam ten, kdo přichází, vracel den po dni a viděl vše, co může, přece by nazítří bylo vždy znovu co nového spatřit. Můžeme tu dodat, že střecha Hagie Sofie je celá pokryta olověným plechem. Konečně je třeba rozumět tomu, že ten veliký kostel je nedotknutelným útočištěm, kde je každý zločinec, ať je rodem Řek, nebo člověk jiného cizího národa, a ať spáchal krádež, vloupání nebo vraždu, dokonale bezpečný před tím, aby byl odtud vzat násilím, přijde-li se do tohoto kostela utéci.

IV.

Konstantinopol

Téhož dne nás zavedli, abychom spatřili jiný kostel, totiž kostel svatého Jiří v Manganech. Před ním se rozkládá veliké nádvoří, na němž jsou sady a mnoho domů, a hlavní stavba kostela leží za nimi. U kostelních dveří stojí veliká křtitelnice, velmi krásně pracovaná, a nad ní je kupole nesená osmi sloupy z bílého mramoru, které jsou tesané a ozdobené figurami. Hlavní stavba kostela je velmi vysoká a je všude vyzdobena mozaikou. Je tu vidět postavu Pána našeho Ježíše Krista, jak se zjevil při svém vstoupení na nebesa. Podlaha kostela je div řemeslné práce, neboť je vykládána deskami z porfyru a z jaspisu mnoha barev s rozvilinami velmi obratně provedenými. Stěny jsou pracovány podobně a strop hned za vchodem ukazuje v mozaice postavu Boha Otce. Dále je tu podoba svatého Kříže, k němuž ukazuje anděl, jak se zjevuje vysoko v nebeských oblacích, zatímco dole jsou vidět apoštolové, tak jako v době, kdy na ně sestoupil Duch Svatý v ohnivých jazycích. Vše to je provedeno v mozaice a velmi krásně vykonáno. V témž kostele je vidět veliký náhrobní kámen z jaspisu, přikrytý hedvábným příkrovem, a je tu pohřbena jedna císařovna.

Když jsme viděli, že se již snesla noc, vrátili jsme se do svého bytu v Peře. Bylo pak ujednáno, že se nazítří, ve středu, vrátíme a sestoupíme z Pery k bráně zvané Kynegos. Tam jsme se měli sejít s messerem Ilariem, o němž už byla řeč; on s několika šlechtici císařského dvora měl očekávat náš příchod a mít pro nás koně k jízdě, a my jsme potom měli prohlédnout ostatní části města a podívat se tam na pamětihodnosti, načež jsme se měli vrátit do svého bytu v Peře, zatímco páni, kteří nás provázeli, se měli rozejít do svých domů. Nazítří však, v onu řečenou středu, když jsme podle ujednání sestupovali do Konstantinopole, byli jsme zastaveni a obráceni zpět, neboť toho rána přišla do města Pery zpráva, že jisté galéry Benátské republiky vyrazily proti janovskému válečnému loďstvu, které bylo na cestě podniknout útok na Alexandrettu pod velením maršála Boucicauta, a že Benátčané ony druhé u Modonu s velkým krveprolitím rozprášili a zmocnili se mnoha janovských galér. Mezi jinými zajali synovce maršála Boucicauta, zvaného Chastel Morate. Ta zpráva způsobila po celé Peře velmi veliké pozdvižení: několik Benátčanů, kteří tam sídlili, odvedli do žaláře a mnoho benátských lodí v přístavu zabavili na odplatu. Mezi jiným uvalili správcové Pery zabavení na jistou galeotu, kterou jsme si najímali a na níž jsme měli v úmyslu plout dál na své cestě do Trapezuntu¹; vrchnost však nyní tvrdila, že ji potřebuje a že tu loď musí vypravit jako loď poselní. Zabavení naší galeoty bylo pro nás nehodou nad jiné velikou, neboť se krátil čas před obdobím, kdy jsme museli vyrazit, a nebylo snadné nalézt tak náhle jinou loď k našemu účelu. Ihned jsme se tedy jali shromažďovat zprávy o tom, jak by se mělo provést poslání, jímž jsme byli ve službě svého pána a vládce krále Jindřicha zavázáni, a nejprve jsme bez odkladu poslali dolů messeru Ilariovi vzkaz, že nám toho dne nebude možné přeplout do Konstantinopole, jak bylo ujednáno, ale že u něho budeme nazítří, ve čtvrtek. Téže středy poslal císař, vracaje se ze svého loveckého výjezdu, přes vodu do Pery polovici divokého kance, kterého sám zabil, abychom ji snědli.

Nazítří, ve čtvrtek 1. listopadu, jsme podle ujednání přepluli do Konstantinopole, kde jsme u brány Kynegos našli messera Ilaria, jak očekává náš příchod s mnoha pány císařského domu; a všichni vsedli na koně a provázeli nás, když jsme šli prohlédnout kostel Panny Marie Blachernské. Ten kostel stojí v blachernské čtvrti, blízko hradu, který je nyní v troskách, dříve však sloužil za místo, kde bývali ubytováni vyslanci. Dověděli jsme se, že tu věž dal vskutku rozbořit zvěčnělý císař, protože v jejích hradbách jej, císaře, kdysi jeho starší syn uvěznil, jak dále vyložíme na pozdějším listě. Tento kostel Panny Marie býval kdysi kaplí císařského paláce. Jeho hlavní stavba se skládá ze tří lodí a loď hlavní je šířkou i výškou mnohem větší než lodě boční. Ty jsou nízko vystavěné a mají ochozy, z nichž lze shlížet do hlavní lodi. Zastřešení bočních lodí i lodi hlavní, jak je vidět, nesou veliké sloupy ze zeleného jaspisu, jejichž podstavce tvoří kvádry bílého mramoru, velmi obratně vytesané s figurami a ozdobami.

¹Trapezunt, dnes Trabzon v Turecku, byl hlavním městem trapezuntského císařství Velkých Komnénů, které vzniklo po pádu Konstantinopole roku 1204 a přežilo ji o osm let, než je roku 1461 dobyli Osmané. Zároveň to bylo černomořské východiště karavanní cesty do Tabrízu; v době poselstva v něm vládl císař Manuel III., poplatný Timurovi i osmanským sousedům.

Stěny v bočních lodích jsou do poloviny své výšky pod stropem obloženy deskami z mnohobarevného jaspisu, a ty jsou velmi umně vytesány v rozviliny krásné kresby. Strop střední lodi je nad jiné bohatě pracován z tesaných dřevěných trámů skládaných do sebe a celý ten strop z tesaných trámů a vazníků je hustě zlacen jemným zlatem. A dále: ačkoli je ten kostel jinde na některých místech sešlý, zlacení a práce zmíněného stropu jsou tak svěží a tak krásně zachované, jako by byly teprve nedávno dokončeny. V hlavní lodi stojí velmi krásný oltář a také nad jiné bohatě pracovaná kazatelna; celá ta stavba je vskutku velkolepě vystavěna, bohatá a velmi nákladná, a střecha je zvenčí po celé ploše pokryta olověným plechem.

Téhož čtvrtka nás později zavedli, abychom spatřili relikvie v kostele svatého Jana Křtitele v Peře, které jsme předešlého úterka nemohli vidět, protože nebylo klíčů. Když jsme přišli ke kostelním dveřím, našli jsme mnichy, všechny v bohoslužebných rouchách, připravené nás provázet; zažehli mnoho pochodní a svíce a klíče byly po ruce. Potom, zpívající litanii, všichni vystoupili spolu se šlechticem císařského dvora, jenž nás měl v opatrování, do kostelní věže, kde byly relikvie chovány. Nejprve mniši vynesli truhlici zbarvenou na červeno a nesli ji vysoko zdviženou, zpívající po celou tu dobu velmi slavnostně svůj hymnus, se všemi pochodněmi v plameni a s mnoha kadidelnicemi s kadidlem, které šly vpředu. Tu truhlici snesli dolů do kostela a položili ji na vysoký stůl, přestřený hedvábným příkrývadlem. Truhlice byla zapečetěna dvěma pečetěmi z bílého vosku, které hlídaly dvě malé stříbrné spony, jež se do truhlice zamykaly. Ty zámky otevřeli a vzápětí vyňali z truhlice dvě veliké mísy ze zlaceného stříbra, které potom, když nám relikvie vystavovali, sloužily k tomu, aby se do nich kladly. Potom z té truhlice vytáhli veliký vak z bílého kanafasu, zavázaný a uzavřený voskovou pečetí.

Tu rozlomili a zevnitř vyňali malou okrouhlou schránku ze zlata. V té schránce byl chován díl skývy chleba, kterou na Zelený čtvrtek při poslední večeři podal Pán náš Ježíš Kristus Jidášovi na znamení, kdo jej má zradit; a to sousto je vskutku ta část, kterou Jidáš tehdy nemohl spolknout. Relikvie byla zavinuta v kusu červené krepové tkaniny a byla těsně zapečetěna dvěma pečetěmi z rumělkového vosku. To sousto chleba bylo velikostí asi na tři prsty ruky napříč. Potom z téhož vaku vynesli jinou zlatou schránku, menší než první, a v té zlaté schránce bylo vidět zasazenou do kovové práce malou nádobku, kterou odtud nebylo možné vyjmout a jež byla z křišťálu. V ní byl chován díl krve Pána našeho Ježíše Krista, z té, jež vyšla z jeho boku, když jej Longinus ranil vbodnutím svého kopí. Opět z toho vaku vynesli třetí malou schránku ze zlata a její poklička byla probita dírkami, jako bývá u struhadla, a v té schránce byly vidět chuchvalce sražené krve. Jak nám bylo vypravováno, vytekla ta krev kdysi z boku Kristovy podoby na krucifixu, neboť jistý Žid v městě Bejrútu se odvážil onu podobu ranit, aby tak Kristu učinil potupu.

Potom z téhož vaku vytáhli křišťálovou nádobku se zátkou připoutanou na malém zlatém řetízku; v té nádobce byl složen malý kus karmínové krepové tkaniny a v něm některé z vousů brady Pána našeho Ježíše Krista, z těch, jež mu vytrhli Židé, když jej křižovali. Potom opět z toho vaku vynesli veliký relikviář, v němž byl chován kus kamenné desky, na níž bylo položeno tělo Pána našeho Ježíše Krista, když byl sňat z Kříže. Z téhož relikviáře vyňali též čtverhrannou truhlici ze stříbra a zlacenou, měřící asi dvě a půl palmy napříč. Ta truhlice byla zapečetěna šesti pečetěmi, položenými na šesti dvojitéch sponách, které byly stříbrné a okrouhlého tvaru a měly uzavírat zámek, z něhož visel stříbrný klíč. Nyní tu truhlici otevřeli a vyňali z ní desku pokrytou zlatým plechem, na níž byl upevněn hrot onoho kopí, jímž Longinus probodl bok Pána našeho Ježíše Krista. Byl to tenký list, ze železa a velmi ostře zahrocený, a tulej byla dutá tam, kde do ní zapadalo dřevo ratiště. Na délku mohl ten hrot kopí měřit palmu a dva prsty a na ostrém konci listu bylo vidět znamení krve, tak svěží, jako by to kopí bylo teprve právě zasadilo ránu, kterou zasadilo do těla Pána našeho Ježíše Krista. Šířka listu napříč byla asi dva prsty a ta svatá relikvie byla zasazena do té desky, která byla, jak už řečeno, pokryta zlatým plechem. Plocha oceli na hrotu kopí není lesklá, naopak je kalná, jako by bylo stále v užívání. Dále je na téže desce zasazen kus onoho prutu, kterým bili Pána našeho Ježíše Krista do hlavy, když stál před Pilátem. Ten kus byl asi palmu a půl dlouhý. Dále byl na té desce pod hrotem kopí a pod zmíněným prutem zasazen kousek té houby, které bylo užito, když na Kříži podávali Pánu našemu Bohu Ježíši Kristu žluč a ocet.

V téže truhlici ze zlaceného stříbra, v níž byla ona popsaná deska, bylo chováno roucho Pána Boha Ježíše Krista, o něž metalí Pilátovi služebníci losy. To roucho bylo složeno a opatřeno pečeti, aby z něho ti, kdo si je přicházejí dát ukázat, neodřezávali kusy a neodnášeli si je za relikvie, jak vskutku někteří už dříve činili. Jeden rukáv roucha byl vyložen vně té zbývající části, jež byla složena a zapečetěna; a bylo vidět, že roucho bylo podšito kanafasem červené barvy, který byl jako krepová tkanina. Ten vyložený rukáv byl poněkud úzký a ušit na způsob těch, které lze podle vůle u zápěstí rozepnout; a tam, kde byl rozstřížen až k lokti, byly knoflíky, tři počtem a malé, z těch, které se dělají ze soukané šňůry, ale v rukávové tkanině chyběly dírky, do nichž by se zapínaly. Ty knoflíky i rukáv a vše, co bylo z roucha vidět, se jevilo temně červeného odstínu, nebo snad přecházejícího do barvy růžové, spíše takto než jinak. Látka roucha se nezdála tkaná, nýbrž spracovaná jehlou, neboť nitky se zdály trojmo soukané. Zároveň, zatímco nás takto vodili a vystavovali nám ty svaté relikvie, přišli v našem průvodu i někteří lidé z města a rozliční čestní pánové, kteří se o naší návštěvě dověděli; a ti se při pohledu na relikvie dali do modliteb a prosb a mnozí plakali z radosti.

Téhož dne jsme také šli navštívit klášter vznešených dam, který se nazýval Omnipotens. V kostele nám tu ukázali tesanou mramorovou desku mnoha barev, devět palem dlouhou, a praví se, že na tu desku bylo položeno tělo Pána našeho Ježíše Krista, když byl sňat z Kříže. Na té desce jsou vidět samy slzy, které prolily tři Marie a svatý Jan, slzy prolité v době, kdy byl Pán náš Ježíš Kristus ukřižován; a ty slzy se nyní jeví, jako by byly po dopadnutí na kámen zmrzly.

Dále je v městě Konstantinopoli velmi svatý kostel zvaný Santa Maria de la Dessetria. Je to jen nevelký kostel, u něhož jsou ustanoveni jistí kanovníci; a ti řeholníci nejedí žádné maso, ani nepijí vína, nepožívají nic, co je strojeno s olivovým olejem, ani maso z ryb, v nichž je krev. Hlavní stavba toho kostela je nad jiné krásně vyzdobena mozaikou; a chovají tu obraz, představující blahoslavenou Pannu Marii, zasazený v krásném řezaném rámu, a praví se, že jej vlastní rukou nakreslil a vymaloval slavný a blažený svatý Lukáš. O tom obraze nám vypravovali, že učinil a denně činí mnoho divů. Řekové zde k tomu obrazu vyznávají velikou pobožnost a jeho svátek slaví nad jiné velkolepě. Obraz je malován na dřevěné desce čtverhranné podoby, šest palem vysoké a tolikéž napříč. Deska stojí podepřena dvěma nohama a malba sama je nyní přikryta stříbrnou plotnou, do níž jsou zasazeny četné smaragdy, safíry, tyrkysy a veliké perly s jinými drahými kameny. Obraz se pro bezpečnost chová v železné truhlici. Každé úterý je jeho svátkem a schází se tu veliký sběh lidu, duchovních i osob světských, které jsou pobožné mysli. Ti pak s mnohými z duchovních od ostatních kostelů města, když odříkali hodinky, vynesou pobožně obraz z tohoto kostela a nesou jej na blízké nádvoří. Když vychází, shledává se tak těžkým, že jej musí nést tři nebo čtyři muži, užívající kožených popruhů připjatých ke skobám, jimiž se rám musí podpírat. Když jej takto vynesou, postaví ho doprostřed onoho nádvoří, kde všichni přítomní konají své modlitby a pobožnosti s pláčem a s hlasitým naříkáním. Když je to vykonáno, vyjde starý muž, pomodlí se před tou podobou Panny Marie, potom obraz zdvihne a odnáší jej, jako by měl jen nepatrnou váhu, a sám jediný jej nese v procesí, které se vzápětí vrací do kostela. Je to vskutku div, jak může jeden člověk takto zdvihnout tak velikou tíži, jakou je ten rám. Praví se, že nikomu jinému není možné takto jej sám zdvihnout a nést, leč právě tomuto muži. Ten muž je však z rodu, v němž to dokáže kterýkoli z nich, neboť se Bohu zalíbilo propůjčit tu moc jim všem. O některých svátcích v roce nosí ten obraz s velikými slavnostmi do Hagie Sofie, aby jej vystavili pro velikou pobožnost, kterou k němu lid chová.

V tomto kostele je pohřben císař, otec mladého císaře, jenž je nyní ve vyhnanství a žije mimo Konstantinopol, ale o němž se praví, že má zákonné právo být císařem — ačkoli to byl vskutku on, kdo by byl zrádně přivedl Konstantinopol i císařství do zkázy. Ten, kdo nyní vládne v Konstantinopoli jako císař, se u Řeků nazývá Chitmanoli, to jest Manuel; a jeho starší bratr byl císařem před ním a po své smrti zůstavil syna. Onen starší bratr byl neposlušný: pozdvihl se proti svému otci a byl by jej svrhl z trůnu. V té době byl tureckým sultánem Murad, otec sultána Bayezida, jehož Timur tak nedávno přemohl, a v té době byl také nejstarší syn sultána Murada neposlušný a pozdvihl se proti svému otci. Syn císařův a syn sultánův se tedy spojili ve spiknutí, které mělo svrhnout každému z nich jeho otce,

a měli potom v úmyslu zmocnit se císařství a sultanátu. Sultán a císař se nyní stali spojenci, aby své syny potlačili, a vytáhnuvše proti spiklencům, dostihli je a zajali je na hradě Gallipoli, tom samém, který je v této chvíli v rukou Turka. Mezi císařem a sultánem bylo ujednáno, že až ty vzbouřence zajmou, oslepí každý z nich svého syna a že hrad Gallipoli bude rozbořen, aby to bylo výstrahou všem, kdo by se v budoucnu pozdvihli. Když byli vzbouřenci zajati, byl ten hrad rozbořen a Turek hned přistoupil k tomu, aby svému synu vyloupl oči; ale císař měl se svým synem soucit a nechtěl mu oči vytrhnout, nýbrž rozkázal jej vrhnout do hlubokého temného žaláře a rozžhavenými mísami jej dal zčásti oslepit.

Potom, když nějaký čas vězení uplynul, přivolil, aby žena jeho syna jej navštívila v jeho žaláři; a ta mu jistými léky zčásti vrátila zrak do očí. Jednoho dne, když byla se svým mužem v žaláři, zpozorovala velikého hada, jak vychází z díry ve stěně a potom se do ní zase vrací. Když to svému muži vypověděla, řekl jí, aby ho dovedla na to místo, kde had zmizel; a vyčkav, až vyjde znovu, zabil jej svými rukama. Pravilo se, že byl nad jiné podivuhodné velikosti. Potom toho hada ukázali jeho otci císaři, a ten, když se dověděl, jak se věc přihodila, byl pojat soucitem se stavem svého syna a vypustil jej z vězení. Ale ten princ se po nějaké době ke svému odboji vrátil a tentokrát se mu podařilo zajmout svého otce. Císař byl po nějaký čas držen v zajetí, až jej potom někteří jeho páni dokázali osvobodit. Na to jeho syn uprchl a otec dal rozbořit věž onoho žaláře, v němž byl zavřen. Císař potom svého staršího syna vydědil a zůstavil císařství po svém skonu mladšímu bratrovi Andronikovu, jenž je nyní vládnoucím císařem Manuelem. Jeho starší bratr však zůstavil syna jménem Demetrius, a ten má podle některých spravedlivý nárok na císařství a měl by vládnout spolu s ním. Nakonec se ti dva v poslední době dohodli takto: že každý z nich bude nyní nést jméno císaře, ale že po skonu císaře Manuela bude svrchovanou vládu držet už jen ten druhý sám. Dále, až oba ti císařové dojdou odpočinutí, má císařství přejít na syna Manuelova a po něm na syna toho druhého, a takto má nastupovat jeden po druhém střídavě; já však mám za jisté, že ani jeden, ani druhý z těch knížat nynější smlouvu nedodrží.

V Konstantinopoli je vidět velmi krásnou cisternu, která se nazývá Muhammadova cisterna; je sklenuta cementem a to zastřešení podpírají zdola mramorové sloupy. Ty jsou rozestaveny tak, že tvoří šest lodí, a strop stojí na čtyřech stech devadesáti zmíněných sloupech, všech velmi tlustých. Na tom místě lze shromáždit mnoho vody, dost k tomu, aby byla opatřena potřeba velikého množství lidu. Město Konstantinopol je uzavřeno pevnou a vysokou hradbou, hájenou mnoha pevnými vysokými věžemi. Ta hradba běží ze tří úhlů a od úhlu k úhlu má šest mil, takže celý vnější obvod měří osmnáct mil, totiž šest leguů. Dvěma stranami hledí ta hradba k moři, třetí stranou leží k zemi. V úhlu nejdále od moře je výšina, na níž jsou vystavěny císařské paláce. Ačkoli je obvod hradeb takto velmi veliký a prostor rozsáhlý, není město všude příliš hustě obydleno. V jeho okruhu je mnoho kopců a dolin, kde jsou obilné lány a sady, a mezi sady jsou vesničky a předměstí, která všechna jsou zahrnuta v hranicích města. Nejlidnatější čtvrt' města se táhne po nížině při pobřeží k hrotu, který vybíhá do moře. Obchodní čtvrt' města je dole u bran, které se otvírají na nábreží a hledí proti protějším branám, jež náleží městu Peře; neboť právě sem připlouvají galéry a menší plavidla, aby složila svůj náklad, a zde na nábreží se lidé z Pery schází s lidmi z Konstantinopole a vedou své obchody a kupectví.

Všude po městě je mnoho velikých paláců, kostelů a klášterů, ale většina z nich je nyní v troskách. Je však zjevné, že za dřívějších časů, když byla Konstantinopol ve svém původním stavu, bývala jedním z nejvznešenějších hlavních měst světa. Práví se, že i nyní má ve svém obvodu tři tisíce kostelů, velikých i malých. Na jeho prostoru je mnoho kašen a studní se sladkou vodou. V té části města, která leží přilehle pod kostelem svatých Apoštolů, se od kopce ke kopci táhne vodovod, zdvihající se nad domy a sady, a ten vede vodu, již se všechny ty sady zavlažují. V ulici, která vede k jedné z bran — z těch, jež se otvírají k Peře —, je vidět burzu, a v prostředku vozové cesty tu stojí pevně do země vsazená kláda, do níž se sázejí ti, kdo byli usvědčeni z ohavného zločinu a mají jít do žaláře, nebo ti, kdo přestoupili zákony a nařízení městské vrchnosti, totiž například ti, kdo prodávají chléb a maso na falešnou váhu. Všichni takoví jsou v kládě vystaveni a zůstávají v ní dnem i nocí na pospas dešti a větru a nikomu není dovoleno jim pomoci. Podél nábreží u vody, vně městské hradby a proti Peře, je nesčetně skladišť a krámů, kde se prodává všeliké zboží. Sem kupci přivážejí a ukládají zboží, které přichází ze zámoří.

Konstantinopol, jak bylo řečeno, stojí při moři a dvě strany onoho trojúhelníku, do něhož je položena, leží podél pobřeží. Proti Konstantinopoli leží město Pera a mezi oběma je přístav. Můžeme tedy říci, že Konstantinopol je podobná Seville, kdežto Pera je jako Triana, s přístavem a loďmi ležícími mezi oběma. Řekové to město neznají pod jménem Konstantinopol, jak je zvykem nazývat je u nás, nýbrž obecně mu říkají Estombol.

Město Pera je jen malé městečko, ale velmi lidnaté. Je obehnané pevnou hradbou a má výborné domy, všechny dobře vystavěné. Drží je Janované a patří k panství janovskému; obývají je Řekové stejně jako Janované. Domy toho města stojí na mořském břehu a leží tak těsně u moře, že mezi jeho vodami a městskou hradbou není téměř víc prostoru než na šířku paluby karaky; může to však být o něco více. Hradba tu běží nějaký úsek podél nábřeží, potom však stoupá do strmého kopce až tam, kde na vrcholu stojí velmi vysoká věž, která město hlídá a shlíží na ně. Ten kopec, na němž věž stojí, však není tak vysoký, aby jej nepřevyšoval jiný horský výběžek po jeho pravici, který leží vzadu vně Pery. Na tom vnějším vyšším výběžku měl sultán svůj tábor, když obléhal Peru a Konstantinopol. Odtud vedl útok a zde postavil proti městu své válečné stroje; dvakrát je takto obléhal od země i od moře. Při jedné z těch příležitostí trvalo obléhání šest měsíců a na pevnině se utábořilo čtyři sta tisíc jeho lidí, zatímco od moře uzavíralo přístav šedesát galér a jiných lodí. Turci však nebyli schopni vniknout dovnitř a nedostali se ani na žádné předměstí, tak dobře bylo město hájeno. Vskutku je u tak velikého národa, jako jsou Turci, divné, jak neobratní jsou v obléhání; a při té příležitosti úplně selhali.

Mořské rameno, které se vtahuje vzhůru a dělí Peru od Konstantinopole, je úzké: u svého ústí nemá napříč ani míli, což je třetina leguy. To se pokládá za přístav obou měst a podle mého soudu je to nejbezpečnější a nejkrásnější přístav na celém světě. Je to kotviště bezpečné před větry ze všech čtyř stran a lodi, které sem vplují, jsou bezpečné i před útokem všech nepřátelských lodí, neboť ty se k nim nikterak nemohou dostat — pokud se ovšem Pera a Konstantinopol shodnou v tom, že přístav budou držet. Voda je tu čistá a hluboká, takže největší lodi loďstva, i velké karaky, mohou přijet až k samé městské hradbě, a tu lze položit lávku na břeh, jako by to byl jen člun přistávající od galéry. Proti Konstantinopoli leží turecké území, a to zcela blízko, neboť zde přímo proti městu se rozkládá rovina hledící k moři, která se nazývá Skutari. Mnoho bárek tu stále denně přeplouvá z Konstantinopole a z Pery do turecké země do Skutari. Ono rameno se vtahuje vzhůru dlouhým obloukem na půl leguy a po celé té délce dělí Peru od Konstantinopole. Město Pera přišlo do držení Janovanů poprvé takto. Ujednali, že od jistého císaře konstantinopolského zakoupí na tom místě kus země, a to tolik, kolik by, jak bylo řečeno, mohla obsáhnout volská kůže rozstříhaná na řemeny.

Jak jen svoje město založili a jeho domy vystavěli, přikročili k tomu, aby listivě vystavěli dvě městské hradby, které měly uzavřít dvě přilehlá předměstí za městem; a to provedli svou rukou spíše mocí než po právu nebo se svolením císařovým. Pera přesto přes to stále náleží císaři: jedině jeho peníze tam mají oběh a nad celým městečkem má soudní moc.

Janované své město nazývají Pera, ale Řekové mu říkají Galata. Než bylo janovské město založeno, stály tu již stavby, kam se obvykle sháněla stáda, která se pásla na těch polích. Tady je dojili a mléko převáželi na prodej do Konstantinopole; a z té příčiny tomu místu říkali Galata, neboť to slovo znamená španělsky dojiště, poněvadž řecké „gala“ znamená „mléko“. Od prvního založení Pery uplynulo nyní asi devadesát šest let.

V Peře jsou dva kláštery, oba velmi krásně vystavěné a bohatě vypravené. Jeden je zasvěcen svatému Pavlu, druhý svatému Františku, a zavedli nás, abychom je navštívili. Klášter svatého Františka je velkolepý a je nad jiné bohatě ozdoben. Ukázali nám velké množství relikvií, které se tu chovají, a jejich výčet je tento. Nejprve relikviář z křišťálu, velmi krásně pracovaný, jenž stojí na podstavci ze zlaceného stříbra. V tom relikviáři jsou kosti blahoslaveného svatého Ondřeje, dále kosti slavného svatého Mikuláše a také řeholní šat slavného a blahoslaveného svatého Františka. Potom nám ukázali jiný křišťálový relikviář zasazený do stříbra, v němž byla chována kyčelní kost svaté Kateřiny. Dále třetí křišťálový relikviář, nad jiné bohatě ozdobený drahými kameny a perlami a vsazený do stojanu

ze zlaceného stříbra; v tom byly kosti blahoslaveného svatého Ludvíka Francouzského a svatého Syrajanovského. Potom jsme prohlédli velmi krásně zhotovenou truhlici, v níž byly uloženy kosti svatých Mladětek; ukázali nám také dlouhou kost z paže svatého Pantaleona a rovněž dlouhou kost z paže svaté Marie Magdaleny a takovou kost svatého Lukáše Evangelisty; dále tři lebky ze sťatých hlav jedenácti tisíc panen, s kostí z těla svatého Ignáce a velmi svatou relikvií blahoslavené Panny Marie. A dále jsme tu viděli pravou paži svatého Štěpána prvomučeníka, jíž chybí ruka, velmi krásně zasazenou do stříbrné osady ozdobené perlami a drahými kameny. Potom nám ukázali pravou paži svaté Anny s rukou na ní: byla zasazena do osady, chybí však malíček, a vypravují, že jej nynější císař Manuel z ruky odřízl, aby si jej choval mezi svými vlastními relikviemi, a že se proti němu v té věci nyní vede soud. Dále nám ukázali veliký kříž ze zlaceného stříbra, ozdobený drahými kameny a kolem vykládaný perlami, a v prostředku toho kříže bylo vidět menší kříž, zhotovený ze svatého dřeva pravého Kříže. Potom nám ukázali bohatě pracovaný kříšťálový relikviář, v němž byla vidět kost slavného svatého Basila; dále velmi bohatý kříž ze zlaceného stříbra, ozdobený mnoha perlami, a v něm bylo vidět zasazeno mnoho relikvií rozličných svatých. Opět tu byl kříšťálový relikviář krásně ozdobený a v něm bylo vidět stříbrnou ruku, která dvěma svými prsty držela zpříma kost blahoslaveného svatého Vavřince. Vynesli nám sem vak pokrytý stříbrnou ozdobou, v němž se chovají rozličné relikvie blahoslaveného svatého Jana a svatého Diviše a mnoha jiných svatých; a vypravují, že ty relikvie byly odneseny, když Latinové vzali Konstantinopol, ale že řecký patriarcha potom proti Latinům vedl soud a nakonec relikvie přivedl zpět. Spolu se všemi těmi svatými relikviemi nám tu ukázali mnoho bohatých mešních rouch s četnými krásnými kalichy a rozličné kříže kromě těch, které jsou vypočteny výše.

V tom klášteře svatého Františka je v kněžišti před hlavním oltářem pohřben veliký maršál Francie, ježž Turek zajal, když porazil Francouze v době, kdy Francouzové táhli na křížovou výpravu ve spolku s králem uherským. V přilehlém klášteře svatého Pavla je rovněž pohřben pán z Truxi s velmi mnoha jinými francouzskými rytíři, jež dal Turek zahubit jedovatými bylinami, které jim dal sníst, když už byli po pořádku vykoupeni a výkupné mu bylo plně vyplaceno.

V.

Z Pery do Trapezuntu

V Peře jsme prodlévali od středy 24. října, kdy jsme přijeli, až do úterý 13. listopadu, a po celou tu dobu jsme nemohli zaslechnout o žádné lodi ani karace, která by směřovala do Trapezuntu a na níž bychom se mohli plavit. Již se blížila zima, a v tom období je Černé moře pro plavbu velmi nebezpečné; protože jsme se chtěli vyhnout dalšímu zdržení na cestě, rozhodli jsme se najmout na vlastní účet galeotu. Kapitánem toho plavidla byl jistý janovský námořník, jenž se jmenoval messer Nicolò Socato; ten ihned sehnal svou posádku a my jsme vzali na palubu zásoby potřebné k plavbě, takže téhož zmíněného úterý se galeota vydala z přístavu. Toho dne jsme však nemohli vyplout, neboť někteří veslaři ještě nepřišli na palubu a část lodních zásob chyběla. Nazítří, ve středu 14. listopadu, v hodinu polední mše jsme byli konečně hotovi k vyplutí a vítr byl příznivý pro vjezd do úžiny, která vede do Černého moře.

Když jsme pluli dál, octli jsme se na úrovni věže, která stojí na řeckém břehu blízko u vody a nese jméno Therapia. Tu jsme vjeli do přístavu, abychom naplnili své sudy na vodu, a zároveň jsme se naobědvali. Když to bylo vykonáno, znovu jsme vypluli a velmi krátce potom jsme vyšli do Černého moře mezi dvěma hrady, z nichž každý korunuje svůj pahorek a oba stojí u mořské brány. Z těch hradů se jeden nazývá Karaol Řecká a druhý Karaol Turecka. Hrad na řecké straně je, jak jsme viděli, nyní rozbořen a opuštěn, ale hrad na turecké straně má plnou posádku. Zde venku v moři, mezi oběma protilehlými hrady, byla vystavěna další věž, která se zdvihá přímo z vody; a u paty hradu Turecka je skála, na níž vystavěli ještě jinou věž, a obě ty věže obepíná hradba. Práví se, že za dávných časů bývalo zvykem natahovat řetěz od hradu Řecká k hradu Turecka, neboť všechny ty hrady a věže byly vystavěny za starých dnů, kdy Řekové byli pány zemí po obou stranách Bosporu, a to opevnění bylo zřízeno, aby hlídalo ústí úžiny. Když tedy chtěla některá loď nebo bárka vplout do Bosporu, aby dospěla do Pery nebo do Konstantinopole, anebo když se některá loď z těch měst chystala vyplout do Černého moře, mohli strážci, když napjali řetěz od jednoho hradu k druhému, zabránit té lodi v průjezdu, dokud nebyly zapraveny poplatky. Tak jsme se téhož středečního večera v hodinu nešpor octli u vstupu do Černého moře, ale protože se snášela tma, spustili jsme na chvíli kotvu. Východ z úžiny je zde velmi těsný; po pravé ruce je zem Turků, kdežto po levé ruce leží řecké území. Po obou stranách tu bylo u břehu vidět mnoho kostelů, všechny v rozvalinách, a s nimi jiné stavby v podobně žalostném stavu.

O půlnoci jsme z kotviště vypluli, vstoupili do Černého moře a náš kurs vedl podél země turecké. Potom ve čtvrtek v hodinu tercie, když jsme pluli s příznivým větrem, se nám náhle zlomilo ráhno latinské plachty a posádka musela ihned sáhnout po veslech. Přistáli jsme tedy u pobřeží, abychom tu škodu spravili, a odrazili jsme znovu krátce po polednách. Potom jsme dostihli a minuli malý hrad, jenž korunoval skálu na tureckém pobřeží; moře jej obklopuje úplně, vyjma přístupu k hradu po úzké šíji, a ten hrad nesl jméno Sekellio. Při západu slunce, v hodinu Ave Maria, jsme dospěli do přístavu Finogia¹, který leží na malém ostrůvku téhož jména, a to místo patří Janovanům. Vrchnost v Peře nedávno vypravila do Černého moře dvě plně vyzbrojené karaky, aby tam křižovaly s rozkazem držet hlídku a zadržet benátské lodi, které se právě měly vracet domů z Tany s náklady kupeckého zboží a které by se žádného přepadení nenadály. Ty dvě janovské lodi měly rozkaz zmocnit se těch benátských kupeckých plavidel, jež ještě neměla zprávu o válce, která tak nedávno vypukla mezi oběma mocnostmi. Jednu z těch janovských karak jsme nyní shledali položenou v přístavu Finogia, kde jsme k večeru spustili kotvu.

Následujícího dne, v pátek, jsme měli v úmyslu znovu vyplout, ale foukal protivítr, a tak jsme i my i karaka zůstali v přístavu. Na tom velmi malém ostrově, kde nejsou žádní stálí obyvatelé, nýbrž jen přístav Finogia, stojí hrad, jenž vskutku uzavírá ve svých hradbách takřka celý povrch té skály; a ta

¹Finogia je ostrov před bithýnským pobřežím, dnes Kefken Adası v okrese Kandira v turecké provincii Kocaeli; Byzantinci jej zvali Dafnúsia a Janované na něm měli opěrný bod s hradem, jehož zdi stojí dosud u majáku. Clavijova podoba jména je zkomolenina té byzantské Dafnúsie.

skála leží dvě míle od tureckého pobřeží. Protože přístav Finogia není příliš bezpečným kotvištěm, bylo naším úmyslem pokračovat dál do přístavu Kirpen², asi šest mil k východu, kde druhá z obou janovských karak čekala v záloze na benátské kupecké lodi. Náš lodní mistr nám však radil, že bude lépe zůstat tam, kde jsme, a do přístavu Kirpen se ještě nevydávat; přemístili jsme tedy kotviště a vjeli blíže k hradu. K půlnoci se rozfoukala veliká bouře, a když se počalo moře zdvihát, řekl lodní mistr, že nám bude volněji a bezpečněji, vyjdeme-li z přístavu a lehne si do závětrí karaky. Dal tedy zdvihnout kotvu a naši lidé se vesly snažili galeotu doveslovat tam, kde ona loď ležela, ale pro zuřivost bouře jsme se k jejímu boku nedostali. Vítr teď silněl v ustavičných strašných poryvech, a když jsme viděli, že se k místu, kde karaka ležela, dostat nemůžeme, pokusili jsme se vrátit na své dřívější kotviště v přístavu. Ale vrátit se do přístavu, který jsme opustili, bylo nemožné, a tak jsme vyhodili dvě ze svých kotev. Bouře stále více zuřila, naše kotvy začaly smýkat po dně a bylo zjevné, že galeota bude zcela určitě vržena na skaliska ostrova; ale z milosrdenství Pána Boha se kotvy zachytily, takže galeota zůstala od onoho skalnatého hrotu volná — a kdybychom se ho jen dotkli, byli bychom vskutku ztraceni. Tak jsme leželi na kotvách, ale bouře dále silněla a hrozilo nám smrtelné nebezpečí. Všichni jsme se dali do modlitby a prosili Pána Boha o milosrdenství, abychom snad nezhylnuli. Mořské vlny se teď zdvihaly tak vysoko, že se lámaly přes pažení naší lodi a voda se vylévala opět na druhé straně, čímž se galeota, těžce pracujíc, počala plnit. Na nějakou dobu jsme my, cestující, i lodní posádka pozbyli vši naděje; mohli jsme složit důvěru jen v milosrdenství Pána Boha. Kdyby bylo ještě světlo, napjali bychom plachtu a vehnali loď na břeh; ale byla noc a ve tmě jsme nevěděli, jak ležíme.

Když byla bouře takto na svém vrcholu, karaka se dala do pohybu, vzápětí se utrhla od kotev a rychle se nesla přímo na naši galeotu, jako by se do nás měla vrazit. Ale z milosrdenství Pána Boha nás jen minula, bez nárazu. Její kotvy se nezachytily a ona nás minula unášena bokem ke břehu ostrova. Dlouho před rozbřeskem se tam rozpadla na kusy tak úplně, že z jejího vraku nezůstala ani část. Její posádka však včas spustila na vodu šalupu, kterou karaka nesla, a tak se dostali na břeh a všichni si zachránili život, ačkoli ze svého majetku nezachránili nic. Trosky horního stěžně a čelenu té karaky vskutku pluly mimo naši galeotu, a kdyby nás byly udeřily, byli bychom proraženi; ale z milosrdenství Božího a jeho Matky šlo to trámův z karaky dál, aniž nám jakkoli uškodilo. My na galeotě jsme však nabírali vodu v takové míře, že jsme byli často na pokraji potopení, ač jsme se lopotili, abychom ji vylili a byli jí zbaveni. Nakonec se nám podařilo udržet se na hladině až do rozbřesku, kdy se vítr obrátil a vál příznivě k přeplavbě na turecké pobřeží. Pokusili jsme se pak napnout latinskou plachtu, ačkoli k obsluze ráhna a k ovládání lodi bylo jen málo z nás schopno přiložit ruku a většina byla mnohem blíže smrti než životu, takže kdyby smrt přišla, nebyl by o to nikdo mnoho stál. Přece se nám konečně podařilo plachtu vytáhnout, a jak se rozednívalo, blížili jsme se k tureckému pobřeží. Bylo to velmi zrána v sobotu, a lidé z karaky, kteří se, jak už bylo řečeno, dostali na břeh ostrova, se, jak se dalo očekávat, domnívali, že jsme my z galeoty všichni utonuli, když se naše loď potopila. Byli proto ohromeni, když nás spatřili, jak zdviháme plachtu; neboť, jak nám později vypravovali, byli si jisti, že zhyneme, když viděli galeotu odnášenou ze závětrí karaky, a čekající nejhorsí obrátili se s pokornou prosbou k Pánu Bohu — a on nás od smrti uchránil.

Tak se stalo, že jsme se na galeotě přiblížili k turecké pevnině, a tu jsme se všichni dychtivě vrhli do vody a vyšli bez úrazu na břeh. Jen jsme takto dospěli na zem, dali jsme se do zachraňování svých zavazadel a darů, jež naše poselstvo neslo a jež nám náš pán, král španělský, dal do opatrování. Byly zakrátko bezpečně dostány z lodi a vyneseny na břeh. Vskutku bylo tak všechno zachráněno, byť s velikou lopotou a nebezpečím, neboť jen co se galeota dotkla dna, stáhl ji spodní proud zpátky, a vlny ji vzápětí znovu vrhly na pláž. Posádka, která byla ještě na palubě, pracovala na tom, aby naše balíky vyhodila, a my ostatní, kdo jsme už byli na břehu, jsme je zachytávali. Tak bylo zachráněno vše, co král odevzdal do naší péče; ale netrvalo dlouho a mocí mořských vln se trup galeoty počal rozpadat. Náklad, který byl vynesen na břeh, jsme nyní odnesli na blízký kopec a tam jej uložili. Lodní mistr galeoty nás potom varoval, že jsme sice s nákladem na břehu v bezpečí, ale že je velmi pravděpodobné, že Turci, až věc zpozorují, přijdou, zajmou nás a náš majetek zaberou, aby jej odvezli svému pánu sultánovi. A tak se

²Kirpen je přístav na pevnině v témž zálivu, antický Calpe Portus, který popsal už Xenofón a od jehož jména jsou odvozeny i tvary Kerpe a Kefken; dnes je to Kerpe v okrese Kandira v provincii Kocaeli.

to také málem stalo, neboť zakrátko se vskutku objevilo několik Turků a vyzvídali, kdo jsme; na to jim bylo odpovězeno, že jsme janovští lidé z Pery a že jsme posádka karaky, která uplynulé noci v přístavu ztroskotala. Dále jim bylo řečeno, že náklad naší lodi, právě vyneseny na břeh, máme teď v úmyslu naložit na druhou karaku, která tou dobou leží před přístavem Kirpen; a dodali jsme, že dají-li nám Turci koně, aby naše zboží dopravili tam, zaplatíme jim dobrou mzdu. Na to Turci odpověděli, že koně můžeme mít na zítřek, ale ne na ten den, a slíbili, že pošlou posly do okolních vesnic a že se tak vše zařídí.

Ty věci se obrátily velmi šťastně v náš prospěch, neboť nazítří přišlo veliké množství Turků s koňmi a dopravili nás všechny se zavazadly a balíky do Kirpenu, kde, jak jsme věděli, ležela druhá janovská karaka. Po příjezdu jsme karaku shledali zakotvenou v tom přístavu a ihned jsme vyhledali velitele lodi, jenž se jmenoval messer Ambrogio, oznámili jsme mu vše, co se nám přihodilo, a zpravili jsme ho též o tom, jak druhá janovská karaka ztroskotala. Velitel Ambrogio nás přijal dobře a řekl, že ke službě Jeho Výsosti krále kastilského máme tuto jeho karaku, již on Ambrogio velí, pokládat za loď španělskou a vlastní. Bylo nám nyní dovoleno přinést na její palubu všechna naše zavazadla, jichž se velitel ihned ujal, a dal se do toho, aby Turky, kteří s námi přišli, ujistil, že jsme vskutku posádkou té druhé karaky, jež se v bouři ztratila. Co se pak týče vyslance Timura Bega, jenž byl, jak už bylo na dřívější straně řečeno, naším druhem na cestě, toho muže jsme nyní ustrojili do něčeho ze svých šatů, jako by byl Španěl a křesťanský šlechtic, a vydávali jsme ho za člověka z Pery; byl totiž jinak ve velikém nebezpečí, a kdyby byli Turci onoho místa jen zvěděli, že je Tatar z Timurova lidu, byli by ho ihned zabili. Potom jsme vstoupili na palubu janovské karaky, našli všechno své zboží i zavazadla v bezpečí a jasně jsme poznali, jaký zázrak nám Pán Bůh popřál, když nám milosrdně zachoval život v té veliké bouři; a takovou bouři ve své zuřivosti ještě nikdy neviděli, jak nám řekl velitel karaky a její kapitán, ačkoli po dvanáct let byli námořníky a pluli po vodách Černého moře.

Bylo to vskutku také podivuhodné dobrodiní, jež nám Pán Bůh popřál, že takto zařídil, aby my i naše zboží i dary, které nám odevzdal do opatrování náš pán král, přišli, jak jsme viděli, do bezpečného uložení a nic z toho nebylo uloupeno — ani Turky na zemi, ani námořníky na moři, u nichž jsme teď našli útulek. A pokud jde o ty poslední, bylo konečně velikým štěstím, že jsme janovskou karaku v onom přístavu dostihli, neboť, jak velitel řekl, i ona sama se v té veliké bouři málem ztratila a ztroskotala. Když tedy bylo vše v pořádku, zůstali jsme v přístavu Kirpen až do nejbližšího úterka a čekali na příznivý vítr. Toho dne se objevil jistý Turek, který žádal rozmluvu s námi vyslanci; byl to představený jedné vesnice v těch krajích, jež patřila k panství sultánovu. Ten muž řekl, že jsme přišli do zemí patřících sultánovi, jeho pánu, a prošli jimi a nesli s sebou balíky a rozličné zboží, z něhož náleží clo jemu jako zástupci sultánovu; a že pro to nyní přišel a my že mu musíme zaplatit. My jsme to však odmítli, a ten nový požadavek vznikl z toho, že ti Turci teď zjistili, že nejsme Janované ani rodáci z města Pery; a vskutku, jak jsme se dověděli, kdyby nás byli našli, jak se v jejich zemích potulujeme jako cizinci, byli by nás všechny zajali. Pak téhož dne, v úterý, karaka napjala plachty a my jsme se vydali zpět do města Pery, kde jsme se nejbližšího čtvrtka za rozbřesku, 22. listopadu, znovu octli na kotvách. Všechno své zboží i zavazadla jsme potom z karaky vynesli na břeh a dali je odnést vzhůru do svého dřívějšího bytu ve městě, kde nás všichni známi, které jsme potkali, ujišťovali, že při té zuřivosti bouře a na místě, kde galeota ztroskotala, je to nic menšího než zázrak, že jsme vyšli živí.

Ihned jsme se potom dali do toho, abychom zjistili, jak bychom mohli pokračovat v cestě, ale nenalezli jsme žádnou loď, která by se v tom zimním období odvážila opustit přístav a plout po Černém moři. Mnohé lodi, již najaté do Trapezuntu a s nákladem už na palubě, se vskutku nyní neodvážily vyplout; a některé lodi, které se vydaly na cestu před tím, než přišla veliká bouře, se nedávno vrátily, čímž byly všechny přinuceny zůstat tu zimu v přístavu a vyčkat, až přijde jaro v měsíci březnu. Příčina, proč je to veliké moře tak nebezpečné a proč se ho námořníci tak bojí, je ta, že Euxinos je tvarem kruhový a jeho obvod měří asi tři tisíce mil. Nemá do sebe jiného vstupu ani ze sebe jiného výstupu než jediné tu úžinu, která běží dolů podle Pery. Dále je ze všech stran obepnuto pásmy velmi vysokých horských štítů a bezpečné přistání se na jeho březích nikde nenajde. A dále do toho moře vtéká mnoho velikých

řek, čímž jeho vody vrou a dmou se v kruhu; a větry foukají zuřivě, takže se vlny zdvihají, a nad jeho hladinou běsní poryvy. Bouře bývá nejhorší, když vane vítr od severu a od severozápadu, ten, jemuž říkají maestro, a ten se přes moře valí jako smršť. Zvláště veliké nebezpečí je pak lodím, když se blíží ke vstupu do úžiny, neboť ústí úžiny je nesnadné nalézt; a nezastihne-li loď vjezd do průjezdu, zcela určitě najede na břeh a je ztracena, jak se vskutku na tom nejnebezpečnějším místě přihodilo nejedné lodi. A opět, i když loď ústí úžiny šťastně zastihne a vejde, přece, kdyby se rozfoukal jeden z těch strašných poryvů maestra nebo západního větru, je loď ve velikém nebezpečí, protože v zátvrtí nemá volného moře, a může snadno být zahánána na břeh. Vskutku právě v tom posledním období se takto, jak jsme se dověděli, ztratila loď, která připlouvala z Kaffy³. Později, když jsme byli v Konstantinopoli, připlulo z Tany šest benátských galér s úmyslem konat jako obvykle svou plavbu dál k domovu. Když císař viděl bouřlivé povětrí, vydal rozkaz, aby jim bylo dovoleno vyhledat útulek v přístavu. Kapitánům janovských galér, které v přístavu ležely, poslal vzkaz, že on je tu pánem a vládcem, a jelikož je v míru i s Benátčany i s Janovany, že nemají Janované Benátčanům nijak ublížit. Benátčané a Janované pak pro tu dobu uzavřeli příměří a benátské galéry potom odpluly bez překážky a zdržení.

Takto jsme tedy, jak bylo řečeno, my vyslanci museli prodlévat ve městě Peře po celou tu zimní dobu, neboť jsme nemohli přijít k žádné lodi, která by nás nesla dál. Potom bylo na začátku měsíce března konečně možno najmout galeotu, a tu, osazenou devatenácti páry vesel, jsme dali nově otáhnout a vyzbrojit, jak pro takovou plavbu náleželo; což nás uvrhlo do velikého výdaje, než byla ta věc dovedena ke konci. Kapitány té galeoty byli messer Niccolò Pisano a messer Lorenzo Veneziano a my jsme s přípravami pospíchali v naději, že Timura ještě dostihneme, dokud táboří ve svém zimním ležení v Karabachu. Tak byla první loď, která toho jara opustila přístav a vyplula na Černé moře, právě ta naše galeota. Ve čtvrtek 20. března roku Páně 1404, když byla naše galeota konečně hotova, jsme toho odpoledne v hodinu nešpor vstoupili na palubu; a v našem průvodu se vracel domů, jak už bylo zmíněno, onen tatarský vyslanec, jež Timur poslal ke králi kastilskému. Toho večera však galeota dospěla jen ke sloupům, které stojí asi míli od Pery, neboť tu jsme museli naplnit na zásobu své sudy na vodu. Nazítří, v pátek, jsme vypluli a v hodinu mše jsme byli venku a vstupovali do Černého moře, neboť vítr byl příznivý; a téhož odpoledne v hodinu nešpor jsme se octli zase na dohled od hradu Sekellio, kde jsme zůstali ležet. Krátce po půlnoci jsme odtud znovu vypluli a následujícího dne odpoledne o nešporách jsme byli na dohled od ostrova Finogia, kde jsme na své první galeotě ztroskotali, jak už bylo vypravováno. Nevstoupili jsme tu do přístavu, nýbrž drželi se daleko na moři, a někdy po nešporách jsme se octli na úrovni ústí řeky, která zde vytéká a snáší se z turecké země. Rádi bychom byli strávili noc v přístavu, ale ten přístav je pro bezpečné kotvení příliš mělký, a tak jsme se drželi v odstupu, na volném moři, a leželi kus cesty venku, neboť povětrí bylo tiché.

Následujícího dne, jenž byl nedělí, jsme v hodinu nešpor dospěli do přístavu u města turecké země, které se nazývá Pontoraquia; a to město patří princí Süleymanovi Çelebimu, nejstaršímu synu zvěčnělého sultána Bayezida. Zůstali jsme tu přes noc, a nazítří, v pondělí, jsme nemohli dál, neboť vítr byl proti. Toto město je vystavěno po svazích několika kopců, které leží blízko mořské pláže, a na nejvyšším z nich je velmi pevný hrad. Město není příliš lidnaté a jeho lidé jsou většinou Řekové; Turků tu žije velmi málo. Za dřívějších časů tvořilo to místo část řeckého císařství, ale asi třicet let předtím, víc nebo méně, jak nám řekli, prodal císař Manuel to město za několik tisíc dukátů sultánu Bayezidovi, otci právě zmíněného prince Süleymana Çelebiho. To město bývalo dříve nad jiné slavné a velmi bohaté pro výtečný přístav, který mělo. Svě jméno Pontoraquia dostalo původně od dávného císaře, který je založil a jmenoval se Ponto; a kraj kolem dokola se nazývá Raquia. Nazítří, v úterý 25. března, jsme se dali na cestu a opustili ten přístav, a v hodinu nešpor jsme byli na dohled od hradu na tureckém pobřeží, stojícího blízko u vody, a ten se nazýval Rio; byl však bez posádky. Přístav ležel v patě hradu, ale do něho jsme nevjeli, neboť velmi veliký zástup tureckých lidí, když naši galeotu zpozoroval, se shromáždil podél mořské pláže; domnívali se, že jsme nájezdníci a přišli jsme pro lup. Leželi jsme tedy na kotvách venku, kus cesty od břehu, a o půlnoci jsme pluli dál.

³Kaffa byla největší janovskou kolonií na Krymu a hlavním překladištěm obchodu se stepí; dnes je to Feodosija.

Nazítří dopoledne, před hodinou polední mše, jsme dospěli k ústí řeky, která se zde vlévá do moře a snáší se z tureckých výšin; nazývá se řeka Bartan, a my jsme tam vjeli, abychom naplnili sudy na vodu. V ústí té řeky jsme zpozorovali mnoho vysokých skal a na jedné z nich věž, vystavěnou proto, aby hlídala vjezd a zabránila nepřátelským galérám užívat ho za přístav. Toho odpoledne jsme se v příhodnou dobu vydali dál a zakrátko jsme přišli k městu, které se nazývá Amasera. To město patří Janovanům, ačkoli stojí v zemi Turků. Amasera zabírá velmi vysoký kopec nad pobřežním pruhem, a proti němu stojí, zpola v moři, jiný kopec, stejně vysoký, jenž je s oním prvním, na němž je město vystavěno, spojen hradbou, která tak oba ty kopce obepíná. Od vrcholu jednoho k vrcholu druhého byl vybudován veliký oblouk, jenž tvoří most nesoucí cestu. Město má dva přístavy, po jednom na každé straně onoho kopce v moři. Samo město je malé a jeho domy nevzhledné, ale za hradbami je ještě vidět mnoho význačných zbytků velikých staveb s kostely a paláci. Je zjevné, že za dávných časů ležela větší část starého města venku za tím, co je nyní hranicí města; ale všechny ty stavby jsou teď v rozvalinách.

Ve středu, v den svého příjezdu, a v následující čtvrtek jsme tu zůstali, a nazítří byl Velký pátek. Když byla pro tu příležitost náležitě vykonána církevní služba, vydali jsme se dál a o nešporách jsme se octli na úrovni místa, které se nazývá Dos Castelllos.

Nazítří ráno, v sobotu, jsme vypluli, ale snesla se hustá mlha a v hodinu tercie se rozfoukala bouře. Moře se zdvihlo, a protože vlny šly velmi vysoko, báli jsme se o svou loď a ve mlze jsme nevěděli, stojíme-li blízko břehu, či máme-li volné moře; náš nejbližší přístav byl ještě kus cesty před námi. Propracovávali jsme se tedy vpřed s největší opatrností a o polednách jsme se octli na dohled od přístavu a od hradu, který se nazývá Ineboli⁴ a patří Turkům. Rádi bychom byli vjeli a spustili kotvu, ale přístav jsme nezastihli, a tak jsme pro bezpečnost vyrazili na moře. Potom se v hodinu nešpor opět snesla hustá mlha a nikde jsme neviděli linii pobřeží, ačkoli jsme se přiblížili a byli jistě velmi blízko země. Padla noc a my jsme nevěděli, kde jsme, a moře se počalo zdvihát. Někteří tvrdili, že jsme přístav Ineboli minuli, jiní zase říkali, že tomu tak zcela určitě není; a zatímco jsme leželi na místě a radili se, co dál počít, zaslechli jsme náhle štěkot psa. My na galeotě jsme tu všichni začali volat a naše houkání zaslechli ti, kdo byli na břehu na stráž u hradu toho přístavu, a ti potom ukázali světlo z vrcholu hlavní věže. Tak jsme poznali, že se naše galeota přiblížila k ústí přístavu; ale neviděli jsme nic než skaliska, přes která se moře lámalo v příboji, a protože nám vjezd do přístavu byl neznámý, byli jsme ve velikém zděšení. Na rozkaz se jeden z našich veslařů vrhl do vody a dokázal doplatit ke břehu, kde si opatřil lucernu a dával nám jasná znamení, takže galeota byla nakonec bezpečně dovedena do přístavu. Nazítří byl Boží hod velikonoční a my jsme zůstali pro ten svátek v přístavu.

Nedaleko toho města Ineboli jsou vzadu vysoké kopce a na jednom z nich je vystavěn velmi pevný hrad zvaný Cinolis; drží jej mohamedánský pán, jenž se jmenuje Isfandijár⁵. Ten drží v těch krajích mnoho země, za kterou platí Timurovi poplatek, a po celém jeho panství jsou Timurovy peníze běžným platidlem. Pán Isfandijár tou dobou v místě nedlel, ale jeho náměstek, když zvěděl, že jsme vyslanci na cestě k Timurovi, ihned sestoupil, aby nám složil poklonu, a poslal nám potom ovci, k tomu drůbež, chléb a víno. Zde v kopcích, které leží okolo hradu Cinolis, roste nejlepší dřevo ze všech řeckých zemí, a z něho se dělají samostříly. Nejbližšího pondělí, jež bylo 31. března, jsme se z Ineboli vydali na cestu a v hodinu nešpor jsme se octli v přístavu tureckého města, které se nazývá Sinope⁶, a tam jsme spustili kotvu. To město patří Isfandijárovi, a když jsme vystoupili na zem, dověděli jsme se, že pán Isfandijár je pryč, že dlí ve městě tři dny cesty od Sinope v jiné části svého panství, a to město se nazývá Kastamuni. Dále jsme se dověděli, že tam nyní shromažďuje asi čtyřicet tisíc vojska s úmyslem

⁴Ineboli, dnes İnebolu v turecké provincii Kastamonu, byl antický Abonúteichos, od 2. století zvaný Íonopolis; Clavijova podoba jména to antické jméno ještě nese. V době poselstva to byl přístav s hradem v knížectví Isfandijárově.

⁵Isfandijár, turecky İsfendiyar Bey z rodu Candarů, pán Sinopu od roku 1385 a Kastamonu po Ankaře, vládl až do své smrti 26. února 1440 v Sinopu. Timur mu po Ankaře potvrdil otcovské země a on se stal jeho vasalem a razil jeho peníze. Pán, jež dal Bayezid I. roku 1392 po dobytí Kastamonu zabít, byl podle novější literatury Isfandijárův bratr Süleyman Paša, ne jeho otec.

⁶Sinope, dnes turecký Sinop, leží na šíji poloostrova, který jí dává nejlepší přirozený přístav celého jižního pobřeží Černého moře. Byla hlavním přístavem a loděnicí knížectví Isfandijárova.

vést válku proti princí Süleymanovi Çelebimu, synu zvěčnělého tureckého sultána, jenž byl teď jeho zjevným nepřítelem, protože se on, Isfandijár, stal Timurovým vasalem. Kdybychom ho byli tehdy mohli navštívit, byli bychom vskutku velmi rádi s tím pánem Isfandijárem rozmlouvali, neboť by nám byl snadno mohl dát nějakou jistou zprávu o tom, kde je Timura tou dobou nalézt, a byl by nám tak mohl poradit, co se týkalo cesty po zemi, kterou jsme měli zakrátko podniknout. Příčina, proč se ten pán Isfandijár nedávno z vlastní volby stal Timurovým vasalem, byla tato: zvěčnělý sultán Bayezid — ten, jejž Timur přemohl — dal kdysi Isfandijárova otce zabít a zbavil jej všech jeho zemí; Timur mu však po svržení Bayezida všechny ty země zase vrátil.

Nejbližší sobotu, jež byla 5. dubna, jsme se za rozbřesku ze Sinope vydali na cestu, ale vítr utichl, takže jsme svůj nejbližší přístav nezastihli a celou tu noc byli na moři. Následujícího dne, v neděli, v hodinu polední mše jsme se octli na dohled od města turecké země, které stojí při moři a nazývá se Samsun. To město má dva hrady: jeden z nich patří Janovanům, kdežto druhý s přilehlým přístavem a městečkem je v rukou prince Süleymana Çelebiho, a pro tu příčinu jsme se tu neodvážili vjet do přístavu, nýbrž drželi se hezky daleko na moři. Celou následující noc jsme tedy byli na moři, ale povětrí bylo příznivé, a nazítří, v pondělí, o hodině polední jsme zastihli přístav u hradu, který se nazývá Unieh, a hledali tam útulek, neboť vítr se počal obracet proti nám. Nad přístavem, vysoko na výběžcích kopce, jsme viděli domy toho města; bylo to však jen malé místo, jehož obyvatelstvo byli většinou Řekové. Na vrcholu blízkého kopce byl nedávno vystavěn hrad, který se k tomu městečku počítal, a tu a v okolí, jak nám řekli, byla osazena kolonie asi tří set Turků. Jak město, tak ten hrad náležely nicméně k panství řeckého šlechtice, který se nazývá Melaseno, a ten platí Timurovi poplatek. Dole v přístavu, při samém mořském břehu, jsme zpozorovali řadu domů, které byly kovárnami; neboť v těch krajích vyvrhuje moře na pobřežní pruh jistý jemný černý písek, a z něho vysévají hrušky, jež se zpracovávají v železné pruty.

Nazítří, v úterý, jsme se znovu vydali na cestu, ale vítr byl proti a museli jsme zakrátko vyhledat útulek v přístavu tureckého panství, kterému říkají Leona. Byl tu hrad, jenž stál při mořském břehu a korunoval skalnatý výběžek, nyní však opuštěný a nikým neobydlený; řekli nám, že asi čtyři léta předtím přišli Janované a to místo přepadli. Celý ten kraj drží turecký pán, jenž se jmenuje Arzamir. Téhož dne, kdy jsme tam vjeli, jsme z toho přístavu vypluli a zakrátko jsme se octli na úrovni jiného malého hradu, jenž je vystavěn na výšině při moři a jmenuje se Santo Nicio. Hned za ním jsme museli spustit kotvu, neboť foukal protivítr, a leželi jsme tam té noci velmi blízko ústí jedné řeky. Celý ten kraj s mnoha vesnicemi, které jsme při plavbě viděli, patřil onomu pánu Arzamirovi; řekli nám, že má pod svým velením asi deset tisíc jezdců a více a že platí Timurovi poplatek. Nazítří, ve středu, jsme se hnuli dál, neboť vítr byl naší plavbě příznivý, ale počalo lít jako z konve, a v hodinu tercie jsme dostihli města, které nese jméno Kerasund. Stojí na břehu a jeho domy jsou vystavěny vzhůru po výšině, která shlíží na moře. Pevná městská hradba obepínala celou tu výšinu a uzavírala ve svém obvodu mnoho sadů s krásnými ovocnými stromy. Dál téhož dne, o polednách, jsme míjeli velké město, které bylo rovněž vystavěno podél mořské pláže a nazývá se Tireboli. Je to první místo, které na této straně náleží do pravomoci trapezuntského císaře.

Krátce potom jsme byli na dohled od hradu při břehu, který se nazývá Kureli, ale do žádného z těch dvou přístavů jsme nevjeli, neboť vítr zůstával naší plavbě příznivý; a o nešporách jsme dostihli hradu jménem Fol, a tam jsme vjeli do přístavu a leželi přes noc. Nazítří ráno, jež bylo čtvrtkem, jsme se znovu vydali na cestu, ale foukal protivítr a moře bylo velmi rozbouřené; v hodinu tercie jsme byli na dohled od hradu, který se nazývá Sanfoca, a tam jsme spustili kotvu, abychom dali veslařům odpočinout. Když jsme potom znovu odrazili, zajeli jsme v hodinu nešpor do přístavu, který nese jméno Platana, neboť pro protivítr, jenž foukal, jsme se neodvážili pokračovat toho večera dál a dospět do Trapezuntu, ačkoli to město bylo teď už jen deset mil daleko. Zůstali jsme tedy celou tu noc bez pohybu, neboť vítr vál nepříznivě, a moře se vskutku počalo zdvihát a běsnit tak zuřivě, že jsme se báli, abychom nebyli vrženi na břeh, neboť naše kotvy smýkaly po dně. Nazítří ráno, v pátek 11. dubna, jsme na tom místě zůstali až do hodiny nešpor a potom vypluli a konečně vjeli do přístavu Trapezuntu. Od Pery, odkud jsme na své galeotě vyjeli, do tohoto města Trapezuntu je vzdálenost devíti set šedesáti mil podle našeho počtu

cesty, kterou jsme urazili. U tohoto města Trapezuntu mají Janované krásný hrad, který stojí venku v kraji za hradbami města, a na tom hradě jsme se po vystoupení na zem ubytovali; janovští lidé nás přijali velmi čestně.

VI.

Z Trapezuntu do Erzincanu

Následujícího dne, jenž byl sobotou, poslal císař pro nás vyslance a vypravil koně, aby nás přivedli do jeho paláce. Když jsme tam dospěli, našli jsme jej v komnatě, k níž se vcházelo z ochozu, a přijal nás velmi vlídně; a když jsme s ním chvíli rozmlouvali, vrátili jsme se do svého bytu. Při tomto slyšení, po rozmluvě s císařem, jsme byli představeni jeho synu, jenž byl mladý muž asi pětadvacetiletý. Císař je muž dobře urostlý, vysoký a vznešeného vzhledu; on i jeho syn byli ustrojeni v císařská roucha a na hlavách měli klobouky velmi vysokého tvaru, po stranách protkané zlatými šňůrami a na vrchu s velkým chocholem z jeřábích per; ty klobouky byly dále obroubeny kuní kožešinou. Císař se jmenuje Manuel¹ a jeho syn Alexios. O synu mluví, stejně jako o otci, jako o císaři; neboť takový je u nich obyčej, že nejstarší syn, jenž je dědicem císařství, se již za života otcova nazývá císařem jako on, a v řeckém jazyku zní ten titul basileus. Tento císař Manuel platí poplatek Timurovi a rovněž některým Turkům, kteří jsou jeho sousedy. Bylo nám oznámeno, že jeho císařovna je pokrevně spřízněna s císařem konstantinopolským. Mladý císař, jeho syn, je oženěn s dcerou jistého konstantinopolského šlechtice a je nyní otcem dvou malých dcer.

V neděli, následujícího dne, odpoledne, když jsme odpočívali ve svém bytě, přišli nás tam navštívit dva páni vysokého stavu, kteří byli z císařova domu a patřili k jeho osobní družině. Titul jednoho z nich byl koros, což je řecky jméno pro pážete, jež nosí před Jeho Výsosti císařský luk, a druhý šlechtic se nazýval protevestati, to jest, jak bychom řekli my, nejvyšší pokladník. Ten druhý byl osoba nadmíru oblíbená u Jeho Výsosti a v celém císařství se nedělo nic, leč s jeho dobrou vůlí. Řekli nám, že byl původně nízkého stavu, syn pekařův; nám se však jevil vznešeného vzhledu. Dále nám bylo vypravováno, že mladý císař, onen syn, když poznal, jakou přízeň jeho otec tomu muži prokazoval a jak přitom ani nejméně nedbal rady kteréhokoli jiného šlechtice svého císařství, pojal závist a vzbouřil se proti otci, žádaje, aby onu osobu vypověděl ze své blízkosti. Syn pak vedl proti otci válku, porazil jej a po tři měsíce jej obléhal v hlavním městě, neboť všichni velcí páni té země byli jeho přívrženci. Věci se však časem urovnaly vlivem korose, onoho prve zmíněného šlechtice, který byl přítelem mladého císaře a zároveň měl důvěru těch šlechticů, kteří mu dali svou podporu. V tom, co následovalo, utrpěl císař, jeho otec, mnoho na své česti a na své pověsti, ale setrval na tom, že si onoho nízce urozeného úředníka, protevestati, ponechá při své osobě.

Město Trapezunt leží při moři a jeho obvodová hradba vystupuje po svazích kopce za městem. Zde je na výšině vystavěn pevný hrad, obehnaný vlastní hradbou. Po jedné straně města protéká malá řeka, jejíž vody se snášejí dolů hlubokou úžlabinou, a to činí Trapezunt na té straně velmi silně chráněným.

Na druhé straně je rovina, ale městská hradba je tu pevná. Dokola venku leží předměstí s mnohými krásnými sady. Vede tu podél mořské pláže krásná ulice, která prochází jedním z předměstí, a je to podívaná, neboť v jejích krámech je na prodej všechno zboží, jež se do města přiváží. Blízko moře stojí dva hrady, obepnuté pevnými hradbami s věžemi; jeden patří Benátčanům, druhý Janovanům a každý z nich si svůj hrad vystavěl se svolením císařovým. Za městem je vidět mnoho kostelů a klášterů.

Arméni mají v Trapezuntu² biskupa a kostel své vlastní řeči, ačkoli je to lid, který v těchto krajích není příliš v oblibě. Jejich bohoslužba se v mnoha podrobnostech podobá bohoslužbě katolické a při mši posvěcují dary s obřady, jakých užívají katolíci; ale kněz, když si bere štolu, nekříží ji na prsou. Dále

¹Manuel III. Komnenos, trapezuntský císař od roku 1390 do roku 1417, a jeho syn a spoluvládce Alexios. Není to týž Manuel, u něhož poselstvo zimovalo v Konstantinopoli: ten je Manuel II. Palaiologos a oba císařské domy spolu nemají nic společného. Trapezunt platil poplatek Timurovi a zároveň osmanským sousedům, jak kniha vzápětí sama říká.

²Arméni byli v době cesty lid bez vlastního státu: kilikijské Malé Arménii učinili mamlúci konec roku 1375 a kraje kolem Erzincanu a Erzurumu, v nichž kniha arménské vsi vypočítává, patřily tehdy Timurovi. Arménská církev má vlastní obřad a vlastního patriarchu, katolika, jenž tehdy sídlil v kilikijském Sis; od Řeků, s nimiž je text staví vedle sebe, ji dělí jazyk i vyznání, nejen podřízenost jinému biskupu.

při čtení evangelia obrací hřbet k opatovi a stojí čelem k obci věřících. Když přijdou k posvěcení vína, nelije se do kalicha žádná voda. Mají zpověď a postí se po všech čtyřicet dní postní doby. V sobotu jedí obyčejně po celý rok maso, ačkoli v sobotu, jež je předvečerem Velikonoc, a v každou postní sobotu post drží. Postí-li se, nejedí z největší části žádnou rybu, která má v sobě červenou krev, aniž užívají oleje či tuku nebo s nimi vaří. Prostý lid se postí podobným způsobem: jí rybu, ale nepije vína a jí dá denně tolikrát, jak je mu obyčejem. Od Velikonoc do letnic jedí maso každý den, i v pátek. Mají za to, že právě toho dne, kdy se narodil náš Pán Ježíš Kristus, se stal i jeho křest; a i v jiných věcech víry se jim nedostává přísně pravověrného učení, ale ti Arméni jsou lid velmi zbožný a mši slyší s velikou oddaností.

Řekové jsou rovněž lid nábožný, ale ve věcech víry se drží mnohých bludů. Z nich první je ten, že k hostii užívají kvašeného chleba, a posvěcují jej tímto způsobem. Vezmou pecen, který je napříč na šířku ruky nebo více, a na něm je vyražena pečeť velikosti zlatého dublonu s určitými písmeny; a posvěcují jen tuto část. Kněze, který slouží mši, obec věřících nevidí, neboť mezi ním a jimi je opona. Jen co posvětil, bere pecen zavnutý do bílého roucha, zdvihá jej nad hlavu a ihned vychází s prozpěvováním. Tak se objeví před obcí věřících, a ti, jen jej spatří, vrhají se tvář k zemi, vzlykají a bijí se v prsa a volají, že nejsou hodni toho pohledu. Potom se kněz vrátí sám k oltáři a pojídá tu zapečetěnou část pecenu, která byla posvěcena. Jen je mše u konce, vezme, co z pecenu zbylo, a rozdělí to na díly. Tomu se říká posvěcený chléb a hned jej uděluje obci věřících, podáváje z něho díl každému, kdo je přítomen. Při mši neužívají žádné knihy, aniž v kterémkoli ze svých kostelů — vyjma jediné Hagie Sofie v Konstantinopoli — užívají zvonu, nýbrž tloukou na dřevěnou desku, aby označili důležitější okamžiky obřadu. Všichni jejich kněží jsou muži ženatí, ženění se však jen jednou a jejich nevěsty musí být panny. Zemře-li žena, kněz se znovu neožení, zůstává navždy vdovcem a dává na sobě po všechny své pozdější dny znát velikou bědnost a oplakává svou ztrátu. Jen dva dny v týdnu, totiž ve středu a v sobotu, slouží mši, a ten týden, kdy má kněz službu, musí po celé ty dny zůstat v kostele a nesmí z něho ani jednou odejít domů.

Řeční kněží drží svůj post po šest období roku, a po tu dobu nejedí žádnou rybu, která má červenou krev, aniž pijí víno a užívají oleje; po tutéž dobu také žádný kněz nenavštíví svůj domov. Období postu jsou tato: první je od 1. srpna do dne svaté Marie, jenž padá do polovice srpna; další post je od svátku svaté Kateřiny do vánočního času; třetí post je ten, který držíme všichni, totiž čtyřicet dní postní doby; za čtvrté se postí dvacet čtyři dny ke cti dvanácti apoštolů; a potom patnáct dní ke cti svatého muže, jež nazývají svatým Demetriem. Po celý rok nejedí maso ani ve středu, ani v pátek; v sobotu však maso jedí a ve středu rovněž mnoho času tráví bděním. Raději by jedli maso v pátek než ve středu, a mohou tak učinit, ale nikdy po celý rok se nesmějí v žádnou středu masa dotknout. Vskutku ve čtyři pátky v roce bývá jejich obyčejem maso jíst, a ty dny jsou tyto: pátek v týdnu před Vánocemi, pátek masopustního týdne, pátek před Velkým pátkem a pátek před letnicemi. Řekové upadli v blud ve věci křtu a jsou nepravověrní i v mnohých jiných obyčejích a obřadech. Tak mají ten obyčej, že když některý člověk žil ve světě zlým životem a byl velikým hříšníkem, oblékají mu, když přišel k umírání, tělo do roucha jistého mnišského řádu a dávají mu nadto jiné jméno, aby snad ďábel nevěděl, jak jej poznat. Tyto a jiné podobné podivné názory zastávají, ale je to lid velmi nábožný a oddaný mnohé zbožnosti. Co se týče jejich vojáků a válečných zbraní, užívají Řekové meče a luku, tedy zbraní podobných těm, jaké mají Turci, a jezdí po způsobu těchto posledních, na krátkém třmeni.

V tomto městě Trapezuntu jsme prodlévali od pátku svého příjezdu, jenž byl 11. dubna, až do soboty 26. téhož měsíce, a po tu dobu jsme vyhledávali a opatrovali koně pro svou cestu po zemi a obstarávali k ní potřebné vybavení. V neděli 27. dubna tedy, když bylo vše hotovo, jsme my vyslanci vyrazili a s námi jela stráž, kterou císař přikázal, aby nás provázela a byla nám vůdci jeho zeměmi. Téže noci jsme tábořili v rozbořeném kostele, který stojí u řeky zvané Pyxites, a naše cesta vedla toho dne přes nevysoká horská pásma. Kraj byl zde dobře zalidněn a pole dobře obdělána a obilné lány zavlažovaly potoky, které se snášely z kopců. Nazítří, v pondělí, jsme to místo opustili a stráž, kterou nám císař dal na provázení, se zde obrátila zpět, neboť nám řekli, že dál je už nepřátelská země a že se neodvažují jít dále. Pokračovali jsme tedy dál sami, jen s vůdci a svými sluhy, a v hodinu nešpor jsme bez zastávky minuli hrad, o němž

nám řekli, že náleží císaři a že se jmenuje Palima. Ten hrad korunuje vysoký vrchol a cesta vzhůru vede po stupních. Dole mezi skalami u jeho paty je vystavěno několik málo domů. Když jsme jeli dál, vedla toho dne cesta krásnými lesy a byla výtečná, vyjma jednoho místa, kde se z výšiny nad ní utrhl sesuv, zatarasil stezku a zahradil potok. Tím místem jsme se dostali teprve po mnoha nesnázích a zdržení, takže denní pochod byl z té příčiny krátký. Té noci jsme museli tábořit pod širým nebem. V úterý, nazítří, vedla cesta přes velmi vysoké hory; byl zde sníh a museli jsme přebrodit mnoho potoků. Když padla tma, dostihli jsme hradu zvaného Zegan, vystavěného na vysokém vrcholu. Jediný vchod do něho vedl po dřevěném můstku, který se pnul od blízké skály až k hradní bráně. Ta tvrz byla osazena lidmi řeckého šlechtice, jenž se jmenoval Cyril Cabasica³.

Nazítří ráno, ve středu, v hodinu tercie jsme dospěli k hradu, který korunoval výšinu ležící napříč a zatarasující nám cestu, a nazýval se Cadaca⁴. U paty toho hradu a té výšiny tekla řeka, kdežto na druhé straně stálo pásmo holých hor, přes které by se nikdo neodvážil hledat průchod. Cesta tudy byla tedy jen úzkou průrvou, jež vedla mezi řekou po jedné straně a hradní skálou po druhé, a ten průchod byl nadmíru těsný, takže se jím mohl brát vpřed jen jeden muž nebo jeden kůň po druhém. Proto i jen několik strážů na hradě mohlo snadno zadržet jakýkoli počet lidí, kteří by tou cestou šli; a ta cesta byla jediná stezka, kterou se dalo to horské pásmo přejít a pochod vykonat. Z té tvrze Cadaca tedy nyní vyšel zástup mužů, kteří od našeho průvodu žádali mýto a měli v úmyslu vybrat clo ze zavazadel, jež jsme s sebou nesli; a museli jsme to zaplatit. To místo náleží vskutku pánu Cabasicovi, jež jsme zmínili výše, a usadil tam svou bandu lupičů a zlých lidí, neboť ten pán je muž zlého rázu a povahy. Tato cesta, kterou jsme nyní přišli, není ta, po níž obvykle cestující chodí, leč když je jejich družina tak četná, aby jim bezpečný průchod zaručila, anebo když jsou odhodláni zaplatit pánu Cabasicovi a jeho lidem značnou sumu jako dobrovolný dar. Asi tři leguy za hradem Cadaca jsme minuli věž vystavěnou na vysoké skále, kde byl průchod opět velmi úzký, a v hodinu nešpor jsme dospěli k jinému hradu, zvanému Dorileh, který byl pevně vystavěn a jehož stavba se zdála teprve nedávno dokončená; cesta, kterou jsme šli, běžela pod ním.

Dostali jsme zprávu, že pán těch zemí, totiž Cabasica, zde právě toho času sídlí; poslali jsme tedy vzhůru svého dragomana, aby mu podal zprávu o tom, kdo jsme, ačkoli ten pán vskutku o nás již věděl vše, co bylo potřebí, neboť mu zprávu o nás a o našem poselstvu poslaly dopředu ostatní hradu toho území, jimiž jsme už prošli. Jen jsme tedy vyslali svého posla, vyjel z hradu muž na koni se vzkazem od pána, který nám přikazoval, abychom se ihned zastavili; sestoupili jsme tedy z koní a dali se do toho, abychom svá zavazadla uložili v kostele, jenž tu stál u cesty. Ten jezdec nám nyní oznámil, že všichni, kdo tou cestou jdou, musí zaplatit jeho pánu clo a že se mu kromě toho pokládá za slušné dát z našeho zboží i přiměřený dar, a žádal, abychom tak hned učinili. Ten muž nám dále vysvětlil, že jeho pán má své sídlo v těch horách proto, aby vydržoval družinu vojáků k válce proti Turkům, a že jeho jediný příjem je z tohoto mýta, vybíraného od těch, kdo tou zemí procházejí, anebo z takové koristi, jaké může nabýt vpády do nepřátelských zemí. My jsme mu však ze své strany odpověděli návrhem, že vystoupíme k hradu, abychom s tím pánem promluvili a vzdali mu úctu, jak se od vyslanců náleží. Avšak ti z jeho lidí, kteří k nám nyní sešli, k tomu nijak nechtěli přivolit a říkali, že naší návštěvy toho dne není potřebí, protože nazítří ráno zamýšlí on sám opustit svůj hrad a navštívit nás. Vskutku nazítří, ve čtvrtek, jenž byl 1. května, vyšel pán Cabasica dopoledne ze své tvrze a objevil se na našem tábořišti a provázelo jej třicet jeho jezdců, vyzbrojených luky a střelami. Sám byl na krásném koni a také on držel v ruce střely a svůj luk. On a jeho lidé potom sestoupili z koní a všichni se usadili, a nám vyslancům dal přistoupit blíž a zasednout po svém boku.

³Cabasica je jméno řeckého pána hradů a mýt na cestě z Trapezuntu do Erzincanu, tedy v trapezuntské Chaldii, kde po občanských válkách císařství vládli jako páni svých hradů místní řečtí archonti; blíže jej ztotožnit nelze. Edice tu navíc spojila v jednoho muže to, co Markhamův překlad čte jako dva pány: Quirilea Arbositu na hradě Zegan a Cabasicu, jemuž patřil hrad Dorile a mýto na cestě. Clavijovo Quirileo je nejspíše řecké kúp, „pán“, a jméno Leo — též tvar jako jeho Chirmanoli, „kyr Manuel“, o císaři konstantinopolském (?).

⁴Cadaca byl hrad nad průrvou v dolině Harşitu, kudy vede jediná cesta z průsmyku Zigana k Torulu, v dnešní turecké provincii Gümüşhane. Který z hradů té doliny to byl, se určit nedá; anglická edice jméno neztotožňuje.

Jal se nám vykládat, že žije v té neplodné zemi, kde jsme jej nyní vskutku zastihli v pokoji, ale že se musí ustavičně hájit proti Turkům, kteří jsou jeho sousedy na všech stranách a s nimiž je neustále ve válce. Dále řekl, že on a jeho lidé nemají z čeho žít, leč z toho, co jim mohou dát ti, kdo procházejí jejich zemí, anebo z toho, k čemu mohou přijít plněním zemí svých sousedů, a proto že nás on, Cabasica, musí nyní zapřísahat, abychom mu dali nějakou pomoc jako dobrovolný dar v penězích nebo ve zboží. Odpověděli jsme, že jsme vyslanci, a ne kupci, že jsme posly, které náš pán, král španělský, posílá k pánu Timurovi, a že dále neneseme s sebou žádné zboží kromě toho, co neseme jako dary Timurovi. Onen tatarský vyslanec Timurův, jenž byl naším druhem na cestě, zde vpadl do řeči a řekl, že ačkoli dobře ví, že trapezuntský císař je svrchovaným pánem celé té země, je přesto sám vasalským vládcem poplatným Timurovi, a proto že je na něm, na Cabasicovi, aby nám všem bylo dovoleno přejít ty hranice bez překážky a zdržení. Na to Cabasica, podporován svými lidmi, odpověděl, že to vše může být vskutku pravda, ale že jsou v takovém stavu, že mohou žít jen z toho, co si opatří způsobem, jaký nám byl vyložen; a tvrdil, že z nouze a z nedostatku, z čeho by jedli, by byli hnáni i k tomu, aby plenili a vpadali do vlastních zemí pána Timura. Nakonec jsme tedy shledali, že je nám potřebí dohodnout se, a protože jsme neviděli jiného východiska, vybrali jsme ze svých zásob kus šarlatového sukna a stříbrnou číši a Timurův vyslanec dal ze své strany kus podšíváného šarlatu takového druhu, jaký se dělá ve Florencii, a k tomu svitek tenkého plátna. To je však neuspokojilo a žádali více. Dávali jsme jim potom mnoho dobrých a zdvořilých slov, ale ta nebyla k ničemu; jediná odpověď, které jsme se dočkali, byla, že musíme uspokojit rozumné požadavky pána Cabasicy a jeho lidí a že samá slova budou neužitečná. Nakonec jsme tedy museli koupit od jistého kupce, který cestoval v naší společnosti, kus kamelotu, a když byl dán Cabasicovi, prohlásil se velmi nerad za uspokojeného. Řekl, že nám nyní bude stráž, a zavázal se, že bezpečně dospějeme na pomezí erzincanského území, které je pod svrchovaností Timurovou. Slíbil, že nám opatří koně k jízdě a soumary, aby nesli naše zavazadla; a když to bylo sjednáno, přáli jsme si pokračovat v cestě. Přesto nás zdržovaly průtahy a nakonec jsme museli na svůj vlastní náklad najmout koně, aby nás nesli dál, a zaplatit mužům, kteří nám měli být průvodem a dovést nás na erzincanskou hranici.

Teprve následujícího dne, v pátek ráno, jsme se znovu vydali na cestu a s námi jelo deset jezdců jako naše stráž. V hodinu mše, dopoledne, jsme dospěli k hradu, který byl vystavěn na vysoké skále, a také tato tvrz patřila Cabasicovi. Posádka hradu nyní vyrazila a žádala další clo ze zavazadel, jež jsme s sebou nesli, a po mnohých protestech jsme museli zaplatit. V časných odpoledních hodinách toho dne jsme přišli do doliny, o níž nám řekli, že nedaleko je vystavěn hrad, nyní silně osazený jistými Turky z kmene Čapanli; a protože ti jsou s Cabasicou ve válce, byli jeho lidé postaveni v té dolině, aby nad nimi drželi hlídku a stráž. Náš průvod nám tedy přikázal, abychom chvíli zůstali v tichosti, zatímco oni projedzí okolní zemi. Nakonec jsme to místo bezpečně minuli a v hodinu nešpor jsme dospěli do vesnice zvané Alanza⁵, která už byla v erzincanském kraji. Jen co deset jezdců našeho průvodu přišlo do té vesnice, složili naše zavazadla ze svých zvířat, poručili se nám a vrátili se ke svému pánu Cabasicovi. Tento náš poslední denní pochod vedl velmi hrubou cestou přes hřebeny vysokých hor. Ve vesnici Alanze jsme našli tureckého šlechtice, který byl rychtářem a jednal jménem správce Erzincanu; přijal nás velmi zdvořile, vykázal nám byty a dal nám zásoby i vše, co bylo potřebí k našemu pohodlí. V této vesnici a od téhož Turka jsme se poprvé dověděli, že Timur již odešel z Karabachu, kde zimoval, a vydal se na pochod do rovin Sultánije v Persii. Následujícího dne, v sobotu 3. května, jsme Alanzu opustili a přišli do vesnice, kde nás dobře přijali a opatřili nám jídlo; také nám nyní dali koně, na nichž jsme měli jet, a soumary pro naše zavazadla. Té noci jsme spali ve vesnici dále po cestě, kde nám byly hojně poskytnuty zásoby a přísliby svěží koně na zítřek.

Tak to bylo, a vše, čeho jsme při každé příležitosti potřebovali, nám ochotně dodávali, neboť takový je v této zemi obyčej. Kdekoli jsme se zastavili, ať když jsme ve dne procházeli, nebo abychom přenocovali, vynesli z domů koberce a posadili nás na nich na čestné místo. Potom vynesli koženou podložku jako stolní pokrývku, jaké by u nás bylo kolo kůže, jemuž říkáme guadamacir, a u nich se to nazývá sofra,

⁵Alanza byla první vesnice na erzincanském území za průsmyky, jimiž poselstvo přešlo z trapezuntských hor. Dnešní jméno vesnice se bezpečně určit nedá; anglická edice je neztotožňuje.

a na ni kladli chléb. Jejich chléb byl v těch vesnicích vsutku velmi špatné jakosti a dělá se podivným způsobem. Vezmou trochu mouky, zadělají ji a udělají z ní placky. Potom vezmou pánev, postaví ji na oheň, a když se rozžhává, vhodí do ní tenkou placku z těsta, a jen co se prohřeje a propeče, vyjmou ji. Toto byl jediný chléb, který nám v těch vesnicích dávali. Na onu koženou podložku kladli maso v hojnosti a také misky mléka a sraženou smetanu s vejci a medem. Takto nám vsutku dodávali to nejlepší z pokrmů; ve všech domech to bylo stejné, a museli-li jsme přenocovat, dávali nám více jídla, než jsme vůbec mohli sníst. V kterékoli vesnici, do níž jsme přišli, se ihned objevil a stanul před námi rychtář, a tu mu Timurův vyslanec, jenž byl, jak řečeno, s námi, přikázal, aby přinesl jídlo pro naši potřebu, a nadto musel rychtář opatřit koně k jízdě a posluhovače, aby nám sloužili. A neprovedl-li ty rozkazy dosti rychle, aby se tomu Tatarovi, onomu vyslanci, zachoval, tu mu dal rány klackem a bičem, a nám bylo k úžasu na to patřit. Takto byli lidé všech těch vesnic, jimiž jsme šli, napomínáni; a vsutku, jen co spatřili onoho čagatajského pána přicházet, hleděl se všechen lid před ním poschovat. To jméno Čagataj se dává všem těm, kdo jsou z rodu či z čeledi, k níž přísluší Timur, a kdo jsou tedy z královské krve a z královského kmene.

Abychom pokračovali: téhož dne jsme tedy právě zmíněnou vesnici opustili a jeli dál, a všimli jsme si, že v mnohých vískách, jimiž jsme procházeli, jsou obyvateli Arméni, kteří jsou křesťané. Nazítří, v neděli 4. května, jsme v hodinu nešpor přijeli do města Erzincanu. Cesta, kterou jsme jeli, byla špatná, vedla přes příkrá horská pásma a lesy, a blízko města nasněžilo mnoho sněhu. Z města nyní vyšla hezká družina, aby nás viděla vjíždět a dala nám uvítání, my jsme však šli přímo do svých bytů, které už byly připraveny, a toho večera poslal správce města na naše stravování mnoho mís vařeného jídla, s hojností ovoce a s vínem a chlebem. Následujícího dne, v pondělí ráno, nám byla z rozkazu správce navíc vydána jistá suma v hotových penězích a bylo nám řečeno, že podobnou sumu máme dostávat den za dnem, dokud zůstaneme ve městě, a to na naše nutné výdaje. O polednách poslal správce pro nás, abychom k němu přišli, a byli nám opatřeni koně k jízdě a určitý počet mužů, aby nám byli stráží. Odebrali jsme se tedy na luh za městem a tam jsme našli správce, jak sedí na nízkém stupni pod stříškou z hedvábné látky, nesenou dvěma kůly a vypjatou stanovými lany. V jeho průvodu bylo velké množství lidí, a jen jsme se objevili, několik šlechticů a jiných lidí vykročilo, aby nás přijali, a když nás vedli tam, kde správce seděl, povstal a podal nám ruku. Potom nám dal zasednout blízko sebe a uvítal nás velmi vlídně. Správce byl ustrojen v rouchu z modré látky zajtúní, vyšíváném zlatou nití, a na hlavě měl velmi vysoký klobouk, ozdobený drahokamy a jinou okrasou. Na vrchu toho klobouku byl zlatý hřeben, vsazený do záhybu, a z toho hřebenu visely dva chvosty z karmínových koňských žíní, každý spletený do tří copů, a ty sestupovaly pod šíjí a spočívaly po obou stranách na plecích. Tento způsob pokrývky hlavy s chvosty z koňských žíní je móda, kterou nyní zavedl Timur.

Správce byl muž krásného vzhledu a mohlo mu být asi čtyřicet let; měl hnědožlutou pleť a černý vous. Nejprve se nás otázel na zdraví krále, našeho pána, a potom, aby nám prokázal čest, vzal stříbrnou číši naplněnou vínem a vlastní rukou ji podal každému z nás tři vyslanců, připíjeje nám, abychom z ní pili. Po tom podával správce číši po řadě každému ze svých přítomných dvořanů. Každý, komu správce číši nabídl, vstal, potom před ním poklekl na obě kolena a přijal ji do obou rukou. Přijmout číši nebo ji držet jednou rukou by znamenalo nedostatek úcty k pánu správci, neboť mají za to, že jen od sobě rovných má člověk brát číši jednou rukou. Když tedy kterýkoli z nich takto přijal číši z ruky správcovy do obou svých rukou, zvedne se z kolenou, odstoupí krok nebo dva a znovu poklekne, dbaje přitom, aby se nikdy neobrátil ke svému pánu hřbetem. Potom, když vypil víno, musí vstát a ještě třikrát pokleknout pravým kolenem na zem; a dále musí být všechno víno, které bylo v číši, vypito, a to jedním douškem.

Když takto všichni přítomní dostali pít z vlastní ruky správcovy, přivedli posluhovači soumary, kteří nesli na hřbetech dřevěné bedny, v nichž se na přenosných pecích vařily pokrmy v měděných hrncích. Potom zvířata složili a kladli masa na okrouhlé tácy z pocínovaného železa, z nichž každý stál na vlastní nožce, takže se nedotýkal země. Dále vynesli asi sto železných misek, všechny okrouhlého tvaru a hodně hluboké. Vskutku mi nebyly nepodobné přilbám, jaké nosí naši jezdci. Na každý z těch táců nyní počali rozdávat díly jídla a plnili misky vařeným skopovým s knedlíčky ze sekaného masa a s rýží. Přidávala

se k tomu jiná masa, takže každá mísa měla jinou podobu. Na každou misku, jakož i pod ni, kladli na každém táci tenkou placku chleba, kdežto před správcem a před každým z nás tři vyslanců rozestřeli po zemi hedvábnou stolní pokrývku. Potom se hosté shromáždili kolem misek a táci s pokrmu a usadili se na zemi a všichni se dali do jídla, každý se svým nožem ke krájení a se svou dřevěnou lžicí k nabírání; ale před správcem stál sluha, aby mu maso krájel. Byli tam přítomni zvláště dva šlechtici, a ty nyní dal správce předvolat, aby jedli s ním z jeho vlastní mísy; a když přišlo na to, aby požili rýže a polévky, shromáždili se všichni tři kolem jedné misky a užívali mezi sebou jen jedné lžice, a když s ní jeden skončil, vzal ji druhý, a tak se o ni dělili.

Zatímco jsme takto všichni jedli, přijel mladý Turek, chlapec asi sedmiletý, jež provázelo asi deset mužů. Všichni byli na koních a správce chlapce zdvořile přijal a posadil jej po svém boku. Ten mladík byl synovec onoho Isfandijára, pána Sinopu, velmi velikého šlechtice těch krajů, o němž jsme již mluvili. Chlapec, který zde byl přítomen, se právě vrátil z Timurova tábora a s ním přišla zpráva, že Timur vydal Isfandijárovi rozkaz, aby polovici svých zemí postoupil tomuto mladíkovi, jenž byl synem Isfandijárovy sestry. V téže době se právě vrátili z Timurova tábora také dva páni, rodáci z tohoto města Erzincanu, které Timur až do té doby držel jako zajatce, nyní je však propustil na svobodu; a příčina jejich zadržení byla tato. Veliký pán jménem Taharten⁶ býval dříve pánem Erzincanu a všech přilehlých zemí, jež tvoří široký kraj. Taharten po sobě při své smrti nezůstavil zákonného mužského dědice a jeho žena byla dcerou trapezuntského císaře. Nějakou dobu před svou smrtí však uznal za svého syna právě toho pána, který je nyní správcem Erzincanu a jehož hosty jsme teď byli. Měl tedy po smrti svého otce Tahartena pokojně nastoupit ve vládu nad Erzincanem, ale zprvu byl odstraněn, neboť se těch zemí zmocnil syn Tahartenovy sestry, jenž se jmenoval Šáh Alí⁷, a tvrdil, že když Taharten nezůstavil se svou ženou syna, je dědicem po právu on, syn jeho sestry, jako Tahartenův zákonný synovec. Oni dva páni, kteří právě přijeli a s nimiž jsme se poznali, byli přívrženci toho Šáha Alího. Dále nám bylo vypravováno, že Timur po svém vítězství nad tureckým sultánem Bayezidem u Ankary zastavil na své zpáteční cestě na východ v Erzincanu, kde Šáha Alího a ty dva pány, jeho přívržence, uvěznil a ustanovil vládcem v Erzincanu našeho nynějšího hostitele, správce, kterého jsme tu našli, totiž muže, jež Taharten uznal za svého syna, ač nemanželského. Timur, jak řečeno, nyní ty dva pány propustil, ale Šáha Alího stále držel v zajetí a vskutku jej vezl s sebou zpátky do Samarkandu.

Co se pak týče příčiny nedorozumění a války, která potom nastala mezi Timurem a tureckým sultánem Bayezidem a která vedla k bitvě u Ankary, hlavní předmět sporu vznikl z toho, co činil právě tento Taharten, dřívější pán a vládce erzincanských zemí. To bude vyloženo obšírně vzápětí, neboť je to vskutku věc velké závažnosti.

Abychom se vrátili: když jsme nyní dovedli tu hostinu ke konci, poručili jsme se a odešli do svého bytu a správce zůstal sám se svými pány dvořany. Když padla noc, poslal nám správce k našemu pohoštění další zásobu, totiž vařená masa v kotlíkách, a s nimi vypravil i kuchaře, aby chody předložili, a přišlo mnoho sluhů, aby nám posluhovali. V úterý, nazítří, jsme hostinu neměli, ale správce nám poslal smluvený příspěvek v hotovosti na naše výdaje. Následujícího dne, ve středu, po obědě poslal správce pro nás, a když jsme k němu přišli, našli jsme jej v jeho obytném domě. Přijal nás v síni, kde byla kašna, a bylo tu přítomno mnoho jeho šlechticů i jiných lidí a s nimi hudci, kteří před ním hráli. Ten dům byl velmi krásný a vznešeně zařízený, jak jeho důstojnosti náleželo. Když vešel, zdvořile se poklonil a dal nám zasednout blízko sebe, a potom nám předložili kousky kandovaného cukru. Správce pak řekl, že toho dne mají být on a ten z nás vyslanců, který nepije vína — a ta osoba jsem byl já, Ruy González de Clavijo —, při pití stolními druhy; a tak hned přinesli velikou skleněnou číši naplněnou jen vodou, ale

⁶Taharten, vlastním jménem Mutaharten, emír Erzincanu od roku 1379 do konce roku 1403. Roku 1386 přijal Timurovu svrchovanost a odmítl se poddat Bayezidovi I., což se stalo jednou z příčin války, která skončila u Ankary; roku 1401 jej Bayezid v Erzincanu i s jeho ženou zajal, pak však propustil a ponechal ve vládě. Jeho ženou byla dcera trapezuntského císaře Alexia III. a zákonného mužského dědice po sobě nezůstavil.

⁷Šáh Alí, soupeř o Erzincan po smrti emíra Tahartena, který zemřel na konci roku 1403; anglická edice v něm vidí Šejcha Alího, Tahartenova vnuka po dceři; dnešní bádání zná jako Tahartenova vnuka a nástupce v letech 1403 až 1410 a znovu 1420 až 1425 Jar Alího (?). Mimo tento deník není bezpečně dosvědčen a roky jeho života ani jeho konec nejsou známy.

ochucenou cukrem. Správce z ní okusil a potom ji nabídl mně, Clavijovi, podáváje mi ji vlastní rukou, zatímco všem ostatním hostům nalévali víno.

Hned přinesli maso v hojnosti a rýži a mnoho polévek rozličného druhu a my jsme jedli způsobem, jaký byl popsán výše. Když byl chod s masem u konce, podávali kolemisky, do nichž byl nalit med, a s nimi broskve naložené v octě a hrozny a kapary, s nimiž bylo naloženo podobně; ale způsob, jakým se těch několika pokrmů požívalo, byl nadmíru prostý. Po celou tu dobu kolovalo víno a zakrátko se objevila veliká číše, do níž se mohly vejít dobré tři pinty. Správce ji vzal do ruky — a ta číše byla plná vína — a sám ji potom podával po řadě některým ze svých přítomných hostů ze šlechty. Každý host, jemuž byla takto prokázána čest, musel číši vyprázdnit jediným douškem a nesmělo v ní zůstat žádné víno, neboť ponechat tam je by bylo podle jejich obyčeje nezpůsobné. Po nějaké době se konečně zdálo, že správce je unaven tím ustavičným podáváním vína jednomu hostu po druhém, a tu někteří z jeho šlechticů vzali tu velikou číši do ruky sami, a ta pak, naplněna vínem, kolovala od jednoho k druhému, takže zakrátko byla většina přítomných nápojem přemožena. Toho dne však sám správce nepil vína, aby mi takto dělal společnost a prokázal mi, Ruyovi Gonzálezovi, zvláštní čest; a jméno toho správce, které jsem dosud nezmínil, bylo Pitalibet. Konečně, když padla noc, vrátil jsem se s oběma ostatními vyslanci spolu domů do svého bytu.

VII.

Z Erzincanu do Choje

Město Erzincan stojí na rovině u řeky, která je Eufrat; a Eufrat je jedna z řek, jež mají svůj počátek v Raji. Rovinu, v níž město leží, uzavírá vzadu pásmo vysokých hor, a vrcholky těch hor byly tehdy pokryty sněhem, kdežto níže v dolinách žádný sníh nebyl. Všude okolo bylo vidět vesnice s vinicemi a sady a celá rovina byla obdělána na obilná pole a vinohrady. Na všech stranách byly velmi krásné zahrady a štěpnice. Samo město však není příliš velké; obkružuje je hradba s věžemi. Erzincan vystavěli Arméni a na městské hradbě bylo na mnoha místech vidět znamení Kříže vytesané do kamene. Všechny domy toho města mají ploché terasové střechy, takže lidé mohou přecházet z jednoho domu do druhého po střechách, jako by šli ulicí. Město je velmi lidnaté a je tu vidět mnoho krásných ulic a náměstí. Žije tu mnoho úředních osob, z nichž většina jsou lidé bohatí, a je tu mnoho zámožných kupců. Jsou tu vidět krásné mešity a jsou tu krásné kašny, z nichž se bere voda. Obyvatelé jsou většinou Řekové a Arméni a všichni jsou křesťané.

V době, kdy Timur prvně vtrhl do Malé Asie, oblehl a vzal turecké město Sivas¹, pevnost náležející sultánu Bayezidovi, a položil je v sutiny. Sultán Bayezid za to v odplatu vytáhl do pole a vzal toto město Erzincan arménskému knížeti Tahartenovi, dobytý je útokem. Když potom Timur sultána Bayezida přemohl, Erzincan znovu dobyl, položil do něho posádku a učinil je svým. Vypravuje se, že když se vše to stalo, hledali mohamedánští obyvatelé města svár se svými křesťanskými spoluměšťany a stěžovali si, že kníže Taharten byl těm posledním vždy příznivější než jim, poněvadž křesťany zvláště miloval. Dále tvrdili, že křesťanské kostely převyšují velikostí jejich mešity. Timur na to, jak se praví, poslal pro Tahartena a oznámil mu stížnost mohamedánů; a Taharten v odpověď přisvědčil, že je pravda, že křesťanům po celé své zemi zvláště přeje, neboť mu, jak řekl, svým obchodem přinášejí bohatství. Timur pak místo vší odpovědi vydal rozkaz, aby před něho přivedli jistého kněze řecké církve, jenž byl pokládán za hlavu mezi křesťany. Potom pro nenávist, kterou on, Timur, chová ke Řekům konstantinopolským, jakož i k Janovanům v Peře, ihned přikázal, aby ten kněz křesťanů bez odkladu změnil svou víru a stal se mohamedánem; k tomu však onen muž nikterak nechtěl přivolit. Timur na místě rozkázal, aby bylo všechno křesťanské obyvatelstvo Erzincanu vydáno meči, ale kníže Taharten ho nyní zapřísahal, aby měl slitování, a nabídl mu, že ušetří-li Timur jejich životy, přinese mu v dar devět tisíc asperů — a asper má u nás cenu polovice stříbrného reálu. Když Taharten tu sumu za měšťany zapravil, Timur povolil, ale nic méně rozkázal, aby byly všechny křesťanské kostely rozbořeny; a zmocnil se nyní hradu na jižním břehu řeky, proti městu na břehu severním, jenž nese jméno Camag², a vydal jej k opatrování jednomu ze svých čagatajských pánů. Učinil to proto, že ten hrad je místo velmi pevné, položené tak, že ovládá celé město a hlídá celé to okolí; neboť zeměmi erzincanskými putuje mnoho karavan s velkým kupeckým zbožím, které sem přicházejí ze Sýrie a míří do Turecka.

Příčiny, pro které se sultán turecký dověděl o mongolských Tatarech, a to, co vskutku přivedlo Timura prvně do Malé Asie, kde potom bojoval se sultánem Bayezidem a přemohl jej — ty příčiny, pravím, byly tyto. Pánem města Erzincanu byl v té době, jak už bylo vysvětleno, kníže Taharten, a jeho území hraničila s územím Turkovým. Sultán počal nedávno velmi lakotně žádat, aby celý ten kraj držel, a zvláště aby byl pánem onoho pevného hradu Camagu, jež Taharten žárlivě opatroval jako svůj vlastní. Sultán Bayezid byl tedy pohnut k tomu, aby Tahartenovi poslal vzkaz a žádal na něm, aby platil poplatek a aby mu též vydal do opatrování onen hrad Camag. Na to Taharten odpověděl, že poplatek bude platit ochotně a sultána uzná za svého vrchního pána, ale hradu Camagu že Turkům nevydává. Tahartenovi zakrátko přišla

¹Dnešní Sivas ve středním Turecku, antická Sebasteia. Osmané město získali roku 1398 a v době Timurova anatolského tažení bylo jejich hlavní oporou ve východní Anatolii; Timur je oblehl a v srpnu 1400 vyvrátil.

²Pevnost Kemah v dnešní turecké provincii Erzincan, na jižním břehu Západního Eufratu asi šedesát kilometrů po proudu od Erzincanu. Timurův vnuk mírzá Muhammad Sultán ji roku 1402 po desetidenním obléhání vzal a Timur ji potom odevzdal knížeti Tahartenovi.

odpověď, že bude pro jeho pokoj, vydá-li jej; jinak že zcela určitě pozbude jak hradu, tak celého svého území. Kníže Taharten už tou dobou zaslechl o Timurovi a o jeho mocných činech a o tom, jak vede válku v Persii, kde byli všichni perští vládci podmaněni. Taharten tedy poslal k Timurovi vyslance s dary a listy a zapřísahal ho, aby mu přišel na pomoc proti Turkovi, a nabízel, že jak sebe, tak svá území položí úplně k Timurově vůli a do jeho služby. Timur na to vypravil k sultánu Bayezidovi vyslance s listy, v nichž sultánovi oznamoval, že kníže Taharten se stal jeho poddaným a vasalem. Pro svou vlastní čest tedy on, Timur, nemůže dopustit, aby se Tahartenovi stala jakákoli nečest, jinak že bude ta věc na sultánovi pomstěna.

Bayezid do té hodiny o Timurovi nic neslyšel a věřil, že mu v celém světě nikdo nemůže být roven, neboť on je sultán turecký. Jeho hněv, když přišel tatarský vyslanec s tím listem, byl proto nesmírný; a ihned odepsal, že se velmi divuje, že vůbec může být na světě tak nemoudrý člověk, jako je Timur: kterak se může odvážit posílat jemu, sultánovi, takový vzkaz? Neboť on, sultán, naloží s Tahartenem, jak sám bude chtít, jako vskutku naloží s každým jiným člověkem na celém světě. Dále, aby Timur už nebyl podroben těm zpupným domněnkám, on, sultán, se vypraví a vyhledá ho, kdekoli by se právě nalézal, a tu ho přemůže a zajme, a potom zneuctí Timurovu první ženu tím, že si ji vezme za jednu ze svých nevolnic. Když Timur ten vzkaz přijal, rozhodl se dát sultánovi průkaz o své válečné moci. Ihned se zvedl ze zemí Karabachu, kde odpočíval v zimním ležení, totiž na onech slavných pláních, jež leží na severozápadních pomezích Persie, a pochodoval v čele svého vojska dolů k městu Erzincanu. Odtud přešel na území Turkovo a zastavil se před již zmíněným městem, jež se nazývá Sivas, a obehnal je obléháním. Posádka Sivasu poslala tedy k svému pánu sultánovi o pomoc, a ten, když zvěděl, že Timur vstoupil do jeho zemí a obléhá řečené jeho město, byl nesmírně rozhněván. Rozkázal všemu svému vojsku, aby se sebralo, a první oddíly, které přišly, ihned vypravil k Sivasu pod velením svého nejstaršího syna, jenž se jmenoval Süleyman Çelebi. To první vojsko, jež mělo přinést pomoc, mělo dvě stě tisíc jezdců, a sultán sám měl následovat s dalšími posilami. Turci však přišli se svou pomocí k Sivasu příliš pozdě, neboť Timur do města vešel, dříve než dorazili, jak ještě uvidíte.

Timur to vykonal způsobem nad jiné krutým. Obléhání vedl se vsí silou a posádka přišla k vyjednávání. Podmínky byly ujednány a Timur vymínil, aby k němu z města vyšel počet jejich předních mužů — slibuje, že neprolije jejich krev — a aby mu přinesli a vydali sumu ve zlatě a ve stříbře. Jen co se Timur těch peněz zmocnil, dal vědět, že si žádá rozmluvy s těmi muži města o věci, která bude velmi k jejich prospěchu. Mnozí z předáků a vůdců tedy k němu ze Sivasu vyšli, aby se u něho octli, spoléhající na dané slovo o bezpečném průvodu a vědouce, že přijal poplatek, který mu na jeho žádost poslali. Timur však již dal vykopat množství hlubokých jam, a jen je vylákal za městské brány, obrátil se proti nim a řekl: přísvedčuje, že je zcela pravda, že dal slovo nikdy neprolít jejich krev, ale nic méně je nyní dá v těch jamách zaživa zadusit, a jeho vojsko zatím vyrazí brány a vejde do města; a dodal, že on a jeho lidé jsou lidé chudí, a bude tedy třeba město vyplenit. To, o čem mluvil, počal Timur ihned konat: nejprve byli předáci Sivasu zahrabáni živí, potom bylo město vzato útokem a vydáno v plen, a když to bylo vykonáno, byly hradby prolomeny a většina domů toho města srovnána se zemí. Timur potom odtáhl, a téhož dne, kdy Tataři odešli, objevil se před branami Süleyman Çelebi, syn sultánův, se svým vojskem dvou set tisíc koní. Když shledal, že Sivas není než hromada sutin, a nemohl Timura dostihnout, musel ten princ čekat na příchod svého otce.

Timur zatím pochodoval dolů na cestě, aby vtrhl do Sýrie a do zemí mamlúckého sultána egyptského. Na té cestě se potkal s některými kmeny bílých Tatařů³; je to lid kočovný, bez pevných sídel. Timur je ihned napadl a přemohl a učinil celý ten kmen i s jeho náčelníkem válečnými zajatci. Ten rod počítal všeho všudy asi padesát tisíc duší, mužů i žen, ale Timur je nic méně ihned přinutil, aby šli dál a provázeli ho dolů do Sýrie. Když do těch krajů dospěl, obehnal obléháním město Damašek, na jehož lid byl nesmírně rozhněván, poněvadž mu nejen odepřeli poplatek, který na nich žádal, ale drželi v zajetí

³Bílí Tataři jsou Akkojunlu, Turkmeni Bílé ovce: kmenový svaz vedený rodem Bajandurů, jemuž Timur roku 1402 svěřil Ámid, dnešní Diyarbakır. Jejich náčelník Kara Jülük Osman se k Timurovi přidal dobrovolně a Diyarbakır dostal jako odměnu po Ankaře, kdežto část svazu, o níž je tu řeč, dal Timur odvléci na východ. Od Karakojunlu, Turkmenů Černé ovce, se lišili i tím, že s Timuridy drželi.

vyslance, které k nim Timur poslal, aby jej přijali. Damašek byl bez odkladu vzat útokem a město bylo vyplněno; potom byl shromážděn nemalý počet damašských mistrů řemeslníků a pod stráží odeslán do Samarkandu. V jejich družině poslal Timur nyní muže Tatarů Bílé ovce a k tomu počet obyvatel Sivasu, které odvedl do zajetí; a mezi těmi posledními bylo mnoho arménských křesťanů, rodáků ze sivaského venkova. Ze Sýrie se Timur nyní vracel pochodem do Persie, zamýšleje přečkat letní čas na pláních Alatau v Horní Arménii⁴; a v té době podnikl sultán Bayezid svůj útok na město Erzincan, pohnut k tomu svou zuřivostí a hněvem, jež chovával proti onomu knížeti Tahartenovi, který mu tu nečest přivodil tím, co Timur způsobil v Sivasu. Sultán Erzincan ihned obklíčil a vzal jej útokem; žena Tahartenova se mu stala zajatkyň, ale on rozkázal, aby byla propuštěna, a přikázal též, aby se městu nedělo nic zlého. Sultán se potom odebral zpět, odkud přišel; ale jeho lidé reptali a říkali, že ukázal jen málo rozvahy, neboť měl ze své strany Erzincan zničit, právě jako Timur zničil Sivas.

V tom čase, když se Bayezid i Timur každý zvlášť odebrali do svých zemí, posílali jeden k druhému vyslance, ale k žádné smlouvě o mír nedošli. V tomto období poslali císař konstantinopolský Manuel a janovští páni, kteří sídlili v Peře, k Timurovi vzkazy, že bude-li se chystat vést válku s Turkem, přispějí mu na pomoc lidmi a galérami. Slíbili najisto, že ihned, nebo v krátkém odkladu, vyzbrojí své válečné lodi a rozestaví je v Dardanelách, aby turecké vojsko, jež už bylo za vodou v Řecku a v evropském Turecku, nemohlo přejít zpět do Malé Asie; a on, Timur, by tak tím lépe mohl se sultánem naložit. Dále Řekové poslali a slíbili Timurovi podporu v penězích. Turek se tedy nyní octl v nepřítelství jak s císařem konstantinopolským, tak s Timurem; a protože mezi oběma mohamedánskými vládci nebylo dosaženo žádného srovnání, počal každý z nich shromažďovat své síly k bitvě. V těch věcech byl vskutku Timur z obou dvou mnohem chytrější a k válce lépe připravený. Vytáhl z Persie a vtrhl do sultánovy země a bral se touž cestou, kterou prošel při předešlém tažení, totiž zeměmi erzincanskými k městu Sivasu. Když sultán Bayezid dostal zprávu, že Timur takto zaujal jeho provincie, ihned odložil věc, kterou měl v rukou, a odebral se nejprve do Ankary, kde byl pevný hrad a kde již dříve složil svou válečnou zbroj a zásoby. Potom se Bayezid v čele všeho svého zástupu chvatně vypravil, aby Timura na pochodu dostihl; ale ten, jen zvěděl, co turecký sultán zamýšlí, ihned opustil směr cesty, jíž se držel, a odbočil nalevo, k jihu do hor. Když Bayezid přišel tam, kde se domníval Timura nalézt, zpozoroval, že ten změnil svou cestu, a nerozvážně si představoval, že se tak stalo proto, aby mu ušel — zkrátka že se Timur dal na útěk. Pustil se tedy za ním se vši možnou rychlostí, ale Timur po osm dní pokračoval ve svém průchodu tím horským krajem, drže se vpředu a obratně se vyhýbaje srážce s Turky. Potom se Timur obrátil zpět do rovin a pochodoval přímo na Ankaru, kde Bayezid zůstavil svá zavazadla a svou zbroj; a sultán poznal, že mu jeho nepřítel lstí vyklouzl. Nadarmo se nuceným pochodem snažil ho dostihnout, dříve než by dospěl k hradu ankarskému. Sultán vskutku se svým zemleným vojskem Timura v poslední chvíli dostihl — toho Timura, který ho takto vodil křivolakými cestami s úmyslem vysílit ho. Tu byla svedena ona bitva a Bayezid, přemožen, byl zajat, jak už bylo vypravováno. Zatím císař konstantinopolský a Janované v Peře, místo aby se drželi úmluvy, kterou s Timurem učinili, dopustili, aby turecké vojsko, které bylo v Evropě, přešlo přes Dardanely do Malé Asie; a po bitvě týmž Turkům v jejich útěku od Ankary pomohli, aby se vrátili do bezpečí do evropského Turecka, neboť je Řekové přepravili na svých lodích. Pro tu zradu, jak ji pokládal, byl Timur vskutku v nepřítelství s Řeky a od té doby vždy zacházel s křesťanským lidem po celém svém panství s velikou tvrdostí. Turecký sultán, kterého Timur takto přemohl, byl, jak řečeno, Bayezid s přídomkem Yıldırım; a ten přídomek znamená „Blesk“, neboť Yıldırım má v turečtině tento význam, kdežto Bayezid bylo jeho vlastní jméno. Jeho otec se nazýval Murad, onen nad jiné slavný sultán, jež zabil křesťanský král Lazar⁵ v bitvě na Kosově poli. Sultán byl sražen ranou mečem do hrudi, která jej proklála a vyšla u ramene; a sultán Bayezid potom pomstil smrt svého otce tím, že v bitvě vlastní rukou zabil onoho krále Lazara. Syn krále Lazara se se sultánem

⁴Horní Arménie není celek arménských zemí, nýbrž jejich západní, osmansko-timuridské pomezí okolo Erzincanu a Erzurumu. Vysoké letní pastviny Alatau, kam Timur chodil přečkávat léto, klade kniha tu k Horní Arménii, tu k Velké.

⁵Lazar Hrebeljanović (asi 1329–1389), srbský kníže od roku 1371; titul krále nenosil, nýbrž knez. Byl zajat v bitvě na Kosově poli 15. června 1389 a popraven; že to nařídil umírající Murad I., tvrdí starší literatura, dnešní bádání to nepotvrzuje (?). Murada podle většiny zpráv nezabil on, nýbrž srbský šlechtic, jež tradice jmenuje Milošem Obiličem a který sultána probodl při obhlídce bojiště.

Bayezidem později dohodl a je vskutku dosud živ a jest nyní hostem v domě prince Süleymana Çelebiho, o němž už byla řeč a jenž je synem sultána Bayezida. Všechny tyto podrobnosti podávám, aby bylo zjevné, kdo přesně byl onen řečený sultán Murad; neboť u sultánů tureckých jdou všichni pod jménem Murad, ačkoli vskutku má každý sultán vedle toho své vlastní osobní jméno. Potom dále a podobně: Tamerlán není vpravdě vlastní jméno tohoto pána, jemuž tu vskutku vždy říkají Timur, jak jsme o něm byli zvyklí mluvit. V tatarském jazyce má Timur Beg význam „Pán železa“, neboť beg u nich znamená pán a železu říkají timur. Mluvit o něm jako o Tamerlánovi je vskutku věc hanlivá, neboť je to jméno, které mu dali ti, kdo jsou mu nepřátelští; lane totiž znamená „kulhavý“, jak Timur vskutku byl, na pravou nohu. Tak podobně pozbyl dvou menších prstů na pravé ruce, uťatých ranou, kterou přijal dávno předtím, když jako jinoch kradl v noci ovce, jak se k tomu později vrátíme a budeme vypravovat šíře.

V městě Erzincanu jsme prodlévali až do čtvrtka 15. května, kdy jsme se odtud vydali na cestu; naše cesta vedla přes několik vysokých horských pásem bez lesa a celý ten den sněžilo a bylo velmi chladné povětří. Nejbližší noc jsme zůstali ve vsi zvané Šáh Bágh, kde je malý hrad a podél něho běží řeka. Všude okolo bylo vidět pšeničná pole a k tomu mnoho vesnic s domy rozptýlenými tu a tam. Nejbližší sobotu jsme spali ve vsi Pegarich, kde je na vrcholu veliký hrad; a ta ves má dvě předměstí, jedno obydlené Armény, druhé Turky. Řekli nám, že asi před rokem Timur, procházeje tím místem, rozkázal, aby byly všechny kostely patřící Arménům rozbořeny. Arméni, chtějíce své kostely zachránit od zkázy, dali, jak jsme se dověděli, Timurovi tři tisíce asperů — a každý asper má cenu polovice stříbrného reálu —, a on ten dar přijal, ale nic méně ihned poručil ty kostely všechny rozbořit. Nazítří, v neděli, jež byla svátkem svatodušním, jsme se odtud vydali a přišli do vsi, u níž korunoval blízký vrchol krásný hrad; a to místo se počítalo k erzincanskému kraji. Nejbližšího pondělí jsme spali v ležení pod nebem a naše cesta vedla celý ten den podél lysých vysokých hor, kde nebylo lesa, ale po všech svazích stékaly potoky a země tu byla podivuhodně bohatá travou, jak ve výšinách, tak v nížinách. Celý tento venkov drží lid turkmenský, který se v tomto čase stěhuje sem dolů, přicházeje ze svého domova za pomezím v zemi Turkově; a jsou to mohamedáni. V úterý jsme šli dál a naše cesta byla ten den rovinami, kde jsou lučiny dobře zavlažovány potoky.

V poledne jsme dospěli k městu Erzurumu, jež je panství Timurova. Stojí na rovině a obkružuje je velmi široká pevná kamenná hradba s mnoha věžemi; je zde hrad, ale město není příliš lidnaté. Spatřili jsme také krásný kostel, neboť toto město náleželo dříve k arménskému království, které je křesťanské, a mnoho Arménů tu dosud žije; vskutku byl Erzurum v minulosti nejbohatším a největším městem všech těch krajů. Správcem města je tou dobou Turkmen⁶, jenž se jmenuje Jusuf Alí. Nazítří, ve čtvrtek 22. května, jsme Erzurum opustili a spali ve vsi zvané Partir Džavan, která leží na území města Avniku. To poslední je místo velmi pevné a má svého vlastního správce, neboť je drží Arméni; ale země okolo náleží čagatajskému pánu, jenž se jmenuje Duladaj Beg. V pátek jsme přišli do vesničky zvané Ischu; zůstali jsme tu tu noc a celou sobotu též; lid té vsi byli Arméni. V neděli jsme šli dál a přišli na místo zvané Delilarkent, a to jméno znamenalo „Vesnice šilenců“, neboť ti, kdo to místo obývají, jsou všichni poustevníci mohamedánské víry a nazývají se tu kašíši. Mohamedánští venkované z celého okolí přicházejí sem na poutě navštívit tyto svaté muže, a vskutku ti, kdo jsou nemocní, nabývají zdraví. Tito muži jsou dervišové a mají hlavu, k níž všichni chovají velikou úctu, neboť ji pokládají za svatého. Když Timur nedávno tím místem procházel, vzal si byt u toho hlavního derviše a žil s ním, pokud se tu zdržoval. Všechni mohamedánský lid okolní země dává těmto nábožným mužům almužnu v hojnosti, a tato jejich hlava je pánem té vsi a též mistrem těch, kdo se oddali řeholnímu životu. Obecný lid tu všechny z nich pokládá za svaté. Tito dervišové si holí bradu i hlavu a chodí takřka nazí. Procházejí ulicí, ať v zimě či v žáru, a jedí za chůze, a všichni oděv, který nosí, jsou kusy hadrů z rozedraných látek, jež mohou sebrat. Jak krácejí ve dne i v noci se svými tamburínami, zpívají hymny. Nad branou jejich poustevny je vidět korouhev z černých vlněných štrappců a nad ní ozdobu v podobě pŭlměsíce; pod tím jsou v řadě sestaveny parohy jelenů a rohy kozlů a beranů; a je dále jejich zvykem nosit tyto

⁶Turkmeni jsou oguzští turkičtí kočovníci východní Anatolie, Ázerbájdžánu a severní Mezopotámie, sdružení v kmenové svazy, z nichž největší byly Karakojunlu a Akkojunlu. Kniha je drží odděleně od Turků, jimiž rozumí Osmany, a od Tatarů, tedy Timurových Čagatajců.

rohy s sebou jako trofeje, když jdou ulicemi; a všechny domy dervišů mají tyto rohy postaveny nahoře na znamení.

V pondělí 26. května jsme Delilarkent opustili a přenocovali v ležení pod nebem, když jsme dospěli k břehům té veliké řeky, která se nazývá Aras⁷. Je to mohutný tok, jenž prochází takřka celou Arménií. Naše cesta toho dne vedla soutěskami a mezi kopci pokrytými sněhem, odkud z výšin stékalo mnoho potoků. Nejbližšího úterý jsme přišli spát do vsi zvané Nav Džúj a celý den jsme pokračovali v cestě dolů po břehu řeky Arasu; ta cesta vedla strmými místy a byla velmi hrubá. V té vsi žil kašiš, jenž nás přijal se ctí; byl pánem toho místa a většina lidí v těch místech jsou Arméni. Nejbližší středu jsme spali ve vsi, kde korunoval vrchol veliký hrad. Pozorovali jsme, že celý ten horský bok je jedna hmota soli, a vskutku jsme celou dobrou polovinu denního pochodu šli po úbočích pásma solných kopců. Lidé ze širokého okolí sem všichni podle vůle přicházejí pro svou sůl, mají z toho zisk a jiné při svém vaření neužívají.

Nyní popíšeme město Surmari⁸, které, jak jsme se dověděli, bylo prvním městem vystavěným po potopě; na to místo jsme totiž přišli ve čtvrtek 29. května okolo poledne. Je to město velmi veliké; a odtud bylo na vzdálenost asi šesti leguí vidět onu velikou horu, na níž spočinula Noemova archa, když potopa ustoupila⁹. To město stojí na rovině, která na jedné straně hraničí s řekou Arasem, kdežto na druhé straně je velmi hluboká dolina, stísněná z obou stran strmými stráněmi; ta dolina však není napříč nikde širší, než kam arkebuza donese svou střelu. Tak ta dolina obkružuje město vzadu a shora i zdola se svažuje k břehu řeky, čímž je město vskutku položeno nad jiné pevně a nelze k němu přijít přímo jinak než od strany řeky nebo vstupní branou dole v hloubi doliny. U té brány stojí hrad s vysokými pevnými věžemi a má dvě vrata jedna za druhými. Toto město Surmari bylo vpravdě, jak už řečeno, prvním městem vystavěným na suché zemi po potopě, a ti, kdo je vystavěli, byli synové Noemovi. Lidé tu nám vypravovali, že asi osmnáct let před nynějším časem obehnal jejich město obléháním tatarský chán Toktamyš¹⁰ a dva celé dny je ve dne i v noci ostřeloval. Potom se s ním třetího dne dohodli; bylo ujednáno, že budou zůstaveni v pokoji a v držení svého města a že ani on, ani jeho lidé do města nevejdou, ale že mu zaplatí jistou vymíněnou sumu poplatku. Na ty podmínky dal Toktamyš své slovo, ale přidal žádost, aby polovice branných mužů města vyšla připojit se k jeho silám a jít s ním proti Gruzínům, neboť bylo jeho úmyslem ihned vést válku s králem toho národa, jenž se jmenuje Jiří. Jen však jejich bojovníci podle úmluvy z města vyšli, dal Toktamyš svým lidem rozkaz, aby k městu znovu přistoupili; vešli do něho útokem a vyplnili je a všechno bohatství, které tam našli, odnesli jako lup. Ti Tataři potom domy zapálili, prolomili městské hradby na mnoha místech a pobili nesmírný počet měšťanů. Většina obyvatelstva Surmari bývala dříve lid arménský, neboť je to město arménské; ale v posledních letech bylo mnoho křesťanů z toho místa odvedeno a mohamedáni přišli a zaujali je, jak vysvětlíme později šíře. V Surmari je dosud vidět mnoho pozoruhodných a krásných staveb. Všude po této zemi arménské, kudy jsme šli, opatrovali nás i naši družinu hojností zásob a dávali nám též koně na cestu; neboť celá ta země je nyní v pokoji pod Timurovou vládou a správou.

Nejbližšího pátku jsme Surmari opustili a šli dál, až jsme přišli k velikému hradu vystavěnému na skále, kde jsme museli přenocovat. Ten hrad držela jedna paní, vdova, která jej měla ve vlastnictví, platila však Timurovi poplatek za panství nad ním a za země, jež ležely okolo. Dříve býval ten hrad pevností lupičů

⁷Řeka Aras, antický Araxes. Pramení v horách západně od Erzurumu, tvoří dnes hranici mezi Tureckem a Arménií a dále mezi Iránem a Azerbájdžánem a vlévá se do Kury.

⁸Ve středověku významné arménské město s hradem na pravém, jižním břehu Arasu, asi šestnáct kilometrů pod ústím Arpačayu; arménsky Surb Mari, totiž svatá Marie. Dnes z něho zbývá ves Sürmeli s hradními zříceninami v okrese Tuzluca v turecké provincii Iğdır.

⁹Míní se Ararat, dvojitý vyhaslý vulkán na dnešním trojmezí Turecka, Arménie a Iránu; vyšší vrchol měří 5 137 metrů a nižší, který kniha rovněž popisuje, je od něho oddělen širokým sedlem. Ztotožnění hory z knihy Genesis právě s ním je tradice pozdní a starší podání kladla místo přistání archy i jinam, Arménům je však Ararat svatou horou odedávna. Jméno Ararat v knize nepadne ani jednou.

¹⁰Toktamyš (asi 1342–1406), chán Zlaté hordy v letech 1380–1395 a Timurův hlavní protivník ve stepi; v zimě 1385/1386 vpadl přes Kavkaz do Zakavkazí a vyplnil Tabriz. Na konci roku 1406 jej na Sibiři u Tjumeně dali zabít lidé jeho soupeře Edigüa.

a zemských škůdců, kteří žili z plenění pocestných; ale Timur, když kolem toho hradu pochodoval, vzal jej útokem a dal zabít náčelníka těch loupežníků, jenž byl mužem výše zmíněné paní, nyní po něm vdovy. Timur potom zůstavil rozkaz — aby se tu zemští škůdci znovu neuhostili a nezavřeli a neprovozovali své zlé činy —, aby byly ze všech hradních vrat odstraněny dveře a nikdy nenahrazeny a aby všechny vchody zůstaly otevřené; a potom dal opatrování hradu do rukou té paní. Když jsme tam byli, shledali jsme všechna jeho vrata dosud bez dveří; a to místo se jmenuje Igdir¹¹. Hrad stojí na úpatí té velké hory, kde Noemova archa spočinula. Ta hora, jako všechny ostatní výšiny, které jsme přešli od svého odjezdu z Trapezuntu, byla úplně lysá a neměla lesů ani na podhůří. Na hradě Igdiru nám ta paní, o níž jsme mluvili, poskytla té noci velmi pohostinné přijetí a opatřila nás ve všech našich potřebách.

Nazítří, v sobotu 31. května, jsme z Igdiru odjeli a naše cesta nás vedla po boku té velké hory, kde spočinula Noemova archa. Ta hora je vskutku nad míru vysoká a její vrchol je ustavičně pokryt sněhem. Po všech horských krajích byl tehdy také napadlý sníh. Doliny té hory byly úplně lysé a neroste tu žádný les, ale bylo tu mnoho trávy k pastvě a protékalo jimi mnoho potoků. Naše cesta vedla okolo zadní strany hory a minuli jsme mnoho rozvalených míst, kde jsme viděli základy toho, co bývaly domy, vystavěné z kamenů velmi velké míry. Všude tu okolo rostlo žito divoce a každého času, jak nám říkali, samo znovu vzcházelo, jako by bylo zaseto rukou, ačkoli nikdy nedošlo k semeni, neboť zrno nedozrávalo. Také lučiny byly bohaté na řeřichu potoční, jako by i ta byla vysazena k pěstování. V dolinách na úpatí hory se nalézá červec kirmiz, jímž barví hedvábí do karmínu. Na horských svazích jsme spatřili rozsáhlé rozvaliny města, které zjevně nebylo po celé věky obydleno, a na prostore jedné leguy byly ty zbytky vidět na všech stranách. Lidé nám říkali, že to jsou rozvaliny onoho prvního města, které v dnech po potopě založil Noe se svými syny. Rovina, která ležela před těmi rozvalinami, byla prorýta vodními toky; tu a tam rostly stromy, pod nimi růžové keře a na všech stranách prýštily vodní prameny. Ta velká hora má na svém vrchu velmi vysoký a strmý hrot, vždy pokrytý sněhem. Mraky nám po většinu času bránily vrchol spatřit, a říkali nám, že obvykle, v létě jako v zimě, je hora skryta v mlze, a příčina toho je její velká výška. Odpolední odpočinek jsme toho dne učinili u krásné studnice pramenité vody, k níž jsme přišli a jež vytékala pod kamennou klenbou; a zatímco jsme tu byli, náhle se mraky zdvihly a celé horské pásmo se stalo viditelným až k svému vrcholu, ale po chvíli zase mlhy zase vrátily a všechno zakryly. Říkali nám, že se zřídka kdy stane, aby se celá hora takto ukázala. K hlavnímu hrotu se druží menší horský hrot, stejně strmý, a mezi oběma se prostírá dlouhé sedlo; a právě zde, jak pravili, archa dosedla na zem; ale jak už bylo vysvětleno, veliký hrot, menší hrot i sedlo jsou všechny tři vždy úplně pokryty sněhem.

Téže noci jsme přišli na nocleh do hradu zvaného Bayezid, který je vystavěn na vysoké skále, velmi podivuhodné na pohled. Pod hradem je druhý skalní hřeben, po němž jsou vystavěny domy města. To místo je značné velikosti a velká hradba s věžemi po stranách uzavírá město a spojuje je s hradní výšinou, odkud vedou schody dolů k domům města. Vrchol, na němž hrad stojí, je nad míru vysoký, a přece se nic méně v hradním obvodu nalézá vydatný pramen sladké vody. Toto město Timur asi před šesti lety obléhal, ale jeho pán se s ním zakrátko dohodl a přistoupil na to, že bude Timurovi platit poplatek; Timur zase ze své strany slíbil, že své Tatary do místa nevpustí. Ani nebyl pán Bayezidu, ani sám, ani se svými lidmi, zavázán připojit se k Timurovi a jít s ním.

V neděli 1. června jsme v hodinu nešpor dorazili před hrad, který se nazývá Makú¹²; a to místo patřilo pánu, jenž byl křesťan římskokatolický, ale jmenoval se Núr-ad-Dín; a ti vojáci, kteří jeho hrad osazovali, byli také všichni víry římskokatolické. Byli vskutku národností Arméni a mluvili arménským jazykem, ale zároveň rozuměli jak turecky, tak persky. V Makú je klášter bratří řádu svatého Dominika. Hrad stojí dole v dolině v koutě pod vysokým horským vrcholem a domy města jsou vystavěny po horském svahu. Veliká hradba s mnoha věžemi z kvádrového kamene, dobře spojená maltou, uzavírala domy

¹¹Hrad v rovině pod horou, na níž podle podání spočinula Noemova archa. Jméno normalizovala anglická edice z Clavijovy podoby Egida a míní se jím kraj dnešního Igdiru, hlavního města stejnojmenné turecké provincie; kterou z pevností v té rovině kniha označuje, rozhodnout nelze.

¹²Dnešní Makú v provincii Západní Ázerbájdžán v severozápadním Iránu: pevnost a město vestavěné pod obrovský skalní převis v úzké dolině, již vede hlavní cesta z Arménie k Tabrízu.

města a běžela vzhůru okolo po horském boku nahoře. Uvnitř té hradby i venku za ní, na vyšším svahu stráně, bylo mnoho domů měšťanů; a to vnější předměstí bylo zase chráněno hradbou s věžemi a baštami, které jsou vedeny okolo, aby se spojily s hradbou vnitřní. Vchod do toho horního předměstí byl schodištěm vytesaným do skály a nad vstupní branou byla vystavěna veliká věž, aby ji hlídala. A za touto druhou hradbou byly zase vystavěny jiné domy mezi skalami horského boku. Zde stálo obydlí obkroužené věžemi, kde měl pán toho místa svůj příbytek; a mnozí z městského lidu měli podobně své letní domy položené na horském boku, který se zdvihal nahoře za dvojími městskými hradbami a za zevními předměstími. Skalní výšiny tu takřka tvoří přístřešek, který přečnává nad hradem a nad hradbami uzavírajícími město; a ty dávají ochranu a zadržují padající déšť, neboť ty skály nahoře hradní obvod úplně zastírají. Pro tu zvláštní položenost nemohl být hrad nikdy úspěšně napaden ani zvenčí zdola, ani zhora. V hradním nádvoří vyvěral vydatný pramen vody, který dole opatřoval potřeby celého města a zavlažoval potom také sady okolo. Pod Makú se prostírá velmi krásná dolina, již prochází řeka, jejíž vody slouží mnohým vinicím a obilným polím.

Timur, jak nám řekli, kdysi tento hrad Makú obléhal, ale nemohl jej vzít; vyhledal tedy pána toho hradu a dohodl se s ním, a ten přistoupil na to, že bude Timurovi sloužit dvaceti jezdci a že se tito jezdci připojí k jeho vojskům, kdykoli budou povoláni.

Krátce po té úmluvě měl Timur příčinu jít znovu mimo Makú, a řečený pán uložil, aby mu jeho syn, jinoch dvacetiletý, vyšel vstříc a vzal s sebou tři krásně přistrojené koně, které měly být podány jako dar. Když Timur nyní přišel k úpatí hradu, vyšel ten jinoch s těmi koňmi, aby je podal za svého otce; a Timur, přijav ten dar vlídně, dal vyhlásit, že žádný z jeho lidí nemá učinit žádnou škodu na hradních zemích. Potom Timur, pozoruje, že pán hradu má tak zdatného syna, řekl, že by byla vskutku škoda, aby byl ten jinoch držen zavřený doma; on, Timur, jej přijme a odvede ve své družině, aby se stal druhem jeho vnuka. Ten knížecí vnuk Timurův se jmenuje mírzá Omar¹³ a byl tou dobou již ustanoven za správce, vládnoucího nad celou západní Persií, k níž náleží i Makú. Ten mladý muž, kterého Timur takto odvedl ve své družině, žije této chvíle u mírzy Omara a byl povýšen na velitele v jeho vojsku. Ale přinutili jej proti jeho vůli, aby se stal mohamedánem, a propůjčili mu jméno Sujurgatmyš; a nyní je hejtmanem stráží mírzy Omara. Zevně se vyznává za mohamedána, ale ne z vlastní vůle, neboť v srdci je dosud katolík.

Všichni jsme byli v Makú velmi srdečně pohoštěni pánem hradu, jemuž bylo velikou útěchou, že jsme křesťané, a projevil nám mnoho pohostinnosti. Vypravoval nám, že asi patnáct dní před naším příchodem poslal k němu, totiž ke správci Makú, amír mírzá Džahán Šáh, Timurův synovec¹⁴ a muž u něho ve veliké přízni, se žádostí, aby jej přijal jako svého hosta a dovolil mu složit v tom hradě k bezpečnému uložení všechen jeho poklad. Správce nám řekl, že tomu knížeti odpověděl, že jej nemůže přijmout a pohostit, ale že má-li poklad, který by chtěl v Makú složit, rád se ho ujme; nemá však počítat s tím, že by jej kdy dostal zpět. Velmi příjemně a pohodlně jsme tedy strávili noc dne po svém příjezdu na hradě Makú; a později jsme se vskutku v ležení mírzy Omara sešli s oním výše zmíněným synem správcovým a často jsme s ním rozmlouvali. Správce měl dále doma ještě jiného syna, mladšího než ten první, a v rozmluvě nám oznámil, že tento jeho druhý syn není muž zbraně jako jeho bratr, nýbrž učený a zdatný gramatik v arménském jazyce; a přál si, aby, dá-li nám Bůh vrátit se ze Samarkandu domů cestou mimo tento jeho hrad, mohl toho jinocha svěřit naší péči, abychom jej vzali s sebou do Španěl. Potom by náš král, o němž doufal, že by mu mohl být příznivý, doporučil jej papeži a zapřísahal Jeho Svatost, aby jej vysvětila na biskupa nad provincií jeho otce. Je vskutku div, kterak křesťané tohoto hradu Makú obstojí,

¹³Mírzá Omar, asi 1383–1407, syn Mírán Šáhův a Timurův vnuk, jemuž byla roku 1404 přidělena západní Persie s Ázerbájdžánem, Tabrizem a Sultánijou; bylo mu tehdy okolo dvaceti let a Timur mu k ruce postavil jako správce amíra Džahána Šáha. Po Timurově smrti se o dědictví střetl s bratrem Abú Bakrem a potom se vzbouřil proti strýci Šáhruchovi; ten jej porazil u Džámu, při útěku k Transoxanii byl Omar u Murghábu těžce raněn a v květnu 1407 na cestě do Herátu zemřel.

¹⁴Amír Džahán Šáh, syn Čagatajce Čavku a Timurovy sestry, byl jedním z nejmocnějších velmožů říše, v posledních letech Timurovy vlády nejvyšším velitelem vojsk a od jmenování mladého mírzy Omara jeho přiděleným správcem v západní Persii, za jehož počínání Timur činil odpovědným jeho. Roku 1405 byl na rozkaz mírzy Omara zajat a sťat. Nelze jej zaměňovat s karakojunluským vládcem Džahánem Šáhem, asi 1397–1467, jenž panoval o generaci později.

takto obklopeni mohamedánským lidem a tak daleko odloučení od vši křesťanské pomoci; jsou vskutku národa arménského, ale víry římskokatolické, a slouží Bohu v pravém obřadu.

Nejbližšího pondělí, 2. června, jsme Makú opustili a tu noc se položili pod nebem, neboť jsme nemohli dospět k žádné příhodné vsi. Při pochodu toho dne nám ukázali hrad ležící opodál po naší levé ruce na vrcholu kopce nad severním břehem řeky Aras, který se nazývá Alandžik. Ten hrad obkružuje hradba s věžemi a uvnitř toho obvodu leží mnoho vinic a sadů s přilehlými obilnými poli; jsou tu také četné vodní prameny s pastvinami pro dobytek, položené okolo hradu na výšině nahoře. Roku 1387, když Timur přemohl sultána Ahmada Džalájira perského a vzal mu všechny jeho země, našel ten vládce bezpečí na hradě Alandžiku, kde jej Timur i jeho lidi obléhal po dobu tří celých let. Na konci té doby sultán Ahmad vyklouzl a uprchl do Egypta, kde se uchýlil k mamlúckému sultánovi káhirskému, a tam této chvíle zůstává. Nazítří, v úterý, jsme spali v ležení čagatajských Tatařů¹⁵, kteří pásli svá stáda na těch lučinách a kde bylo rozestaveno více než sto jejich stanů. Ve středu jsme opět spali ve stanech jiného ležení Čagatajců, a ti lidé nás opatřili všemi potřebnými pokrmy a k tomu koňmi, aby nás nesli dál, právě jako nám podobně všude posloužili ve vsích a městech, jimiž jsme procházeli. Země, jíž jsme nyní cestovali, byla velmi hornatá, ale bohatá na travnaté plochy a dobře zavlažovaná četnými potoky. Všude okolo jsme potkávali Čagatajce, kteří, ač jsou kočovníci, se počítají k městu Choji¹⁶. Ve čtvrtek 5. června v poledne jsme dospěli k témuž městu, jež leží na rovině, obkroužené mnoha sady a obilnými poli, a ta jsou zase obklopena rozsáhlými pastvinami, zavlažovanými mnoha potoky a vodními průplavy. Samo město Choj hájí hradba z pálených cihel s mnoha věžemi a barbakány; a u tohoto města má provincie Horní Arménie svou mez, neboť se tu přechází pomezí do Persie; ale v samé Choji je obyvatelstvo většinou rodu arménského.

¹⁵Turko-mongolští kočovníci čagatajského ulusu, kteří tvořili jádro Timurova vojska a putovali se stany a stády podle tažení dvora; usedlé obyvatelstvo měst a vsí, jímž poselstvo procházelo, bylo naproti tomu perské, arménské nebo tádžické. V knize se jméno užívá i o každém císařském úředníkovi a poslu, který se jím legitimuje. Dobové západní pojmenování Tataři je přeneseno z mongolských dob a není jejich vlastním kmenovým jménem.

¹⁶Dnešní Choj v iránské provincii Západní Ázerbájdžán, město na hlavní cestě z Arménie do Tabrízu. V době cesty tu byla mez mezi Horní Arménií a Ázerbájdžánem a zimoviště turkických kočovníků.

VIII.

Z Choje do Sultánije

Když jsme dospěli do tohoto města Choje, našli jsme tu již přibylého vyslance, kterého k Timurovi poslal sultán egyptský a jenž cestoval s dvaceti jezdci a patnácti velbloudy. Nesli s sebou dary, které sultán Timurovi nabízel. Mezi těmi dary bylo napočteno šest pštrosů, přivezených sem z Egypta, a dále zvíře zvané jornufa, které bylo podivně utvořeno a na způsob nám neznámý.

Toto zvíře má tělo tak veliké jako kůň, ale s nadmírou dlouhou šíjí. Jeho přední nohy jsou mnohem delší než zadní a jeho paznehty jsou rozdělené jako u hovězího skotu. Délka přední nohy od lopatky dolů k paznehtu měřila na tomto zvířeti šestnáct palem a od prsou odtud vzhůru k temeni hlavy měřila rovněž šestnáct palem; a když zvíře zdvihlo hlavu, bylo divné podívání na délku té šíje, jež byla velmi tenká, a hlava poněkud podobná hlavě jelení. Zadní nohy byly v poměru k předním krátké, takže kdokoli by to zvíře zhlédl mimochodem a po prvé, domníval by se, že sedí a nestojí; a jeho zadek se svažuje dolů jako zadek buvolí. Břicho je bílé, ale ostatek těla je žluté zlatavé barvy, napříč značené širokými bílými pruhy. Tvář s nosem se podobá jelení a v horní části vybíhá poněkud do ostra. Oči jsou velmi veliké a okrouhlé, uši jako u koně, a blízko uší jsou vidět dva malé okrouhlé rohy, jejichž základy jsou pokryty srstí: ty rohy jsou podobné rohům jelena, když mu teprve počínají růst. Zvíře dosáhne, když napne šíji, tak vysoko, že může přechýlat jakoukoli zeď, byť i takovou, která má na výšku šest nebo sedm krycích kamenů; a když se chce nasytit, může se vztáhnout až k větvím kteréhokoli vysokého stromu, a jeho potravou jsou jen zelené listy. Tomu, kdo nikdy předtím žirafu neviděl, je to zvíře vskutku velmi podivuhodnou podívanou.

V tomto městě Choji jsme zůstali ve čtvrtek v noci po svém příjezdu a také v pátek, v sobotu a v neděli následující, a toho posledního dne, jímž byl 8. červen, jsme o polednách vyrazili dále. Ve městě Choji nebylo možno sehnat koně pro naši cestu, a proto byly rozeslány rozkazy vojskům rozloženým po okolí, a tak bylo naší potřebě vyhověno. Když jsme vyjeli, utábořili jsme se tu noc na volných lukách. Naše cesta od Trapezuntu až k tomuto městu Choji vedla etapu za etapou zemí hornatou, kde výšiny byly pokryty sněhem, ale od tohoto místa dále se podnebí stávalo teplejším a se sněhem jsme se již nepotkali. V pondělí následující jsme k polednám dospěli do velmi lidnatého a pěkného městečka jménem Tasúdz, které leží v rovině a je obklopeno mnoha sady, zavlažovanými hojnými potoky. To místo stojí na pomezí slané jezera Urtimíja, jehož obvod měří snad sto mil, a v tom jezeře jsou tři ostrovy, z nichž jeden je obydlen. Toho večera jsme pokračovali dál a spali ve vesnici zvané Kúzah Kunán, která bývala velikým místem, ale nyní je většina z ní v rozvalinách; praví se, že to byl Toktamyš, císař tatarský, kdo to město zničil — ten, jež Timur potom přemohl a vyvrhl z jeho panství, čímž je nyní bezmocný činit zlo, jak později vyložíme obšírněji. V Kúzah Kunánu jsme upozorovali, že se tam uchytilo k obývání mnoho Arménů. Nazítří, v úterý, jsme přišli do vesnice zvané Chauscad, která leží v rovině. Je obklopena sady a vinicemi s ovocnými stromy a všude okolo je stín, kdežto z blízkých kopců sem přitékalo mnoho vodních potoků, zavlažujících její zahrady. Veliké množství ovoce se odtud odváží do Tabrízu, a dokonce se vyváží do míst ještě dalších. Téže úterní noci jsme spali v ležení pod nebem a celý nazítřejší den vedla naše cesta podél sadů a vinic, jimiž protékaly vodní struhy; a ta cesta ležela nížinami a bylo po ní velmi příjemné putovat pro ty zahradní kraje.

Ve středu 11. června v hodinu nešpor jsme vstoupili do velikého města Tabrízu, které leží v rovině mezi dvěma vysokými pásmy kopců, jež jsou úplně bez stromů. Město není obehnané žádnou hradbou a pásmo kopců po levé ruce přistupuje až k samým mezím města. To horské úbočí, obrácené k jihu, má horkou polohu a potoky, které z něho stékají, jsou nezdravé k pití. Protilehlé úbočí, ležící po pravé ruce, odstupuje od města a obráceno k severu má polohu studenou, kdežto dále na hřebenech pásma kopců, které je odtud vidět, leží sníh po celý rok. Potoky stékající z této strany dávají výtečnou vodu k pití, a ta je svedena do Tabrízu, kde vodovody procházejí městem a dosahují ke všem domům. V tomto horském pásmu k jihu, které je z města zřetelně vidět, se jeví dva vrcholy, jež byly, jak se praví, kdysi

tak blízko jeden druhého, že tvořily jen jediný horský hřeben, ale které se nyní rok za rokem staly dvěma vrcholy a stále více se od sebe rozestupují. V protilehlém pásmu kopců severně od města, asi leguu od něho vzdálen, stojí velmi vysoký kopec. Zde, jak nám vypravovali, koupili za dávných dnů jistí janovští kupci tu zemi od sultána Ovejs¹, aby tam založili hrad k svému vlastnímu užívání. Ale jen co jim ten sultán kopec prodal, počal svého obchodu litovat; a proto, když se Janované chystali započít stavbu své tvrze, poslal k nim a dal jim oznámit, že v jeho zemi nebylo nikdy zvykem, aby kupci stavěli nebo kupovali hrady. Mohou si ovšem nakoupit kupeckého zboží, kolik budou chtít, a to že mohou vyvézt a odnést si je s sebou do své vlastní země; to ať činí ochotně, ale postaví-li si hrad, budou jej musit také zdvihnout a odnést i zemi, na níž je vystavěn, někam jinam, na místo mimo jeho panství. Janovští kupci, když to uslyšeli, dostali se s ním do hádky, načež, jak jsme se dověděli, sultán Ovejs bez odkladu rozkázal, aby byli všichni sťati.

Z kopců, které jsou po pravé ruce k jihu, stéká k Tabrízu veliká řeka, ale než dospěje k městu, je většina jejích vod odvedena do zavlažovacích struh. Z těch se pak odvozuje mnoho vodovodů, které vstupují do města, a jejich vody protékají ulicemi a tržišti. Po celém městě jsou pěkné cesty s dobře rozvrženými prostranstvími, a okolo nich je vidět mnoho velikých staveb a domů, z nichž každý má svá hlavní vrata obrácená k tržišti. Takové jsou karavanseráje; a vnitř jsou vystavěny oddělené komnaty a krámy s místnostmi rozvrženými k rozličným potřebám. Když vyjdeš z těch karavanserájů, vstoupíš do tržních ulic, kde se prodává zboží všeho druhu, jako hedvábné látky a bavlněná sukna, krepky, tafty, surové hedvábné a klenoty; neboť v těch krámech je možno nalézt zboží každého druhu. Je tu vskutku nesmírný sběr kupců a kupeckého zboží. Tak například v některých karavanserájích jsou zřízení a potkat se dají ti, kdo prodávají líčidla a voňavky pro ženy; a ženy přicházejí do těch krámů, aby je nakoupily, neboť mají ve zvyku užívat mnoho voňavek a mazání. Co se pak týče odění, které ženy nosí na ulicích, chodí zahaleny bílou plachtou a přes tvář nosí černou masku z žíní, a tak jsou zakryty úplně, aby jich nikdo nemohl poznat. Po celém Tabrízu je vidět mnoho pěkných staveb, zvláště pak mešity, které jsou nejkrásněji ozdobeny kachlíky v modré a zlaté barvě; a mají tu skleněné baňky pro lampy, jaké jsme viděli v zemích tureckých.

Vypravovali nám, že všechny ty pěkné stavby byly vyzdviženy za dávných dnů, kdy v Tabrízu žilo mnoho slovutných a bohatých mužů, kteří se jeden se svým sousedem předháněli, kdo vystaví nejkrásnější dům, a každý ochotně vynakládal na své dílo své bohatství. Z takových staveb jsme navštívili zvláště jednu, veliký palác, který stojí obklopen vlastní hradbou a je rozvržen nejkrásněji a nejbohatěji; a v té stavbě bylo dvacet tisíc pokojů a oddělených komnat. Dověděli jsme se, že ten veliký palác vystavěl onen vladař jménem sultán Ovejs, který jej zřídil z pokladu, jenž mu přišel jako poplatek, placený v prvních letech jeho vlády sultánem egyptským. To místo se nyní nazývá Daulat Chána, což jest „Vládní dům“; a to jméno by se mohlo zcela přesně vyložit také jako „Dům štěstí“. Tento nesmírný palác stojí po většině dosud neporušen, a bylo by se vskutku dalo doufat, že i všechny ty pěkné stavby v Tabrízu zůstanou stát ve svém dřívějším stavu; ale bohužel mnohé z nich byly v poslední době strženy na rozkaz Mírán Šáha², onoho prince, jenž je nejstarší syn Timurův — příčina však bude vyložena později. Tabríz je vskutku velmi mocné město, bohaté na zboží a oplývající bohatstvím, neboť obchod tu den po dni vzkvétá. Práví se, že za dávných časů bývalo jeho obyvatelstvo ještě větší než nyní, ale i za dnešních dnů musí být v mezích města nejméně 200 000 hospodářů, snad i více. Shledali jsme, že na mnohých veřejných tržištích prodávají jídlo již hotově uvařené a pěkně předložené k okamžitému požívání, připravované rozličnými způsoby; a je tam hojnost i ovoce.

¹Sultán Ovejs, džalájirský vládce Iráku a Ázerbájdžánu v letech 1356 až 1374; za jeho panství byl Tabríz hlavním městem džalájirské říše a středem knižní malby. Zemřel přirozenou smrtí v Tabrízu 10. října 1374. Byl otcem sultána Ahmada, jehož Timur o tyto země připravil.

²Mírán Šáh, 1366–1408, byl třetí Timurův syn, v době poselstva však nejstarší z těch, kdo byli ještě živi; od roku 1393 spravoval bývalé ílchánské země s Tabrizem a Sultánijou, roku 1399 byl pro své výtržnosti úřadu zbaven a potom několik let provázal Timurův dvůr; Bagdád a Mezopotámii dostal jeho syn Abú Bakr a poselstvo jej roku 1404 zastihlo v Sultániji. Padl 20. dubna 1408 v bitvě u Sardrúdu nedaleko Tabrízu, když se pokoušel město odebrat Kara Jusufovi; turkmenský bojovník jej srazil, aniž ho poznal.

V jedné ulici města, blízko jednoho z tržišť, je jistý dům, kde je vidět mrtvý uschlý kmen stromu, o němž vypravují toto. Mezi obecným lidem je ta víra, že v nějaké blízké budoucí době vyrazí ten uschlý strom zelené listy, a potom že se stane, že se ve městě objeví muž, jenž bude křesťanský biskup, obklopen mnohým křesťanským lidem, a ponese v ruce kříž a obrátí ihned všechny obyvatele Tabrízu k pravé víře v Krista Ježíše. To všechno, jak nám řekli, prorokoval nedlouho předtím veřejně jistý veliký svatý muž mohamedánů, derviš a poustevník; při té příležitosti obecný lid Tabrízu, velmi popuzen, odmítl, co pověděl o tom stromě, a pohrdl jeho proroctvím. Dále se lid sešel v množství s úmyslem ten uschlý strom porazit, ale když do něho byly zasazeny tři rány sekerou, každému, kdo udeřil, se zlomila ruka. Byli jsme zpraveni, že ten mohamedánský svatý muž teprve nedávno zemřel; a prorokoval mnoho jiných podivuhodných příhod, jež se měly vzápětí naplnit. Vypravovali dále, že když Timur nedávno projížděl Tabrízem, poslal pro toho svatého muže, aby k němu přišel a navštívil jej; ten mu potom zopakoval své prorocství a s ním mnoho jiných ohromujících věcí. Strom, o němž byla právě řeč, stojí v téže ulici až po dnešní den, a nikdo se ho nyní neodvážá dotknout.

Na mnohých cestách a prostranstvích města je vidět kašny a nádrže, z nichž se pije, a v těch posledních mají v létě ve zvyku chladit vodu kusy ledu a stavějí do nich své mosazné a měděné hrnce, z nichž lidé pijí. Správce Tabrízu je Timurův příbuzný a nazývají ho darugha; v jednání byl nejzdvořilejší a prokazoval nám všechnu čest. Ve městě je, jak bylo řečeno, mnoho bohatých a krásných mešit a také lázní, podle mého mínění nejskvostnější ze všech na celém světě. V Tabrízu jsme zůstali devět dní, a když přišel čas našeho odjezdu, abychom se vydali na cestu dále, přivedli nám koně k jízdě z těch, kteří byli majetkem Timura samého; a to nejen nám vyslancům, ale rovněž všem našim lidem, a k tomu nákladní zvířata pro naše zavazadla. Jest třeba poznamenat, že od Tabrízu po celou vzdálenost až k Samarkandu zřídil Timur přepřahy koní, držných v pohotovosti k rozkazu, aby jeho poslové mohli jezdit na jeho pochůzkách dnem i nocí bez zdržení a překážky. Jamy jsou vystavěny v odstupech jednoho dne cesty od sebe, někdy půl dne cesty. V některých jamech se najde sto koní, v jiných jen padesát, kdežto v několika jich může být až dvě stě; a tak je obsloužena silnice po celé cestě k Samarkandu. Bylo nám řečeno, že z Tabrízu do Káhiry počítají deset dní cesty a že město Bagdád leží po pravé ruce tomu, kdo tam jde.

V pátek 20. června jsme tedy opustili Tabríz v hodinu nony a tu noc jsme spali na hradě, který se nazývá Saídábád. Nazítří, v sobotu, jsme obědvali ve vesnici Údžán a následující noc jsme tábořili pod nebem. V neděli dopoledne jsme minuli Sejgán a obědvali ve vesnici Tunglar, kde byl všechen lid z kmenů turkmenských. Naše cesta vedla nyní den po dni rovinami, neboť hornatá zem zůstala za námi, a počásí se stalo velmi horkým. V každé vesnici, kde jsme zastavili, nám vynášeli jídlo v hojnosti a předkládali nám je. Jejich zvyk byl takový, že jak jsme přišli na kterékoli místo, ihned nás žádali, abychom sesedli, a posadivše nás na koberce rozestřené na trávě ve stínu, přinášeli nám hned z blízkých domů občerstvení, totiž chléb a kyselé mléko, a po nich polévku, kterou mají ve zvyku připravovat s rýží a s knedlíčky z těsta. Měli-li jsme v úmyslu zůstat v některé vesnici na noc, uvařili nám potom maso, poněvadž to, co předcházelo, bylo jen jakési občerstvení po odpolední etapě. Od Tunglaru dále se nám stalo zvykem cestovat v noci, neboť v tomto období, totiž v měsíci červnu, není možné jezdit v denních hodinách pro veliký žár; a dále také pro soužení ovádů, jichž je po celém tomto kraji hojnost a kteří obtěžují za světla — a z jejich kousnutí vskutku často hynou lidé i zvířata. Tak když jsme dospěli do této vesnice Tunglaru, ačkoli žár slunce nebyl nikterak nesmírný, bylo již toho dne ovádů tak mnoho, že koně téměř nesnesli soužení jejich žahadel; a jakkoli jsme se snažili zabránit jim usedat na naše zvířata, krvácela po pochodu toho dne všechna nejstrašněji.

V pondělí, nazítří, jsme v hodinu prima dospěli do vesnice zvané Mijána, a to jméno znamená v perštině „Na půl cesty“. Zde jsme zůstali celý den, a když padla tma, pokračovali jsme velmi pohodlně na výtečných koních ve své cestě a jeli celou noc; ti koně nám byli opatřeni ze stájí, které se tu drží pro posly Timurovy služby. V úterý za rozbřesku, jímž byl svatojánský den 24. června, jsme přišli k veliké stavbě, zřízené tu k pohodlí cestujících a kupců na cestě, a tam jsme odpočívali do hodiny nešpor. Zatímco jsme tu pobývali v pohodlí, objevil se posel od prince Mírán Šáha, jenž je nejstarší žijící syn Timurův,

a oznámil nám, že princ pro nás posílá a žádá, abychom ihned vyvinuli všechny pospěch a přišli k němu na jeho tábořiště blízko toho místa, kde stál se svými vojsky. Byli jsme tedy opatřeni svěžími koňmi ze státních stájí, ihned jsme na ně vsedli, a jak padla noc, jeli jsme dále v poslušnosti jeho rozkazů. Když jsme však jeli celou noc, potkal nás za rozbřesku, jak jsme se blížili k tábořišti, jiný posel, který nám pověděl, že princ se vrátil do Sultánije a že musíme spěchat za ním, neboť nás nyní chce přijmout v tom městě. Pokračovali jsme tedy v cestě a k polednám jsme dospěli k jamu, kde jsme našli zanechané svěží státní koně, kteří nás očekávali. To místo bylo na břehu řeky a dopřáli jsme si vhodného polednového odpočinku a pozdě odpoledne jsme se znovu vydali na cestu.

V průběhu následující noci jsme přišli na místo, které se nazývá Zandžán³; většina toho města je nyní neobydlena, ale za dávných časů to bývalo, jak nám řekli, jedno z největších měst v celé Persii. Stojí v rovině, jež leží mezi dvěma pásmy vysokých kopců bez lesa. Zpozorovali jsme, že městská hradba upadla v sešlost, ale v jejím obvodu stálo ještě mnoho pěkných domů a mešit a ulicemi města procházely výtečné vodovody; ty však nyní všechny vyschly, protože se jich neužívá. Vypravují, že Zandžán byl za starých časů městem, kde žil král Dareios, neboť to bylo hlavní město jeho říše a on je obýval jako své vyvolené a nejmilejší sídlo. Dále že se právě odtud vypravil v čele svého vojska, když šel potírat Alexandra Velikého. V Zandžánu jsme zůstali a odpočívali po ostatek té noci, a zrána nazítří, opatřeni svěžími státními koňmi, jsme odjeli na cestu. V Zandžánu nás lidé velmi hostinně opatrovali a zásobili nás veškerým jídlem, kterého jsme potřebovali, a zvláště výtečným ovocem. Onoho čtvrtka 26. června jsme k polednám konečně dospěli do velikého města Sultánije, kde jsme našli prince Mírán Šáha, syna Timurova, jak očekává náš příchod.

V této zemi je zvykem, že kdokoli má u prince slyšení, má mu předložit nějaký dar; nesli jsme tedy při této příležitosti své návštěvy jisté vlněné látky, které jsou tu v ceně, a některé jiné vzácné věci, a ty jsme nyní zamýšleli položit před prince jako svůj dar. Byli jsme k němu uvedeni do jednoho z jeho paláců, který stojí v pěkném sadu, a bylo tam přítomno mnoho dvořanů ve službě. Přijal nás ve stanu, kde bylo toho dne zřízeno jeho obydlí, a velmi vlídně se nás vyptával na zdraví krále španělského, našeho pána. Když uplynula nějaká doba v rozmluvě, přinesli jídlo a my všichni jsme je požívali podle svých rozličných zvyků a způsobů jedení. Potom, když přišel čas, abychom se rozloučili, přinesli dvořané roucha ze zlatohlavu, do nichž oblékli každého z nás vyslanců, a my jsme se pak vrátili do svého bytu. Toto město Sultánija stojí v rovině a nemá okolo sebe hradbu. V jeho středu však stojí veliký hrad, vystavěný z kamene, a ten má mnoho pevných věží; ty i hradby hradu jsou ozdobeny modrými kachlíky, které tvoří propletený vzor. V každé z těch věží stojí malé dělo. Sultánija je velmi lidnaté město, ale ne tak velké jako Tabriz; přesto je důležitějším středem obchodní výměny pro kupce a jejich zboží. Zvláště v měsících červnu, červenci a srpnu každého roku sem přicházejí veliké karavany velbloudů s kupeckým zbožím — toho slova „karavana“ užívají pro to, co by u nás byl kterýkoli veliký průvod nákladních zvířat. Město je tehdy ve stavu velikého hemžení a nesmírná jsou cla, která připadají pokladně. Tak každého roku navštěvují Sultániju četní kupci z Malé Indie, kteří s sebou přinášejí všeliké koření. Sem se také přivážejí nejlepší druhy drobného koření, jaké není na prodej na syrských trzích, totiž hřebíček, muškátové oříšky, skořice, manna, muškátový květ a ostatní. To jsou nejpřednější koření, která nikdy nedojdou na trhy Alexandretty, a proto je nelze obstarat v jejích skladištích.

Do Sultánije se dále přiváží všechno hedvábí, které se vyrábí v Gílánu, což je provincie ležící podél jižního pobřeží Kaspického moře, kde se mnoho toho zboží vypěstuje a zpracuje. To gílánské hedvábí se ze Sultánije vyváží do Damašku a do jiných částí Sýrie, také do Turecka a do Kaffy se zeměmi okolními. Dále se do Sultánije přináší všechno hedvábí zhotovené v Šamáchí⁴, což je místo, kde se mnoho tohoto zboží tká, a perští kupci tam cestují, aby je nakoupili, a také Janované a Benátčané. Ty země, kde se hedvábí dělá, jsou všechny tak horké, že kteříkoli cizinci, kteří tam jdou, mnoho trpí úžehem, který

³Dnešní Zandžán, hlavní město stejnojmenné iránské provincie, na cestě ze Sultánije do Tabrízu. Spojení s Dareiem je místní podání bez historického podkladu: sídelním městem achaimenovských králů město nikdy nebylo a jeho založení připisuje perská tradice sásánovskému Ardaširovi I.

⁴Šamáchí, dnes Šamaxı v Azerbájdžánu, bylo sídelním městem šírvánšáhů a hlavním místem výroby hedvábí v Zakavkazí. Právě to hedvábí šlo odtud přes Sultániju dál na západ.

vskutku někdy může i zabít; praví se, že úžeh jde přímo k srdci a působí nejprve dávení a potom smrt. Těm, kdo tím stůnou, se zdá, že jim hoří plece, a praví se také, že ti, kdo vyjdou se životem, jsou navždy potom ve tváři žlutí nebo šedí a nikdy nenabudou své přirozené barvy. Dále z kraje okolo Šírázu, který leží ke hranici Malé Indie, přivázejí do Sultánije mnoho druhů suken tkaných z hedvábí nebo z bavlny a tafty s krepovými látkami rozličného druhu; kdežto z Jesenu a ze Serpi a z provincie Chorásánu se přináší mnoho bavlny, jak spředené, tak v surovém stavu, a něco z ní utkáno v sukna mnoha barev. Těch zde lidé užívají a šijí se z nich šaty. Tato provincie Chorásán je velmi veliká oblast, ležící mezi zeměmi tatarskými a zeměmi Malé Indie, a velmi zakrátko jsme měli její částí projít na své cestě dále k Samarkandu.

Kraje okolo Šírázu leží na jih od Chorásánu a dále za nimi je veliké město Hormuz⁵, které se za starých časů počítalo k Malé Indii, ale za dnešních dnů je zahrnuto v panství Timurovo. Z tohoto přístavu se do Sultánije přináší veliké množství perel a také mnoho drahých kamenů, neboť ty se do Hormuzu dovážejí z Kataje⁶ po moři. Lodi vystoupí za deset dní k tomuto přístavu Hormuzu po řece Mínábu, když opustí vody Perského zálivu, což je moře, které zde hraničí se zeměmi perskými. Všechny lodi a lodice, které plují v Perském zálivu, jsou pak stavěny tak, že jejich plaňky jsou spojeny bez užití jakýchkoli železných hřebů, a na jejich místě se užívá dřevěných kolíků; dále sešívají plaňky k sobě motouzem. Kdyby je tak nestavěli, nýbrž užívali hřebů, bylo by železo vytaženo a lodi by se ihned rozpadly pro množství magnetovce, který se v těch mořích nalézá. Ty lodi tedy vozí perly do města Hormuzu, aby tam byly provrtány a navlečeny; přinášejí sem také rubíny z Kataje, kde se jediné nalézají v dobré jakosti, a dále koření; a z Hormuzu se to zboží rozchází vývozem do všech částí západního světa. Většina perel, které máme ve Španělsku, pochází z moří Kataje a vždy se přinášejí do Hormuzu, aby byly provrtány a navlečeny, neboť kupci, křesťanští i mohamedánští, se všichni shodují, že jen zkušené lidé tohoto města mohou to dílo vykonat dokonale. Karavany, které jdou ze Sultánije do Hormuzu, vykonají tu cestu v šedesáti dnech. Doma na západě nám vždy vypravují, že perla se rodí v jistých velikých skořápkách, které nesou jméno nacar; ale cestovatelé, kteří přicházejí z Hormuzu a z Kataje, se všichni shodují, že perla je plodem ústřice, a dodávají, že ústřice, v nichž se perly nalézají, jsou velmi velikého vzrůstu a bílé jako papír. Perly a nacar s jinými takovými skořápkami se tedy přivázejí do měst Sultánije a Tabrízu, kde se z nich zpracovávají prsteny a náušnice. Každého roku tedy v tom zmíněném období mají kupci ze zemí křesťanských, totiž z Kaffy a z Trapezuntu, spolu s kupci mohamedánskými z Turecka, ze Sýrie a z Bagdádu, ve zvyku shromáždit se a sejít se v tomto městě Sultániji, aby vykonali svá obchodní jednání.

Město Sultánija leží v rovině a je proťato mnoha vodovody. Viděli jsme pěkné ulice a tržiště, kde bylo vystaveno na prodej mnoho kupeckého zboží, kdežto ve všech čtvrtích se dají potkat hostince, velmi příhodně rozvržené k pohodlí kupců, kteří do města přicházejí. Za Sultániji k východu začínají veliké roviny, které se táhnou na dlouhý prostor, a všechna zem je zde dobře zalidněna. Po pravé ruce k jihu je vidět pásmo vysokých holých kopců bez lesa a za ním leží provincie zvaná Kurdistán. Ty kopce jsou velmi divoké a po celý rok na nich leží sníh. Po levé ruce k severu je jiné pásmo vysokých holých hor, kde je podnebí teplé, a za nimi následuje provincie zvaná Gílán; a ta hraničí s Kaspickým mořem, což je veliké vnitrozemské moře, které nemá spojení s vnějším oceánem. Ze Sultánije ke Kaspickému moři je vzdálenost šesti dní cesty. V Kaspickém moři jsou jisté ostrovy a odtud získávají diamanty. Tato provincie Gílán má tak horké podnebí, že tam nikdy nenapadne sníh, a volně tam roste citroník, limeta i pomerančovník. Město Sultánija je tak plné obchodu, že ročně přináší velkou sumu na clech do císařské pokladny.

V dřívějších letech byly Sultánija a Tabríz s celým královstvím západní Persie pod vládou prince Mírán

⁵Hlavní obchodní přístav Perského zálivu. V době cesty stál už na ostrově Džarúnu, dnešním ostrově Hormoz u iránského pobřeží; staré město na pevnině, k němuž se plulo po průlivu u řeky Mínábu, bylo opuštěno okolo roku 1300 a jeho zříceniny leží asi deset kilometrů jihozápadně od Mínábu.

⁶Katai je dobové označení severní Číny, v západních pramenech Cathay. Jméno pochází od Kitanů, kteří severní Čínu ovládali v 10. až 12. století, a do Evropy přišlo přes turkické a mongolské prostřednictví. Zboží, které kniha z Kataje odvozuje, odtud zčásti nepřicházelo: perly se lovil v samém Perském zálivu a balasové rubíny se lámaly v Badachšanu.

Šáha, nejstaršího syna Timurova, ale v nedávných dnech byl té vlády zbaven z příčin, které nyní můžeme vyložit. Princí Mírán Šáhovi, když byl zprvu ustanoven místokrálem v Persii, bylo přiděleno veliké vojsko a mnoho šlechticů, které mu jeho otec poslal do služby. Když se usadil v Tabrízu, pojala ho posedlost šílenství bořit všechny domy; rozkazoval, aby byly strženy i mešity a velmi mnoho velikých obecných staveb, a mnoho z toho boření bylo vskutku provedeno. Potom opustil Tabríz a přišel do Sultáníje, kde počal rozkazovat, aby bylo vykonáno podobné zpustošení. Dále vstoupil do velikého hradu v Sultáníji, kde jeho otec dal uložit mnoho pokladu, a rozkázal, aby byl ihned rozdělen mezi šlechtice a jeho osobní dvořany. Nějakou vzdálenost za městem stojí nesmírná mešita a palác o mnoha komnatách, které za dávných časů vystavěl jistý veliký pán, jehož tělo tam bylo později pohřbeno ve skvostné hrobce. Mírán Šáh nyní vydal rozkaz, aby byla celá ta budova rozbořena, a na jeho rozkaz bylo tělo zakladatele, které tam leželo pohřbeno, ihned vyvrženo a zůstalo ležet na zemi, aby zhynulo v necti. Někteří říkají, že princ činil všechny ty věci pro šílenství, které jej postihlo; ale podle jiné zprávy byl jednou slyšen, jak si pro sebe říká: „Vskutku jsem syn největšího muže na celém světě; co mohu nyní vykonat v těchto slovutných městech, aby se na mne po mých dnech vždy vzpomínalo?“ Počal tedy stavět, ale zakrátko zpozoroval, že nic z toho, co postavil, není lepší než to, co již postavili jiní před ním. Uvažuje o tom, byl slyšen, jak říká: „Nezůstane po mně nic na památku?“ a dodal: „Aspoň si na mne budou pamatovat z nějaké příčiny, ať jakékoli.“ A ihned rozkázal, aby byly všechny ty stavby, o nichž jsme mluvili, rozbořeny, aby lidé mohli říkat, že Mírán Šáh sice vskutku neumí nic vystavět, ale přece dovedl strhnout nejkrásnější stavby celého světa.

Nakonec se o těch věcech dověděl v Samarkandu Timur, jeho otec, a ihned se vypravil navštívit svého syna. Když Mírán Šáh uslyšel, že jeho otec přijel do Sultáníje, vzal provaz, dal si jej okolo hrdla, a přišed před svého otce žádal ho o prominutí. Timur byl vskutku na tom, aby svého syna vydal na smrt, ale jeho příbuzní a velící páni se za něj přimlouvali a zjednali Mírán Šáhovi nakonec milost; nicméně Timur jej zbavil jeho služebních důstojníků a ukončil jeho místokrálovství ve vládě Persie, kterou dosud držel. Potom Timur zavolal svého vnuka, totiž mírzu Abú Bakra⁷, syna Mírán Šáhova, a pravil mu: „Tvůj otec pochybil, protože převezmi nyní jeho země a vládu.“ Jeho vnuk Abú Bakr však odpověděl, že stojí před zrakem Božím by se nikdy neodvážil držet to, co držel jeho otec; a žádal svého děda, aby Mírán Šáhovi, jeho otci, prominul a po nějakém odkladu jej znovu uvedl v jeho úřad. Když však Timur porozuměl, že mírzá Abú Bakr jeho přání nevyhoví, zavolal jiného ze svých vnuků, a ten princ byl Chalíl Sultán⁸, syn Mírán Šáhův z jeho druhé ženy. Ten nyní dychtivě přivolil, aby převzal vládu svého otce i velení nad vojsky v Persii; neboť byl vskutku odjakživa soupeřem svých bratrů a stál proti svému otci a rád by byl zjednal jejich zkázu — o té věci bude obšírněji pojednáno později. Velmi zakrátko po těch příhodách přemohl Timur sultána káhírského a zmocnil se Egypta s Aleppem a Bagdádem. Vrchní panství nad těmi zeměmi tedy udělil svému vnuku Abú Bakrovi, jenž, jak jsme řekli, odmítl být učiněn místokrálem Persie na místě svého otce; a Mírán Šáh přešel spolu s mírzou Abú Bakrem do Mezopotámie, kde byl ten druhý ustanoven generálním správcem. Ale jeho otec Mírán Šáh je od něho držen ve vsí účtě a bydlí tam rovněž. V době, kdy se dala všechna ta šílená počínání Mírán Šáhova, opustila jej velmi tajně jeho žena, princezna Chánzáde⁹, a cestujíc dnem i nocí přišla ke dvoru svého tchána Timura, jež zpravila o tom, co jeho syn Mírán Šáh činil a co se chystal učinit. Oznámila, že její muž zamýšlí vzbouřit se a uchvátit panství. Timur vzal tu věc do rukou a svou snachu přijal se všemi poctami a držel ji u sebe;

⁷Mírzá Abú Bakr, asi 1382–1408, starší syn Mírán Šáhův a Timurův vnuk; Timur mu svěřil Bagdád a Mezopotámii a po otcově pádu i vrchní správu těch zemí. Po Timurově smrti se střetl se svým bratrem Omarem, roku 1406 podlehl u Nachičevanu a roku 1408 u Sardrúdu Kara Jusufovi, odkud vyšel bez rány; uchýlil se do Kermánu a tam byl zabit v potyčce, podle starší literatury v prosinci 1408, podle novější roku 1409.

⁸Princ Chalíl Sultán, 14. července 1384 Herát až 2. listopadu 1411 Rajj, syn Mírán Šáhův z jeho druhé ženy Chánzáde a Timurův vnuk, jež Timur roku 1403 ustanovil správcem Bajlakánu, Arránu, Arménie a Gruzie. Po matce byl potomkem Čingischánovým.

⁹Chánzáde, vlastním jménem Sevin Beg, asi 1360–1411, pocházela z chórezmského panujícího rodu Súfiů a po matce byla potomkyní Čingischánovou. Byla provdána nejprve za Timurova syna Džahángíra, jemuž porodila mírzu Muhammada Sultána, a po jeho smrti za jeho bratra Mírán Šáha; od toho roku 1399 odešla k Timurovu dvoru a žila potom v Samarkandu odloučena od muže. Zemřela v Mašhadu v listopadu 1411, několik dní po svém synu Chalílu Sultánovi, a byla pohřbena u hrobu imáma Rezy.

a princezna Chánzáde se vskutku nikdy potom ke svému muži nevrátila. Je matkou jeho syna, jenž jest princ Chalíl Sultán. Princ Mírán Šáh, jeho otec, je muž pokročilého věku, asi čtyřicetiletý, velký a tlustý, a mnoho trpí pakostnicí.

IX.

Ze Sultánije do Níšápúru

V neděli 29. června jsme se vydali na cestu a opustili město Sultániju, kde jsme prodleli tři dny; byli jsme nyní opatřeni výtečnými koňmi z vladařských stájí a té noci jsme spali ve vsi, která se nazývá Sain Kala. Nazítří ráno jsme pokračovali dál a o polednách jsme přišli k velmi veliké vsi, jež je známa jako Abhar; téhož večera jsme dospěli do vesnice Sagziábádu, kde jsme spali. Je to veliké místo, obklopené mnoha dobře zavlažovanými zahradami. Následujícího dne, ve středu, jsme přišli k hradu, který byl teprve nedávno zanechán v rozvalinách a vyliďněn. Vypravovali nám, že tím místem prošel Timur se svým vojskem, asi měsíc předtím, než jsme přišli; a protože tu nenalezl náležitou zásobu obilí ani slámu, ba ani seno k nakrmení skotu a koní svého zástupu, dovolil svým lidem, aby si ten nedostatek nahradili ze stojícího obilí, jež tehdy bylo zralé. Potom, když Timur odtáhl dál, se čeled', jež se táhne za vojskem, ihned obrátila k tomu, aby uloupila a vyplenila vše, co na místě zůstalo; a z té příčiny je obyvatelé opustili. My jsme tu však nyní našli utábořenou četlu lidí, kteří měli v opatrování přes sto koní z těch, jež jsou, jak už bylo vyloženo, chováni pro vladařskou službu. Na cestě ze Sultánije až k tomu místu jsme vskutku už minuli dvě stanice, kde pro nás nebyli připraveni vladařští koně ani se k další cestě nedali sehnat; ale onoho čtvrtka 3. července nám byli ihned opatřeni dobří koně a my jsme se od zmíněného hradu vydali dál. Asi o polednách jsme dospěli do města, které se nazývá Šhراكán, a tam nám dali výtečný byt a takovou stravu, jakou jsme potřebovali.

Zatímco jsme tu odpočívali, přinesli nám vzkaz od jistého šlechtice, jenž se jmenoval Bábá Šejch, a ten znamenal, že jeho pán, veliký Timur, mu uložil, aby nás vyslance na cestě pohostil náležitou a čestnou pohostinností. Posílal nám tedy nyní vyzvání, abychom k němu bez odkladu přišli na návštěvu do města, kde dlel. Pro tu chvíli jsme však otáleli a zůstali v pohodlí v tomto městě Šhراكánu, kde jsme setrvali onen čtvrtek a pátek až do soboty, a toho dne nám byli opatřeni svěží koně z vladařských stájí. Vyjeli jsme při západu slunce, jeli celou noc i následující dopoledne a o polednách v neděli 6. července jsme dorazili do města, které se nazývá Teherán; tam jsme našli pána Bábá Šejcha, jak čeká na náš příchod. Vskutku nám vyjel naproti a nyní nás uvedl do města, kde nás ubytovali v hospodě, v níž bývalo zvykem, že se ubíral sám Timur, kdykoli přišel do těch krajů; a byl to nejkrásnější dům v celém městě. V pondělí, nazítří, poslal Bábá Šejch zrána a zval nás, abychom k němu přišli; a jak jsme se blížili k jeho domu, vyšel sám vstříc a uvedl nás dovnitř, usadil nás na vyvýšené místo a usedl po našem boku. Potom poslal posly, aby zavolali ony vyslance káhirského sultána, kteří s námi táhli touž cestou, se vzkazem, že i oni musí přijít a navštívit ho; byli totiž povoláni poselstvím z Egypta a nesli dary, které měli Timurovi předat. Potom byla k našemu pohoštění vystrojena veliká hostina a mezi ostatními pokrmy byl kůň, celý opečený včetně hlavy. Jen jsme jeho pohostinství požili, oznámil nám Bábá Šejch, že nazítří musíme z Teheránu jet dál na jisté místo, kde táboří veliký mírzá, Timurův zeť, jemuž máme z Timurova rozkazu složit poklonu. Potom, když jsme se s ním chystali rozloučit, přikázal Bábá Šejch, aby mne, Ruye Gonzáleze, ustrojili do šatu ze zlatohlavu a k tomu do klobouku; a učinil to se slovy, že to mám přijmout jako znamení vážnosti, jakou jeho pán Timur chová ke králi, našemu pánu.

Město Teherán je velmi veliké místo; neobepíná je žádná městská hradba a je to rozkošné obydlí, neboť je to město opatřené vším pohodlím. Povětří tu však, jak se praví, není zdravé a v letě je tu velmi veliký žár. Území, v němž leží, je známo pod jménem Rajj; je to kraj velmi značného rozsahu a nad jiné plodný a náleží k panství onoho Timurova zetě, o němž byla řeč výše a jež jsme se teď chystali navštívit. Naše cesta ze Sultánije do Teheránu vedla přes roviny; ty jsou všude dobře obydlené a povětří je tu příjemně teplé. V nejbližší úterý, když padla tma, jsme Teherán opustili, a když jsme urazili asi dvě leguy, spatřili jsme po pravé ruce stavby velikého města, zcela opuštěného a v rozvalinách. Mnoho jeho věží však ještě stálo a upozorovali jsme zbytky některých jeho mešit. Bylo to město Rajj, které bývalo v minulosti největším městem ve všech těch krajích, nyní však bylo úplně neobydlené. Nejbližší středu jsme přišli do vsi v horách, která se nazývá Lanaza, neboť naše cesta teď opustila roviny a my jsme jeli přes vrchy, abychom dospěli k místu, kde táboří onen princ, Timurův zeť. Z Lanazy jsme odjeli dopoledne a tu noc

spali pod otevřeným nebem.

Ve čtvrtek 10. července, v hodinu polední mše, nám vyjel vstříc oddíl jezdců; ti nám řekli, že jejich pán princ nyní táboří nedaleko se svou hordou a že si přeje, abychom se zastavili a vyčkali, až přijede náš druh, vyslanec egyptského sultána, aby nás oba mohli uvést před něj zároveň. Na nějakou dobu jsme se tedy zastavili, a jen co se k nám lidé z Káhiry připojili, jeli jsme dál ve dvou oddílech až blízko k místu, kde horda tábořem ležela. Tu jsme všichni sesedli z koní a oni nám ihned vztyčili stan, abychom v něm vyčkali, dokud nebude princ hotov nás přijmout. Ani ne za hodinu pro nás poslal, abychom k němu přišli, a našli jsme ho, jak sedí pod baldachýnem vztyčeným venku před svým táborem. Potom dal nás všechny posadit před sebe, zacházel s námi velmi zdvořile a rozkázal podat jídlo; a když jsme pojedli, rozloučil nás, abychom se odebrali do svého ležení, se slovy, že se nazítří máme vrátit a hodovat u něho. Jen jsme se dostali ke svým stanům, ihned nám tam poslali veliké množství zásob, chléb a mouku a k tomu několik živých ovcí na porážku. Následujícího dne jsme přišli hodovat k princovi a veliká byla hojnost vařených mas, připravených jejich způsobem a obyčejem, totiž opečené koňské masitosti a vařené droby z téhož; a při té hostině byla přítomna veliká společnost. Když jsme se všichni najedli, dal nám princ na srozuměnou, že máme z výslovné Timurovy vůle nyní jemu, princovi, ukázat ty dary, jichž jsme byli nositeli k pánu Timurovi. Dále nám bylo oznámeno, že nám ty dary mají být nyní odebrány a spěšně odeslány Jeho Výsosti. Vyhověli jsme tedy, a jen co si princ naše dary prohlédl, rozkázal několika svým lidem s průvodem velbloudů, aby se jich ihned ujali a bez odkladu je dovezli do toho odpočinkového ležení, kam Timur právě mohl dorazit.

Princ nyní rozkázal, aby nám na další cestu byli opatřeni koně z vladařského chovu; a když jsme se s ním konečně rozloučili, obdaroval každého z nás vyslanců rouchem ze zlatohlavu a mně, Ruyi Gonzálezovi, dal nad to krásného koně. Byl to mimochodník, cestovní kůň toho plemene, jež je u nich ve veliké úctě; byl zcela vystrojen sedlem a uzdou zhotovenými po tatarském způsobu. Dále mne obdaroval košilí a kloboukem. Jméno toho prince, našeho hostitele, bylo mírzá Sulejman¹; byl jedním z těch šlechticů, kteří stáli nejvýše v Timurově přízni, a vládl velikou mocí. Místo, kde jsme ho našli v ležení, byly luční pozemky lemující potok v dolině uzavřené vysokými horami, zcela bez lesa. Bylo to velmi krásné místo a v tom letním období příjemné obydlí; a to horské pásmo se zde nazývá hora Lár. Princovo ležení se skládalo asi ze tří tisíc stanů. Timurovým zetěm byl proto, že pojal za ženu dceru Jeho Výsosti. V ležení s ním byl v jeho opatrování Timurův vnuk, jménem mírzá Sultán Ahmad, jenž byl chatrného zdraví. Ten jinoch, jen zaslechl o rarozích, které jsme nesli jako dar od svého krále, abychom je Timurovi předali, poslal ihned mírzovi Sulejmanovi vzkaz a zapřisahal ho, aby si na nás jeho jménem jednoho z těch sokolů vyžádal, tvrdě, že mu to jeho děd za dar jistě neodepře. Mírzá Sulejman, dobře věda, že Timurovi bude úplně po vůli, aby si ten jinoch jednoho z těch sokolů ponechal, poslal k nám a tu žádost nám přednesl. My jsme na to mírzovi Sulejmanovi předložili, že v těch věcech je to, co nám bylo odevzdáno, abychom to Timurovi předali, dar neobyčejné vzácnosti, takový, jaký nesmí přijmout nikdo kromě Jeho Výsosti. Přišla však odpověď, že ten mladý princ je veliký bahádur královské krve a že je nad to nemocen a ve zlém stavu, a že nás tedy on, mírzá Sulejman, žádá, abychom té žádosti vyhověli, neboť to bez pochyby potěší jeho děda Timura. Dále nám vypravovali, jak byl ten mladý šlechtic v den, kdy jeho děd Timur sváděl bitvu s tureckým sultánem, postaven k tělesné strážci, která stála okolo Jeho Výsosti. V jistou chvíli rozkázal Timur těm strážcům, aby na nepřítel udeřili, a jinoch se nahlas žaloval, že mu děd z nedbalosti nedal dovolení jít s nimi, nýbrž ponechal ho stát v zahálce. Děd mu neodpověděl, a mladý muž, rozlícen tím, že ho nechtěl vyslyšet, odhodil svou přilbu a vrhl se s nekrytou hlavou do bitvy, kde celý ten den bojoval bez přilby.

V sobotu 12. července jsme se z ležení mírzy Sulejmana vydali na cestu. Toho dne bylo Gómezovi de Salazarovi i frayi Alfonsu Páezovi, magistru teologie, nedobře, a také mne samého, Ruye González, poslední dobou trápila horečka, ačkoli teď se mi už vedlo poněkud lépe. Mnohým z našich druhů

¹Mírzá Sulejman, v jiných pramenech amír Sulejmánšáh, Timurův zeť, jenž byl krátce před příjezdem poselstva ustanoven správcem kraje Rajje; roky jeho života doloženy nejsou. Titul mírzá u něho neznámá příslušnost k panovnickému rodu: v Clavijově době se kladl před jméno i mužům bez císařské krve, a vlastní timuridští princové ho nosili za jménem.

Španělů, kteří nás provázeli, bylo teď rovněž velmi zle, a mírzá Sulejman při poradě poukázal na to, že při tak dlouhé cestě, jaká je před námi, by ti nemocní neměli jet dál, aby snad na pochodu nezemřeli. Radil, abychom všechny nemocné zanechali u něho, aby se jim zdraví vrátilo; a my jsme se rozhodli tak učinit, takže sedm našich lidí zůstalo pozadu. Mezi nimi byli počítáni dva z panošů, které jsem si já, Ruy González, přivezl ke své službě, jeden další panoš, jenž provázel magistra teologie, a chlapec, který přišel s Gómezem de Salazarem. Ti, s ostatními dohromady sedm nemocných, byli nyní posláni zpět do Teheránu, aby tam na nás čekali, až se budeme vracet; ačkoli, jak se ukáže, dva z nich mezitím na tu nemoc zemřeli. V den, kdy jsme z ležení hordy vyjeli, jsme tu noc spali pod otevřeným nebem na břehu jedné řeky; a nazítří večer, v neděli, jsme rovněž leželi táborem u jiné řeky, a v pondělí, jež bylo 14. července, jsme o polednách dospěli k hradu, který je znám jako Fírúzkúh². Zde jsme dostali zprávu, že Timur minul tu tvrz teprve asi dvanáct dní před námi na své cestě domů do Samarkandu. Zanechal rozkaz, abychom bez odkladu jeli za ním, a dodal, že nás zamýšlí přijmout ihned, jak dorazí do Samarkandu, ale nikoli dříve; a to proto, že chtěl, abychom k němu přišli do jeho velikého hlavního města Samarkandu. Samarkand byl vskutku první ze všech měst, která podmanil, a to, které od té doby zvelebil nad všechna ostatní, učiniv je svými stavbami pokladnicí svých záborů.

Co se Fírúzkúhu týká, Timur měl při svém průchodu těmi zeměmi příčinu hrad obléhat a zanechal jej v rozvalinách; a to se přihodilo teprve asi patnáct dní před naším příjezdem. Příčina těch věcí byla ta, že do onoho dřívějšího dne držel Fírúzkúh posádkou Iskandar Šejch, jeden z Timurových velitelů, jemuž Timur vždy prokazoval velikou přízeň a jemuž udělil panství nad tím hradem i s okolními zeměmi. Nedávno však dal Timur pro nějaký jeho čin najevo nevoli a rozkázal, aby byl zajat a poslán jako vězeň do Samarkandu v opatrování jistého velitele, jež Timur k té službě vyčlenil. Když se však ten velitel objevil před hradbami Fírúzkúhu, lidé z posádky vyrazili, zajali jej a odvedli pod stráž do hradu. Timur, jen se o těch kouscích dověděl, se ihned objevil osobně před jeho branami, po třicet dní pevnost zblízka obléhal, a posádka, když viděla, že hrad déle udržet nemůže, prchla v noci a vydala dříve Timurovi svého vzbouřeného velitele. Práví se, že Fírúzkúh bylo místo tak pevné, že by jej nikdo nemohl vzít útokem, kdyby byla posádka v dostatečném počtu, neboť ta pevnost korunuje výšinu, která se zdvihá nad rovinou, zcela odloučená od okolních vrchů. V patě hradu je v rovině obepnut hradbou hájenou věžemi a uvnitř té hradby je městečko; nad touto dolní městskou hradbou je jiná, výše po svahu, a opět třetí hradba ještě výše, hájená svými věžemi. Mezi oběma posledními hradbami stály domy měšťanů a nad nimi se zdvihaly bašty vnitřního hradu s velmi pevně vystavěnými hradebními zdmi, po stranách krytými mnoha věžemi. Tak se stalo, že ačkoli je Fírúzkúh uvnitř jedinou pevností, hájí ho tři oddělená opevnění, z nichž každé se zdvihá nad tím, které je pod ním. Dále se v pevnosti nalézá vydatný pramen vody, jenž tu tryská a vydá dost pro všechny její lidi; a celý ten kopec, na němž opevnění stojí, je dole takřka obepnut řekou, přes níž vedou zdvihací mosty, které jediné dávají přístup k dolním hradbám tvrze a k městečku.

V úterý 15. července jsme Fírúzkúh opustili před rozbřeskem dne a tu noc spali pod otevřeným nebem, a totéž následující noci ze středy, neboť po oba ty dny jsme neminuli žádnou obydlenu vesnici a cesta byla velmi hrubá a šla přes strmé horské průsmyky. Povětrí bylo v těch dnech horké a nedostávalo se nám vody k pití, neboť jí bylo velmi málo k dostání. V odpoledních hodinách čtvrtka jsme konečně přišli do Áhuvánu, velikého města, které stojí na břehu potoka a bylo hájeno dvěma hrady, oba však byly nedávno rozbořeny. Potom jsme téhož čtvrtka, jenž byl 17. červencem, jeli dál, a než padla noc, dospěli jsme do města, které se nazývá Dámghán³; to stojí v rovině, je obklopeno hliněným náspem a na jedné straně má hrad. Toto město Dámghán náleží k provincii Médii a je posledním z hlavních měst západní Persie, jímž jsme prošli. Toho dne se na nás zdvihl horký vítr, který foukal nad jiné zuřivě, a vzduch byl takový, jako by vycházel z chřtánu pekelného. Tu byl jeden z těch rarohů tím žářem náhle

²Pevnost a osada v damávandském kraji Elbursu, dnes město Fírúzkúh v iránské provincii Teherán; hradní tvrz střežila horskou cestu z Rajje do Chorásánu. S Fírúzkúhem, hlavním městem ghúridských sultánů v dnešním středním Afghánistánu, nemá nic společného.

³Dnešní Dámghán v iránské provincii Semnán, na staré chorásánské cestě pod jižním okrajem Elbursu; touto rovinou vede i dnešní silnice z Teheránu do Mašhadu.

tak zmožen, že uhynul, jakoby zadušen nedostatkem dechu.

Za Dámghánem, na dostřel luku, jsme upozorovali dvě věže, vysoké tak, kam by člověk dohodil kamenem, vystavěné zcela z lidských lebek zasazených do hlíny. Vedle nich tu byly ještě dvě podobné věže, ty se však zdály již sesuté na zem a rozpadlé. Ty lebky byly lebkami jistých Tatarů z rodu Akkojunlu, kteří byli původně rodáky ze zemí ležících mezi Malou Asií a syrským pomezím, kudy Timur prošel po dobytí Sivasu na své cestě dolů k Damašku; a to město, jak bylo vypravováno, zčásti vyvrátil. Náhodou na ty lidi na své cestě narazil a oni mu dali bitvu; a když byli přemoženi, byli všichni vzati do válečného zajetí. Potom Timur celý ten kmen odvedl, aby jím zalidnil kraj okolo Dámghánu, který byl tehdy bez jakéhokoli usedlého obyvatelstva. Když tu byli všichni muži se svými rodinami shromážděni, žili dál kočovným životem ve volné krajině, právě jak živali ve svých dřívějších domovech. Nezůstali však potom v míru usazeni a zakrátko se jim počalo zachítvat vrátit se do svých zemí na západě. Nejprve celý ten kraj zpustošili, potom vyplenili, a vydali se z Dámghánu na pochod zpátky do syrského pomezí. Přihodilo se však, že Timur byl tou dobou se svým vojskem v tom okolí; a když přišel k Dámghánu, vrhl se na Akkojunly a veliké množství z nich pobil. Potom přikázal, aby z jejich hlav byly vystavěny ty čtyři věže, ve vrstvách, tak že vrstva lebek byla pokaždé položena nad vrstvou hliněných cihel. Dále dal Timur po celém svém vojsku vyhlásit, že kdokoli zajme některého z Akkojunlů, má ho ihned zabít, bez ohledu na jakýkoli slib milosti, který byl dán. Tak se tedy dalo, a kdekoli potom vojsko prošlo, zabíjeli ihned každého z těch lidí, na koho narazili. Tak jsi mohl přijít na deset zabitých Akkojunlů na jednom místě, na jiném opět na dvacet mrtvých, anebo snad jen na dva či tři tu a tam. Řekli nám, že tímto způsobem bylo pobito více než šedesát tisíc těch lidí. Lidé z Dámghánu nám oznamovali, že velmi často je vídat, jak se na vrcholu těch věží z tatarských lebek míhají plameny jako od hořících lamp.

V Dámghánu jsme se zastavili do večera následujícího dne, pátku, a potom, opatření vladařskými koňmi, jsme odjeli a jeli celou tu noc. V sobotu ráno jsme přišli do malé vesnice, kde jsme pro veliký žár vyhledali útulek na dobu denní; a když padla tma, vydali jsme se znovu na cestu a jeli tmou až do nedělního rozbřesku. Onu neděli 20. července, v hodinu prima, jsme dospěli do velkého města zvaného Bastám, a tu jsme našli jistého tatarského šlechtice, jenž se jmenoval Ennacora, jak čeká na náš příjezd. Přišel nám sem naproti na Timurův rozkaz, aby nám tak prokázal čest. Ihned dal, aby nám byl opatřen příhodný byt, a potom nás sám velmi vlídně přišel navštívit, neboť nám všem tou dobou bylo velmi churavo. Když viděl, jak se věci mají a že nejsme schopni přijmout jeho vyzvání, abychom k němu přišli hodovat, dal nám do hospody bohatě opatřit masa a ovoce. Později, když se domníval, že jsme se takto jídlem posílili, poslal a prosil nás, abychom k němu přišli. To bylo podle rozkazů, jež mu Timur uložil, totiž aby nás pohostil v paláci a obdařil nás čestnými rouchy, o nichž Jeho Výsost nařídila, aby nám byla předána. My jsme však byli nuceni poslat vzkaz, že se bohužel shledáváme velmi churavými a že nás tak sklátila horečka, že nemůžeme vstát z lože a přijít k němu, pročez by nás ve své dobrotě měl mít za omluvené. On však k nám poslal znovu a naléhal, abychom se dostavili, a tak nás tiskl, že nakonec musel jít fray Alfonso, magistr teologie; a toho hned při příchodu oblékli do dvou čestných rouch. Obyčej při těch příležitostech je takový, že Timurův náměstek, jenž je obdařením těmi rouchy pověřen, vystrojí velikou hostinu; a když se pojedlo, je host slavnostně oblečen a ustrojen. Potom on, aby ukázal svou vděčnost a úctu k té počtě, kterou mu Jeho Výsost činí, vstane a třikrát pokleká koleny k zemi.

Jen náš magistr teologie ten obřad vykonal, poslal pán Ennacora a dal nám vyslancům i našim lidem opatřit svěží vladařské koně k jízdě a naléhal, abychom jeli dál svou cestou. Vskutku nás prosil, abychom se ihned vydali na cestu, a činil to podle příkazu, jež dostal od Timura, abychom jeli za ním a dostihli ho co nejdříve, dnem i nocí bez zastávky. My jsme však poslali k Ennacorovi se vzkazem, že musíme přece vidět, jak jsme nemocní, a že toho dne nejsme schopni jet, a zapřísahali jsme ho, aby nám dopřál odpočinku v našem bytě aspoň na dva dny. Přišla nicméně odpověď, že se neodvažuje dopřát nám odpočinku ani na chvíli, neboť kdyby se o tom Timur dověděl, zcela určitě by to jeho, Ennacoru, stálo hlavu. Ať jsme tedy dělali nebo říkali co chtěli, museli jsme jet, ačkoli nad jiné neradi; byli jsme

horečkou tak zesláblí, že jsme při vsedání na koně byli mnohem blíže smrti než životu. Aby nám v tom žalostném stavu vyhověl, dal dobrý Ennacora každé naše sedlo opatřit vpředu u hrušky malou deskou, na niž byly přivázány podušky; na ty jsme se mohli opřít a ulevit své ochablosti. Takto zaopatření jsme nyní vsedli na koně a vyjeli; jeli jsme celý ten den i celou následující noc a za rozbřesku jsme dorazili k odpočinku do opuštěné vesnice v těch krajích. Následujícího dne, v pondělí, jsme přišli k jisté velké stavbě, která tu byla na silnici zřízena ke službě pocestným. V celém tom kraji není po dva dny pochodu cestou k nalezení žádná vesnice ani osada, a to pro nesmírný žár a suchotu toho kraje. Jediná voda, na kterou se v té krajině narazí, je ta, která byla do onoho karavanseráje, jak se tomu říká, přivedena podzemní strouhou z vrchů, dlouhou na celý den pochodu.

Nazítří, v úterý 22. července, jsme přišli do města, které se nazývá Džádžarm⁴, a žár byl toho dne velmi veliký. Džádžarm stojí v rovině v patě několika holých hor a z těch prorazili strouhy, aby do města přivedli vodu. Uprostřed města stojí hrad, který korunuje nízký pahrbek, umně navršený na hliněných základech, a město samo nemá okolo sebe hradbu. Během minulé zimy napadlo mnoho sněhu, a ten, když nastal letní žár, roztál a zatopil vodní strouhy. Nedávno se přivalila povodeň a polovina města byla vodami zničena; ty zachvátily i hrad. Povodně nad to utopily všechny obilné lány. Naše cesta tam vedla předešlého dne po rovné pláni, a na té není ani kamení, ani valounů. Celý ten kraj je velmi horký a země je všude rozryta výmoly, ačkoli potoků je tu k nalezení velmi málo. Jen jsme do Džádžarmu přijeli, předložili nám hojnost jídla, ale ihned nám opatřili svěží koně a my jsme byli nuceni opět vsednout a jet dál. S námi jel onen tatarský pán Ennacora, jež Timur poslal nám naproti a jenž s námi zacházel se vši úctou a staral se, aby nám byly na všech místech opatřeny zásoby a vše, co jsme potřebovali. Rovněž jeho rozkazy to bylo, že nám cestou den za dnem, stanici za stanicí, opatrovali svěží oře z vladařských chovů, jimiž jsme projížděli; a tak naši jízdu uspěchávali.

Po celé té trase dává Timur držet koně připravené k užití na jamech; na jednom místě jich může být sto, na jiném dvě stě, a tak je to až do Samarkandu. Chovají se pro službu zvláštních posílů nebo vyslanců, jež Timur posílá do vzdálených míst, anebo k užití takových vyslanců, kteří snad přicházejí k němu; a ti, kdo přicházejí, i ti, kdo odcházejí, mohou na těch koních jezdit dnem i nocí bez zastávky. Tyto vladařské chovy jsou postaveny jak v pustých či neobydlených krajích při cestě, tak v místech, kde je usedlé obyvatelstvo; dále pro tu službu vystavěli v rozličných odstupech karavanseráje, kde jsou stáje pro koně a k nim hospody, a ty se zásobují potřebnou pící z přilehlých měst a vesnic. O ty vladařské koně se starají lidé k tomu ustanovení, kteří jsou, jak my říkáme, postilioni a zde se nazývají jamčiové. Když některý vyslanec poslaný Timurem nebo některý posel, jenž mu nese listy, dorazí k některému z těch jamů, ihned odsedlají koně, kteří přišli, a osedlají svěží zvířata z těch, která tam drží. Potom pojedou s vyslancem vpřed postilion, ba snad dva z těch zmíněných jamčů, kteří mají své koně v opatrování; a ti se po příjezdu k nejbližšímu jamu odtud vracejí se zvířaty, která až sem přivedli. Tímto způsobem postupuje posel bez přerušení dál. Kdyby však kůň, na němž vyslanec jede, cestou ustal a kdyby ten snad narazil v těch krajích na jakéhokoli jiného koně — dejme tomu, že by přišel na někoho, kdo jede na koni pro své potěšení nebo za svou věcí —, posel toho koně vezme a jezdce přinutí, aby mu jej vydal; a jamči, který jej provází, je potom za zvíře takto vypůjčené odpovědný, místo odloženého vladařského koně.

Vskutku je obecným obyčejem, že každý muž, který jede svou cestou, byť byl pánem jak chce velikým, anebo kterýkoli kupec či soukromý člověk — potká-li takový vyslanec jedoucího k Timurovi nebo některého posla, jenž jede po jamech s listy od Jeho Výsosti —, musí ihned, jak se to na něm požádá, sestoupit nohou na zem a vydat mu svého koně, totiž tomu, kdo takto přichází od Timura, nebo tomu, kdo jede k Jeho Výsosti. Nikdo to v takovém případě nemůže odmítnout, sice by to stálo jeho hlavu; takový je neměnný rozkaz. Tímto způsobem vskutku může být vzat kterýkoli kůň jezdecký, jež je tu a tam postaveno ve službě; a i nám tak bylo často poslouženo, neboť jsme brali koně jezdcům, které jsme na cestě potkali, buď pro sebe, anebo k zaopatření svých lidí, a nutili ty muže, aby šli pěšky za námi a své koně si odvedli zpátky. A nebyli to jen takoví lidé, od nichž bychom si koně vypůjčili, nýbrž snad

⁴Dnešní Džádžarm v iránské provincii Severní Chorásán, při severním konci džuvajnské roviny, jež se odtud táhne k Níšápúru.

i princ, Timurův vlastní syn, nebo některá z jeho žen, neboť kdyby se potřeba naskytla, mohl by být vyžádán i její jízdní kůň. Řekli nám, že jednou musel Timurův nejstarší syn i jeho družina sesednout a vydat své koně jistým vyslancům, kteří byli na cestě ke dvoru. Dále to nebylo jen na této jediné silnici, kde Jeho Výsost tento řád poselských koní zřídila, neboť ve všech ostatních částech jeho království a panství se drží podobná zařízení, aby mohl s veškerou rychlostí mít zprávy, nocí i dnem, neboť jeho poslové jedou bez přerušení, bez překážky a zdržení. Timur vskutku velmi mnoho dbá na to, aby ti, které posílá, i ti, kdo k němu přicházejí, jeli po jamech dnem i nocí. Takto mohou snadno urazit padesát leguí za čtyřiašedesát hodin, ačkoli takovou jízdou zabijí dva koně. To však ať se raději stane, než aby na té cestě strávili tři dny; neboť pokládá rychlost za velikou službu sobě.

Timur si povšiml, že po celém kraji okolo Samarkandu a také ve zbytku Mogolistanu jsou leguy, jichž se užívá, přespříliš dlouhé. Rozdělil tedy každou z těch velikých leguí na dvě a dal vztyčit malé věžičky, aby označovaly konec leguy. Potom bylo ustanoveno, že čagatajší poslové, kteří nosí listy, musí za denní jízdu urazit dvanáct těch kratších leguí, anebo aspoň deset. Těm krátkým leguám se tu říká moly, a to prý proto, že se tak nazývají ony věžičky vztyčené legua po legui. Ten nový řád byl zprvu zaveden k užívání jen v zemi Mogolistanu, a když jsme jí později na své cestě procházeli, zpozorovali jsme za jízdy ty věžičky, které konec leguy označují. Dále je třeba rozumět, že délku každé z těch mogolistánských leguí je nutno počítat za dvě leguy kastilské. Vpravdě by se tomu dalo těžko uvěřit, kdybychom to byli neviděli sami a nemohli tak za pravdu ručit, jakou vzdálenost dovedou ti jezdci obsáhnout za den a noc; neboť uhánějí koně k smrti a přes Timurovy rozkazy urazí za čtyřiašedesát hodin patnáct, ba i dvacet těch velikých mogolistánských leguí. Koně nijak nešetří a uštvou jim dech; a kdyby kůň pod tím vypětím klesl, dají se do toho, aby mrtvému koni stáhli kůži a prodali ji na místě, kudy právě jedou. Při cestě jsme na své jízdě viděli mnoho mrtvých koní, kteří byli takto uhnáni k smrti a mrtvola zanechána; jejich počet byl vskutku div k poznamenaní.

Z města Džádžarmu jsme vyjeli ve středu ráno, nazítří po dni, kdy jsme tam přijeli, a jeli jsme celý ten den i celou následující noc bez zastávky, neboť ačkoli bychom si byli rádi dopřáli nějakého odpočinku, naši průvodci nám zastavit nedovolili. Žár byl po celou tu dobu, i v nočních hodinách, nad jiné zmáhající a vskutku neobyčejný, neboť bez přestání vál silný horký vítr, který nás jako by sžíhal. Tu Gómez de Salazar z královské gardy, náš druh vyslanec, onu noc nad míru onemocněl, takže jsme se domnívali, že zemře hned na místě; a po celou tu střeďeční cestu jsme žíznil a nemohli přijít k vodě, abychom se napili. Když padla noc, museli jsme jet ještě dál a zastavili jsme se jen na tu chvíli, aby koně dostali nasypáno ječmene. Následujícího dne, ve čtvrtek, jsme jeli dál a neminuli žádné obydlené místo; teprve v pozdní noci jsme dospěli do města, které se nazývá Isfarájín. Je to velmi velké místo s mnoha krásnými stavbami, domy soukromými i mešitami, ale vše je teď většinou bez obyvatel. Mohli jsme se tu zdržet jen na chvíli, abychom se najedli; potom nám dali svěží koně a my jsme té noci jeli dál. Následujícího dne, v pátek, jsme asi o hodinu polední přišli do neobydlené vesnice; tam nám z jiného místa, legui vzdáleného od cesty, přinesli jídlo a vše, čeho bylo k našemu pohoštění potřebí. Potom, když přišla hodina nešpor, jsme se znovu vydali na cestu, jeli jsme celou tu noc a naše cesta vedla velikou rovinou. Nazítří, v sobotu 26. července, jsme dospěli do velikého města, které se nazývá Níšápúr⁵.

Asi leguu před příchodem do Níšápúru procházela cesta krajem, kde bylo mnoho zahrad, dobře zavlažovaných četnými vodními proudy, a na té rovině jsme viděli velké ležení asi čtyř set stanů. Shledali jsme, že nejsou obyčejného druhu, nýbrž dlouhé, nízké a zhotovené z černé plsti. V nich sídlili lidé známí jako Alavari; nemají jiných obydlí než své stany, neboť nikdy nevezmou za svůj příbytek žádné město ani vesnici, nýbrž žijí ve volné krajině, v letě i v zimě, a pasou svá stáda. Ta se skládají ze stád beranů, ovcí a krav, a lidé onoho kmene mají asi dvacet tisíc velbloudů. Bloudí po celé délce i šíři té provincie a žijí pod Timurovou pravomocí a dávají mu každoročně jako jeho náležitý poplatek tři tisíce velbloudů a k tomu asi patnáct tisíc ovcí. Ty odvádějí ochotně za výsadu, že mohou svá stáda

⁵Dnešní Níšápúr v iránské provincii Chorásán-e Rezaví. Bývalo to největší město Chorásánu, ale mongolské vyvrácení a pozdější zemětřesení je zmenšily na zlomek dřívějšího rozsahu; politickým hlavním městem provincie byl v době cesty Herát, kde sídlil Šáhruch jako otcův místodržící.

pást na jeho zemích. Jen jsme k těm kočovníkům dojeli, vyšli k nám jejich předáci z ležení a uvedli nás dovnitř. Posadili nás v největším ze svých stanů a předložili nám misky mléka a smetany a k tomu chléb, podle obyčeje té země. Potom jsme se s nimi rozloučili a vjeli do Níšápúru. Toho dne jsme museli z nutnosti zanechat Gómeze de Salazara pozadu v jedné vesnici, kterou jsme minuli, neboť byl příliš nemocen, než aby se udržel na koni a jel dál.

Město Níšápúr leží v rovině a je obklopeno mnoha zahradami s domy, které k nim náleží. Jen jsme do města přijeli, přivedli nás do krásného bytu, a přední muži města se dostavili a přinesli zásoby, totiž maso s ovocem, jako melouny, které jsou tu velké a výtečné chuti; a nad to nebylo nedostatku vína.

Když jsme takto požili jejich pohostinství, předložili potom každému z nás vyslanců roucho ze zlatohlavu. To vše bylo podle výslovného Timurova rozkazu, neboť vydal příkaz, aby nám v každém městě, jímž projdeme, byl darován kůň, anebo místo něho čestné roucho. Asi pět leguí předtím, než jsme k tomu městu Níšápúru došli, nám vyjel vstříc jistý pán, jenž byl maršálkem v Timurově vojsku, a jeho jméno bylo Melialiorga. Oznamil nám, že byl sem poslán nám naproti zvláštním rozkazem Timura samého, abychom byli přijati se vši poctou a aby nám bylo opatřeno vše, čeho bychom potřebovali. Když jsme tedy Melialiorgovi oznámili, že Gómez de Salazar není s námi, nýbrž byl, jak už bylo řečeno, zanechán v jedné vesnici, protože byl příliš nemocen, než aby vsedl na koně, odjel tam ihned sám, aby učinil opatření k jeho pohodlí. Nalezl našeho nebohého druha tak slabého, že nebyl schopen vstát z lože, a ihned rozkázal přinést nosítka; do nich Gómeze položili a lidé jej takto nesli na ramenou od stanice ke stanici a od jednoho odpočívadla k druhému, dokud s ním nedošli k nám, kteří jsme ho v městě Níšápúru úzkostně očekávali. Po příjezdu byl ihned uložen ve všem pohodlí a byli k němu povoláni lékaři dobré pověsti, jichž tu nebylo nedostatek; ale nebylo to k ničemu, neboť zalíbilo se Bohu, přes všechno, co jsme dovedli učinit, že Gómez de Salazar velmi krátce po tom svůj život dokonál.

Město Níšápúr je veliké místo, dobře zásobené vším, co je potřebí, a velmi příjemné obydlí. Je hlavním městem provincie Médie a nedaleko odtud leží slavné tyrkysové doly. Ty drahokamy se nalézají i jinde v Persii, ale ty z místního naleziště jsou nejkrásnější, k jakým se lze dostat. Nalézají se v zemi na jistém místě a také v řečišti řeky, která se snáší z hory zdvihající se za městem. Celý kraj níšápúrský je velmi hustě obydlen a je to nad jiné rozkošné místo k žití. Zde provincie Médie končí a následuje provincie Chorásán, jež je krajem velmi širokého rozsahu.

X.

Z Níšápúru k Amudarji

V neděli 27. července jsme opustili Níšápúr, jeli dál a spali v opuštěné, neobydlené vesnici. Nazítří, v pondělí, jsme za soumraku přišli do velikého města, které se nazývá Ferrior, a shledali jsme, že i odtud obyvatelé z větší části uprchli. Učinili to z nedůvěry k vojákům Timurova vojska; bylo to nyní asi dvanáct dní, co on sám s tatarským zástupem tím místem prošel, a vskutku tu bylo velmi zřetelně vidět, jakou zkázu tu vojáci natropili. Nám vyslancům však ti z obyvatel, kdo zůstali, přesto poskytli dobré pohoštění a přidali k tomu jako dar, ježž jsme měli přijmout, obvyklé roucho ze zlatohlavu. Kraj okolo toho místa je pustá rovina a povětrí je tu velmi horké. V nejbližší úterý jsme k soumraku dospěli do velikého města, které je známo pod jménem Asegur; ale po několika hodinách odpočinku jsme se, ještě za noci, znovu vydali na cestu, jeli dál a nazítří o polednách, v hodinu oběda, jsme přijeli do velikého města, které se nazývá Okhakhan. Bylo to ve středu 30. července a v tom městě nás přijali nad jiné čestně, neboť nás pohostili a opatřili nám vše, čeho jsme potřebovali, a obdarovali nás rouchy ze zlatohlavu, jak bylo obvyklé a jak již bylo řečeno.

Zde k nám dorazil vyslanec, jenž přicházel od prince Šáhrucha¹, Timurova nejmladšího syna. Vzkaz, který přinášel, byl princovým vyzváním, abychom byli tak dobří a odbočili z cesty a navštívili jej v městě, kde přebývá a které se nazývá Herát. To místo je asi třicet leguí vzdáleno od toho, kde jsme byli, a leží po pravé ruce od samarkandské silnice, směrem k Indii. Princ nám sliboval nad jiné čestné přijetí a že nám po celém jeho panství bude všude opatřeno vše, čeho by bylo potřebí k našemu pohodlí a pohoštění. Vyžádali jsme si tedy radu onoho šlechtice, jenž nám byl poslán za průvodce, a podle jeho rady jsme mírzovi Šáhruchovi odpověděli, že pán Timur dal přísný rozkaz, abychom jeli bez zastávek a přišli k němu s veškerou možnou rychlostí do města Samarkandu. Nemohli jsme se tedy odvážet odbočit ze své přímé cesty, byť by to bylo k návštěvě toho, kdo je správcem celé této provincie Chorásánu; a prosili jsme Jeho Výsost prince, aby nás ve své milosti měl za omluvené.

Když jsme takto na princův vzkaz odpověděli, jeli jsme dál svou cestou a vzápětí jsme přijeli do města, které se nazývá Mašhad² a kde má svou hrobku chorásánský sultán. Byl vskutku prapravnukem pravnuka proroka Mohameda, potomkem z prorokovy dcery, a domácí Peršané ho mají za svatého. Leží tu pohřben ve velké mešitě v hrobce, která je obložena stříbrem a zlacena. Mašhad je nejpřednějším poutním místem ve všech těch krajích a každoročně sem přichází nesmírné množství lidu na zbožnou pouť. Ke komukoli, kdo tu jako poutník byl, přistupují po jeho návratu domů do vlasti sousedé a celují obrubu jeho šatu, neboť mají za to, že navštívil nad jiné svaté místo. Po našem příjezdu nás uvedli dovnitř, abychom tu svatyni i hrobku navštívili; a tak se potom, když jsme cestovali jinými částmi Persie, rozneslo, že jsme byli v Mašhadu a to svaté místo navštívili, a lidé přicházeli a celovali obrubu našich rouch, majíce nás za ty, kdo si získali zásluhu poutí k svatyni velikého chorásánského svatého. Tento potomek proroka Mohameda je zde nejobecněji znám pod jménem sultán Chorásán a celá provincie dostala své jméno po něm. Chorásán je vskutku zemí sám pro sebe, jeho jazyk je však přesto perský.

Ve čtvrtek, posledního dne července, jsme z Mašhadu přijeli do velikého města, které se nazývá Buelo a náleží rovněž k provincii Chorásánu. Je to nad jiné příjemné město a má větší obyvatelstvo než kterékoli jiné místo, do něhož jsme přišli od svého odjezdu ze Sultánije. V tom městě jsme se zastavili na posledních hodinách onoho čtvrtka, neboť vrchnost se zaměstnávala tím, aby nám na příští úsek cesty shromáždila zásoby jídla pro lidi i pro zvířata; na té cestě jsme totiž měli přejít pustinu, kde není

¹Princ Šáhruch, 20. srpna 1377 Samarkand až 13. března 1447 Rajj, nejmladší Timurův syn, od roku 1397 místodržící Chorásánu se sídlem v Herátu. Po bojích o dědictví ovládl roku 1409 Samarkand a východ říše a západní Irán teprve roku 1420; spravoval ji z Herátu až do konce, zemřel v zimním ležení u Rajje, vyčerpan nemocí.

²Dnešní Mašhad v iránské provincii Chorásán-e Rezaví; jméno znamená „místo mučednictví“. Město vyrostlo u hrobu osmého šíitského imáma Alího ar-Ridy, persky imáma Rezy, jenž zemřel roku 818 a jehož se tu týká označení chorásánský sultán. Chorásán ovšem jméno od něho nedostal, provincie se tak jmenovala dávno před ním.

obyvatel ani obydlí na padesát leguí. Když jsme se tedy téhož večera najedli, přivedli nám svěží koně, na něž jsme měli vsednout a tím opuštěným krajem jet; a za soumraku jsme vyrazili, opustili Buelo a jeli až do pátečního rozbřesku. Jeli jsme i celý ten den a rovněž následující noc a den, než jsme opět přišli na nějaké místo, kde bychom našli usdlý lid. V sobotu, jež byla 2. srpna, jsme konečně k večeru přišli do doliny. Tu bylo mnoho země obděláno pro pšenici a tím místem protékala řeka; na jejích březích jsme našli množství vztyčených stanů, v nichž tábořili Čagatajci z Timurovy hordy. Ti lidé tu byli postaveni se svými stády ovcí a s velbloudími čeredami i se stády koní a zůstali pozadu za ostatním zástupem, aby svá zvířata nechali pást na bohaté trávě; nad to měli být všichni sečtení k dani.

Na tom místě nám po příjezdu vyšel vstříc jiný šlechtic dvora, jenž byl Timurovým příkazem poslán, aby nás provázel. Měl nám prokazovat čest všemi možnými způsoby a dohlížet, aby nám bylo dobře opatřeno jídlo i koně k další cestě. Odtud přicházelo, že jsme na každé stanici, k níž jsme přišli, našli zásoby pohotově připravené a také zvířata, která nás rychle nesla dál. Ten pán, jenž nám nyní vyšel naproti, se jmenoval Mirabozar; a když se nám představil, oznámil, že ho jeho pán Timur poslal, aby nám vyřídil pozdravy Jeho Výsosti, a dodal, že on, Mirabozar, je zde hotov jet s námi dál, být nám vodičem i druhem a posloužit nám ve všem, čeho bychom potřebovali. Náš dosavadní průvodce byl od tohoto místa svého úřadu zproštěn a jeho místo zaujal z Timurova rozkazu Mirabozar; ale Melialiorga se svými lidmi jel přesto dál s námi a den za dnem jim byly na všech stanicích vydávány přiděly jídla pro lidi i koně, totiž jemu samému i jeho průvodu, a posluhovali nám vším, co mohlo být k našemu pohodlí. Takový je vskutku obyčej té země, totiž že na každé stanici musely být ihned po příjezdu pohotově zásoby, aby nasýtily nás i celý náš průvod, ať to bylo město, městečko nebo vesnice. Museli přinést ovoce a k tomu ječmen pro koně, a to v zásobě třikrát tak velké, než bylo jakkoli potřebí. Předák toho místa nad to musel postavit stráž, aby dnem i nocí bděla nad námi, nad naším majetkem a nad našimi koňmi; a kdyby se cokoli pohřešilo, museli lidé z toho městečka nebo z té osady, kde jsme se právě zastavili, škodu plně nahradit. Kamkoli jsme přišli a kdykoli, nehledě na hodinu, nepřinesli-li lidé z té osady nebo z toho městečka ihned a co nejrychleji vše, co se žádalo, dostali nemilosrdné rány a výprask; a snášeli to tak, že jsme se tomu, co jsme viděli, divili.

Ten, kdo byl právě naším vodičem, poslal rozkazovačně pro předáky města, vesnice nebo osady, do níž jsme přišli; ty pak přivedli před onoho pána, jenž nás měl v opatrování, a první slova, která padla, byla okořeněna řádným výpraskem, uděleným hned na místě a bez nedostatku síly, což byl div k vidění. Potom těm mužům oznámili, že je výslovný Timurův rozkaz, jak dobře vědět musí, aby všem vyslancům při příjezdu na kterékoli místo vyšli vstříc, přijali je se ctí a opatřili jim vše možné, čeho by potřebovali; a protože k nim my, franští vyslanci³, které měli před očima, přišli, a oni, předáci, jak se zdálo, nepřichystali náležitě přijetí, a tak pohrdli známými rozkazy pána Timura, patří se prý nyní, aby předně oni, předáci, vzali výprask, a za druhé aby lidé z toho městečka za tu nedbalost tvrdě zaplatili ze svého majetku; tím prý budou mít příště péči, aby se na příjezd vyslanců přichystali a lépe zařídili jejich přijetí. Tak se vždy dalo, že při našem příjezdu do kteréhokoli městečka nebo vesnice náčelník Tatarů z našeho průvodu, anebo ti, kdo nás měli v opatrování, dali zavolat reise, jak ti lidé nazývají předáka místa; a aby jim posloužil za vodiče, popadl náš tatarský pán prvního člověka, na kterého na ulici přišel, a učinil ho svým zajatcem. Peršané v těch krajích nosívali na hlavách jakýsi turban, zhotovený tak, že se dlouhý pruh tkaniny ovíjí ve záhybech; ten tatarský jezdec strhne, rozmotá a přehodí tomu člověku okolo šíje, a tak ho drží, přiváže ke svému koni a přitáhne nebožáka ke svému třmeni. Potom kopanci a ranami pohánějí dál a nutí toho perského vesničana, aby jim vyzradil dům toho, jenž je znám jako reis.

Odtud přichází, že lidé té vesnice nebo toho města, když vidí, co se děje, a vědí, že ti Tataři jsou lidé z Timurových vojsk a jedou v nějaké vladařské věci, se ihned dávají na útěk s veškerou rychlostí, jako by jim byl vskutku v patách sám ďábel. Kupci v krámech, kteří prodávají své zboží, se ihned dají do zavírání okenic a dávají se na útěk jako ostatní, anebo se skrývají ve svých domech. Jak jdou, volají

³Frank je na Východě dobové označení pro západní Evropany vůbec, nikoli pro Franky Karla Velikého; arabské ifrandž a perské firangí vzešlo z křižáckých dob a Timurův dvůr tak mluví o Kastilcích a jejich králi.

jeden na druhého „Elči“ — totiž „vyslanci“ —, neboť vědí, že s příjezdem vyslanců na ně padá černý den. Tak ten lid utíká, jako by jim byl v patách ďábel osobně. Vskutku je to, jako by byl přítomen zástup samého Satana, když ti Tataři někam přijedou — při tom hřmotu a zmatku, jež jejich příchod přináší, i při těch nelibostných činech, které konají. Když reise, totiž předáka toho místa, nalezli, nemysli si, že k němu mluví zdvořile; naopak jej zhanobí a potom mu dají šlehy a rány palicí, nutí ho běžet před sebou a vynést vše, čeho by vyslanci mohli potřebovat. Potom nutí toho nebohého předáka, aby stál a pokorně jim posluhoval, a nepustí ho, dokud k tomu nedostane jejich dovolení.

Nyní je třeba rozumět, že my, španělští vyslanci, a vyslanci egyptského sultána jsme jeli pospolu od té doby, co jsme opustili Fírúzkúh, kde nás pohostil Timurův zeť; a tito Tataři z našeho průvodu se po celou dobu naší cesty, zaopatřující naši službu, chovali po způsobu právě vypsáném. Ti lidé se však chovají takto vždy, bez ohledu a bez slitování, kdykoli jedou skrze kraj v jakékoli jiné vladařské věci; vychloubají se totiž, že při vykonávání rozkazů svého pána Timura mohou kohokoli a každého přinutit k jeho službě, ba i zabít, neboť nikdo se jim nesmí postavit. Každý musí mlčet, ať činí cokoli on, ten posel, jenž vykonává příkaz pána Timura. Může vyzvat i samého nejvyššího velitele vojska, aby posloužil nebo aby se postaral o službu vladařskému poslu. A vskutku nám bylo stále divem pozorovat, jak po celém venkově žil každý ve hrůze z těch poslů, kteří byli nositeli Timurových rozkazů.

Tehdy, když jsme dospěli ke stanům Čagatajců, dal náš vodič hned, aby nám lidé vynesli vařené maso s rýží a potom mléko a kyselou smetanu; to vše nám předložili a přidali mnoho melounů, jichž je v té zemi hojnost a jsou výtečné chuti. Ti Čagatajci, u nichž jsme byli takto na hostech, jsou kočovný lid a žijí ve stanech a přístřešcích, neboť vskutku nemají jiných trvalejších obydlí a v letě i v zimě žijí pod otevřeným nebem. V letě přecházejí do rovin při řece, kde sejí obilí a bavlnu a opatrují melounové záhony; a jejich melouny jsou, jak se mi zdá, vskutku nejlepší a největší, jaké lze na celém světě nalézt. Pěstují rovněž proso, zrno, jež je jejich hlavní stravou a jež jídají vařené v kyselém mléce. V zimním období se tito Čagatajci stěhují do zemí, kde je povětrí poněkud teplé. Týmž způsobem se vskutku celý Timurův zástup pohybuje od ležení k ležení a v letě i v zimě žije pod otevřeným nebem. Protože se však nebojí žádného nepřítele, nepotřebují se pro bezpečnost držet pohromadě, a pán Timur putuje zvlášť se svou vlastní hordou, provázen svými služebníky, předními šlechtici a dvořany, se svými ženami i ženskými příbuznými, kdežto ostatní horda jde jinou stranou. Tak všichni tráví svůj život; neboť ti Tataři mají velická stáda, totiž velbloudů, koní a ovcí, také skotu, ale krav jen málo.

Když Timur svolá svůj lid do války, všichni se sejdou a táhnou s ním, obklopeni svými stády, a tak vezou svůj majetek s sebou, pospolu se svými ženami a dětmi. Ti poslední jdou za zástupem, a v zemích, do nichž vpadnou, slouží jejich stáda, totiž zvláště ovce, velbloudi a koně, k zaopatření hordy. Takto, táhna v čele svého lidu, vykonal Timur veliké činy a získal mnohá vítězství, neboť Tataři jsou nad jiné zmužilý lid, výteční jezdcí, velmi obratní ve střelbě z luku a nesmírně otužilí. Mají-li v ležení potravu hojnost, najedí se do sytosti; je-li jim jí nedostatek, vystačí jim mléko a maso bez pečeného chleba, a tak mohou po dlouhou dobu táhnout, ať se k přípravě pečiva zastavují, nebo ne, a živí se masem a mlékem svých stád. Chlad a žár, hlad a žízeň snášejí trpělivěji než kterýkoli jiný národ na celém světě; je-li potravu nadbytek, hltají ji žravě, je-li však nouze, vystačí jim kyselé mléko zředěné vroucí vodou, a té potravu nikdy nebývá nedostatek. Kyselé mléko, svůj zvláštní pokrm, připravují tímto způsobem. Vezmou veliký kotel plný vody a zahřejí jej, a dříve než se voda uvede do varu, mají přichystanou misku, v níž je sraženina kyselého mléka, jež je jako sýr a kterou studenou vodou rozdělali v kaši. Tu vhodí do vroucího kotle a celá ta směs zkysne jako ocet. Potom mají zadělané velmi tenké placky z mouky, které upekou a rozkrájí na malé kousky, a ty pak vhodí do vroucího kotle. Pak to chvíli vaří, odtáhnou oheň a celou tu kaši vydají do misek. To, a je to jakási polévka, jídají bez jiného chleba a masa a jsou nasyceni; a většinou je to jejich denní strava a nic víc. K vaření neuvžívají dříví, nýbrž jen sušený trus svých stád, a ten dává oheň ke všemu pečení i vaření; a ten jejich odvar, který byl právě vypsán, nese jméno aš.

Následujícího nedělního rána jsme se vydali na cestu v průvodu onoho pána, jež Timur poslal nám naproti, a jak hned vyložíme, jeli jsme bez jediné zastávky celý ten den, následující noc i druhý den

a za celou tu dobu jsme neminuli žádnou osadu ani vesnici. Tu první, nedělní noc jsme spali ve velikém karavanseráji v pustině, kde koním, které jsme s sebou přivedli, dali ječmen; a tu jsme se dověděli, že úsek od toho karavanseráje k nejbližšímu odpočívadlu je dvanáct dlouhých leguí. Asi dvě hodiny po soumraku jsme se tedy znovu vydali na cestu a na jamu nám k užívání opatřili svěží dobré koně. Jeli jsme po celou tu noc a žár nepovoloval, vzduch byl nad jiné tísnivý a nikde na cestě jsme nepřišli k žádné vodě. Když přišlo ráno, jež bylo pondělní, pokračovali jsme ve své cestě dál a až do hodiny nony jsme jeli, aniž jsme našli vodu, dobrou či špatnou, aby se člověk nebo kůň napil. Jeli jsme tak tvrdě celou tu minulou noc i tento den, že koně byli nyní zcela vyčerpaní a jen taktak schopni jít krokem. A pro veliký žár slunce toho dne na cestě tudy přes písky nakonec takřka zhynuli žízni. I my lidé bychom byli téměř nedostatku vody takřka podlehli, kdyby jeden jinoch ve službě našeho magistra teologie neměl koně lepšího než ostatní; ten nyní spěšně vyrazil před nás. Potom konečně, k našemu štěstí, objevil potok; svlékl si tam halenu, namočil ji ve vodě a chvatně se vrátil a tu halenu nám přinesl, a kdo jen mohl, trochu si tím uhasil žízeň.

Většina z nás vskutku takřka klesla mdlobou pro ten veliký žár a pro nedostatek pitné vody, který jsme snášeli; a každý jel svou cestou. Náš průvod s námi už nedržel krok a každý se plahočil dál, jak nejlépe mohl.

Konečně, když se slunce chystalo zapadnout, jsme přišli do široké doliny, kde bylo vztyčeno mnoho stanů čagatajského lidu, a v dále za nimi jsme spatřili velikou řeku, která je známa jako Murgháb⁴. Ta jízda, nyní vykonaná za jednu noc a dva dny, byla dlouhá nejméně dvacet leguí z těch kastilských; a zde jsme konečně došli odpočinku a přenocovali. Nazítří ráno, jež bylo úterní, jsme znovu vsedli na koně, ale ujeli jsme jen asi dvě leguy a přišli jsme k veliké stavbě, jaké se u nás říká hospoda a jež se zde nazývá karavanseráj. Shledali jsme, že ji obývají Čagatajci, kteří mají v opatrování vladařské poselské koně; a my jsme tam pojedli a to odpoledne odpočívali. O hodině nešpor jsme znovu vsedli na koně, neboť nám ze stájí toho jamu opatřili svěží koně, a dvě hodiny po soumraku jsme přišli do velikých rovin, kde jsme našli postavené hlavní ležení Čagatajců z hordy. Tam u jejich stanů jsme tu noc spali. Následujícího dne, jež byl čtvrtek, jsme se znovu vydali na cestu, odpoledne jsme odpočívali ve vesnici, ale tu noc jsme strávili v ležení pod otevřeným nebem u řeky Murghábu. Následujícího dne, v pátek, jsme odpoledne odpočívali u stanů některých Čagatajců, kteří tu byli postaveni, a později zvečera jsme jeli dál, opatření svěžími koňmi vladařské pošty, a tu noc jsme spali v ležení pod otevřeným nebem.

V sobotu, jež byla 9. srpnem, jsme se zastavili k obědu na místě, které se nazývá Salugar Sukhassa. To bývalo zbožím jistého vznešeného kašíše, jenž byl, jak bychom my řekli, jako biskup mezi Tatary.

Ta osada ležela v dolině u břehu řeky a celá rovina okolo byla plně zavlažena strouhami z Murghábu. Kraj v těch místech byl dobře obydlen a dolina byla plná sadů s mnohými krásnými vinicemi. Onen kašíš, jenž to zboží držel, zemřel teprve nedávno a zůstavil dva mladé syny. Těm jinochům Timur, jenž tím místem prošel asi deset dní předtím, milostivě udělil svou ochranu, ale nyní je odvezl s sebou do Samarkandu, kde měli být vychováni u dvora. Jejich otec, ten kašíš, byl muž vznešeného rodu a nynější držitelkou té osady byla jeho vdova, matka těch jinochů. Přijala nás velmi čestně, ba sama nás přišla navštívit, a rozkázala, aby nám byly opatřeny potřebné zásoby potravin i veškeré pohodlí, čeho bychom potřebovali; a ta paní nad to přišla pojist v naší společnosti. Téhož večera, v pozdější hodinu, jsme se odebrali na cestu, opatření výtečnými koňmi; jeli jsme nocí a nazítří, v neděli, jsme dospěli k jistým stanům Čagatajců, kde jsme pojedli, to odpoledne odpočívali a následující noc spali. V pondělí za rozbřesku jsme se znovu vydali na cestu, jeli celý den a tu noc jsme strávili v otevřené pustině.

Ve všech těch krajích, kdykoli jsme přišli ke stanům těch Tatarů, opatřili nám všude jídlo a vše potřebné. Tak se dalo i tehdy, když ti, k nimž jsme přišli, byli horda Timurova vojska, neboť i oni byli povinni

⁴Řeka Murgháb pramení v horách severozápadního Afghánistánu východně od Herátu, teče nejprve na západ, pak se v pravém úhlu stáčí na sever, zavlažuje oázu Merv a končí v písku Karakumu. Poselstvo k ní dorazilo na dolním toku, nejspíš u dnešního turkmenského Jolötenu jižně od Mervu.

opatřit nám ze svých zásob vše, čeho bychom žádali. Jejich lidé nám museli posluhovat jako strážé ve dne i v noci a odpovídali za náš majetek i za naše koně. A vskutku jsme je pro své pohodlí často vystrnadili z jejich stanů, v nichž se velmi pohodlně bydlelo; a když měla cesta příštího dne vést přes kus pustiny, brali jsme od nich zásoby jídla pro sebe a ječmen pro své koně i zásobu vody, a vše nám bylo dáno volně a zdarma, ačkoli jim to mohlo být velmi těžkým nákladem. Dne 12. srpna, jenž byl úterkem, jsme přišli k obědu a k odpolednímu odpočinku do velikého karavanseráje, který stojí v rovině a kde jsou postaveni tatarští strážci, aby dohlíželi na vladařské poselské koně. Později toho večera, o hodině nešpor, jsme znovu vsedli na koně a zanedlouho jsme přišli na nocleh do města, které je známo jako Andchoj⁵. To bylo rodiště onoho šlechtice, jež Timur poslal, aby nás provázel. Město Andchoj stojí za hranicemi Persie a náleží už k zemi Táďžiků; a jazyk, kterým se tu mluví, se poněkud různí od obecné perštiny, ačkoli mnoho užívaných slov je s tou řečí shodných. V Andchoji nás přijali se vši ctí a zůstali jsme tu od úterka, dne svého příjezdu, do čtvrtka 14. srpna. Zatím nás skvěle hostili a vína, jehož se tu mnoho dělá, nám bohatě předkládali; nad to každému z nás darovali roucho ze zlatohlavu a k tomu koně. Město Andchoj leží v rovině a na dvě leguy okolo je vidět sady a vinice s mnohými vískami, neboť celá ta země je plně zavlažena vodními strouhami.

Zvečera onoho zmíněného čtvrtka jsme Andchoj opustili a přijeli jsme na nocleh k jistým stanům Čagatajců, které stály v rovině na pokraji potoka. Tento zvláštní kmen Čagatajců je lid nad jiné výsadní a má zvláštní Timurovu přízeň. Je jim dovoleno pást svá stáda, kdekoli chtějí, mohou hledat pastvu a sít své obilí ve všech krajích a bloudit v letě i v zimě bez zábrany a překážky. Lidé toho rodu jsou prosti všech tíží a neplatí vladařské daně, ale slouží Timurovi ustavičně v jeho vojscích, osobně za něho bojují a jsou jeho stráží. Dále je třeba rozumět, že nikdo z těch Čagatajců se při pochodu se zástupem nikdy neodděluje od svých žen a dětí ani od svých stád. Ti všichni s nimi táhnou, když jdou do války, a stěhují se z místa na místo. Jsou-li takto na cestě, nesou ženy, které mají malé děti, své děti v malých kolébkách, jež si žena za jízdy na koni klade vpředu na hrušku sedla. Takové kolébky drží pohodlně široké pásy, které obcházejí okolo těla, a tak se děti nesou dál. Vskutku se zdá, že ženy jedou s tímto nákladem svých dětí tak pohodlně a lehce, jako by jich byly zbaveny. Chudší lidé musejí své rodiny se svými stany nakládat na velbloudy, ale dětem je potom hůře než těm, které cestují s matkami na koni, neboť velbloud jde krokem mnohem hrubším než kůň.

Nyní jsme se s těmi kočovníky potkávali na všech stranách, jak bloudili a hledali pastvu, a míjeli jsme je, jak jsme jeli svou cestou, neboť počet těch Čagatajců je nesmírně veliký. Zdálo se nám, jak jsme spěchali mimo, že jsou všude, tu i tam a v dálce. Každou druhou leguu jsme přišli na jiné a často jsme celý den jeli jejich ležením. Vskutku jsme od nich nikdy nebyli prosti; ve velikých počtech tábořili také okolo měst, na všech těch místech, kde se dala nalézt voda i pastva. Všechnen ten bloudící čagatajský lid se nám jevil s tvářemi tak spálenými od slunce, že svou ošklivostí mohli docela vyjít přímo ze samého pekla; a co do jejich počtu, jak už bylo řečeno, zdálo se nám, že je nekonečný. Krajina je v těch místech rovinatá a povětrí velmi horké; proto ti z jeho hordy a z jeho vojsk, kdo jdou s Timurem na pochodu, cestují většinou nocí. Ve dne odpočívají na nějakém místě, kde se najde voda i pastva, a potom jedou opět dál, těsně v Timurových stopách.

Při té příležitosti, o níž byla výše řeč, jsme se toho odpoledne zastavili k odpočinku ve stanech některých z těch Čagatajců a za soumraku jsme znovu vsedli na koně a jeli dál. Nazítří, v pátek, jsme o polednách dospěli do vesnice, kde jsme pojedli a odbyli odpolední odpočinek, a téže noci jsme se shledali ve velikém městě, jehož jméno jsem zapomněl zapsat. To bývalo dříve slavné hrazené město nesmírného rozsahu, ale nyní byla hradba v rozvalinách a velmi mnoho domů v jejím obvodu bylo bez obyvatel, ačkoli jsme zpozorovali, že tu ještě stojí mnoho krásných staveb a mešit. Tu páteční noc po svém příjezdu jsme tam spali, a nazítří, v sobotu, když nás obdarovali rouchy ze zlatohlavu, jsme znovu vsedli na koně a odjeli, a téhož večera jsme přišli k několika stanům Čagatajců, kde jsme spali. Nazítří, v neděli, nám na cestu opatřili výtečné koně; a onoho dopoledne jsme se znovu vydali na cestu, ale celý ten den vál vítr tak

⁵Dnešní Andchoj v afghánské provincii Fárjáb, na jižním okraji písků Karakumu asi třicet kilometrů od Amudarji. Odedávna to bylo shromaždiště karavan, které odtud přecházely řeku a šly na Bucharu.

prudce, že nás často málem shodil z koní. Ten náraz byl tak horký, že se zdálo, jako by to byl oheň. Cesta vedla přes písečnou pustinu a ten horký vítr nám vál na nás písek, takže jsme byli chvílemi oslepeni a nakonec jsme začali ztrácet cestu. Opět a opět jsme shledali, že jsme z cesty zabloudili, a nakonec musel pán, jenž nás provázel, nutně poslat člověka zpátky do čagatajského ležení, aby někdo z těch lidí přišel a vedl nás. Potom jsme z Božího milosrdenství konečně dospěli do velké vesnice, která se nazývá Alíábád, a tam jsme odpoledne odpočívali a čekali, až vítr ulehne; a za soumraku jsme přijeli do jiné vesnice jménem Úš, kde našim koním dali ječmen.

Téže noci jsme znovu vsedli na koně a jeli dál, minuli mnoho malých vesnic obklopených sady, a v pondělní ráno, jež bylo 18. srpna, jsme přišli do města Balchu⁶. To město je velmi velké a je obklopeno širokým hliněným náspem, jenž je na koruně třicet kroků napříč. Opěrná zeď, která ten násep po stranách kryje, je nyní na mnohých místech prolomena, ale uvnitř za ní je město samo obepnuto dvěma hradbami, jednou v druhé, a ty osadu chrání. Plochu mezi vnějším hliněným náspem a první vnitřní hradbou nezabírají žádné domy a nikdo tu nežije, neboť země je rozdělena na lány, kde se pěstuje bavlna. V prostoru mezi druhou a nejvnitřnější hradbou domy jsou, ale ani ta část není zastavěna příliš těsně. Nejvnitřnější kruh města je však hustě obydlen; a na rozdíl od jiných měst, do nichž jsme v těch krajích přišli a jež ležela otevřena, jsou obě vnitřní hradby Balchu nad jiné pevné a dosud dobře zachovalé. V Balchu s námi zacházeli s velikou ctí, bohatě nás opatřili zásobami a výtečným vínem. Nad to nám dali koně a roucho ze zlatohlavy.

Balch jsme opustili v úterý a na nocleh jsme přišli do vesnice při cestě. Ve středu jsme pojedli a odpoledne odpočívali v jiném městečku a tu noc jsme spali pod otevřeným nebem. Ve čtvrtek 21. srpna jsme přišli k břehu té veliké řeky, jež se jmenuje Áb-i Ámú; a to je jeden z proudů, jež, jak se praví, stékají z Ráje. Napříč tu má leguu a její tok je nad jiné silný. Řeka protíná velikou rovinu a její vody jsou kalné. V zimním období jde velmi nízko, neboť tou dobou je tok nahoře v horách tvrdě zmrzlý a sníh, jak padá, zůstává neroztálý. Ale když přijde měsíc duben, začne řeka stoupat a po další čtyři měsíce povodeň roste; po tom období se hladina vrací k tomu, jaká byla předtím. To stoupání je způsobeno táním sněhů nahoře v horách za letních žárů. Toho posledního letního období vskutku, jak nám vypravovali, stoupala řeka tak vysoko, že přešla svou obvyklou výši povodně, a vesnici, která stála dvě třetiny leguy od jejího obvyklého břehu a pobřeží, takřka smetly její vody; ty vnikly mezi domy, a tak způsobily, že se zbořily, a velikou škodu natropily. Áb-i Ámú má svůj počátek v horském kraji severně od Malé Indie, stéká rovinami samarkandskými a nakonec vychází do zemí Tatarie⁷, odkud se její vody vylévají do Kaspického moře; a tak je tato řeka po celé své dráze hranicí, jež dělí panství samarkandské od panství chorásánského.

⁶Dnešní Balch v afghánské provincii téhož jména, antická Baktra a arabským geografům „matka měst“; zříceniny starého města leží asi dvacet kilometrů západně od Mazár-e Šarífu.

⁷Tatarie je dobové jméno pro země Zlaté hordy, totiž pro kypčackou step severně od Kaspického moře a dále k západu, kde v době cesty vládl Toktamyš a po něm Edigü. Není to tedy dnešní Tatarstán na Volze, ačkoli i ten leží v zemích někdejší Hordy.

XI.

Od Amudarji do Samarkandu

Pán Timur, když dokonal podmanění země samarkandské, která leží, jak jsme viděli, na druhé straně řeky Amudarji¹, umínil si, že tu řeku překročí a podmaní si zemi Chorásán, jež leží k jihu. Dal tedy zřídit veliký most z dřevěných trámů nesených na lodích, aby jím přešel, ale jen co on sám i jeho zástup přešli, rozkázal, aby byl ihned rozebrán. Nedávno pak, jak nám bylo vypravováno, když se vracel domů ze svých posledních tažení a jel do Samarkandu, dal pro přechod sebe sama i svých vojsk příkaz, aby byl ten most znovu zřízen; a toho jsme my, kdo jsme teď museli řeku přejít, mohli ke své přepravě užít. Byli jsme však zpraveni, že Timur již podruhé poslal rozkaz, aby byl most rozebrán, právě jak to učinil prvně. A vskutku jsme shledali, že se most už neklene zcela až k protějšímu břehu; počínal na blízké straně a hezký kus se táhl nad vodami, takže naši koně i soumaři po něm mohli pohodlně přejít, ale na konci náhle selhal, a my jsme se museli uchýlit k převozním lodím. Právě v té veliké rovině, která zde přiléhá k Amudarji, svedl za dávných časů Alexandr Veliký svou bitvu s Pórem, indickým králem, ježž úplně porazil.

Timurovo vojsko se přepravuje přes Amudarju. Výřez z pravé poloviny dvojstranné bitevní scény; muži na prknech se brodí pod palbou. Zafarnáme, asi 1467, Herát.

¹Amudarja, antický Oxos; perské jméno Ámú či Ámúja dalo tvar Áb-i Ámú, který kniha užívá vedle toho, a řecký Oxos pochází od horního přítoku Vachše. Pramení v Pamíru a vtéká do Aralského jezera; tvrzení o odtoku do Kaspického moře není pouhý omyl, neboť perský geograf Háfiz Abrú roku 1417 výslovně uvádí, že se Oxos za jeho časů do Kaspiku vyléval, a o středověkém kaspickém řečišti se vede spor dodnes. Bitva Alexandra Velikého s Pórem se svedla na Hydaspu v Pandžábu, nikoli u této řeky.

Ve čtvrtek, téhož dne, kdy jsme dospěli k levému břehu Amudarji, jsme se přeplavili do země za ní a toho večera jsme přijeli k velikému městu, které se tam nazývá Termez². V dřívějších dobách bylo zahrnuto do panství Malé Indie, nyní se však počítá k území samarkandskému, neboť si je Timur vzal pro sebe. Provincie samarkandská počíná od severního břehu Amudarji a země toho panství je známa pod jménem Mogolistán; jazyk, jímž se tu mluví, je jazyk mogolský. Na jih od Amudarji tomu jazyku nerozumějí, neboť tam všichni lidé mluví obecně jen persky; a ty dvě řeči mají vskutku společného jen málo. Dále písmo, jímž píší ti, kdo žijí v zemi samarkandské, je cizí a ti, kdo žijí na jih od té veliké řeky, je nechtou, neboť je to písmo mogolské; a Timur drží při sobě ke všem svým potřebám písaře, kteří to písmo umějí číst i psát. Kraj zde okolo, až k Samarkandu a ještě za něj, je všude velmi dobře obydlen, neboť země je bohatá na úrodu a vydává vše, čeho je člověku i zvířeti potřeba.

Obecný obyčej, jak už bylo zmíněno, který Timur ve věci přechodu Amudarji zavedl, je takový, že jen co on sám řeku přejde, je rozkázáno most rozbořit; a potom, když přes most nikdo přejít nemůže, musí se lidé z nutnosti přepravovat z jednoho břehu na druhý na lodích. Nikomu však nesmí být dopřáno přeplavit se z provincie samarkandské do země na jih od řeky, leč by mu byl udělen průvodní list a povolení. V tom musí být vyloženo, odkud přišel a kam se chystá jít; a takový list je nutný i tomu, kdo je rodem svobodný Samarkand'an. Naproti tomu kdokoli chce řeku přejít a jít do provincie samarkandské, může tak učinit bez překážky a nikdo nemusí k té přepravě ukazovat žádné povolení. Na všech převozních lodích jsou proto postaveny stráže, zřízené tam Timurovým rozkazem, aby na přepravu dozíraly a řídily ji; a převozníci žádají za ty, které převezou, dobrou cenu k zaplacení. Pravá příčina, proč tu byly ty stráže postaveny, je ta, že Timur, jak bylo vyloženo už dříve, přivedl ze svých válek do Samarkandu v zajetí nesmírné množství lidí, aby jimi zalidnil tuto svou provincii, a nutil je, aby se sem přestěhovali ze všech podmaněných provincií. Učinil to, aby zemi samarkandskou znovu zalidnil a zvelebil ji, a rozkaz výše uvedený je dán proto, aby mu nikdo neunikl a nevrátil se domů na místo, odkud byl odveden do zajetí. Vskutku jsme na své cestě, když jsme šli Persií a Chorásánem, často narazili na úředníky, které Timur vyslal; ti vyhledávali a sváděli dohromady všechny, kdo pozbyli rodičů a byli sirotky bez domova, a také ty muže nebo ženy, kteří byli tuláky bez přístřeší anebo bez prostředků k obživě. Všechny takové lidi ti úředníci sbírali vjedno a posílali je, násilím a nikoli z jejich dobré vůle, na území samarkandské, aby rozmnožili obyvatelstvo té provincie. Bylo je vidět, jak putují po cestách, jedni ženou krávu, jiní jedou na oslu, další jdou za nimi s ovci nebo s párem bahnic či koz. Potom, když šli krajem, byli po vesnicích krmeni předáky podle rozkazů poslaných od Timura. Vypravovali nám vskutku, že tímto způsobem rozmnožil nedávno obyvatelstvo území samarkandského tak, že nyní čítá sto tisíc duší, ba snad i více.

Město Termez, kde jsme se teď nalézali, je velmi veliké a velmi lidnaté; neobepíná je žádná hradba ani není opevněno. Všude okolo leží mnoho zahrad, neboť ten kraj je dobře zavlažen. Kromě té veliké rozlohy, o níž už byla řeč, povím o Termezu jen málo podrobností a musí postačit, řeknu-li, že od místa, kde jsme do města vjeli, až k místu, kam jsme konečně došli ke svému bytu, byla vzdálenost tak veliká, že jsme byli tím prejezdem zmoženi. Prošli jsme nesčetnými ulicemi a náměstími, všechna byla hustě zalidněná a vystavovalo se na nich na prodej zboží všeho druhu. V Termezu nás jako jinde štědře pohostili a bohatě nám opatřili vše, čeho jsme potřebovali, a dále nám darovali čestné roucho z hedvábné tkaniny. Zatímco jsme ještě čekali na pokyny, dorazil od Timura jezdec, posel zvláště poslaný nám naproti, který nám přinesl milostivá slova pozdravu od Jeho Výsosti a vyzvídal, kterou cestou jsme přišli, jak se nám na cestě vedlo, bylo-li s námi všude dobře zacházeno a jsme-li v dobrém zdraví. Podle běžného obyčeje té země jsme věděli, že máme tomu vladařskému poslu dát dar, dříve než se vydá zpět ke svému pánu; a to jsme učinili a dali mu roucho z toho zlatohlavu. Dále jsme teď předložili několik kusů florentského sukna Ennacorovi, tomu šlechtici, jež Timur poslal a ustanovil, aby nás vedl Chorásánem; a totéž učinil vyslanec egyptského sultána, který, jak už bylo zmíněno, byl a po celou tu dobu zůstal naším druhem na cestě. Dar jsme dali i druhému ze svých vůdců, dvorskému úředníku, kterého Timur poslal později, aby nás provázel; tomu jsme dali koně. Neboť takový je v té zemi neměnný

²Dnešní Termez v Surhandarijské oblasti Uzbekistánu, na pravém břehu Amudarji proti severnímu Afghánistánu. Clavijovou vlastní podobou jména je Termit.

obyčej, totiž že když pán Timur pošle k někomu posla, patří se a očekává se od toho člověka, aby tomu poslu dal dar a dal tak najevo čest, která se mu stala, jelikož právem má být pánu Timurovi dar nabídnut i prostřednictvím zástupce. Dále je třeba povšimnout si, že hodnota daru takto nabídnutého jeho poslu je mírou úcty, jakou dárce k Timurovi chová; a ten ví, že tím více bude u pána Timura v ceně, čím více jeho vyslanci udělil.

V pátek 22. srpna jsme po jídle odjeli z Termezu a přišli do svého ležení, kde jsme spali pod otevřeným nebem, ale nedaleko jakýchsi velikých domů, které tam stály. Nazítří, v sobotu, vedla naše cesta velikou rovinou, měli jsme mnoho lidnatých vesnic a nakonec jsme přišli do jedné, kde jsme se podle ujednání měli zastavit na noc; byli jsme tu velmi čestně pohoštěni a opatřeni ve všem, čeho jsme potřebovali. V neděli, nazítří, jsme jeli dál a jedli ve velikém domě, který byl vystavěn k pohodlí Timurovu, kdykoli těmi kraji projíždí; a tam nám předložili maso a víno a ovoce, zvláště melouny, kterých je v té provincii hojnost a jsou nad jiné výtečné a velmi velikého vzrůstu. Je tu obyčej, že když ti ovoce předkládají, přinesou je navršené v koši a potom je všechno pohromadě vysypou před tebe na zem na hromadu. Onoho nedělního večera jsme se znovu vydali na cestu a tu noc spali v ležení na břehu řeky; potom, v pondělí nato, jsme dospěli k patě pásma velmi vysokých hor, kde jsme v pozdní hodinu pojedli v krásném domě vystavěném na způsob kříže. Ten dům byl vystavěn z pálených cihel a vyzdoben kachlemi, které vyobrazovaly výjevy v rozličných barevných vzorech. Horské pásmo za tím místem je velmi vysoké a průsmyk, jenž je protíná, je úzká rozsedlina, kde se zdá, že průchod byl proklán lidskou rukou, neboť horská stěna se po obou stranách zdvihá svisle do nesmírné výše. Vozová cesta sama je docela rovná a běží hluboko v té rozsedlině. Zde, uprostřed okolních výšin, stojí ves a to místo je známo jako Železná vrata³. Po celé délce toho horského pásma není jiného průsmyku, kterým by se dalo přejít, kromě tohoto jediného, jenž je tak strážnicí vladařského města Samarkandu. Jen tímto jediným průsmykem mohou přijít všichni, kdo putují vzhůru do Samarkandu z Malé Indie; a ani ti, kdo z vladařského města jdou dolů na cestu do Indie, nemohou jet jinudy. Pán Timur je jediným vládcem těch Železných vrat a pokladně připadá značný výnos z mýta, uloženého všem kupcům, kteří přicházejí z Indie a jdou do města Samarkandu a do krajů za ním. Dále, jak je dobře známo, je Timur pánem i těch jiných slavných Železných vrat, která stojí u Derbentu na západ od Kaspického moře, uzavírají Tatarie na severu a nejsou daleko od města Kaffy na Krymu. Ta Železná vrata u Derbentu jsou rovněž rozsedlina proklaná v horském pásmu, které stojí mezi královstvím tatarským a provincií Derbent; a ta poslední leží na západním břehu Kaspického moře a je nyní zahrnuta do království perského. Tak tedy ti, kdo chtějí přijít z Tatarie do Persie, musí projít těmi Železnými vraty derbentskými, právě jako ti, kdo chtějí cestovat do Samarkandu, musí projít těmi Železnými vraty, k nimž jsme nyní došli my. Mezi těmi Vraty samarkandskými a těmi Vraty derbentskými je vskutku vzdálenost nejméně patnácti set leguí země, a toho velikého území je, jak musíš vědět, Timur pánem. Je vládcem obojích těch Železných vrat a Železná vrata derbentská mu vynášejí z mýta velmi značný roční poplatek, stejně jako ta samarkandská. Město Derbent je velmi veliké místo a je hlavním městem velikého kraje. Ta Železná vrata na západě jsou pak ovšem ta, která jsou blíže Španělsku a jsou známa jako Železná vrata derbentská, kdežto ta, která leží k východu a jsou od Španělska nejdále, jsou známa jako Železná vrata termeská; a ta poslední uzavírají Malou Indii.

V tom domě na způsob kříže, o němž už byla řeč a kde jsme teď odpočívali, nám darovali jízdního koně; a v tom kraji jsou koně velmi slavného plemene a velikého ohně. Hory toho pásma, jímž Železná vrata dávají průchod, jsou docela holé a bez lesního vzrůstu. Vypravovali nám, že v dávných dobách tu vskutku byla veliká zavírací vrata, pobitá železem, která uzavírala průchod mezi horskými útesy, takže nikdo nemohl projít bez povolení; ale když jsme procházeli my, žádná vrata tam nebyla. Toho dne jsme jeli dál a spali v ležení na horském úbočí. Nazítří jsme jeli dál a jedli a odpočívali ve stanech jakýchsi Čagatajců, kteří leželi táborem u řeky. Téhož večera jsme se vydali dál, a když jsme krátce po soumraku

³Průsmyk Buzgala, persky Darband a arabsky Báb al-Hadíd, v horách západně od Bajsúnu v Surhandarijské oblasti Uzbekistánu; je to jediný průchod mezi Baktrií a Sogdianou na cestě z Termezu do Samarkandu. Jméno je staré: čínský poutník Süan-cang tu roku 629 viděl dřevěná vrata okovaná železem. S Železnými vraty u Derbentu na západním břehu Kaspického moře, o nichž je řeč hned vedle, to nemá nic společného — těm Arabové říkali Báb al-Abváb, brána bran.

zpozorovali nedaleko jiné pásmo vrchů, které jsme museli přejít, sesedli jsme a spali několik hodin pod otevřeným nebem. Krátce po půlnoci jsme znovu vsedli na koně a jeli až do polední hodiny nazítří, kdy jsme přišli do vesnice, kde nám opatřili jídlo, a tam jsme to odpoledne odpočívali. Právě tu, v té vesnici, náhle zemřel jeden ze sluhů fraye Alfonsa Páeze, magistra teologie; byl však vskutku už dlouhou dobu velmi nemocen. Následujícího dne, jenž byl čtvrtek 28. srpna, jsme se v hodinu polední mše shledali nedaleko velikého města, které je známo jako Keš⁴. Stojí v rovině a země je na všech stranách dobře zavlažena potoky a vodními strouhami, kdežto okolo města jsou zahrady s mnoha usedlostmi. Za nimi se prostírá rovná krajina, v níž je mnoho vesnic a dobře zalidněných dědin, ležících mezi lučinami a vodními pozemky; vskutku je to v tomto letním období podívaná nad jiné krásná. Na těch zemích se sklízí pětikrát do roka obilí, pěstuje se tu i vinná réva a mnoho bavlny, neboť zavlažení je hojné. Hojnost je tu melonišť a v přilehlých zahradách plodonosných stromů.

Město Keš je obklopeno hliněným náspem a má velmi hluboký příkop, přes nějž vedou u bran zdvihací mosty. Pán Timur je sám rodák z Keše a jeho otec byl rovněž odtud. Po celém městě je mnoho krásných domů a mešit a nad to skvostná mešita, kterou Timur rozkázal vystavět, ale která dosud není dokončena. V té mešitě je vidět kapli, v níž bylo zřízeno pohřebiště jeho otce, a podle ní se staví druhá kaple, v níž má být pohřben, až přijde čas, Timur sám. Vypravovali nám, že když Timur asi měsíc nebo něco přes to před dnem našeho příjezdu vstoupil do Keše, byl se vzhledem té kaple velmi nespokojen a vytýkal, že dveřní otvor je příliš nízký, a rozkázal, aby byl zvýšen; a právě na té přestavbě stavitelé teď pracovali. V téže mešitě je také vidět hrob mírzy Džahángíra⁵, Timurova nejstaršího syna. Celá ta mešita s kaplemi je velmi krásně vypravena kachlemi modrými a zlatými a vchází se do ní velikým dvorem, na němž jsou okolo vodní nádrže vysázeny stromy. Zde se denně ze zvláštního Timurova rozkazu vaří maso dvaceti ovcí a rozdává se jako almužna, a to na památku jeho otce a jeho syna, kteří tu leží v těch kaplích. Jen jsme do města Keše vjeli, zavedli nás do té mešity a tu nám hojně předložili k jídlu masité pokrmy a ovoce; potom nás odvedli dál do skvostného paláce, kde pro nás byl připraven byt.

Následujícího rána, jež bylo v pátek, přišli a odvedli nás, abychom se podívali na jiný veliký palác, který se stavěl; a ten palác, jak nám řekli, byl takto v práci už posledních dvacet let, neboť ačkoli stavitelé den po dni bez přestání takto pracovali, byli na něm dosud při díle. Palác, o němž nyní mluvíme, měl vstupní chodbu zřízenou do znamenité délky a před ní vysoký portál, a v té vstupní galerii byly vpravo i vlevo zděné klenuté branky, obložené a vzorované modrými kachlemi. Každá z těch branek vedla do malé komory, jež byla otevřená a neměla dveře, a podlaha v ní byla kladena z modrých kachlů. Ty malé světnice jsou k tomu, aby v nich čekali ti, kdo jsou v Timurově službě, kdykoli sem přijde. Na konci té galerie stojí další brána a za ní je veliký dvůr vydlážděný bílými dlaždicemi a ze čtyř stran obehnaný bohatě vypravenými oblouky, a v jeho středu je velmi veliká vodní nádrž. Ten dvůr může vskutku měřit něco jako tři sta kroků napříč a za ním se vchází velmi vysokou a prostornou branou do hlavních stavení palácových. Ta brána je po celé ploše krásně vyzdobena velmi jemnou prací ze zlata a z modrých kachlů a nad vchodem je vidět obrazy lva a slunce; tytéž obrazy se opakují nad vrcholem každého z oblouků okolo dvora a ten znak lva a slunce byl, jak nám řekli, znakem dřívějšího pána samarkandského, jež Timur zbavil vlády. Ujišťovali nás, že stavitelům toho velikého paláce byl Timur sám, ale po pravdě se domnívám, že nějakou část z něho musel vystavět onen pán samarkandský, který žil před časem Timurova panování; neboť lev a slunce, které jsme tu viděli vztyčené, jsou znaky toho dřívějšího vládce.

Zvláštním znakem Timurovým jsou tři kroužky postavené tak, aby tvořily trojúhelník, a to prý znamená, že on, Timur, je pánem všech tří dílů světa. Ten znak rozkázal Timur vyrazit na penězích, které dal razit, a dát na všechny stavby, které vystavěl; a z té příčiny, jak se mi zdá, byly ty stavby, jež nesou znak lva a slunce, vystavěny pánem, který panoval před časem Timurovým. Ty tři kroužky, které jsou, jak bylo

⁴Dnešní Šahrisabz v Kaškadarijské oblasti Uzbekistánu, asi osmdesát kilometrů na jih od Samarkandu; staré jméno Keš vystřídal už ke konci 14. století perský název Šahr-i Sabz, totiž Zelené město. Timur se narodil v jeho okolí, pokládal je za svůj domov a dal tu vystavět palác Ak Saráj i hrobku svého nejstaršího syna Džahángíra.

⁵Princ Džahángír, 1356–1376, Timurův nejstarší syn a určený dědic; zemřel asi dvacetiletý na nemoc a byl pohřben v Keši v hrobce, kterou mu dal otec vystavět. Novější bádání jej pokládá spíše za druhého ze čtyř synů, kteří se dožili dospělosti.

řečeno, jako písmeno O třikrát opakované, aby tvořilo trojúhelník, jsou dále vtiskem Timurovy pečeti a z jeho zvláštního rozkazu se opět přidávají tak, aby byly patrné na všech penězích, jež razí knížata, která se stala poplatnými jeho vládě. Z toho hlavního portálu dvora, který byl právě popsán, se vchází do velikého přijímacího sálu, a to je síň čtverhranná, kde jsou stěny obloženy zlatými a modrými kachlemi a strop je celý ze zlaté práce. Z té síně nás odvedli nahoru do galerií a v nich byly rovněž všude stěny ze zlacených kachlů. Viděli jsme tu vskutku tolik pokojů a odloučených komnat, všechny vyzdobené kachlovou prací modrou a zlatou s mnoha jinými barvami, že by trvalo dlouho je zde popisovat; a vše bylo tak podivuhodně vypraveno, že by i pařížští řemeslníci, kteří jsou pro svou zručnost tak vyhlášení, pokládali to, co se tu dělá, za práci velmi jemnou. Potom nám ukázali rozličné komnaty, v nichž Timur býval a které zabíral, když sem přicházel se svými ženami; všechny byly nad jiné nádherně vypraveny, co se podlah, stěn i stropů týká. Mnoho rozličných stupňů dělníků bylo při těch palácích dosud v práci, při stavbě i při výzdobě. V jednom z nich, který jsme navštívili, nám ukázali velikou hodovně síň, kterou si dával Timur vystavět, aby v ní hodoval s knížaty; byla vypravena okázale a byla velmi prostorná, kdežto za ní zakládali velikou zahradu, v níž bylo vysázeno mnoho rozmanitých plodonosných stromů a k nim jiné, aby dávaly stín. Ty stály okolo vodních nádrží a vedle nich byly založeny krásné trávníky z drnu. Ta zahrada byla tak rozsáhlá, že by se v ní pohodlně mohla sejít velmi velká společnost a v letních žárech se tu u té vody ve stínu těch stromů těšit chladnému vzduchu. Ale taková vskutku byla bohatost a krása výzdoby ukázané ve všech těch palácích, že by nám nebylo možné ji náležitě popsat, aniž bychom té věci věnovali mnohem více času, než jaký jí tu můžeme dát. Zmíněná mešita a tyto paláce jsou dílem, které Timur započal a dosud dokonává, a všechno je zřízeno předně k počtě památky jeho otce, jenž tu leží pohřben, a potom, jak jsme řekli, proto, že on, Timur, je rodák z tohoto města Keše.

Ačkoli se tu Timur vskutku narodil, nebyl rodem měšťan z Keše, nýbrž byl po pravdě kočovník z čagatajských kmenovců. To jsou Tataři, kteří původně sídlili v Tatarii, ale přestěhovali se sem, když byla jejich zem v dávných dobách přepadena a podmaněna Mongoly pod Čingischánem⁶. To všechno ti zakrátko vyložíme zevrubněji; a Čagatajci, o nichž byla v našem vypravování častokrát řeč, jsou tak nazváni proto, že k tomuto rodu náleží. Timurův otec byl muž z dobrého rodu, spřízněný krví s rodem Čagataj, ale byl to šlechtic malého jmění a měl za sebou jen asi tři nebo čtyři jezdce, totiž své osobní lidi. Žil ve vsi nedaleko města Keše, neboť šlechtici jeho druhu dávali vždy přednost venkovu před městem. Jeho syn Timur nebyl zprvu ničím více, než býval on, a dovedl se jen právě uživit, neboť měl ve své družině čtyři nebo pět jezdců. Všechno, co ti teď vypravuji, je z toho, co nám bylo vyloženo, když jsme pobývali v Keši, anebo později z toho, co jsme slyšeli v městech dále za ním. Podle povídání, jež nám vypravovali, vyjížděl Timur v mladosti se svými čtyřmi nebo pěti druhy na výpady, a jednou sebrali ovci, jinou příležitostí krávu, a brali to potají ze stád svých sousedů. Potom, když byl zase doma, vystrojl Timur ze své koristi hostinu a zval své druhy, a jiní se přidávali, neboť byl to muž srdečný a velmi pohostinný a dělil se o to, co měl, s přáteli. Nyní se přicházeli přidat k jeho družině další, až nakonec měl pod svým velením asi tři sta jezdců; a s těmi vyjížděl krajem, plnil a oloupil každého, kdo mu přišel do cesty, ale potom dělil všechno, co vzal, mezi ty, kdo jeli s ním. Tak obsadil všechny silnice a bral mýto z kupců, na které narazil.

Zpráva o tom, co se dalo, došla zakrátko k sluchu samarkandského sultána, jenž byl nejvyšším pánem země, kde se ty loupeže děly; a ten rozkázal, aby byli Timur a jeho lidé jati a vydáni na smrt, kdekoli by byli nalezeni. Na sultánově dvoře však byli ve službě šlechtici, kteří byli z čagatajských kmenovců a Timurovi příbuzní, a ti se přišli za něho přimluvit, takže pán samarkandský byl nakonec přemluven, aby mu jeho činy prominul. Dále potom Timur ke dvoru přišel a nakonec se usadil v Samarkandu ve službě sultánově. Z těch přátel, kteří se za něho v dřívějších časech u zmíněného pána samarkandského přimluvili, dva ještě v nynější hodinu žijí a dávno se stali Timurovými nejdůvěrnějšími rádci; jeden nese jméno Omar Toban a druhý je Kaladaj Šejch a oba se teď stali mohutnými pány a muži nesmírného

⁶Čingischán, asi 1162–1227, zakladatel mongolské říše a od roku 1206 její velký chán; jeho vojska podmanila Transoxanii v letech 1219 až 1221 při válce s chórezmským šáhem a roku 1220 vypálila Raji. Zemřel v srpnu 1227; podání o pádu z koně a následné horečce pochází z mongolské tradice (?). Výklad jména jako „poklad světa“ nemá v mongolštině oporu a význam toho titulu zůstává sporný.

jmění. Potom, když takto Timur žil na samarkandském dvoře, přihodily se věci k jeho necti, takové, že na něj sultán počal zle hledět; a byly vydány rozkazy, aby byl Timur zabit, on však byl přáteli včas varován. Timur tedy uprchl a on i jeho lidé se znovu stali lupiči na cestách, kde jednoho dne zosnovali vyplnění nesmírné kupecké karavany a zmocnili se velké sumy koristi. Potom se Timur vypravil na jih a přišel do provincie, která se nazývá Sístán, kde lidi obral o jejich stáda ovcí a o jejich koňské stádo, neboť ta zem je nad jiné bohatá na dobytek.

V té době měl Timur při sobě družinu jen asi pěti set jezdců; a lidé sístánští, vidouce to, se sebrali v sílu, aby s ním bojovali, a jedné noci, kdy byl zaměstnán odháněním stáda ovcí, se na něho všichni náhle vrhli a pobili veliký počet jeho lidí. I jeho srazili z koně a ranili ho do pravé nohy, a z té rány zůstal po celý život chromý; dále dostal ránu do pravé ruky, takže pozbyl malíčku a prstu k němu nejbližšího. Tak se stalo, že ho nakonec zanechali za mrtvého, on však přišel k sobě, odvěkl se, jak jen dovedl, ke stanům jakýchsi kočovníků z těch krajů a tam zůstal v úkrytu, dokud se ze svých ran nezhojil; potom se vrátil domů a tam opět shromáždil okolo sebe svou družinu. V tom čase se stalo, že samarkandský sultán upadl u svých poddaných v nedůvěru a v nelásku, zvláště u nejvyšších šlechticů. Muži hlavního města se tedy sebrali a ihned se poradili s Timurem a naléhali, aby zosnoval sultánovu smrt; tvrdili, že se tak on, Timur, může stát jejich pánem. Všechno se podle toho stalo, neboť jednoho dne, když sultán vyjížděl, aby navštívil město v okolí Samarkandu, Timur přijel, napadl jeho průvod a rozprášil jej. Sultán uprchl do blízkých hor, kde hledal útulek u jakéhosi muže z těch krajů; slíbil mu veliká bohatství, bude-li ho skrývat, a dal mu v závdavek drahocenné prsteny, které nosil. Ten muž je vzal, ale místo aby mu poskytl přístřeší, oznámil Timurovi, kde se sultán skrývá; a Timur přijel a sultána ihned vydal na smrt.

Timur se nyní vrátil do Samarkandu, vešel do města a opanoval je; vzal si manželku zesnulého sultána, kterou pojal za ženu, a ta je dodnes jeho hlavní ženou a je známa jako velká chánun, což je titul, který se dá vzít za označení velké královny anebo velké císařovny. Vyšel potom ze Samarkandu a jal se podmaňovat celý Chorásán; těžil ze sváru mezi dvěma bratry, kteří byli pány té země, a přidržel se těch, kdo byli proti nim ve vzpouře. Tak se stalo, že Timur zakrátko přišel do držení panství samarkandského i chorásánského, a to byl počátek jeho veliké říše. Z těch náčelníků, kteří se k Timurovi přidali od počátku a byli druhy jeho prvních záborů, byl jeden čagatajský pán z jeho rodu, a ten byl nejzdatnější ze všech, kdo s ním jeli do válek. Timur mu dal za ženu svou sestru a učinil jej velikým pánem svého dvora, a jím se narodil syn, jehož jméno je mírzá Džahán Šáh. V nynější době je tento muž, Timurův synovec, nejmilejší ze všech pánů Timurova dvora, má ohromnou družinu kmenovců a drží rozsáhlé země a mnoho bohatství. Je vrchním velitelem vladařského vojska, tedy, jak bychom my řekli, konetáblem říše, a vyjma Timura samého nemá nikdo v zástupu vyšší velení; a ze všech náčelníků je nejoblíbenější mezi bojovníky, kteří se válek zúčastnili.

Nyní ti musí být vyložena prvotní příčina, proč Tataři přišli do této provincie samarkandské, a důvod, proč se tu nazývají jménem Čagataj. V dávných dobách byl tatarský náčelník, který přebýval v jednom městě tatarském, a jmenoval se Čingischán, a to jméno nebo titul znamená v jejich jazyku „poklad světa“. Ten muž podmanil větší část zemí v západní Asii a po své smrti zůstavil čtyři syny; jmenovali se Tolui, Ögedej, Džochi a Čagataj a všichni byli dětmi jedné matky. Jejich otec Čingischán při svém skonu rozdělil svou říši rovným dílem mezi ty čtyři a každému zůstavil jeho podíl, a svému synu Čagatajovi zůstavil území, které náleží k městu Samarkandu a leží okolo něho. Dále přikázal jejich otec svým čtyřem synům, aby si byli vždy dobrými přáteli a aby mezi nimi nikdy nevznikla žádná přehra, neboť den, kdy by se mezi nimi strhla nějaká různice, byl by dnem jejich zkázy. Čagataj však byl muž smělý, nezřízeně žádostivý a velikého podnikání, a mezi ním a jeho bratry vzešla závist, a to vedlo k jejich zkáze, neboť zakrátko byli ti čtyři bratři ve válce jeden proti druhému. Tehdy se nejvyšší šlechtici samarkandští, když ty věci viděli, zdvihli proti Čagatajovi ve vzpouře a potom ho zabili⁷ a pobili i mnoho z jeho rodu a jeho lidí;

⁷Násilný konec, který zdejší vypravování Čagatajovi připisuje, se mu nestal: zemřel roku 1242 a žádná vzpoura samarkandských velmožů ho nesvrhla. Vyprávění spojuje dvě osoby vzdálené od sebe sto třicet let, neboť vzpoura velmožů a volba domácího pána za sultána patří do čtrnáctého století a míří nejspíše na amíra Husajna, jehož Timur roku 1370 zbavil vlády i života. Čtyři jména uvedená v témž odstavci navíc nestojí v pořadí podle věku: nejstarší byl Džochi, po něm Čagataj, Ögedej a Tolui.

a ustanovili si a zvolili za svého sultána muže, který byl rodákem té země a prvním šlechticem onoho samarkandského kraje. Z Čagatajových synů však i potom mnozí v té zemi dále žili, spolu s těmi, kdo byli jeho kmenovci, a všichni byli lidé bohatí a drželi tam mnoho majetku.

Ti muži se zakrátko po smrti svého pána Čagataje rozhodli povolát tatarské kmeny zvenčí, neboť bylo známo, že si uchovaly jméno Čagataje, svého dřívějšího pána; a tak od těch lidí pocházejí v budoucích dnech všichni ti, kdo, jak jsme poznamenali, nyní nesou jméno Čagatajců. Timur sám byl z tohoto rodu, neboť pocházel z jednoho z těch čagatajských Tatarů, a všichni Čagatajci se počítají za jeho kmenovce; a vskutku si to jméno nedávno přisvojil dobrý počet obyvatelstva v okolí Samarkandu, ačkoli po právu z rodu Čagataj nejsou, ale tváří se tak pro velikou slávu, kterou lidé toho rodu nesou.

V tom městě Keši jsme zůstali onen čtvrtek, kdy jsme přijeli, a nazítří, v pátek odpoledne, jsme odjeli a šli spát tu noc do vesnice u cesty. V sobotu 30. srpna jsme přišli ke krásnému paláci, který dal Timur vystavět u jedné řeky těch krajů; stojí v rovině a je obklopen velkou zahradou. Je to místo nad jiné krásné a tam nám podali jídlo. Potom jsme jeli dál a našli své noční obydlí ve velmi velké vesnici, která stojí jen půldruhé leguy od města Samarkandu, a jméno toho místa je Meser. Tatarský pán, který nás až dosud vedl, měl nás v opatrování a provázel nás, aby nám ukazoval cestu, se od nás pro tu chvíli odloučil; a ačkoli jsme snadno mohli jet dál a vejít téže noci do hlavního města, nedalo se to nikterak učinit bez výslovného Timurova rozkazu. Chystal se tedy poslat jednoho ze svých lidí, aby Jeho Výsosti oznámil, že jsme všichni dorazili; a to se té noci stalo a posel se dostavil před Timura. Následujícího rána za rozbřesku se ten muž vrátil a přinesl od Jeho Výsosti rozkaz, aby nás, španělské poselstvo, jakož i vyslance káhírskeho sultána, jenž byl tak dlouho naším druhem na cestě, s našimi lidmi dovedl do jisté slavné zahrady nedaleko té vesnice Meseru; a tam jsme měli zůstat, dokud nám nebudou poslány pokyny, co máme činit dál.

V neděli 31. srpna dopoledne jsme byli tedy všichni dovedeni do té slavné zahrady. Shledali jsme, že je obehnaná vysokou zdí, jejíž obvod může měřit celou leguu dokola, a vnitřek je plný plodonosných stromů všeho druhu, vyjma jen limet a citronů, jejichž nedostatek jsme zpozorovali. Dále je tu šest velikých nádrží, neboť po celé zahradě je veden veliký vodní proud, který jde od konce ke konci; a od jedné nádrže k druhé vysázeli pět stromových alejí, velmi vysokých a stinných, které se jeví jako ulice, neboť jsou vydlážděné na způsob teras. Ty rozdělují zahradu na čtvrti ve všech směrech, a z těch pěti hlavních alejí jsou vedeny další menší cesty, aby se ten plán zpestřil a aby se celá zahrada dala projít a velmi pohodlně ve všech částech shlédnout. Zcela v jejím středu je pahrbek, umně navrhnutý z hlíny, která sem byla přinesena lidskou rukou; je velmi vysoký a jeho vrchol je malá rovná plocha, obehnaná plotem z dřevěných kůlů. V tom ohrazení je vystavěno několik velmi krásných paláců, každý se svým počtem komnat skvostně vyzdobených zlatem a modří, a stěny jsou obloženy kachlemi těch i jiných barev. Ten pahrbek, na němž byly paláce vystavěny, je dole obkroužen hlubokými příkopy, které jsou naplněny vodou, neboť stružka z hlavního proudu tu vodu přivádí a ta padá do těch příkopů nepřestávajícím a vydatným přítokem. Aby se dalo vyjít nahoru na ten pahrbek do roviny palácové, zřídili dva mosty, jeden na jedné straně, druhý proti němu, a ty mostní cesty jsou uzavřeny vraty. Nahoru vedou schodiště, jimiž se na tu výšinu vystupuje; a tak jsou ty paláce takřka pevností o sobě. Po celé zahradě je vidět mnoho vysoké zvěře, kterou dal Timur polapit a sem přivést, a je tu velká hojnost bažantů. Z té zahrady se vychází do veliké vinice za ní, která je rovněž obehnaná svou zdí, a ta vinice je téže rozlohy jako zahrada. Okolo zdi zahrady i vinice vysázeli mnoho vysokých a krásných stromů, které dávají celku velmi krásný vzhled. Jméno, pod nímž je to místo známo, je Talicia, a ve své řeči mu říkají také Chalvet. Zatímco jsme byli v té zahradě ubytováni, opatřili nám hojnost potřebných pokrmů a také to, čeho bylo třeba k našemu pohodlí, a stan, který jsme s sebou vezli ke své službě, byl vztyčen na lučině zavlažované jedním z těch vodních toků. Tak jsme zůstali a čekali na další rozkazy až do čtvrtka 4. září, kdy do zahrady přijel jistý pán, jenž byl s Timurem spřízněn rodem. Ten šlechtic nám oznámil, že Jeho Výsost je toho času zaměstnána tím, že odbývá poselstvo od Toktamyše, a že nás pro tu příčinu dosud přijmout nemůže, ale že se tím nemáme dát trápit; a proto nám Jeho Výsost Timur poslala k našemu pohoštění, jakož i k pohoštění vyslance káhírskeho, našeho druha na cestě, to, z čeho se toho

dne vystrojí hostina. Nato přivedli mnoho ovcí, které poráželi, a když je rozsekali, jali se jejich masa vařit; k tomu rovněž porazili koně a jeho maso opékali. Potom navařili mnoho rýže na mnoho rozličných způsobů a k tomu bylo hojně předloženo ovoce. Tak nás pohostili, a když byla hostina u konce, přišel jeden a předložil každému z nás, jako od Jeho Výsosti, klobouk a roucho ze zlatohlavu a k tomu dva jízdní koně. Ve dnech, které po té hostině následovaly, jsme zůstali tiše utábořeni v té zahradě a prodleli jsme tam od neděle, posledního dne srpna, až do pondělí 8. září, kdy nám konečně Jeho Výsost poslala vzkaz, abychom k ní přišli. Je vskutku jeho ustavičným obyčejem takto odkládat a nikdy nedat slyšení žádným vyslancům, kteří přijdou, leč po zdržení pěti nebo šesti celých dnů; a čím je poselstvo důležitější, tím je ta doba čekání delší.

XII.

Samarkand

Tak se stalo, že v pondělí 8. září jsme my vyslanci opustili onu zahradu, místo, kde jsme byli ubytováni, a byli jsme přes rovinu uvedeni do města Samarkandu. Ta rovina je na všech stranách zabrána soukromými zahradami a domy, mezi nimiž vedou ulice a leží tržiště, kde bylo na prodej zboží všeho druhu. O hodině tercie jsme dospěli k velikému sadu, v němž stál palác a v němž Timur sídlil; a ten, jak se rozumí, ležel kus cesty za městem. Jen jsme dorazili, dali nám sesednout u jistého domu, který byl vystavěn vně paláce, a tu k nám přistoupili dva dvorští páni se vzkazem, že jim máme vydat do rukou ty dary či pocty, jež přinášíme, abychom je předložili Jeho Výsosti; neboť oni ty věci příhodně uspořádají a rozestaví a dají je nést rukama služebníků, kteří je potom přinesou a rozloží před Timura. Jen jsme jim své dary vydali do rukou, ti páni odešli; předtím však řekli totéž vyslanci egyptského sultána, jenž byl s námi, a tak i on jim nyní vydal do rukou dar, který s sebou přinesl.

Jen byly naše pocty takto odeslány, ujali se nás jiní služebníci, kteří každého vyslance podepřeli v podpaží, a vedli nás vpřed; vstoupili jsme do sadu širokou a velmi vysokou branou, nad jiné krásně ozdobenou kachlíkovou prací ve zlatě a modři. Před touto branou stáli na stráží vladařští dveřníci, vyzbrojení palicemi, aby se nikdo neodvážil nepatřičně přistoupit blízko k bráně, ačkoli se venku už shromáždil velmi veliký zástup lidu, aby nás viděl. Jak jsme vstoupili, první, co jsme zpozorovali, bylo šest velikých slonů; každý nesl na hřbetě malý hrádek z tesařské práce a na něm dvě korouhve, a v těch hrádcích byli jejich ošetřovatelé, kteří slony přiváděli k tomu, aby pro naše pobavení předváděli kousky, zatímco jsme kolem procházeli. Tak jsme šli dál a zakrátko přišli k mužům, jimž byly svěřeny naše pocty a dary; ti je velmi příhodně vystavovali a nesli vzhůru na rukou. My vyslanci jsme nyní přešli dopředu a stáli před nositeli svých darů, a tu nám dali chvíli počkat a poslali před námi posly, aby ohlásili, že jsme přišli. Potom vyšli každému z nás vstříc dva z těch pánů, kteří konali službu, a vzali nás, jak už bylo řečeno, pod paží, aby nás tak uvedli. V naší společnosti byl onen tatarský vyslanec, jež Timur poslal z Ankary ke králi kastilskému; jeho nynější vzezření však jeho přátele velmi rozesmálo, neboť jsme ho oblékli po způsobu a módě španělského šlechtice. Tak nás všechny vedli dál, až jsme přišli k místu, kde na vyvýšeném místě seděl jistý veliký dvorský pán, muž velmi starý; byl to vskutku Timurův synovec, syn jeho sestry, a my jsme mu všichni složili poklonu.

Potom jsme šli dál a přišli k jinému vyvýšenému místu, kde jsme našli několik mladých princů, vnuků Jeho Výsosti; i jim jsme vzdali úctu. Tu na nás žádali list, který jsme nesli od svého pána, krále španělského, Timurovi; a když byl předán, přijal jej do rukou jeden z těch princů, o němž nám řekli, že je to syn mírzy Mírán Šáha, nejstaršího Timurova syna. Ti mladí princové, kteří byli tři, nyní vstali a náš list ihned odnesli, nesouce jej Jeho Výsosti, a nám bylo řečeno, abychom šli za nimi. Když jsme pak přišli před Timura samého, našli jsme jej, jak sedí pod čímsi, co by se dalo nazvat portálem, a ten stál před vchodem do nad jiné krásného paláce, jenž se objevoval v pozadí. Seděl na zemi, ale na vyvýšeném místě, před nímž byla kašna, jež vrhala proud vody vzhůru do povětří a ten zpátky dopadal; a v nádrži té kašny plovla červená jablka. Jeho Výsost zaujala místo na čemsi, co se jevilo jako malé matrace, tlustě vycpané a potažené vyšívaným hedvábným sukнем, a opírala se loktem o několik okrouhlých podušek, jež za ním byly navršeny. Byl oděn do pláště z hladkého hedvábí bez jakékoli výšivky a na hlavě měl vysoký bílý klobouk, na jehož vrcholu byl vystaven balasový rubín; a ten klobouk byl nad to ozdoben perlami a drahokamy. Jak jsme Jeho Výsost spatřili, vzdali jsme jí poklonu: sklonili jsme se, položili pravé koleno k zemi a zkřížili ruce na prsou. Potom jsme postoupili o krok a znovu se poklonili, a po třetí jsme učinili totéž, ale tenkrát jsme poklekli na zem a v tom postoji zůstali. Tu dal Timur rozkaz, abychom vstali a přišli před něj blíž, a ti rozliční páni, kteří nás až do té chvíle drželi pod paží, nás nyní opustili, neboť se neodvážili postoupit k Jeho Výsosti blíže.

Byli tu tři velmoži, jichž jsme si zvláště povšimli, jak stojí před Timurem a konají u něho službu; byli to totiž nejvyšší komorníci Jeho Výsosti a jejich jména, jak jsme se později dověděli, byla mírzá Šáh

Melik, mírzá Burunday a mírzá Núr ad-Dín. Ti tři nyní přistoupili, vzali každého z nás vyslance za ruku a vedli nás vpřed, abychom stáli hned před místem, kde Timur sedí; a tu nás znovu dali pokleknout. Jeho Výsost nám však rozkázala vstát a stát těsně u něho, aby nás mohl lépe vidět, neboť jeho zrak už nebyl dobrý; byl vskutku tak zchřadlý a starý, že mu víčka padala na oči a mohl je jen s obtížemi zdvihnout, aby viděl. Poznamenáváme, že nám Jeho Výsost nikdy nepodala ruku k políbení, neboť to není jejich obyčej: nikdo u nich nemá líbat ruku žádnému velikému pánu, a kdyby to učinil, pokládalo by se to tu za nepatřičné. Timur se nás nyní vyptával na zdraví krále, našeho pána, a řekl: „Jak se vede mému synu, vašemu králi? Jak se mu daří? Je jeho zdraví dobré?“ My jsme příhodně odpověděli a potom jsme obšírně vyložili vzkaz svého poselstva, a Jeho Výsost pozorně vyslechla vše, co jsme měli povědět. Když jsme dokončili, obrátil se Timur a dal se do rozmluvy s některými z velikých pánů, kteří seděli na zemi u jeho nohou; jak nám potom řekli, jedna z těch osob, jež tu byly přítomny, byl syn Toktamyše, někdejšího chána Tatarie, a jiná byla potomkem onoho chána, který kdysi vládl nad provincií samarkandskou, a ostatní byli princové krve anebo velmoži, všichni z rodu Jeho Výsosti.

Timur se tedy k nim obrátil a řekl: „Pohled'te na tyto vyslance, jež mi poslal můj syn, král španělský. On je vskutku největší ze všech králů franských, kteří vládou v onom vzdálenějším koutu země, kde je jeho lid velikým a slavným národem. Pošlu svému synu, tomuto králi španělskému, zpět vzkaz dobré vůle. Vskutku by bylo stačilo, aby mi byl poslal své vyslance toliko s listem a bez jakýchkoli poct či darů. Mně postačí vědět, že se dobře zachovává ve zdraví i ve svém stavu, a daru od něho nikdy nežádám.“ Onen list, který nám náš pán, král kastilský, dal do rukou, držel v této chvíli před očima Jeho Výsosti jeden z princů, jeho vnuk; a tu přistoupil fray Alfonso, náš magistr teologie, se svým dragomanem a ihned vyprosil dovolení, aby byl list přečten, neboť on je přesně v tom postavení, aby mohl Jeho Výsosti vyjevit slova jeho syna, krále španělského; a předložil tedy, že kdykoli bude Jeho Výsosti libo, mohlo by mu být dovoleno, aby mu on, fray Alfonso, list sám přečetl. Timur na to vzal list z ruky svého vnuka, ale když jej otevřel, řekl, že si jej dá přečíst teprve později; na což magistr odpověděl, že je k rozkazům Jeho Výsosti. Potom nám Timur dal na srozuměnou, že zamýšlí poslat pro magistra bez odkladu, až jej ve volné chvíli přijme k soukromému slyšení, a tehdy že bude nejen list přečten, nýbrž i vyslechnuto a odpovězeno vše, co my vyslanci chceme povědět. Po tom nás dali opět vstát a potom nás odvedli zpět, abychom byli usazeni na nízkém vyvýšeném místě, jež bylo zřízeno po pravé ruce od toho, kde Timur trůnil.

Ti páni, kteří nás nyní vedli, začali tím, že nám dali sedadlo pod sedadlem toho, jenž byl, jak se zdálo, vyslancem chána Chayse, císaře Katai. Ten vyslanec přišel k Timurovi nedávno, aby na něm požadoval poplatek, o němž se pravilo, že jeho pánu náleží a že jej Timur rok za rokem kdysi platil. Jeho Výsost v této chvíli zpozorovala, že nám, španělským vyslancům, dávají sedadlo pod sedadlem toho vyslance čínského císaře; pročez poslala vzkaz s rozkazem, abychom byli posazeni výše a onen druhý vyslanec níže. Jen jsme byli takto usazeni, přistoupil jeden z těch pánů, jako od Timura, a obrátil se k onomu vyslanci z Katai a veřejně vyhlásil, že jej Jeho Výsost poslala, aby tomuto Číňanovi oznámil, že vyslanci krále španělského, dobrého přítele Timurova a jeho syna, musí mít místo nad ním, jenž je vyslancem lupiče a zlého člověka, Timurova nepřítele, a že on, jeho vyslanec, musí sedět pod námi; a kdyby Bohu bylo libo, že on, Timur, zanedlouho k tomu dohlédne a tak věci zařídí, že se už nikdy žádný Číňan neodváží přijít s takovým poselstvím, s jakým přišel tento muž. Tak se stalo, že potom, po všechny časy při hostinách a slavnostech, k nimž nás Jeho Výsost zvala, pokaždé rozkazovala, abychom měli vrchní místo. Dále při této příležitosti, jen Jeho Výsost takto rozhodla, jak máme být usazeni, rozkázala našemu dragomanovi, aby nám ten rozkaz, vydaný v náš prospěch, vyložil a vysvětlil. Tento císař čínský se, jak jsme řekli, nazývá chán Chays, a ten titul znamená císař devíti císařství; Tataři ho však nazývají Tanguz, a to jméno je dáno z posměchu, neboť to u nich znamená, jako by se řeklo prasečí císař. Je to nicméně císař, jenž vládne nesmírnému království, a za starých časů byl Timur nucen platit mu poplatek; nyní však, jak jsme se dověděli, už nechce a onomu císaři nezaplatí nic.

Abychom se však vrátili k tomu, co se dalo dál: jen jsme byli všichni takto náležitě usazeni — totiž spolu s námi Španěly také rozličtí vyslanci, kteří přišli z mnoha jiných zemí, a k tomu velmoži jinak přítomní —

, počali služebníci přinášet pokrmy k hostině. Ty se skládaly z množství skopového, pečeného, vařeného i v omáčkách, a také z koňského masa pečeného. To, co nám takto předložili, bylo rozloženo jednotlivě na velmi velikých okrouhlých kožených mísách, jaké my ve Španělsku nazýváme guamecí; a ty měly ucha, za něž je služebníci mohli přenášet z místa na místo. Tak, kdykoli si Timur některý zvláštní chod vyžádal, vlekla se ta kožená mísa po zemi k němu, neboť ji služebníci nedovedli zdvihnout, takové bylo množství masa, jímž byla každá naložena. Když ji tedy opatrně smýkli po zemi a přinesli blízko k Jeho Výsosti, totiž asi na dvacet kroků, přišli kraječi, aby pokrmy rozřezali. Ti muži klekali před těmi velikými mísami a všichni měli k tomu dílu zástěry a na předloktích kožené rukávce, aby se uchránili od mastnoty; a takto opatření se dali do krájení. Řezy masa potom kladli do velkých nádob na způsob tácu, z nichž některé byly ze zlata a některé ze stříbra, jiné však z glazované hlíny anebo z toho, co se nazývá porcelán, a ten se velmi cení a má velmi vysokou cenu.

Kus, jemuž Tataři dávají největší přednost, je koňská zádě, k níž zůstává přirostlé sedlo, ale s nohou odkloubenou; a díly z téhož naplňovali služebníci asi deset těch zlatých a stříbrných nádob či táců, do nichž kladli i kusy skopového, rovněž ze sedla a ze zadku, s odňatou kýtou. Na ty tácy kladli také chuchvalce koňských drobů, smotané v kuličky velikosti pěsti, a k tomu celou ovčí hlavu. Takto bylo naplněno mnoho táců a ty potom kladli do řad jeden vedle druhého; a tu se objevili kuchaři, nesoucí nádoby s vývarem, do něhož byla vhozena sůl, aby se rozpustila, a ten vývar se vylil na každý tác, aby masu sloužil za omáčku. Nakonec vzali tenké placky svého chleba a ty, přeložené na čtvero, kladli po jedné na každý z těch naložených táců.

Když bylo vše toto vykonáno, zdvihli ty tácy někteří z výsadních dvořanů Jeho Výsosti a s nimi jistí jiní přítomní velmoži, vždy dva muži na jeden tác, ba i tři, neboť jeden muž by naložený tác nikdy nedovedl zdvihnout; a kladli je po řadě před Timura a před nás, cizí vyslance, i před přítomné prince. Potom nám, španělskému poselstvu, Jeho Výsost milostivě poslala dva tácy z těch, které byly už postaveny před ní, a učinila to, aby nám prokázala zvláštní čest. Všechny ty pokrmy v jednotlivých mísách nebyly odneseny, když přinášeli a podávali druhý chod, neboť to, co z prvního chodu zbylo, bylo podle jejich obyčeje toliko odloženo na stranu, aby to bylo odneseno do našeho bytu k pozdějšímu požití. Vskutku, kdyby se tak náležitě nestalo, byla by to velmi veliká známka neúcty k hostu; a množství masa, které před nás postavili, bylo div k podívání. Dále je obyčej, jak už bylo řečeno, že jen co nám byl některý chod podán a odbyt, byl předán zpět našim služebníkům, aby jej odnesli; a tak hojná byla tato zásoba, takto opatřená k našemu pozdějšímu požití, že kdyby se byli naši služebníci chtěli namáhat a odnést to vše domů, bylo by nám to vystačilo nejméně na půl roku. Jen byla snědena ta vařená a pečená masa, přinesli nato skopové v omáčce a kuličky ze sekaného masa s mnoha přílohami rozličného druhu. Potom nás obsloužili množstvím ovoce, jako melouny, broskve a vinné hrozny; a s tím nám nyní přinesli k pití mnoho nádob a číši ze zlata a stříbra, v nichž bylo kobyli mléko slazené cukrem, výtečný nápoj, jež mají obyčej užívat v letním období.

Když jsme takto všichni pojedli a byli nasyceni, počali vystavovat naše dary, jež byly, jak už bylo vyloženo, uspořádány tak, aby je Timurovi po řadě nesli jeho služebníci. To byly ty dary, které jsme mu přinesli od svého pána, krále kastilského, a byly tu také ony dary, jež poslal egyptský sultán. Nakonec, po těchto, přišlo tři sta koní, kteří prošli před Timurem; ty mu téhož dne daroval jeden z jeho velmožů. Když bylo vše toto odbyto, ujali se nás vyslanců náležitě služebníci a odvedli nás tak zpět do našeho bytu. Jistý pán byl nyní ustanoven, aby byl naším ochráncem a vůdcem, aby o nás dbal a opatroval vše, čeho bylo třeba k našemu blahu; a byl to, jak jsme se dověděli, nejvyšší dveřník Jeho Výsosti. Učinil nyní opatření pro nás Španěly i pro egyptského vyslance a zavedli nás do domu, jenž stál v dobře zavlažovaném sadu, který ležel blízko oné zahrady a paláce, kde nás nedávno přijal Timur, jenž tam sídlil. V poslední chvíli, než jsme se s ním rozloučili, dala Jeho Výsost vynést a ještě jednou vystavit ty dary, které jí poslal král, náš pán, a jež nedávno přijala a vzala, dávajíc najevo, že z nich má veliké potěšení. Z těch darů dal nyní několik kusů šarlatového sukna rozstříhat a rozdělit mezi své ženy a větší díl dal své nejpřednější ženě, paní, jež se nazývá chánum, a ta s ním tehdy v paláci sídlila. Ale ty dary, které mu téhož dne přinesl vyslanec egyptského sultána, ty dal odložit, a s nimi i jistá jiná obdarování, jež mu byla učiněna;

vše bylo prozatím dáno zpátky do bezpečného opatrování jeho služebníkům, aby to měli v péči po tři dny, kdy si pro to pošle. Takový je vskutku jeho obvyklý obyčej, totiž nepřijmout žádný dar, který po tři dny neležel a nevyčkával jeho zalíbení, vystaven na ohledání. Zahrada s palácem, v níž nám Timur takto popřál našeho prvního slyšení, je známa pod jménem Dilkuša¹, a v sadu okolo a kolem bylo rozestaveno mnoho stanů, jejichž stěny byly z hedvábné látky nebo z podobné věci. V té zahradě Jeho Výsost zůstala ještě několik dní po tom, co jsme ji spatřili, totiž až do nejbližšího pátku, kdy se odebrala do jiné zahrady, kde byl rovněž velmi nádherný palác, jenž však v té chvíli nebyl ještě dohotoven, nýbrž ještě se na něm stavělo; a ta zahrada je známa jako Bágh-i Čenár, totiž Zahrada platanová. Nejbližší pondělí, které bylo 15. září, Timur onen palác Zahrady platanové opustil a odešel do ještě jiného, místa veliké krásy, kde před jeho vstupní branou stál vysoký portál, nad jiné krásně vystavěný z cihel a ozdobený kachlíky, rozmanitě vypracovanými ve zlatě a modři. Toho pondělka rozkázal vystrojit velikou hostinu, k níž jsme byli všichni tři vyslanci přizváni, a s námi četná společnost mužů i žen z těch, kdo byli příbuznými Jeho Výsosti, a k tomu jiní. Zahrada, kde se ta slavnost konala, je velmi veliká a je vysázena mnoha ovocnými stromy a k nim jinými, které mají dávat stín, a všude jsou vedeny aleje a vyvýšené cesty, obroubené plaňkovými ohradami, po nichž mohli hosté cestou procházet. Po celé zahradě bylo rozestaveno mnoho stanů s pavilony z barevných čalounů pro stín, a hedvábné závěsy byly rozličných vzorů, některé podivně vyšívané a jiné hladkého provedení.

Ve středu té zahrady byl vystavěn velmi krásný palác, jehož základní plán byl do kříže. Vnitřek byl celý nad jiné bohatě zařízen závěsy na stěnách a vevnitř byla komnata se třemi klenutými výklenky, které byly místy ke spánku, každý s vyvýšeným místem, a stěny i podlaha byly z barevných kachlíků. Když člověk do té komnaty vstoupil, byl největší z těch tří výklenků ten, jenž stál proti němu, a tu stála zástěna zhotovená ze stříbra a zlacená; byla vysoká jako muž a široká tak, že měřila tři rozpjaté paže. Před touto zástěnou bylo lože složené z malých matrací, z nichž některé byly potaženy zlatohlavem a některé hedvábnou látkou protkanou zlatou nití, a jedna matrace byla položena na druhou na podlaze; a to bylo lehátko Jeho Výsosti. Stěny tu kolem byly všechny skryty, neboť byly pokryty hedvábnými závěsy z látky barvy růžové, ozdobené plíškami ze zlaceného stříbra, a do každého plíšku byl zasazen smaragd nebo perla nebo jiný drahokam. Nad těmi stěnovými závěsy visely pruhy hedvábí, každý na šíři jedné palmy; ty se spouštěly dolů, aby se spojily se závěsy pod nimi, a byly ozdobeny ne nepodobně jim. K témuž bylo připevněno mnoho barevných hedvábných střapců a ty se v prúvanu, který tam vál, pohupovaly sem a tam velmi příjemným způsobem k vidění. Při vchodu do tohoto hlavního výklenku, jež popisujeme, byla krásná klenutá brána, uzavřená závěsem zhotoveným tímž způsobem jako ostatní, a ta opona byla upevněna na příčné žerdi, jako je dřevo kopí. Z té opony či závěsu visely hedvábné šňůry s velkými střapci, jež se spouštěly až k zemi. Zbývající dva výklenky byly vyzdobeny závěsy způsobem podobným tomu, jež jsme právě popsali, a podlaha byla všude pokryta koberci a rohožemi z rákosu.

Ve středu paláce, před vchodem do výklenků, byly postaveny dva stoly zhotovené ze zlata, každý stál na čtyřech nohách, a plocha stolu i nohy byly všechny zhotoveny z jednoho kusu kovu. Plocha každého z těch stolů mohla měřit pět palm na délku a šíře byla tři palmy napříč. Na jednom stole bylo postaveno sedm zlatých láhví a dvě z nich byly vně ozdobeny velikými perlami, smaragdy a tyrkysy, zasazenými do kovu, a u hrdla byl balasový rubín. Vedle těch sedmi láhví stálo šest zlatých číší okrouhlého tvaru a u jedné z nich byla v okraji zasazena velmi velká okrouhlá perla pěkného lesku, kdežto ve středním bodu té číše byl vsazen balasový rubín krásné barvy, který měřil napříč dva prsty. Co se nyní té hostiny týká, jež byla takto na rozkaz Jeho Výsosti vystrojena, byli jsme my vyslanci náležitě přizváni, abychom se dostavili; ale když pro nás přišli do bytu, v němž jsme nyní byli usazeni, nebyl náš dragoman přítomen, a tak jsme chvíli otáleli a čekali na jeho příchod. Tak se stalo, že když jsme k paláci přijeli, Jeho Výsost už pojedla, a poslala nám vzkaz, že až budeme po příště k hostině pozváni, máme přijít bez odkladu a neotálet pro nepřítomnost jakéhokoli dragomana. Jen pro tuto jedinou příležitost prý promine, že jsme nepřišli v čas; neboť, jak Jeho Výsost tvrdila, vystrojila tu hostinu zvláště pro nás a aby nám ukázala svůj

¹ Dilkuša, persky Bágh-i Dilkuša, zahrada radující srdce, byla jedna z Timurových zahrad s palácem před hradbami Samarkandu, ne město; Timur ji dal založit pro Tukel chánům, když si ji bral za ženu, a Bábür ji o století později kladl nedaleko za Tyrkysovou bránu města. Poselstvo v ní dostalo své první slyšení.

dvůr a svůj palác. Timur byl vskutku při té příležitosti velmi rozhněván na ty pány, kteří konali službu, protože jsme my vyslanci takto přišli na hostinu příliš pozdě, když nebyl dragoman po ruce; a dále proto, že páni, kteří toho dne u dvora konali službu, nedohlédli na to, aby pro něho, pro dragomana, poslali a dali ho přivést v čas.

Ti páni tedy v pozdější hodinu poslali pro našeho nebohého dragomana a v hněvu k němu promluvili takto: „Jak to, že se Jeho Výsost pro tento průtah na nás hněvá a je tak rozmrzelá? Proč jsi nebyl hotov ke službě u franských vyslanců? Vina je v tom, žeš byl nepřítomen, a abychom tě za to pokárali, rozkazujeme nyní, aby ti byl proražen nos a protažena jím šňůra, na níž budeš voděn po ležení všem pro výstrahu!“ Jen to bylo řečeno, chopilo se ho několik mužů a jeden jej držel za nos a už mu jej chtěli prorazit; ale ten dvorský pán, který pro nás mezitím přišel a přivedl nás velmi pozdě před Jeho Výsost, nyní zakročil a zapřisahal ostatní, aby prokázali milost a provinění toho dragomana odpustili. Na to nakonec přistoupili, a tak tenkrát vyvázl z trestu, který ho málem stihl. Timur nám potom poslal do našeho bytu vzkaz, že když jsme nešťastnou náhodou přišli o to, abychom byli na jeho hostině přítomni, přeje si nicméně, abychom se jí stali účastni a byli veselí, pročez nám pošle pět ovcí a dva veliké džbány vína. Na té hostině byl, jak nám řekli, přítomen veliký sbor pánů a náčelníků a všichni dvořané, kteří Timurovi osobně slouží, a s nimi mnozí jiní; a svou nepřítomností jsme přišli o to, abychom viděli onen palác s jeho soukromými pokoji a veliký sad, v němž byla ta slavnost vskutku vystrojena. Mnozí z našich lidí však byli později provedeni po tom okrsku a byli vpuštěni do paláce, a bylo jim dovoleno zhlédnout všechnu jeho nádheru i se zahradami.

Nejbližší pondělí, které bylo 22. září, Timur opustil svůj palác Dilkušu a odešel do jiného, jenž stejně jako první stál ve velikém sadu. Ten sad byl obehnan vysokou hradbou, která jej uzavírala do čtverce, a v každém ze čtyř koutů stála velmi vysoká okrouhlá věž, a obehnaná hradba, jež šla od věže k věži, byla vystavěna velmi vysoko a byla tak pevná jako dílo té věže. Ten sad měl ve svém středu veliký palác, vystavěný na plánu do kříže, a před ním byla vykopána velmi velká vodní nádrž. Tento palác se svou velikou zahradou byl zdaleka nejkrásnější ze všech, jež jsme až dosud shlédli, a ve výzdobě svých staveb, v kachlíkové práci ve zlatě a modři, byl nad jiné nejnádhernější. Všechny ty paláce se svými okolními zahradami, jak se rozumí, leží vně vlastního města Samarkandu, a tento poslední palác, o němž jsme právě mluvili, byl znám pod jménem Bágh-i Nau. V této zahradě Timur nyní rozkázal vystrojit jinou hostinu, k níž jsme my vyslanci byli ihned pozváni, a s námi veliký sbor jiných hostí; a tu se mělo na rozkaz Jeho Výsosti podávat vína v hojnosti a všichni měli pít, neboť jej vskutku měl při této příležitosti požívat i Timur sám. Jak nám nyní oznámili, nikdo by se nikdy neodvážil pít vína, ať veřejně nebo v soukromí, kdyby to nebylo na zvláštní rozkaz a dovolení Timurovo.

U Tatarů je obyčej pít své víno před jídlem, a mají zvyklost požívat ho pak tak hojně a vyprazdňovat je v tak častých přestávkách, že se muži zakrátko velmi opijí. Žádná hostina, jak nám řekli, se nepokládá za pravou slavnost, dokud se hosté nezpijí do opilosti. Služebníci, kteří je obsluhují nápojem, klekají před hosty, a jen co je jedna číše vína vyprázdněna, podává se druhá. Celá ta obsluha je v tom, že se hostům dává číše za číší vína; když jeden nalévač zemdlí, zaujme jeho místo druhý, a to, k čemu má dohlédnout, je nalévat a podávat. A nemysli si, že jeden nalévač může obsluhovat mnoho hostí, neboť nejvíc může obsloužit dva, aby je náležitě zásoboval. Komukoli, kdo by takto bez zdráhání nepil, by bylo řečeno, že se to musí mít za pohrdání, jež takto projevuje jeho výsosti Timurovi, který mu činí čest svým pozváním. A obyčej je dále ten, že se všechny číše podávají až po okraj plné a žádná nesmí být vrácena, leč prázdná veškerého vína. Kdyby v ní něco zůstalo, číše se nepřijímá zpět, nýbrž musí být vzata znovu a víno vypito do kapky. Vypijí plnou číši jedním nebo snad dvěma tahy, a v tom druhém případě říkají, že je to na dobré zdraví Jeho Výsosti. Ale ten, kdo víno vyprazdňuje bez zdráhání, řekne: „Na hlavu Jeho Výsosti!“ — a potom musí být vše polknuto jedním tahem, aniž smí na dně číše zůstat kapka. Muže, který pije nad jiné zdatně a dovede polknout nejvíce vína, nazývají bahádurem, a to je titul a znamení toho, kdo je zdatný pijan. Dále ten, kdo pít odmítá, musí být k pití přinucen, a to ať chce nebo nechce.

V den, o němž nyní mluvíme, poslal k nám Timur jednoho ze svých pánů, kteří konají službu, a ten

nám přinesl jako dar od Jeho Výsosti veliký džbán vína se vzkazem, že si přeje, abychom z něho něco vypili, dříve než k němu přijdeme, aby, až se dostavíme před něho, bylo nám náležitě veselo. Šli jsme tedy k němu a on nám dal rozkaz, abychom se usadili, a to způsobem, který už byl popsán, a nato jsme začali pít a seděli tak dlouhou dobu. Potom přinesli pokrmy, totiž pečené koňské maso a vařené skopové a omáčky uvařené rozličným způsobem a k tomu rýži připravenou na několikery způsob, jak je jejich obyčej. Když byla hostina u konce, přistoupil jeden z pánů, kteří konali službu, se stříbrnou mísou v ruce, plnou malých stříbrných penízů, jaké jsou jejich běžnou monetou, totiž tang; a z těch peněz po hrstech sypal na nás vyslance i na ostatní přítomné hosty, a když toho učinil dost podle obyčeje, sebral všechny ostatní peníze, které v míse zůstaly, a vhodil je do cípu pláště, jež jsme my vyslanci měli na sobě, a to byl dar pro nás. Potom nám Timur každému daroval čestné roucho ze zlatohlavu, a když jsme na uznání vstali, třikrát jsme se poklonili a poklekli před ním, jak je jejich obyčej. Při rozloučení nám řekl, že nazítří máme k němu opět přijít a pojit.

Nazítří, což bylo 23. září, jsme se dověděli, že Timur odešel do jiného paláce a zahrady, které ležely vedle té, o níž byla řeč a jež se nazývá Dilkuša; a tu znovu vystrojil velikou hostinu, k níž byli zvláště přizváni mnozí z náčelníků vojska, ze stanovišť hordy, která ležela táborem v okolí hlavního města. Jak bylo zmíněno, k té slavnosti jsme byli přizváni i my. Zahrada i palác tu byly velmi krásné a Timur se zdál být v nad jiné dobrém rozmaru, pil mnoho vína a nutil k témuž všechny ty ze svých hostů, kteří byli přítomni. Nad to byla hojnost masa k jídlu, jak koňského, tak skopového, jak je vždy jejich obyčej. Když bylo hodování u konce, dala Jeho Výsost rozkaz, aby každému z nás vyslanců bylo darováno roucho ze zlatohlavu, a potom nám bylo dovoleno odejít a vrátili jsme se do svého bytu, jenž ležel nedaleko od toho paláce, kde Timur hodoval. Při všech těch hostinách byl zástup hostů tak veliký, že když jsme přijeli a chtěli se přiblížit k místu, kde Jeho Výsost zasedala, bylo vždy úplně nemožné prorazit si cestu dopředu, pokud nám strážé, které byly posílány, aby nás přivedly, cestu násilím neprorazily. Dále byl prach okolo a kolem rozvířen tak hustě, že naše tváře i šat nabyly všechny jedné barvy a byly jím pokryty. Tyto rozličné sady a paláce Jeho Výsosti, o nichž byla řeč výše, stojí těsně u města Samarkandu, kdežto dále se rozkládá veliká rovina s otevřenými poli, přes níž teče řeka, rozváděná do mnoha vodních struh.

Na té rovině dal Timur nedávno rozkaz, aby byly rozestaveny stany pro jeho pobyt a aby tam mohly přijít jeho ženy, neboť dal rozkaz, aby se shromáždila veliká horda, která až do té chvíle ležela táborem na pastvinách za sadovými zeměmi okolo a kolem města. Celá horda se nyní měla sejít a každý rod měl zaujmout své určené místo; a my jsme je tu nyní viděli, jak stavějí stany a jak jejich ženy jdou s nimi. To se dělo, aby všichni mohli mít svůj podíl na slavnostech, které se chystaly ke slavení jistých královských sňatků, jež měly být nyní ohlášeny. Podle jejich obyčeje věděl, jen co bylo ležení Jeho Výsosti takto rozestaveno, všechnen ten lid hordy docela přesně, kde má který rod své místo. Od největšího až po nejmenšího znal každý muž místo, jež mu bylo přiděleno, a zaujal je bez zmatku, nad jiné spořádaným způsobem. Tak jsme během nejbližších tří nebo čtyř dní viděli rozestaveno blízko dvaceti tisíc stanů v pravidelných ulicích, obklopujících královské ležení, a každý den přicházely z odlehlých krajů další rody. Po celé té hordě, takto utábořené, jsme viděli řezníky a kuchaře, kteří chodili sem a tam a prodávali svá pečená a vařená masa, kdežto jiní zásobovali ječmenem a ovocem, a pekaři s rozžehnutými pecemi hnětli těsto a dělali chléb na prodej. Tak bylo po celém tom ležení k nalezení každé řemeslo a každé umění, jehož bylo k zásobení třeba, a každý obor měl svou určenou ulici veliké hordy. A bylo tu k nalezení ještě víc, vše úplně připravené; neboť v tom ležení byly zřízeny lázně a byli tu lazebníci, kteří rozstavěli své stany a vystavěli k nim dřevěné kabiny, každou s železnou vanou, jež se zásobuje teplou vodou, ohřívanou v kotlích, které tam mají se vším nábytkem potřebným k jejich řemeslu. Tak bylo vše náležitě spořádáno a každý muž věděl předem, na které místo má jít.

Co se našeho ubytování týká, dal Timur, jak už bylo zmíněno, rozkaz, aby byl pro naše užívání připraven dům v zahradě; ten stál nedaleko od jeho ležení a ležel v jednom z těch sadů, které mu patří. V pondělí 29. září se však Timur vrátil z ležení do města Samarkandu a usídlil se v jistých domech, stojících blízko městské brány, které původně dal vystavět k pobytu matky své nejpřednější ženy, chánů; ta matka nedávno zemřela a byla pochována v kapli, jež k té stavbě patří. Palác tu byl velmi bohatě zařízen a měl

mnoho oddělených pokojů, ačkoli zde v Samarkandu obvykle stavějí své domy i paláce bez velikého počtu oddělených komnat. V tomto paláci jich však bylo mnoho, ale některé ještě nebyly dostavěny a zedníci na nich denně ještě pracovali, a s nimi umělci, aby dokončili jejich výzdobu. V den svého příchodu dal nyní Timur rozkaz, aby byla vystrojena jiná hostina, k níž poslal nám Španělům pozvání, abychom byli přítomni; a ta hostina měla být k počtě přijetí jistých vyslanců, kteří nedávno přijeli ze země, jež leží na pomezí Katai, a ta země vskutku bývala kdysi počítána za část císařství čínského.

Ti vyslanci, k nimž nás zavedli, byli oděni zvláštním způsobem; neboť jejich předák se objevil v čemsi, co by se dalo nazvat tabardem z kůží, nošeným se srstí navenek, ale kůže, z nichž byl zhotoven, se zdály být všechny velmi staré a rozedrané. Na hlavě měl klobouček, připoutaný šňůrou k prsům, a ten klobouk byl co do velikosti tak příliš malý, že do něho mohl hlavu vpravit jen s obtížemi a tak jej uchránit, aby mu nesklouzl. Všichni jeho druzi vyslanci byli oděni do kožešin, někteří nosili srst navenek a někteří dovnitř, ale soudě podle jejich šatu by se byli všichni dali pokládat za tolik kovářů, kteří právě odešli od výhně. Přinesli Timurovi darem mnoho kuních kožek, aby z nich byly zhotoveny pláště, a k nim kožky sobolí a bílé lišky; a kromě těch přinesli i několik sokolů jako vzácné dary. Ti lidé byli všichni křesťané, po způsobu těch z Katai. Co se jejich posláním týká, přišli zapřísahat Timura, aby jim popřál a poslal za pána a vladaře vnuka onoho knížete Toktamyše, o němž už byla od nás řeč a jenž býval chánem Tatarie, nyní však dlel v ležení hordy. Když jsme toho dne přišli k Jeho Výsosti, našli jsme Timura, jak hraje v šachy s jistými osobami, které byly sajjidové, neboť tak nazývají ty, kdo rodem patří k rodině proroka Mohameda; a dary, které mu ti vyslanci z pomezních zemí Katai přinesli, Timur ještě přijmout odmítl, ačkoli mu je nyní vystavovali a on je zblízka prohlížel.

Ve čtvrtek 2. října poslala Jeho Výsost rozkaz, abychom se odebrali do jisté zahrady, kde sídlil onen pán, do jehož opatrování jsme byli, jak už bylo zmíněno, svěřeni a jenž byl nejvyšším dveřníkem. Po příchodu nám ten pán oznámil, že Timur je úplně dobře zpraven o tom, jak je naším obyčejem, tak jako u všech Franků, pít denně víno, a že Jeho Výsost nicméně zpozorovala, že to v její přítomnosti nikdy neděláme ochotně, když se nám po tatarském způsobu nabídne. Z té příčiny — jak nám oznámil náš nynější hostitel, velký dveřník — Jeho Výsost zařídila, abychom byli nyní uvedeni do této zahrady, kde se nám mělo podat jídlo a opatřit víno, abychom tak mohli jíst a pít v pohodlí a tolik, kolik se bude srovnávat s naší chutí. Shledali jsme, že k tomu účelu bylo na Timurův rozkaz posláno deset ovcí a kůň, aby byla hostina zásobena masem, a k tomu plný náklad vína; a na té stravě jsme potom nad jiné nádherně pojedli. Na konci hostiny darovali každému z nás vyslanců roucho ze zlatohlavy a košili k němu a také klobouk; nad to jsme každý dostali koně k jízdě, a to vše byly dary, které nám byly předány na rozkaz pána Timura.

XIII.

Samarkand

V pondělí 6. října dal Timur rozkaz, aby v jeho ležení v hordě byla vystrojena veliká hostina; a to ležení bývá nazýváno Vladařským ležením. Na tu hostinu pozvala Jeho Výsost všechny své ženy i členy své rodiny, totiž své syny a vnuky, kteří u něho tehdy dleli, a s nimi i jejich ženy. Dále byli obesláni všichni šlechtici, kteří jsou od dvora, a rovněž všichni náčelníci, kteří leželi v rozličných táborech rozestavených okolo města; ti byli přivedeni zvláštním rozkazem. Co se nás vyslanců týče, byli jsme toho dne odvedeni do hordy, a tam ve velikém ležení jsme našli, že vztyčili nesčíslné množství dalších stanů, všechny velmi krásné na pohled, a většinou byly postaveny na břehu podél řeky. Ty stany byly podivuhodně skvostné, všechny jeden vedle druhého velmi těsně rozestavené, a vedli nás k nim cestou, kde bylo vystaveno na prodej všeliké zboží, hodící se k potřebám těch, kdo se snad později budou chystat vytáhnout s vojskem na pochod. Jen jsme se přiblížili k místu, kde Timur sídlil ve vladařských stanech, nechali nás na chvíli odpočívat ve stínu pod prostorným baldachýnem. Shledali jsme, že je zhotoven z bílé plátěné látky, na niž byla položena a do níž byla vsazena barevná výšivka; a ten baldachýn měl vzadu dřevěné tyče, jež jej podpíraly pomocí provazů, které jej držely napjaté. Takové baldachýny bylo vidět i na mnoha jiných místech ležení a zhotovují se dlouhé a vysoké, aby byly otevřené slunci a lapaly vítr.

Blízko toho baldachýnu, kde jsme byli usazeni, stál velmi veliký vysoký pavilon, vlastně převeliký stan, a byl čtyřhranného tvaru. Do výšky měřil tři dlouhá kopí, jakých užívá jezdec, a strana měla sto kroků od rohu k rohu, neboť byl, jak řečeno, o čtyřech rozích. Strop pavilonu byl udělán okrouhle, aby tvořil kupoli, a tyčí, které jej podpíraly, bylo dvanáct, každá v objemu tak silná, jako je hrud' člověka ve výši prsou. Ty tyče byly pomalovány barvami modrou a zlatou i jinými, a z těch dvanácti velikých stanových tyčí byly čtyři zasazeny v rozích a po dvou dalších mezi nimi na každé straně. Každá tyč byla složena ze tří dílů, jež byly pevně spojeny v jeden celek. Když se měly vztyčovat, užívali pracovníci rumpálu velikého jako kolo od vozu, aby je tak vyzdvihli; dále mají poutka z provazových pásů, jež jsou uvázána na rozličných místech a slouží k tomu, aby ulevila napětí. Z každé té tyče visí na jejím vrcholu, v onom kupolovitě tvarovaném stropě, jeden konec veliké záclony z hedvábné látky, která je k ní připjata, a ty záclony jsou vyhrnuty a běží od tyče k tyči, takže tvoří čtyři oblouky. Zevně okolo čtyř stěn hlavního stanu pavilonu jsou nízké ochozy na způsob podloubí; i ty tvoří čtverec a nahoře se připojují ke stanové stěně pavilonu. Vnější stanové stěny těch čtyř podloubí, o nichž byla právě řeč, jsou podepřeny čtyřadvaceti malými dřevěnými stěžni, které zdaleka nejsou tak silné jako těch dvanáct tyčí vnitřního pavilonu; všech těch tyčí a stěžňů je dohromady třicet šest a slouží k tomu, aby zdvihaly a podpíraly tu velikou stavbu, jež je upevněna více než pěti sty provazy, a ty jsou červené barvy.

Vnitřní stěny pavilonu jsou vyloženy karmínovým čalounem, velmi krásně tkaným do vzorů rozličných kreseb, a dále je ověšen hedvábnými látkami mnoha barev, místy přepracovanými výšivkou ze zlaté niti. Strop pavilonu je jeho největší krásou, neboť ve čtyřech rozích jsou vyobrazeni čtyři orli, sedící se složenými křídly. Vnější stěny pavilonu jsou z hedvábné látky tkané v pružích bílých, černých a žlutých, jež se nám zdála být z hedvábného cendálu. Vně je v každém rohu vztyčena velmi vysoká žerd', zakončená jablkem z leštěné mědi, nad nímž je půlměsíc. Vrchol pavilonu je dále čtyřhranný a má v rozích čtyři vysoké žerdě, každou s jejím jablkem a půlměsícem. Ty žerdě jsou zasazeny ve veliké výši, jsou rovněž značného rozměru a tvoří kostru něčeho, co je jako věžice z hedvábné látky, osazená tím, co předstírá cimbuří. Zdola vede nahoru do té věžice lávka, neboť kdyby síla větru rozházela nějakou část horní stavby pavilonu nebo poškodila tyče, vystoupí tam lidé, a chodíce pěšky po plachtových stěnách, závalu spraví. Zdálo by se vskutku zdálo, že ten veliký stan je hrad, tak je nesmírně široký a vysoký. Je to divu podobné na pohled a skvělé nad vše vypsání. Vevnitř v pavilonu je v jedné části zřízeno vyvýšené místo; je rovné a pokryté kobercem, na nějž byly položeny tři nebo čtyři matrace jedna na druhou. To je sedadlo, kde Jeho Výsost zaujímá místo a udílí slyšení. Po levé ruce, hledíš-li naň, je druhé vyvýšené místo, rovněž rovné a pokryté kobercem; je poodsazeno kus od

hlavního, a za ním je ještě třetí, nižší než ostatní.

Okolo pavilonu je venku na zemi vztyčena stěna z látky, jako by to jinak byla hradba města nebo hradu, a ta látka je z mnohobarevných hedvábí rozličných vzorů. Po hřebeni stěny je cimbuří a je upevněna zvenčí i zevnitř provazy, jež se napínají od země, a na vnitřní straně stojí tyče, které ji podpírají. Ta obkružující plachtová stěna obchází prostor země, který měří napříč snad asi tři sta kroků, a stěna sama je tak vysoká, jak až může dosáhnout muž na koni. Vede do ní klenutá brána s dvojími dveřmi vně i vnitř, všemi zhotovenými z plachtoviny, jak bylo vypsáno výše. Ta vstupní brána je velmi vysoká a lze ji zatarasit a zamknout. Nad branou se zdvíhá čtyřhranná plachtová věž s cimbuřím; a jako ta obkružující stěna skvěle vystavuje na odiv vzory a ozdobu v látce, z níž je udělána, tak i brána s klenutím a věž, o nichž byla právě řeč, mají na sobě ještě více ozdobného díla, nežli je tomu u stěn. To tvoří velikou ohradu, která obklopuje a uzavírá pavilon. Je známa pod jménem sarápardeh a v jejím obvodu stojí mnoho jiných stanů a baldachýnů, rozestavených rozličně a v odstupech.

Mezi ostatním jsme tu zaznamenali velmi vysoký okrouhlý stan jiného druhu, neboť ten není upevněn provazy; stěna je podepřena tyčemi velikosti a tloušťky našich kopí, které jsou vpraveny do plachtové stěny, jako by měly nakříž tvořit mříž. Nad tyčemi bočních stěn se zdvíhají jiné dlouhé tyče, jež drží vrchní část stanu, tvořící kupolovitý strop. Stěny stanu, horní i dolní, jsou jedna nad druhou drženy pohromadě řadou upevňovacích pásů na šíři ruky. Ty sbíhají k zemi, jsou zajištěny kolíky čili stanovými kolíky a drží stěny stanu napjaté; a je vskutku div, jak takové tenké upevnění může udržet tak vysokou plachtovou stěnu. Nahoře je ta stěna zhotovena z karmínového čalounu, dole však je látka stěny zpevněna bavlněnou vycpávkou, jako je u příkrývky, a to je přidáno proto, aby jí neprošel žár slunečních paprsků. Stěny těch stanů, které teď popisujeme, nejsou zdobeny žádným vzorkováním ani figurami, jak je vidět jinde; jejich jedinou ozdobou jsou bílé pásy, které se táhnou dokola vzadu asi do poloviny výšky, a tak opásávají stěny zvenčí. Ale nad to jsou ty pásy ozdobeny pozlacenými stříbrnými plíškami, každý velikosti otevřené dlaně, a do nich byly zasazeny drahé kameny rozličného druhu. Dále je vzadu okolo stanu v polovině výšky vidět plátěný pás, posázený malými volnými řasami, jako bývají obruby ženského šatu, a ty jsou všechny vyšity vzorem ze zlaté niti; a jak vítr duje, ty volné řasy nasazené na plátěném pásu se vlní tam a sem způsobem příjemným na podívání. Ten stan, který jsme tu popisovali, měl vysoký vchod, zavíraný dveřmi, a ty byly zhotoveny z červeného čalounu napjatého na rámu z tenkých třtin.

Blízko opět stál jiný stan, ale z toho druhu, který se upevňuje provazy. Byl velmi bohatě zhotoven a látka byla z červeného čalounu na způsob huňatého sametu. Potom v řadě stály čtyři stany, spojené spolu průchodem, který vedl z jednoho do druhého a jímž bylo možno projít jako chodbou; a ta chodba byla nahoře krytá stropem. Vevnitř v též veliké ohradě jsme si všimli nemalého počtu jiných stanů, a blízko byla druhá ohrada, podobná první a stejně velikého rozsahu, uzavřená obkružující stěnou z hedvábné látky, utkané tak, aby vypadala jako vzor na dlaždici. V té stěně byly v odstupech otevřeny okenní rámy se záklopkami, ale těmi okenními otvory nemohl nikdo zvenčí projít, neboť každý byl opatřen mřížkou z tenké hedvábné tkanice. V prostředku té druhé ohrady stál stan jako onen první, velmi vysoký a podle vzoru, který byl právě vypsán, a zhotovený z podobné červené látky, ozdobený stříbrnými plíškami jako ten dřívější stan. Všechny ty stany jsou vskutku velmi vysoké a vypínají se do výše tří plných kopí, nebo i více. Vysoko nahoře, ve stropě kupole stanu, který teď popisujeme, je vidět postavu orla ze zlaceného stříbra; je veliké velikosti a má otevřená křídla. Potom sáh a půl níže vyobrazili na stanové stěně tři sokoly ze zlaceného stříbra, jednoho na jedné straně a druhé dva dál: ti jsou velmi dovedně vypracováni, mají otevřená křídla, jako by prchali před orlem, hlavy obrácené zpět, aby se naň podívali, a křídla rozepjatá k letu. Orel je vyobrazen tak, jako by se chtěl na jednoho z těch sokolů vrhnout. Všichni ti ptáci jsou neobyčejně dobře vypočeteni a jsou tu umístěni tak, jako by tím byl zamýšlen nějaký zvláštní úmysl.

Před dveřmi tohoto stanu je vztyčen baldachýn z mnohobarevné hedvábné látky; ten stíní dveře a brání, aby slunce svítilo na kohokoli u vchodu. Dále lze tím baldachýnem pohybovat tak, aby čelil na tu či onu stranu, a tak zadržovat slunečním paprskům, aby nepadaly do stanu. Z těch dvou velikých ohrad

s mnoha stany uvnitř, jak jsme je vypsalí, je první ohrada ta, jež náleží Timurově hlavní ženě, která je známa jako velká chánúm čili velká paní, kdežto ta druhá ohrada náleží jeho druhé ženě, jež se nazývá Kučik chánúm¹, což znamená malá paní. Po boku těch dvou prvních ohrad je třetí, s plachtovými stěnami jiné výpravy, s mnoha stany a baldachýny vztyčenými v obvodu ohrady; a i tu je hlavní stan, zhotovený rovněž velmi vysoko podle způsobu těch, jež už byly vypsány. Dále jsme si všimli mnoha jiných takových ohrad dál a okolo, které, jak už bylo řečeno, nesou jméno sarápardeh, a napočítali jsme jich celkem jedenáct. Každá měla svou vlastní barvu a kresbu a v každé bylo vidět jeden veliký stan z toho druhu, který se staví bez stanových provazů k upevnění, jak bylo vysvětleno výše, a každá ohrada měla stěny z červeného čalounu podobné těm, jež jsme už popsali, s mnoha menšími stany a baldachýny rozestavenými okolo hlavního prostředního stanu. Těch jedenáct ohrad stálo vskutku tak blízko jedna druhé, že mezi jejich vnějšími stěnami, od jedné k další, byl prostor právě jen na šíři cesty; a jak jsme na ně takto přišli pohledět, byly vskutku jedna za druhou nad jiné vznešeného vzhledu. Všechny ty řečené ohrady byly obsazeny buď Timurovými ženami, nebo ženami jeho vnuků, a ti princové a princezny tam mají své obydlí, jakož i Jeho Výsost, a to v létě i v zimě.

Toho dne, o němž teď mluvíme, vyšel Timur v polednách do vladařské ohrady a odebral se do svého velikého pavilonu, kam poslal, aby nás přivedli. Tu nás obsloužili hostinou a my jsme obědvali skopové a koňské maso s obvyklou hojností; a když byl pokrm dojeden, vrátili jsme se zpět do svého bytu. Nazítří, v úterý 7. října, rozkázal Timur, aby v hordě byla připravena další hostina, k níž jsme my vyslanci byli opět obesláni; a ta hostina byla podávána v jedné z těch ohrad, které jsme vypsalí. Jeho Výsost pro nás poslala, nás tam přivedli a našli jsme ho, jak sedí v hlavním stanu ohrady. Byli jsme zase obřadně uvedeni a potom jsme požili hostiny, jež byla zřízena podle obvyklého způsobu. Když bylo pohoštění u konce, bylo dvěma šlechticům od dvora, kteří byli důvěrnými služebníky Jeho Výsosti — jmenovali se mírzá Šáh Melik a mírzá Núr ad-Dín —, toho dne dovoleno obdarovat Timura, a jednotlivé kusy byly nyní před něj přineseny. Jejich dar byl veliký počet stříbrných táců, každý stojící na vysokých nožkách, a na těch tácech byly položeny cukrovinky a cukrové koláče s hrozinkami, mandlemi a pistáciiovými oříšky. Dále byl každý táce přikryt kusem hedvábné látky. Při té příležitosti byly ty tácy skládány po devíti a devíti, neboť takový je obyčej, kdykoli se Jeho Výsosti nabízí dar: všechno takové musí být ve skupinách po devíti kusech, ať se předkládá věc jakéhokoli druhu. Při nynější příležitosti Timur to, co mu bylo darováno, ihned rozdělil mezi dvořany a šlechtice, kteří byli přítomni; a nám vyslancům Jeho Výsost udělila podíl, obdarovavši nás dvěma z těch táců, každý přikrytý svou hedvábnou látkou. Když jsme vstávali k odchodu, sypali služebníci na nás i na lidi okolo spršku stříbrných peněz a mezi nimi i malé tenké zlaté plíšky, každý s tyrkyssem zasazeným v prostředku. Tím ten svátek skončil a hosté se rozešli domů.

Následujícího dne, který byl středa, zamýšlela Jeho Výsost vystrojit další hostinu, k níž jsme byli rovněž obesláni; ale toho dne se zdvihl veliký vítr, který dul zuřivě, a to způsobilo, že Timur zůstal v palácových komnatách a na veřejném přijetí se neukázal. Nicméně přikázal, aby těm, kdo se dostavili na pozvání, bylo předloženo vše, co bylo k hostině připraveno; ale my dva vyslanci, kterým bylo uloženo se dostavit, jsme se nyní vymluvili, že u hostiny nezůstaneme, a vrátili jsme se domů do svého bytu. Ve čtvrtek 9. října, který byl nazítří, vystrojila velikou hostinu princezna Chánzáde, žena Mírán Šáha, nejstaršího z Timurových synů, kteří byli ještě živi, a my oba jsme na ni byli pozváni. Hostina se držela v jedné z těch ohrad se stany, které princezna obývala jako své obydlí, a ty stany byly velmi skvělé. Jak jsme se k jejímu pavilonu blížili, všimli jsme si, že tu a tam na zemi je rozestaveno mnoho nádob s vínem; a z toho jsme se potom všichni hojně napili. Princezna rozkázala, abychom byli po svém příchodu přivedeni před ni, a když jsme byli náležitě představeni, uvedli nás na nízké vyvýšené místo, který byl obrácen k jejímu sedadlu a byl zřízen pod baldachýnem. Chánzáde sama s mnoha hosty a s ostatními dámami, jež jí byly po boku, všichni byli usazeni na nízkém vyvýšeném místě před dveřmi jednoho

¹ Kučik chánúm není vlastní jméno, nýbrž turcké kűčűk chánúm, „malá paní“ — titul ženy druhé v hodnosti po velké chánúm. Míněna je patrně Tumán Aga, dcera amíra Músy a neteř velké chánúm, kterou Timur pojal za ženu roku 1377 a jež si roku 1404 vystavěla hrobku v samarkandském Šáh-i Zinda. Jméno Tumán Aga, které kniha uvádí jako jméno jejího otce a krále Andarábu, je tedy jméno té dámy samé.

z těch velikých stanů, pod baldachýnem. Před jejím sedadlem byly položeny tři nebo čtyři malé matrace jedna na druhou, přes které se mohla podle vůle předklonit a tak si pohovět.

Hostina, k níž jsme tu byli obesláni, byla vystrojena na oslavu vladařské svatby jednoho z příbuzných, kde i nevěsta byla její příbuzná. Všimli jsme si, že Chánzáde sama je princezna již asi čtyřicetiletá; byla světlé pleti a tělnatá. Při hostině bylo na zemi před ní rozestaveno mnoho těch nádob s vínem, o nichž už byla řeč, a byly tu i jiné nádoby, které držely nápoj, jež Tataři pijí a nazývají busa a jenž se dělá z kobyliho mléka přislazeného cukrem. Blízko princezny sedělo mnoho příbuzných. Její Výsosti a několik šlechticů bylo po jejím boku; také tu ve stanu stáli pěvci balad, kteří ke svému zpěvu hráli na hudební nástroje. Když jsme přistoupili a byli představeni, pili už princezna i společnost víno, a obyčej je v tom případě takový.

Jeden ze šlechticů, muž jistého věku, z těch, kteří jsou s Timurem spřízněni krví, provázen dvěma jinochy, kteří byli rovněž z rodiny Jeho Výsosti, všichni tři předstupovali, aby jí posloužili číši vína, a stejně tak posluhovali ostatním dámám, jež tam byly usazeny jako její hosté. Každý z posluhujících nesl v ruce bílé roucho, jako by to byl ubrousek, kdežto ti, kdo měli nalévat víno, nyní naplnili rozličné malé zlaté číše a každou postavili na malý plochý zlatý tácek, který byl přichystán pod rukou. Starý šlechtic a ti dva jinoši, kteří měli víno podávat, nyní předstoupili, následováni služebníky, kteří už naplnili číše stojící každá na svém tácku; a všichni, jak postupovali, když došli půl cesty k princezně, sklonili pravé koleno a poklekli před ní k zemi. To učinili třikrát po sobě, klekajíce a vstávající zase, ale drželi se téhož místa, kde nejprve poklekli. Potom starý šlechtic a ti jinoši vzali od služebníků každý jednu číši, jak byla postavena na svém tácku, a ti tři předstoupili blízko k místu, kde princezna seděla, každý s číší, kterou přinesl, ale drže ji s ubrouskem obtočeným kolem, aby se jeho ruka nedotkla kovu. Potom znovu poklekli, ale tentokrát přímo před princeznou nebo před tou z dam, kterou každý obsluhoval, a již nyní podal číši vína k pití. Když to bylo vykonáno, každý posluhující vstal z kolenu, drže v ruce tácek, a vracel se na své dřívější místo; ale činil to obřadně, tak aby při odchodu zůstal čelem k té dámě. Potom se na jistém místě zastavil a znovu poklekl, pravým kolenem k zemi, a tak čekal, dokud každá dáma své víno nevypila. Potom její posluhující vstal z kolena a přistoupil, aby přijal číši, kterou dáma položila na zlatý tácek, jež nesl; a on se pak vzdálil, ale opět se pečlivě vyhýbal tomu, aby se k ní obrátil hřbetem.

Nyní musíš porozumět tomu, že tento způsob pití vína nebyl proveden a odbyt v krátkém čase, nýbrž trval dlouho, a všechny dámy pily, aniž předtím z hostiny pojedly. Chvillemi některá z těch dam, když před ní posluhující stál s číší vína, rozkázala, aby se z ní napil sám; na což posluhující tácek odložil a doušek vína vypil. Potom, obrátiv číši dnem vzhůru, aby své dámě ukázal, že na dně nezůstala ani kapka, chlubil se svými pitnými výkony a tím, kolik vína svede vypít, nad čímž se dámy vesele smály. Při té hostině, kterou teď popisujeme, byla přítomna velká chánum, Timurova hlavní žena, a jednou se ona a ty dámy napily vína a hned nato si poslaly pro ten nápoj z kobyliho mléka, o němž byla řeč výše. Když ten způsob pití trval už hodně dlouhou dobu, rozkázala velká chánum, abychom my vyslanci předstoupili; a vlastní rukou nám podala číši vína a naléhala na mne, Ruye Gonzáleze, abych se z ní napil, já však nechtěl, ačkoli ji bylo lze jen s nouzí přivést k tomu, aby uvěřila a pochopila, že vína nikdy nepijí. Když už to jejich pití trvalo hodně dlouho, počalo mnoho přítomných mužů, kteří seděli před princeznou, dávat najevo, že mají v hlavě, a někteří byli už vskutku zpití do němoty. Ten stav mají vskutku za znamení mužnosti a při žádné ze svých hostin nepokládají veselost za dosaženou, dokud není mnoho hostů řádně podnapilých.

Zakrátko nato přinesli jídlo, hojnost pečeného skopového a koňského masa a k tomu rozličné masové dušeniny. Všichni začali a dali se do jídla s mnohým mluvením a žertováním, kde jeden druhému vytrhoval kus masa, a všichni hosté byli velmi veselí. To pojídání masa však trvalo jen krátkou chvíli, a potom přinesli mísy rýže připravené rozličnými způsoby, také tenké chlebové placky poslazené cukrem a nějakou zeleninu. Masité pokrmy byly většinou podávány na svých zvláštních tácech, ale nosili také kusy masa na těch kožených prostírkách, které jsme vypsali, a podávali je hostům, když je rozkrájeli. Princezna Chánzáde je, jak už bylo řečeno, ženou prince Mírán Šáha, jež znovu uvedla v přízeň u jeho otce. Sama pochází od knížete, který byl Timurovým předkem, a z té příčiny se jí u jejího

tchána dostává veliké úcty. Princ Mírán Šáh s ní má syna, který je nyní jinoch asi dvacetiletý, a jeho jméno je Chalíl Sultán. A onoho čtvrtka 9. října rozkázal Timur vystrojit hostinu na počest jednoho ze svých vnuků, jehož svatba se měla slavit. My vyslanci jsme byli opět pozváni a pohoštění se dalo v jedné z těch ohrad, obestavených mnoha krásnými stany. I při té příležitosti byly opět přítomny velká chánům, Timurova hlavní žena, a princezna Chánzáde s jinými dámami a šlechtici a nad to s mnohým lidem v průvodu. Množství skopového a koňského masa, které toho dne sjedli, bylo nesmírné, jak je jejich obyčej, a pili víno a byli nad míru veselí. Všechny dámy rovněž požily vína, a bylo jim podáváno způsobem, jaký byl vypsán při hostině předešlého dne.

Dále, aby se ten den vladařské svatby oslavil, vydala Jeho Výsost rozkaz svoláním po celém městě Samarkandu, aby se všechen obchodní lid města, totiž ti, kdo prodávají látky, i ti, kdo prodávají drahokamy, s hokynáři a kupci pro prodej zboží všeho a každého druhu, spolu s kuchaři, řezníky, pekaři, krejčími a ševci, zkrátka všichni řemeslníci, kteří jsou obyvateli hlavního města, vypravili toho dne na luka, kde ležela velká horda. Zároveň byli povinni vynést na to tábořiště své stany a prodávat tam zboží a výrobky, každý svého řemesla, a tak mělo město od nich všech zůstat prázdné. Dále byl vydán rozkaz, aby každý obchod a každé řemeslo potom zřídily slavnostní podívanou, kde by každý muž vystavil na odiv svou dovednost a pořídil ukázkou po celé hordě pro potěšení všech přihlížejících. Dále bylo přikázáno, že se nikdo nesmí vrátit domů do Samarkandu, dokud neobdrží dovolení a svolení Jeho Výsosti. Tak svolání nabylo účinku a všichni řemeslníci a obchodníci se z města přestěhovali do ležení a přinesli s sebou své zboží a své výrobky k prodeji. Celá horda jich byla plná a každému řemeslu a obchodu byla přidělena ulice, kde muži téhož řemesla, každý zvlášť a v náležitém pořádku, ukazovali své umění. Dále bylo v každém řemesle zřízeno vystavení čili zvláštní podívaná, aby se předvedla jejich zručnost v tom, co měli v rukou; a ty podívané obcházely celou hordu pro zábavu lidu. Opět v těch místech, kde se řemesla takto shromáždila, a na několika středních bodech, kde bylo mnoho stanů s rozličnými podívanami, přikázal Timur vztyčit veliké šibenice. Zároveň dal svoláním vědět, že jako zamýšlí takto potěšit a popřát radosti všemu obecnému lidu při své slavnosti, tak zamýšlí i dát výstrahu a příklad na těch, kdo se proti němu prohřešili a dopustili se zlých činů, a že přistoupí k veřejné popravě zločinců.

Prvním z těch, kdo zkusili jeho spravedlnost, byl nejvyšší správce Samarkandu, muž, jehož jméno bylo Dina, osoba největší ve vsi té zemi jeho císařství. Když Timur dříve vytáhl na svou poslední výpravu, totiž šest let a jedenáct měsíců před tímto nynějším datem, k němuž jsme dospěli, byl ten muž ustanoven nejvyšším soudcem a Timur jej zanechal, aby byl správcem Samarkandu. Ale Jeho Výsost se po svém návratu dozvěděla, že ten muž zradil, co mu bylo svěřeno, a užíval svého úřadu, aby zle vládl a lid utlačoval. Rozkázal proto nyní, aby byl onen Dina, nejvyšší správce, přiveden před něj, a po rozsudku byl ihned vyveden a bez odkladu oběšen; a všechno jmění, které tak nespravedlivě shromáždil, propadlo státu. Ten výkon vrcholné spravedlnosti, který odsoudil k smrti tak velikou osobu, uvedl všechny muže v chvění, a to tím více, že to byl jeden z těch, do nichž Jeho Výsost složila mnoho důvěry. Potom zase, co se týkalo jistého muže, přítele onoho Diny, který se u Timura snažil o jeho prominutí přimluvit, dala jej Jeho Výsost nyní rovněž oběsit, a tak sdílel úděl svého druha. Byl tu také výsadní a velmi oblíbený dvořan Jeho Výsosti, jehož jméno bylo mírzá Burundaj, a i ten se u Timura přimlouval a hleděl dosáhnout prominutí pro nejvyššího správce. K tomu cíli nabídl Jeho Výsosti, že na výkupném zaplatí sumu čtyř set tisíc pesantů, a každý z těch pesantů má cenu stříbrného reálu. Timur mu ihned odpověděl, že ten dar rád přijme; ale sotva ty peníze vešly do jeho pokladny, rozkázal, aby byl ten nešťastník mučen, bylo-li by možno z něho dostat více peněz; a když nebylo možno dostat nic, bylo přikázáno, aby byl na šibenici zavěšen za nohy, hlavou dolů, dokud nezemře.

Potom rozkázala Jeho Výsost vyměřit spravedlnost jistému velikému šlechtici od dvora, jemuž bylo zanecháno v opatrování tři tisíce koní z vladařského chovu, když Timur vytáhl na poslední tažení. Protože po jeho návratu nebylo všech těch tří tisíc pohotově, byl ten šlechtic nyní odsouzen na šibenici; a nic mu nepomohlo, že slíbil, že bude-li mu popřáno času, přivede za ty tři tisíce před Jeho Výsost zkrátka šest tisíc. Vždycky tím nebo podobným způsobem Timur vykonával spravedlnost. Tak

například nedávno dal vydat na smrt jisté řezníky, kteří byli přistiženi, že prodávají maso za přemrštěnou cenu. Potom, jen co se vrátil ze svého posledního tažení, rozkázal, aby byly uloženy pokuty rozličným ševcům a těm, kdo prodávají sandály, a jiným takovým obchodníkům, a aby byli zbaveni svého nekalého zisku, protože si za své zboží účtovali přes míru. Ale ty rozličné pokuty a tresty nyní způsobily, že ti obchodníci, kteří, jak jsme vyložili, byli nedávno rozkazem vyvedeni z města Samarkandu a usazeni v ležení hordy, pokládali to za učiněné jen k tomu, aby je bylo lépe možno obrát o jejich živnost. Pokud nyní jde o vrcholnou spravedlnost ve věci trestu smrti, je u těch Tatarů obyčej, že je-li vinník osobou stavu, dávají jej na smrt oběšením; je-li však jen mužem z lidu, stínají mu hlavu, neboť stěti mají za čin hrozný a za věc veliké potupy.

Nejbližší pondělí, které bylo 13. října, vystrojil Timur další velikou hostinu, k níž jsme my vyslanci jako obvykle byli pozváni. Když jsme se s ostatními obeslanými hosty dostavili a přišli k místu, kde stál ten veliký pavilon, jak už byl popsán, v němž Jeho Výsost bývala zvyklá slavnostně hodovat, zpozorovali jsme, že po obou stranách pavilonu byly nyní zřízeny dvě další ohrady s mnoha stany podle způsobu, jaký byl vypsán na dřívější stránce. Ale tu byla pozoruhodná odchylka, neboť každá z těch dvou nově zřízených ohrad se svými stany byla ještě dovedněji provedena než ty, které jsme dosud viděli, a užité látky byly nákladnější než v předchozím případě. Tak obklopující stěna každé z těch, které byly nově vztyčeny, předčila ve skvělosti vše, co jsme dosud viděli; neboť ta stěna byla celá z karmínového čalounu, vyšitého vzory ze zlaté niti, a byla nad jiné podivuhodně krásná. Vnější stěny tu byly mnohem vyšší, než tomu bylo u ostatních ohrad, a každá brána mnohem vznesnější. Každá brána byla klenutý průchod s kupolí nahoře, a klenutí bylo korunováno vysokým prostředním kusem; a látky, z nichž byl prostřední kus i klenutí zhotoveny, byly vyšity jemnými vzory ze zlaté niti. Dveře, které bránu zavíraly, byly zhotoveny z téhož čalounu, rovněž vyšitého zlatou nití. Prostřední kus nad branou se skládal ze čtyřhranné věže s cimbuřím, i ta byla z téhož čalounu a ve všem podobná zbytku brány. Stěny jedné i druhé ohrady byly po celé délce hřebene korunovány cimbuřím z té vyšívané čalounové látky. V těch stěnách byla v odstupech zasazena okna s mřížkami přes otvory, zhotovenými z hedvábných šňůrek vpracovaných do čalounu, a okenní otvory měly k zavírání záklopky, zhotovené rovněž z čalounu. V jedné ohradě bylo vztyčeno mnoho stanů, každý skvěle provedený a bohatě ozdobený rozličnými způsoby. Druhá ohrada byla blízko první a její stěny byly z bílé zajtúnské hedvábné látky, hladké a bez ozdob. I ta ohrada měla bránu a okna ve stěnách jako ta první; vevnitř byly stany mnoha výprav a z jedné ohrady do druhé jsi mohl pohodlně projít průchodem se zavíratelnou brankou.

Do těch dvou ohrad, které byly právě vypsány a nově zřízeny, nám nebylo dovoleno vstoupit a prohlédnout si je v ten den hostiny, které Timur předsedal a kterou dával ve svém velikém pavilonu; ale nazítří nás sem opět přivedli a tehdy nás provedli oběma těmi novými ohradami a ukázali nám stany i ostatní věci, které k nim patří. A dále byl před jejich stěnami, které jsme vypsali, vztyčen druhý veliký pavilon, zcela podobný tomu slavnostnímu pavilonu, o němž už byla tak častá řeč a v němž Timur obyčejně bývával zvyklý hodovat; ale tenhle druhý byl zbudován z bílé hedvábné látky, která byla zvenčí jako zvnitřku povrstvena barevnými sukny, jež měla vyšívané vzory a vpracované vsadky.

Toho dne, když jsme přišli na místo určené k hostině, nechali nás na chvíli usednout pod baldachýnem postaveným kus dál od velikého pavilonu, kde jsme byli pohoštěni při předešlé příležitosti. Dále jsme si všimli, že na poli ležícím okolo stanů a velikého pavilonu Jeho Výsosti bylo nyní rozestaveno množství velikých nádob s vínem. Ty stály v odstupech a mezi každými byla vzdálenost, jakou by člověk mohl dohodit kamenem, a tak obkružovaly ono pole, jehož obvod měl snad více než půl leguy. Do prostoru pole, ležícího mezi touto řadou nádob a velkým pavilonem, nebylo nikomu dovoleno vstoupit a muži na koních tu stáli na stráž, vyzbrojeni lukem a šípy; nesli také palice, a kdykoli se kdo přiblížil, aby vstoupil do nitra té řady nádob, ti muži jej zastřelili svými šípy nebo jej srazili svými palicemi. Všimli jsme si vskutku, že mnozí byli takto pro svou neopatrnost poraněni a některé vyhodili téměř za mrtvé a ti leželi u bran ohrady; neboť těm strážím bylo přikázáno činit tak bez ohledu na to, kdo by to byl, kdo se opováží vkročit. Na tom poli okolo a dál se nyní nahromadil nesmírný počet lidí, kteří čekali, až Jeho Výsost vyjde, aby zaujala své místo ve velikém pavilonu. Okolo něho a kolem

dokola bylo vztyčeno mnoho baldachýnů a pod každým baldachýnem byla postavena jedna z těch velikých nádob na víno, a ta byla vskutku takové velikosti, že udržela nejméně patnáct cántar vína.

Jak bylo vyloženo výše, prosedeli jsme na tom místě pod baldachýnem nějakou dobu v čekání, když přišli a odvedli nás odtud; řekli nám totiž, že máme nyní jít a složit poklonu Timurovu vnukovi, který den nebo dva před tím přibyl do Samarkandu z Malé Indie, kde byl nejvyšším místodržícím; Timur si pro něj totiž poslal, aby k němu přišel, neboť jeho děd mu už po sedm let neviděl do tváře. Ten mladý princ byl syn Timurova nejstaršího syna, který už mnoho let předtím zemřel a jmenoval se Džahángír. Timur svého syna Džahángíra velmi miloval a nyní miloval i tohoto vnuka, a to pro jeho otce; a jméno toho mladého prince bylo Pír Muhammad. Nyní nás k němu odvedli a našli jsme ho ve stanu z červeného čalounu, jak sedí na nízkém vyvýšeném místě, okolo něhož stálo v jeho průvodu mnoho šlechticů a veliký počet lidí. Jak jsme se blížili, vyšli k nám před stan dva ze šlechticů, kteří byli po jeho boku, vzali nás pod paže a dali nám pokleknout na zem; potom jsme vstali a postoupili několik kroků, načež jsme znovu poklekli, a na to nás uvedli do stanu. Tu jsme učinili obvyklou poklonu, totiž přiložili jsme pravé koleno k zemi, zkřížili jsme při tom ruce na prsou a sklonili jsme hlavu. Všechno to jsme náležitě vykonali a vstali, a po chvíli nás ti šlechtici, kteří nás uvedli, vyvedli zase a odvedli nás zpět tam, kde jsme předtím seděli pod baldachýnem. Ten mladý princ byl, jak jsme si všimli, nad jiné nádherně vystrojen, jak je tatarský obyčej; měl na sobě roucho z modrého zajtúnského hedvábí, vyšité zlatými kruhy na způsob malých kol, které zpředu i zezadu pokrývaly jeho prsa a plece a sbíhaly dolů po látce rukávů. Na hlavě měl klobouk ozdobený mnoha velkými perlami a drahými kameny a na vrcholu byl vystaven krásný čistý balasový rubín. Lidé, které jsme u něho našli v průvodu, všichni mu projevovali nejvyšší uctivost.

Zatímco jsme tam byli, obveselovali prince podívanou na dva muže, kteří zápasili. Ti zápasníci byli oděni každý v koženém oděni na způsob kazajky bez rukávů, a když se nejprve spolu potýkali, zdálo se, že ani jeden nemůže druhého přemoci. Bylo jim však přikázáno, aby s tím skoncovali, a tu jeden rychle svého protivníka složil, držel jej na zemi dlouhou dobu a nedal mu vstát; neboť kdyby byl dokázal zase vstát, bylo by se pokládalo, že jeho padnutí není porážkou. Toho téhož dne přišli všichni přítomní cizí vyslanci a vzdali poklonu před tím princem, Timurovým vnukem. Byl to, jak jsme zaznamenali, jinoch asi dvaadvacetiletý, snědý a nažloutlé kůže, a vousu neměl. Nosil, jak nám bylo oznámeno, titul pána Malé Indie; to však vskutku není v souladu s pravým stavem věcí, neboť ten, kdo je nyní rodným pánem a králem Indie, je vskutku křesťan a jeho vlastní jméno, ten a ten, mi není známo. Podle toho, co jsme slyšeli později, je hlavním a stoličným městem Indie Dillí a jeho pán vedl proti Timurovi bitvu, když před časem do té země vpádl. Indický král měl tehdy nesmírné vojsko a kromě bojovníků tam bylo přes padesát bojových slonů, úplně vyzbrojených, a to takových, jakým se říká kelnatí. V první bitvě byl Timur od indického krále poražen, a to pro útok těch slonů. Nazítří se však Timur vrátil, aby dal bitvu znovu, a tentokrát sestavil oddíl velbloudů; ty poslal vpřed, každého s nákladem suché trávy, aby se slonům postavili. Jen co se boj začal, byl do těch nákladů zápalné hmoty vložen oheň, a velbloudi, všichni v plamenech, slony tak poděsili, že se všichni obrátili na útěk. Zdá se vskutku, že slon se ohně obzvláště bojí, a za příčinu se uvádí, že má nad jiné malé oči.

Tak při té příležitosti ten pán Indie zkusil porážku a Timur mu potom vzal celou zemi horních rovin Malé Indie, která hraničí se zeměmi samarkandského císařství. Většina země Malé Indie je kraj hrubý a hornatý, přesto je však dobře obydlená a má mnoho velikých měst a bohatých vsí, a půda je velmi plodná. Když se indický král shledal v boji takto přemožen, odebral se do horských pevností a shromažďoval zase okolo sebe svá vojska k bitvě. Timur však neměl v mysli bitvu znovu dát; sebral své vojsko i všechen svůj lid, potom se odtáhl a vrátil se do horních rovin na severu, kam indický král nepokládal za dobré jej následovat. Ale ten kraj vysokých horských rovin, který Timur tehdy podmanil a indickému králi vzal, je nyní pod vládou jeho vnuka, toho mladého prince, o němž byla řeč. Jeho jižní hranice se prostírá k Hormuzu, a to je velmi velké a bohaté město. Větší část té Indie si její král dosud ponechává v držení a nepozbyl jí, když byl v té bitvě poražen, o níž jsme mluvili a která se stala před nějakými dvanácti lety. Od té doby se ani Timur, ani princ, jeho vnuk, nikdy znovu nepokusil do té země vpadnout. Lidé Velké Indie jsou většinou křesťané, jakož i jejich král, ale jsou řeckého obřadu;

mezi nimi se však nacházejí i jiní křesťané, kteří si ohněm značkují obličej a mají jinou věru než ostatní. Na ty poslední, kteří nesou znamení ohně, hledí jejich sousedé svrchu. Mezi Indy se dají potkat i Židé a Maurové, ale ti tu žijí v poddanství křesťanům.

XIV.

Samarkand

Nás vyslance nyní odvedli zpět k onomu baldachýnu, kde jsme byli zpočátku usazeni, a tam jsme vyčkávali polední hodiny, kdy měl Timur vyjít ze svého soukromého stanu a ukázat se ve velikém pavilonu. I přišel tam a přijal nás spolu s velikým zástupem svých císařských příbuzných a s mnohými jinými vyslanci z cizích zemí, kteří se dostavili, aby před něj předstoupili. My i oni jsme nyní zaujali svá místa v náležitém pořadí přednosti před Jeho Výsostí pod velikým pavilonem a přihlíželi jsme rozličným hrám, jež se před ním nyní předváděly. Potom také vyvedli jeho slony; jejich kůže byly pomalovány zelení a červení a jinými barvami a každý nesl na hřbetě svůj hrádek, a ti sloni byli nuceni předvádět mnohé kousky. Někteří tloukli na bubínky, co sloni procházeli svým vystoupením, a hluk, který činili, byl úžasný; a uvnitř pavilonu, kde Timur seděl, byli nad to shromážděni hudci, kteří hlasitě vyhrávali na své rozličné hudební nástroje. Okolo a kolem dokola, a zvláště před Jeho Výsostí, bylo na zemi postaveno až tři sta nádob s vínem. Dále tu byly dvě trojnožky, zhotovené z dřevěných tyčí pomalovaných červeně, a na každé byl zavěšen veliký kožený vak, naplněný smetanou a kobylím mlékem. Sluhové, držíce v rukou proutky, to mléko ustavičně míchali a kolébali je tam a zpět a chvílemi do něho vhadzovali mnoho homolí cukru. To se dalo ve službě opatřování nápoje pro hosty toho dne, jak co se týkalo vína, tak co se týkalo mléka.

Když bylo nyní všechno v pořádku a zařízeno, spatřili jsme velkou chánum, hlavní ženu Jeho Výsosti, jak vychází z jedné z těch blízkých ohrad, o nichž už byla řeč a jež se připojovaly k velikému pavilonu; měla totiž být při hostině přítomna po boku svého pána. A byla ustrojena a ozdobena tímto způsobem. Její vrchní roucho bylo z červeného hedvábí vyšíváného zlatem, bylo velmi rozměrné a mělo dlouhou vlečku, která se vlekla po zemi. To roucho bylo zhotovené bez rukávů a jediné otvory v něm byly ten u šíje, kde vycházela hlava, a dva průramky pro ruce; a bylo udělané vysoko až ke hrdlu. Ten šat neměl pasu a sukně byla vespod nad míru široká; dlouhou vlečku neslo patnáct dvorních dam, které šly za ní, a tak jí umožňovaly postupovat vpřed. Tvář chánum se zdála být celá pokryta bělobou nebo nějakým takovým líčidlem a účinek byl ten, že vypadala, jako by měla na sobě masku z papíru. To líčidlo si ženy podle svého obyčeje mažou na tvář v létě i v zimě, aby zadržely slunce, když vyjdou z domu, a všechny služebnice Její Výsosti měly tváře takto chráněny, jakož i ostatní dámy od dvora.

Velká chánum nosila před tváří tenký bílý závoj a ostatek jejího pokrývadla hlavy se velmi podobal hřebenu na přilbě, jaký my muži nosíme při kláních na kolbišti; ten její hřeben však byl z červené látky a jeho obruba spadala zčásti přes její plece. V zadní části byl ten hřeben velmi vysoký a byl ozdoben mnoha velikými okrouhlými perlami, všemi dobrého lesku, a také drahými kameny, jako jsou balasové rubíny a tyrkysy, a ty byly velmi jemně zasazeny. Obruba toho pokrývadla hlavy nesla výšivku ze zlaté niti a vůkol něho měla posazen velmi krásný věnec z čistého zlata, ozdobený velikými perlami a drahokamy. Dále byl vrchol toho právě vypsáného hřebenu vztyčen na kostře, na níž byly vystaveny tři velké balasové rubíny, každý asi dva prsty napříč; byly čisté barvy a jiskřily na světle. Nad tím vším se zdvíhal dlouhý bílý chochol vysoký na loket a jeho pera splývala dolů, takže některá málem zakrývala tvář a sahala až pod oči. Ten chochol byl sepjat zlatým drátem a na vrcholu se jevil bílý uzel z per, vyzdobený perlami a drahými kameny. Jak postupovala vpřed, ta mohutná ozdoba hlavy se kolébala tam a zpět; a princezna měla vlasy rozpuštěné, splývající přes plece. Byly velmi černé barvy, neboť to je vskutku odstín, jehož si cení nejvíc: černé vlasy mají za krásnější než vlasy jakékoli jiné barvy a ženy si je barví, aby je takové udržely. Aby ten hřeben a ostatní ozdoby držely na její hlavě zpříma, provázelo princeznu mnoho dam, které šly po jejím boku, a některé z nich, zatímco ji podpíraly, držely ruce vzhůru u pokrývadla hlavy. Vskutku se zdálo, že má okolo sebe a kolem dokola všeho všudy až tři sta služebnic.

Nad hlavou princezny byl nesen slunečník; držel jej muž a jeho rukojetí byla žerď velikosti kopí. Ten slunečník byl z bílého hedvábí, tvaru kupole a okrouhlý jako vrch stanu, s dřevěnými žebry, jež látku držela rozepjatou; nesli jej velmi pečlivě nad její hlavou, jak šla, aby jí slunce nesvítilo do tváře. Vpředu

před ní a před dámami jejího průvodu šlo mnoho eunuchů, a to jsou ti, kdo u Tatarů vždy mají jejich ženy v opatrování. Tak průvod postupoval a vstoupil do pavilonu, kde Timur už seděl. Velká chánům nyní zaujala místo po boku Jeho Výsosti, ale o málo pozadu, na nízkém vyvýšeném místě, před nímž bylo navrženo několik malých matrací jedna na druhé, přes které se mohla předklonit; dámy, které ji provázely, se umístily vzadu venku za pavilonem. Tři z jejích dam však vešly a usedly po jejím boku, neboť ty měly uloženo držet na svém místě ten veliký hřeben, o němž jsme vypsali, že zdobí její hlavu a jenž by se byl neudržel, kdyby jej napravo a nalevo nepřidržovaly rukama. Jen co velká paní takto usedla, objevila se druhá paní, jiná z žen Jeho Výsosti, přicházející z té druhé ohrady, o níž byla řeč; byla ustrojena velmi podobně v rouchu červené barvy a s pokrývadlem hlavy upraveným do hřebenu, jak bylo vypsáno výše. I ona nosila mnoho drahokamů a postupovala provázena týmě obřadem, jakého bylo užito v prvním případě, a měla mnoho dam ke své obsluze. Nyní vešla do pavilonu a předstupující zaujala před Jeho Výsostí místo na vyvýšeném místě, které bylo poněkud dále vzadu než to, kde seděla velká paní. Ta zvláštní Timurova žena nese jméno Kučik chánům a je druhá v hodnosti.

Potom vyšla z jiné ohrady a z jejích stanů třetí žena Jeho Výsosti, a obřad byl v každé podrobnosti týž; i ona zaujala místo uvnitř pavilonu, ale na poněkud nižším vyvýšeném místě a vzadu. A tak jedna po druhé se toho dne objevilo devět princezen vladařského domu a zaujaly přidělená místa na svých sedadlech před Timurem. Všechny byly podobně ustrojeny a ozdobeny drahokamy, a osm z těch dam byly Timurovy ženy, devátá pak byla žena jednoho z jeho vnuků. Ženy Jeho Výsosti nesou tato jména. Hlavní žena, jak už bylo řečeno výše, je známa jako chánům, a to je, jak bychom my řekli, královna čili velká paní; je dcerou čagatajského pána Samarkandu z dřívějších časů. Ten byl nad to pánem celé Persie a jeho císařství se prostíralo až k Damašku, a jméno jeho bylo Kazan chán. Po matce byl vladařského rodu, ale kdo byl jeho otec, nebylo nikdy s jistotou známo. Byl to velmi chrabrý vojevůdce, který vyhrál mnoho bitev, a vydal zákony a ustanovení, z nichž některá jsou v Timurově císařství dosud v platnosti pro správu státních záležitostí. Druhá žena je, jak už bylo řečeno, Kučik chánům, což znamená malá paní; byla dcerou krále, kterého nazývají Tumán Aga, a ten vládl zemi, jež je známa jako Andaráb. Třetí žena nese jméno Tukel chánům, čtvrtá je Čelpan Mulk Aga, pátá je Mundasaga chánům a dvě další nesou jména Vengaraga chánům a Ropa Arbaraga chánům. Osmá a poslední žena je známa jako Džauhar Aga, což v jejich jazyce znamená královna srdcí. Timur s ní slavil svatbu teprve nedávno, totiž v měsíci srpnu, který právě minul, a byl to on, kdo jí dal to jméno.

Když všechny ty dámy náležitě usedly a všechno bylo řádně zařízeno, počalo se pít a v tom se pokračovalo po značnou dobu. Zprvu bylo rozličným ženám Jeho Výsosti podáváno víno a potom onen nápoj z kobyliho mléka, jenž se připravuje způsobem vypsáním výše, když jsme byli hoštěni ve stanech, kde princezna Chánzáde vystrojila svou hostinu. Timur zakrátko po tom zavolal nás oba vyslance, abychom před něj předstoupili, a vzav do ruky číši vína, podal ji magistru teologie, mému druhu frayi Alfonsu Páezovi, a přikázal mu, aby pil; dobře totiž věděl, že já, Ruy González, toho vína neokusím. Nuže, ti, komu je dáno pít z rukou Timurových, musí tak činit obřadně a tímto způsobem. Předstoupí a sklonivše pravé koleno pokleknou, a to jednou v jistém odstupu, prve než přistoupí blíž; potom vstanou, popojdou k němu blíž a pokleknou oběma koleny k zemi, přijímajíce z jeho ruky podávanou číši. Potom vstanou a ustoupí o malý kus zpět, dbajíce vždy toho, aby zůstali čelem k Jeho Výsosti, a znovu pokleknou a potom vypijí jedním douškem vše, co je v číši, neboť nechat nějaké víno nedopito by se přičilo dobrým mravům. Když pak doušek spolkli, vstanou zase a zdraví, přiloživše ruku k hlavě. Když jsme byli my vyslanci takto vyzváni k předstoupení, vzali nás dva šlechtici ve službě každého pod paží a nepustili nás, dokud nás potom nepřivedli zpět na naše místa.

Nuže, co se týkalo našich osobních služebníků a sluhů, ti všichni byli už umístěni pod baldachýnem, jenž byl postaven blízko pavilonu, kde se konala hostina. Všude okolo a kolem dokola bylo vztyčeno mnoho menších stanů a baldachýnů, kde seděli rozliční jiní vyslanci, kteří přišli ke dvoru Jeho Výsosti, ale nebyli pokládáni za dosti vysokého stavu, aby je to opravňovalo k místu ve velkém pavilonu, kde měl své místo Timur sám. Pod každým z těch baldachýnů byla postavena veliká nádoba s vínem, aby pili ti hosté, kteří tam byli umístěni; a Jeho Výsost nyní nad to poslala dvě z těch zvláštních nádob s vínem,

které stály v pavilonu před ním a byly k jeho vlastnímu pití, a odeslala je k baldachýnu, kde seděli naši služebníci a sluhové v naší obsluze, nás, vyslanců španělských. Nyní byla ihned před místem, kde Timur zaujal sedadlo, vztyčena dřevěná kostra s připjatými provazy, již provazolezci užívali při kouscích, které se chystali předvést; a potom přivedli vpřed slony, čtrnáct počtem. Každé to zvíře neslo na hřbetě dřevěný hrádek, který byl pokryt hedvábným obložením, a ten hrádek měl v rozích čtyři zelené a žluté korouhve a v každém bylo pět nebo šest mužů. Dále tu byl muž, který seděl slonovi na šíji a nesl v ruce bodec, jímž zvíře řídil a nutil je činit, co mu rozkazoval.

Ti sloni byli velmi černí a jejich kůže neměla žádných chlupů, vyjma vskutku na ohonu, který je chlupatý jako ohon velblouda a kde jsou chlupy hedvábné na dotek. Ti sloni byli nesmírní velikostí, každý z nich byl váhy čtyř nebo pěti velikých býků. Jejich těla jsou neohrabaně sestavena; nemají žádné půvabnosti tvaru a je to, jako by každé bylo veliký pytel, který byl vycpán po okraj. V kotníkovém ohbí jde noha dolů zcela přímo, jak je tomu u buvola; u slona však jsou nohy, oba předky i oba zadky, stejně nesmírné velikosti. Chodidlo je okrouhlé a tlusté, s pěti prsty, a každý z nich má svůj černý nehet, nikoli nepodobný nehtu na lidské noze. Slon nemá šíje, o níž by bylo co mluvit, a horní žeberní kosti jsou tu vpředu veliké, takže hlava mu je přisazena přímo na tělo a nemůže položit hubu k zemi, aby se nakrmil. Uši jsou velmi velké, okrouhlého tvaru, a jejich obruba je jakoby vroubkovaná. Oči má slon nad jiné malé. Jeho hlídač sedá obkročmo za šíjí a nese v ruce bodec, jímž zvíře pohání vpřed a nutí je jít, kam sám chce. Slonova hlava je velmi veliká, vskutku tvarem nikoli nepodobná soumarskému sedlu osla, ale menší. Vpředu v obličejí je dutina, z níž vychází chobot, a ten sbíhá dolů tam, kde by jinak byl nos. Chobot je nahoře utvořen široce a dolů se zužuje, tvarem je trochu jako rukáv a sahá až dolů k zemi. Chobot je skrz naskrz dutý a jím slon pije, když je mu třeba, neboť vloží konec do vody a nasává ji do huby, jak by se dalo říci, nosem.

Dále se chobotem i krmí, neboť k tomu nemůže užít huby, kterou, jak bylo poznamenáno výše, nedovede položit k zemi. Proto si musí, chce-li jíst, pokrm k hubě dopravit chobotem, a tím uchopí travu a vytrhne ji, zkrátiv ji jako nožem, a nese ji k hubě, k níž ji donese obratem chobotu, a potom se vrací zase pro další, a tak jí. Vidíme tedy, že slon chobotem opatřuje všechny své potřeby; a proto jeho chobot nikdy nestojí, nýbrž je stále v pohybu, svíjí se a rozvíjí jako had. Chobotem se dovede dotknout svého hřbetu na kterémkoli místě; vskutku není části jeho těla, kam by s ním nedosáhl. Slonova huba se, jak vidět, otevírá právě pod kořenem chobotu, kde jsou po obou stranách čelisti jako u svině nebo divokého kance, a tam nese dva kly, každý tak veliký jako noha člověka a tak dlouhý, jak až dosáhnou obě tvé rozpjaté ruce. Když dávají svým slonům bojovat, připevní na každý kel veliký železný kruh a na něj připnou meč jako ty žlábkované meče, jichž užíváme ve válce, jenže jejich jsou kratší, dlouhé pouze jako lidské rámě. Slon je nad jiné rozumné zvíře a činí rychle vše, co mu přikáže jeho pán, který jej řídí. Jezdec mu sedá obkročmo na šíji a jeho nohy sbíhají dolů za slonovy uši, kde je šíje tak krátká, že je tu místo právě jen pro mužovo sedadlo. Jezdec má v ruce bodec, jímž zvíře škrábe na hlavě a nutí je jít, kam sám chce; neboť jen co bodcem naznačí, kterým směrem by chtěl jet, slon se tam ihned vydá. A má-li se obrátit a jít druhou stranou, slon rychle ucouvne na zadních a obrátí se, jako by to učinil medvěd, neboť jeho chůze a jeho pohyby jsou velmi podobné šouravé chůzi medvědí.

Když se slon pouští do boje, jde jeho pán oděn ve zbroji, neboť tak je tomu i se slonem, jak jsme vyložili. Útočí řadou poskoků, nikoli nepodobných tomu, jak by postupoval medvěd, a potom, užívaje mečů, jimiž má vyzbrojeny kly, zasadí při každém kroku ránu, zdvihaje hlavu a odhazuje ji vzad, a ty rány míří na každého, kdo se mu postaví. Chce-li jej jeho pán v boji pobídit k větší zuřivosti, udeří zvíře zpředu do hlavy a zraní je tam hrotem bodce; a jak slon ten zásah pocítí, vydá hlasité zachrochtání jako chrochtání svině, otevře hubu a vyrazí vpřed, pobízen svým pánem. Ta rána, která mu byla dána toho dne, se téže noci celá zacílí, zůstane-li zvíře venku pod nebem; dají-li jej však pod krov, bez odkladu na ni zahyne. Jeho pán, který na něm jezdí, snadno přivede slona k tomu, aby mu zdvihl ze země jakoukoli věc, a to bez ohledu na to, jak je těžká; a aby to vykonal, slon rozvine chobot, položí jej dolů, zdvihne, co mu bylo označeno, a obrátiv chobot vzhůru, podá to těm, kdo jsou v hrádku na jeho hřbetě. Chtějí-li muži, kteří v tom hrádku jezdí, sestoupit, rozkáží slonu, aby poklekl, a to on učiní tak, že zadní nohy

natáhne vzad a přední vpřed a sníží se, až se břichem opře o zem; muži v hrádku mohou nyní sestoupit, svezouce se přes zadek a držíce se provazů připjatých po stranách hrádku.

Toho dne, o němž mluvíme, dávali slonům předvádět mnoho kousků. Tak jednou je nechali běžet o závod s koňmi a potom sloni běželi a pronásledovali lid v zástupech shromážděných okolo a kolem dokola. Když se všichni sloni společně vrhli vpřed v jedné řadě, zdálo se, jako by se při jejich nárazu zachvěla sama pevná země. Vskutku není zvířete ani jezdce ani člověka, který by jejich nárazu odolal. Podle toho, co jsem viděl, soudím, že v bitvě lze každého slona počítat za rovného tisíce pěších vojáků; vskutku tak to je, neboť jsou-li obklíčeni zástupem, který bojuje, pošlapou a rozdrťí muže po každé straně. Jsou-li zranění, bojují jen tím lépe a nevšímají si, odkud nebezpečí přichází. Pokud jde o jejich kly, protože jsou dlouhé a posazené tak, že od přírody slouží jen k zasazení rány vzhůru, je obyčej zkracovat je a potom u kořene každý vyzbrojit mečem, jak už bylo řečeno; takto vyzbrojeny jim umožňují zasadit ránu dolů. Slon vydrží celý den, ba i dva dny bez krmení; a říkají, že jsou-li zapojeni do bitvy, bojují i tři dny a nepotřebují pokrmu.

Onoho svátečního dne, o němž byla řeč, Timur a jeho ženy pokračovali nějakou dobu v pití vína, a potom bylo rozkázáno, aby jim bylo přineseno jídlo k obědu. Koně a skopci byli upečeni celí; u koně byla z kůže sedrána srst, kdežto skopce nejprve stáhli. Pokrmy, jakmile byly hotovy, byly podávány na velikých okrouhlých prostírkách z tlacené kůže, zvaných guadamacir, jež sluhové vlekli po trávě z jednoho místa na druhé; a takové bylo množství masa, které se mělo podávat, že na hosty muselo posluhovat tři sta mužů a ještě více. Veliký byl křik, který všichni činili, když se maso nakonec urovnávalo na tácy, jež byly nyní kladeny před Timura; a jako obvykle bylo maso podáváno bez chleba, který by se k němu jedl. Po celou tu dobu přijížděly jeden za druhým vozy obtížené ještě dalším masem a potom velbloudi naložení jinými pokrmy, uloženými v nůších napříč po obou stranách, a všechno to bylo vyklopeno na zem, aby se to podalo rozličným hostům; leželo to tam vskutku ve velikých hromadách, a přesto mělo být zakrátko všechno snědeno a bylo by po něm. Když bylo místo od všeho pečeného masa uklizeno, přinesli potom stoly, ale bez ubrusů, a na ty postavili misy naplněné dušeninami; nato následovala rýže s jinými cukrovinkami, jako byly placky a chléb poslazený cukrem. Tou dobou už padla noc a nyní přinesli mnoho lamp, aby osvětlili pavilon, kde Jeho Výsost seděla. Potom se všichni tím více dali do jídla a pití, totiž dámy od dvora i šlechtici, a zástup venku byl stále větší, jak hodování pokračovalo; a to hodování, jak jsme slyšeli, mělo trvat celou noc, neboť to byla svatební noc jednoho z Timurových vnuků, jehož nevěsta byla rovněž z Timurova příbuzenstva. Když jsme tedy zjistili, že se to hoštění pravděpodobně potáhne do rozednění, a shledali jsme, že někteří, kterým se tak zlíbilo, se už odebrali, odešli jsme i my a vrátili se domů do svého bytu, zanechavše Jeho Výsost se ženami a s princeznami, aby svatební hostinu doslavili do konce.

Ve čtvrtek 16. října vystrojila Jeho Výsost ještě další pohoštění, k němuž jsme my vyslanci byli pozváni. Dálo se v jedné z těch ostatních ohrad, a to v takové, jež byla velmi jemně a bohatě vypravena, a veliký stan, kde jsme se sešli, byl z těch, které se nestavějí s úvaznými provazy, nýbrž, jak bylo vypsáno výše, se vztyčují a podpírají tyčemi vpravenými do stěn, a ty stěny byly krásně ozdobeny. Jeho Výsost dala rozkaz, aby nás přivedli dovnitř stanu, abychom s ním usedli; a toho dne pil víno, jakož i všichni, kdo byli jeho hosty. Vskutku, aby je tím dříve dostihlo opojení, jehož si chtěli dopřát, podávali jim nyní, jak jsme shledali, pálenku stejně jako víno. Pokrmů i toho dne byla veliká hojnost, a pití bylo, jak řečeno, takové, že všichni, když od hostiny odcházeli, byli zpití do němoty, až Jeho Výsost nakonec zůstala ve stanu zcela sama a my jsme ho našli ve stavu veliké rozveselenosti a spokojenosti. Tak jsme se nyní rozžehnali a vrátili se do svého bytu, neboť hodování se opět protáhlo na celý den, tentokrát však skončilo s příchodem tmy. Následujícího dne, v pátek 17. října, vystrojila svou hostinu velká chánův, hlavní žena Jeho Výsosti, a poslala pro nás, abychom se k ní dostavili; pohoštění se dalo v krásné ohradě s mnoha bohatými stany, která byla jejím majetkem. Hostů bylo mnoho, pozvání obdrželi všichni vyslanci, kteří přišli z cizích zemí, jakož i šlechtici a dámy od dvora a nesmírná sešlost lidí, jimž bylo dopřáno být přítomni. Ohrada, kde jsme se nyní shromažďovali, byla obestavena mnoha bohatými stany a vnější stěny ohrady byly zhotoveny z bílého sukna s barevnými vsadkami, a nad to s pásy, s písmy

a se vsazenými šňůrkami rozličných vzorů.

Toho dne, jen jsme ze svého bytu dospěli k ležení, vzali nás do své péče jistí velicí šlechtici, kteří byli příbuznými Jeho Výsosti, a ti nás nyní uvedli do té ohrady a dali nám místa ve stanu, který stál blízko vstupní brány. Ten stan měl stěny z karmínového čalounu s vsadkami bílé výšivky, položenými do jeho látky zevně i zevnitřku. Byli jsme ihned umístěni zde uvnitř stanu a potom nám přinesli maso a víno, aby bylo v náležitě hojnosti postaráno o naše potřeby. Jen jsme se naobědvali, poslala velká chánům ihned vzkaz, že nás mají vzít a bez odkladu nám ukázat všechny její stany, které byly v té ohradě, a ty všechny byly nejbohatšího provedení. Mezi ostatními tu byl jeden velmi veliký a vysoký, z toho druhu, který se podpírá tyčemi a nemá úvazných provazů; byl zvenčí pokryt červenou hedvábnou látkou, velmi krásnou na pohled. Dále byl ozdoben řadami pozlacených stříbrných plíšků, které běžely od vrchu stěn až k jejich spodu. Zevně i zevnitřku byl ten stan nad jiné obdivuhodný a látka jeho stěn byla ve všech částech ozdobena vsazenými vzory. Byly k němu dvojí dvojité dveře, jedny před druhými, a z těch dvou měly vnější svá dvojitá křídla z pletiva z tenkých prutů, pomalovaných červeně, které se vzájemně proplétaly. Ty dveře byly zvenčí pokryty růžovou hedvábnou látkou, zřídka tkanou, a byly tak udělány proto, aby, jsou-li zavřeny, mohl tou látkou vcházet vzduch; nad to kdokoli uvnitř stanu, kdo pohlédl ven, mohl vidět ty, kdo byli venku, ačkoli tito druzí nemohli nahlédnout do stanu a spatřit ty, kdo byli vevnitř.

Vnitřní vchody tu byly zhotoveny velmi vysoké, vskutku tak vysoké, že by jimi byl snadno projel muž na koni; a ty dvojité dveře byly pokryty plechy z pozlaceného stříbra, ozdobenými vzory z modrého emailového díla, s vsadkami velmi jemně vypracovanými ze zlatého plechu. Všechno to bylo tak krásně provedeno, že se tomu zjevně nikdy nemohlo vyrovnat nic v Tatarii, ba ani v naší západní zemi španělské. Na jedné dveřích byl vyobrazen svatý Petr, na druhé svatý Pavel, a každý ze svatých držel v ruce knihu, a celé to dílo bylo ze stříbra. Potom nám řekli, že ty dveře byly sem přivezeny z Bursy, kde je Timur nalezl, když se mu dostala do rukou pokladnice tureckého sultána. V prostředku uvnitř stanu, čelem ke dveřím, byla postavena truhla čili malá skříňka, jíž se užívalo jako postavy na číše a mísy z tepaného kovu. Ta skříňka byla celá zhotovena ze zlata, bohatě ozdobená emailovým dílem s vsadkami, a do výše by dosáhla člověku po prsa. Horní plocha byla rovná a vzadu byla obehnána něčím jako malým cimbuřím ze zeleného a modrého emailu, vykrojeným do oblouků. Celá ta skříňka byla vykládána drahokamy a perlami veliké velikosti a v prostřední části mezi perlami a drahými kameny byl zasazen jediný okrouhlý drahokam velikosti malého oříšku; nebyl však nijak zvlášť výtečné barvy. K zavírání té skříňky byly malé dveře a vevnitř byla uložena souprava nápojových nádob: šest zlatých lahví, krásně tepaných a osazených perlami a drahými kameny, a vedle nich stálo šest okrouhlých zlatých číší, rovněž ozdobených perlami a drahokamy. Před tou skříňkou stál malý stolek asi dvě palmy vysoký, zhotovený ze zlata, a i ten byl ozdoben krásnými kameny a mnoha velkými perlami; a v desce stolku byl zasazen veliký smaragd velmi světlé barvy, zelený. Ležel zároveň s deskou stolku a velikostí mohl měřit čtyři palmy na délku, prostíraje se od jednoho konce stolku k druhému, a byl palmu a půl na šíři. Postaven a osazen po boku toho stolku byl, jak jsme zaznamenali, zlatý strom, který představoval dub; jeho kmen byl tak tlustý, jako by mohla být noha člověka, a nahoře se větve rozkládaly napravo i nalevo a nesly listy jako dubové. Ten strom dosahoval do výše člověka a vespod byl udělán tak, jako by jeho kořeny vyrůstaly z veliké mísy, která tam ležela. Plody toho stromu byly nesmírné počty balasových rubínů, smaragdů, tyrkysů, safírů a obecných rubínů s mnoha velkými okrouhlými perlami podivuhodného lesku a krásy. Ty byly osazeny po celém stromě, kdežto na větvích bylo vidět sedět nesčetné ptáčky, zhotovené ze zlatého emailu mnoha barev. Z nich se někteří s rozepjatými křídly zdáli hotovi vzlétnout a jiní se zavřenými křídly, jako by právě z letu usedli na haluze, kdežto někteří se jeví, jako by se chystali jíst z plodů toho stromu, a klovali svými zobáky do rubínů, tyrkysů a jiných drahokamů nebo do perel, které, abychom tak řekli, vyrůstaly z větví. Proti tomu stromu, ale poodsazena vzadu u stěny stanu, byla postavena zástěna ze dřeva, pokrytá plechy z pozlaceného stříbra, a před ní stálo lože. To bylo zřízeno z mnoha matrací, přikrytých hedvábnou látkou vyšitou dubovými listy, květy a jinými vzory. Naproti na druhé straně stanu byla jiná taková zástěna se svým ložem k ní patřícím, a podlaha stanu byla tu okolo vyložena velmi krásnými hedvábnými koberci.

Když jsme si takto důkladně prohlédli ten stan velké chánů, odvedli nás zpět do té druhé ohrady, kterou jsme už vypsali, totiž do té, jež měla stěny z červeného čalounu vyšívaného zlatou nití a kde se Timur usadil k hodování a k pití vína se svými šlechtici a důvěrnými dvořany. Jak jsme řekli, slavil předešlého večera hostinu na počest svatby jednoho ze svých vnuků se sestřenicí, rovněž vnučkou Jeho Výsosti, a nevěsta s ženichem nyní přišli zaujmout jeden z velikých stanů v té ohradě. Ta ohrada měla, jak jsi do ní vstoupil, po pravé ruce svůj pavilon čili hlavní stan, a ten byl vztyčen na způsob boudy; jeho stěny byly z červeného čalounu, všude po něm vyšívaného, a k další ozdobě měly vsadky z bílých i barevných látek. Ten pavilon byl zevně obklopen podloubími, která se přímo spojovala s komnatou vevnitř, z níž se do podloubí otvírala okna; ta byla osazena v odstupu ve stanové stěně a zavírána mřížkami nebo záklopkami z látky podobné stěnám, a těmi okny mohli ti, kdo byli vevnitř, hledět ven do podloubí. Stropy, které kryly podloubí, se na vnitřní straně připojovaly k hlavní stěně pavilonu, takže se zvenčí všechno zdálo být z jednoho kusu a jedné stavby. Nuže, jen jsme byli přivedeni dovnitř, dali nám místa ve vstupní předsíni toho pavilonu, která šla pod krásnýmklenutím, a ten vchod vedl do velmi široké chodby, ohrazené po obou stranách plachtovými stěnami, kdežto nahoře byl vysoký strop ve tvaru kupole. Z té chodby jsi mohl po pravé ruce vejít dveřmi do podloubí, které už bylo vypsáno, a po levé ruce byl přístup ke skvělé komnatě bohatě vypravené, kdežto vpředu na konci té vstupní chodby bylo hlavní tělo velkého pavilonu se stěnami provedenými ve výšivkách ze zlaté nití.

Ta široká vstupní chodba, o níž byla řeč, držela ve svém prostředku vnitřní stan značné velikosti, z toho druhu, který se podpírá bez úvazných provazů, s mnoha tyčemi vpravenými do stěn; a právě tam seděl Timur se svou společností a pil víno, a veliký byl hluk jejich hodování. Rozuměj tomu tak, že celá ta velká řada komnat s přilehlými podloubími byla jedinou stavbou spojenou v jedno a stěny byly z onoho červeného čalounu, o němž jsme se zmínili. A dílo bylo všude tak jemně provedené, tak bohatě ozdobené a tak dokonalé, že je nelze náležitě popsat slovy, a kdo chtěl jeho velikou výtečnost náležitě docenit, musel ji vidět vlastníma očima. Když jsme si takto po libosti prohlédli všechny ty pavilony a stany, vedli nás dále a ukázali nám potom dům, který rovněž stál v té ohradě. Byl celý vystavěn ze dřeva, velmi vysoký, a vystupuje se do něho po schodišti; a po všech čtyřech stranách je obklopen podloubími na pavlačích. Dřevěné dílo toho domu je krásně pomalováno zlatým a modrým vzorem a je zbudován tak, že lze dům rozebrat a zase postavit jinde, když je potřeba jej přenést; je to totiž vskutku mešita, v níž Timur koná své pobožnosti, a vozí ji s sebou na svých cestách a výpravách, kamkoli jde.

Toho dne jsme pokračovali v obhlížení a dále nám ukázali stan z toho druhu, který se upevňuje provazy, a ty byly zelené barvy; stanové stěny byly zvenčí pokryty šedou veverčí kožešinou, kdežto zvnitřku byl stan podšit obecnější kožešinou zvanou popelice. V tom stanu stála dvě lože postavená podle jejich obvyklého způsobu. Potom nás odvedli do jiného stanu po boku toho předešlého, a ten byl z druhu, který nemá provazů, nýbrž má k svému upevnění tyče vpravené do plachtoviny. Stěna byla zvenčí zhotovena z červené látky s vsadkami ze sukna jiných rozličných barev, kdežto zvnitřku byly stěny vespod podšity hermélínovými kůžkami, a to je nejdražší kožešina na celém světě a je z veliké kuny. Ty hermélínové kůže jsou tak ceněné, že je-li kůže prvé jakosti, vynese zde v Tatarii jediná čtrnáct až patnáct zlatých dukátů, kdežto u nás na západě může být cena mnohem vyšší. Podšívka v tom stanu nad hermélínem byla ze šedých veverčích kůžek. Venku před vchodem do toho stanu byl postaven baldachýn, aby do něho nesvítilo slunce, a i ten baldachýn byl zvnitřku podšit šedou veverčinou. Z Timurových rozkazů byly ty stany zhotoveny a podšity tímto způsobem, aby v letě zadržely sluneční žár a v zimě udržely teplo vevnitř. Nyní jsme odešli z té první ohrady a odvedli nás do druhé, která stála po jejím boku, ale byla s první spojena chodbou, a stěny tu byly z bílého zajtúnského hedvábí.

I zde nám ukázali mnoho skvělých stanů a baldachýnů rozličného druhu, zhotovených z hedvábných látek; po celé hordě byly totiž všechny ty ohrady a stany, které jsme vypsali a které náležely zvláště Timurovi, a vedle těch, jež byly k vlastnímu užívání Jeho Výsosti, bylo i mnoho jiných, které náležely šlechticům od dvora a úředníkům, kteří u Jeho Výsosti konali službu. Ty byly všechny rozličného provedení a divu podobné na pohled, neboť na každé straně, kam se jen člověk podíval, padaly do oka ty veliké ohrady, jež, jak bylo řečeno výše, nazývají jménem sarápardeh, každá s mnoha krásnými

stany ve svém obvodu. Tak bylo možno v té hordě, kde byla nyní Jeho Výsost přítomna, počítat čtyřicet až padesát tisíc stanů, což byla podívaná nad jiné skvělá; a za hranicemi hordy na okolních lukách bylo vztyčeno mnoho jiných stanů, každý ve svém sadu či zahradě, a všechny ty pozemky byly dobře zavlažovány potoky, které tekly všude krajem okolo Samarkandu a kolem dokola.

Na tu velikou slavnost, kterou popisujeme, rozkázal Timur všem velikým pánům a šlechticům svého císařství, aby se dostavili a byli přítomni, a tak se stalo, že jsme nyní v Samarkandu spatřili krále badachšánského¹, nedaleko jehož stoličného města jsou bány, kde se nalézají balasový rubín. Ten panovník měl náležitý průvod svých šlechticů a dvořanů; my jsme využili příležitosti a předstoupili před něj, a když jsme mu vzdali poklonu, vyzvídali jsme na něm, jak se balasový rubín nalézá. Odpověděl vlídně a vyprávěl nám, že blízko stoličného města Badachšanu je hora, na níž ty bány leží. Tam den po dni chodí lidé a hledají a prolamují skálu na tom horském boku, aby ty drahé kameny našli. Když je objevena žíla, kde leží, jde se za tou žílou pečlivě dál, a když se k drahokamu dospěje, musí se po troškách vysekávat dlátky, dokud se neodstraní všechna matečná hornina. Potom se kámen brousí na mlýnských kamenech a tak se dále hledí. Bylo nám také řečeno, že z Timurova rozkazu byla u těch bání postavena silná stráž, aby dohlédla na to, že práva Jeho Výsosti budou zachována. Stoličné město Badachšanu leželo deset dní pochodu od Samarkandu směrem k Malé Indii. Byl na té slavnosti opět jiný veliký pán, a ten byl jménem Timurovým správcem ve městě Aquivi, které je v zemi, odkud přichází lazurový kámen; a ve skále, jež ten kámen dává, nalézají také safíry. To město Aquivi je od Samarkandu rovněž v podobné vzdálenosti, totiž deset dní cesty směrem k Malé Indii, ale leží poněkud k jihu od Badachšanu. Ve čtvrtek 23. října vystrojil Timur v hordě další velikou hostinu, k níž jsme byli pozváni, a dala se ve velikém pavilonu. Shromáždila se mohutná sešlost hostů a víno se podávalo v hojnosti, což všichni přítomní pokládali za zvláštní přízeň, jež jim byla ukázána. Veliké bylo jejich veselí a radování. Ženy Jeho Výsosti byly při hostině všechny přítomny po jeho boku a seděly v pavilonu a každá z nich se objevila ustrojena a ozdobena, jak už bylo vypsáno při dřívější příležitosti. Ta hostina trvala celý den a skončila za soumraku. Ve čtvrtek za týden, který byl 30. října, odebral se Timur ze svého ležení v hordě zpět do města Samarkandu a ubytoval se na jistém místě přilehlém k mešitě, kterou nedávno rozkázal vystavět. Ta mešita byla pohřebním místem jednoho z jeho vnuků, totiž mírzy Muhammada Sultána, který zemřel v Malé Asii krátce po bitvě, v níž Timur porazil tureckého sultána. Vskutku to byl ten princ, kdo sultána zajal v bitvě u Ankary, ale potom podlehl ranám, které tam obdržel. Timur toho vnuka velmi miloval a na jeho památku dal tu mešitu vystavět jako jeho pohřební místo. Do paláce, který k ní přiléhal a byl teprve nedávno vystavěn, Timur toho dne přišel, neboť bylo jeho úmyslem oslavit posvěcení hrobu svého vnuka hostinou, k níž jsme jako obvykle byli vlídně pozváni. Když jsme se potom dostavili, provedli nás tou kaplí, jež byla místem princova pohřbení, a shledali jsme, že má čtyřhranný plán a je vystavěna velmi vysoko. Zevně i zevnitř byla skvěle ozdobena zlatými a modrými dlaždicemi krásně vzorovanými a byla tu i mnohá jiná krásná práce ze sádry.

Nuže, když ten princ zemřel v turecké zemi, bylo, jak bylo vyloženo výše, jeho tělo převezeno domů do Samarkandu k pohřbení a městští úředníci dostali rozkaz vystavět pro jeho hrob tu mešitu. Timur nedávno přijel z hordy, aby se na stavbu podíval, a shledal, že se mu ta kaple nezamlouvá, soudě, že je vystavěna příliš nízko. Ihned rozkázal, aby byly stěny zbořeny, a uložil stavitelům, že má být do deseti dnů znovu zbudována, pod pohrůzkou strašného trestu pro pracovníky. Bez odkladu byla stavba znovu dána do práce, dílo šlo ve dne v noci, a Timur sám už dvakrát přijel do města, aby viděl, jak dílo pokročilo; při těch příležitostech se dal nést v nosítkách, neboť ve svém věku už nemohl sedět na koni. Kaple byla nyní v určené době deseti dnů celá znovu zbudována a bylo divu podobné, jak mohla být tak velká stavba v tak krátkém čase postavena a dokončena. Jak bylo řečeno výše, Timur nyní rozkázal vystrojit tu hostinu na počest a na památku svého vnuka; mnoho bylo shromážděných hostů a množství pečeného masa, které se tam snědlo, bylo podle jejich obyčeje nesmírné.

¹Badachšán je kraj na horním toku Amudarji, dnes rozdělený mezi afghánskou provincii Badachšán a tádžický Horní Badachšán. Balasové rubíny, totiž spinely, se lámaly v bání Kúh-i Lál nad řekou Pandž; samo slovo balas se odvozuje od perského balachš, tedy od jména Badachšanu.

Potom, když jsme se všichni na té slavnosti na památku podíleli, přistoupil k nám vyslancům jeden z přítomných šlechticů, velmi výsadní dvořan, komorník jménem mírzá Šáh Melik, a vedl nás vpřed a uvedl nás před Jeho Výsost, kde každému z nás darovali roucho ze zlatohlavu. Dále každý z nás obdržel, aby se nosila pod ním, těsnou kazajku, jakou Tataři nosí v chladném čase; ta byla zhotovena z hedvábné látky podšité kožkami a měla u šíje vysoký límec z kožešiny dvou kuních kožek. Zároveň dali každému z nás klobouk, abychom si jím přikryli hlavu, a nakonec nám byl darován měšec, do něhož bylo vloženo patnáct set stříbrných peněz, totiž těch mincí, které nazývají tanga a z nichž každá má u nás cenu dvou stříbrných reálů. Nato jsme tedy předstoupili před Jeho Výsost a vzdali jsme jí díky a poklonu, jak je obyčej; a tu nás oslovil a pravil, že se k němu máme nazítří vrátit, abychom s ním znovu rozmlouvali a byli propuštěni, v dobrou hodinu, k svému návratu domů k našemu pánu, králi španělskému, kterého, jak nám pravila, má nyní v lásce jako svého vlastního syna.

XV.

Samarkand

Když bylo ve věci přestavby té mešity, určené za pohřebiště jeho vnuka, vše dokonáno ke spokojenosti Jeho Výsosti, obrátil se Timur k jinému dílu, které zamýšlel k ozdobě města Samarkandu, svého hlavního města; a mělo být tohoto způsobu. Každý rok přicházelo do města Samarkandu mnoho kupeckého zboží všeho druhu z Kataje, z Indie, z Tatarie a nad to z mnoha jiných stran, neboť v zemích okolo samarkandského území obchod velmi vzkvétá; ale ve městě nebylo dosud místa, kde by se takové zboží dalo přistojně uložit, vystavit a nabídnout na prodej. Timur tedy nyní rozkázal, aby byla vystavěna ulice, která by procházela Samarkandem naskrz a měla by po obou stranách otevřené krámy, v nichž by se prodávalo zboží každého druhu; a ta nová ulice měla vést od jedné strany města na druhou a protínat srdce obce. Provedení toho rozkazu vložil na dva veliké pány svého dvora a zároveň jim dal vědět, že poleví-li v pilnosti — neboť dílo mělo jít nepřerušeně dnem i nocí —, zaplatí to svými hlavami. Ti šlechtici tedy začali rychle a dali zbořit všechny domy podél čáry, kterou Jeho Výsost naznačila pro průchod nové ulice. Na stížnosti osob, jimž snad majetek patřil, nebyl brán žádný ohled, a ti, jejichž domy byly takto zbořeny, museli náhle a bez výstrahy odejít a odnést si svůj movitý majetek, jak jen mohli.

Jen co byly všechny domy zbořeny, přišli stavitelé a vyměřili širokou novou ulici, zřizující krámy na jedné straně i proti ní a stavějící před každý vysokou kamennou lavici, přikrytou nahoře bílými deskami. Každý krám měl dvě světnice, přední a zadní, a cesta ulicí byla překlenuta kupolovitou střechou, v níž byla okna, aby propouštěla světlo. Jak byly ty krámy hotovy, ihned je obsadili kupci, kteří prodávali zboží všeho druhu; a v odstupech po ulici byly zřízeny vodní kašny. Náklad všeho toho díla byl připsán městské radě a pracovníků nebyl nedostatek, neboť se jich dostavilo tolik, kolik dozorcí potřebovali. Zedníci, kteří pracovali ve dne, odcházeli za soumraku domů a na jejich místa nastupovalo tolik mužů, kolik jich odešlo, a ti pracovali po celé noční hodiny. Jedni bořili domy, druzí vyměřovali cestu, jiní zase stavěli znovu, a hluk byl dnem i nocí takový, že se zdálo, jako by tu dělali všichni čerti z pekla. Tak byla v průběhu dvaceti dní celá nová ulice provedena, což bylo vskutku divu podobné na pohled; ale ti, jejichž domy byly takto zbořeny, měli dobrou příčinu ke stížnosti.

Přesto se jen s nouzí odvažovali přednést svou věc Jeho Výsosti; nakonec se však sešli a obrátili se o pomoc k jistým sajjidům, a to jsou výsadní oblíbenci a dvořané Timurovi, kteří s ním mohou mluvit, jak se jim zlíbí, neboť se o nich má, že jsou potomky svého proroka Mohameda. Ti se té věci ujali, a tak jednoho dne, když někteří z nich hráli s Jeho Výsostí šachy, se odvážili mu říci, že když z dobré vůle rozkázal zbořit všechny domy, které těm nebohým lidem patřily, bylo by jen spravedlivé, aby dostali náhradu za pozemky, jimiž ta cesta prochází. Vypravuje se, že Timur, jak to uslyšel, se rozhněval a prohlásil, že všechna země města Samarkandu je jeho osobním majetkem, neboť ji koupil za své vlastní peníze, a dále že má kupní listiny v držení a že je nazítří vskutku předloží k nahlédnutí; a dodal, že bylo-li něco vzato nepravem, nahradí to ihned. Mluvil o svých právech s takovou jistotou, že ti sajjidové byli zcela zahanbeni. Byli teď jen příliš vděční, že nebyl vydán rozkaz, aby všichni přišli o hlavu. Vyvázli tak šťastně bez pohromy a odpověděli Timurovi, že cokoliv Jeho Výsost učiní, musí být vskutku dobré a že vše, co rozkáže, má být vykonáno.

Mešita, kterou dal Timur vystavět na památku matky své ženy, velké chánům, se nám zdála nejvznešenější ze všech, jež jsme ve městě Samarkandu navštívili; ale jen co byla dokončena, počal vytýkat vady její vstupní bráně, o níž nyní řekl, že je příliš nízká a musí být ihned stržena. Pracovníci tedy začali kopat jámy, aby založili nové základy; a aby byly pilíře rychle znovu vystavěny, dal Jeho Výsost vyhlásit, že sám převezme péči o řízení práce na jednom pilíři nové brány, kdežto na dva pány svého dvora, své zvláštní oblíbence, vložil, aby dohlédli na základy na druhé straně. Tak měli všichni vidět, zda to bude on, anebo ti dva páni, kdo dovede tu věc dříve k náležitému konci. V tu dobu byl již Timur chatrného zdraví; nemohl už dlouho stát na nohách ani vsednout na koně a musel se dávat vždy

nosit v nosítkách. V těch nosítkách se tedy každé ráno dával donést na to místo a zůstával tam nejlepší část dne a pobízeli dílo. Dával zařídit, aby bylo vařeno a přinášeno mnoho masa, a potom rozkazoval, aby jeho kusy shazovali dolů pracovníkům do základů, jako by kdo házel kosti psům do jámy; a všem k divení to činil i svou vlastní rukou. Tak pobízeli jejich práci a chvílemi dával zedníkům házet peníze, když pracovali zvláště k jeho spokojenosti. Tak stavba pokračovala dnem i nocí, až nakonec přišel čas, kdy musela nutně přestat — jako se stalo i ve věci stavby ulice pro nový bazar — pro zimní sněhy, které nyní začaly ustavičně padat.

Stavba Veliké mešity v Samarkandu. Dvojstranná miniatura ze Zafarnáma, rukopisu vzniklého kolem roku 1467 v Herátu, dnes v knihovně Univerzity Johnse Hopkinse v Baltimoru. Vznikla šedesát let po Clavijově návštěvě a k oslavě Timurových činů, ne jako ilustrace k tomuto deníku.

V pátek 1. listopadu¹ jsme se šli představit před Jeho Výsost, jak nám přikázala, v naději, že nám dá dovolení odejít na cestu domů; a našli jsme ho, jak sídlí v paláci u té mešity, která byla přestavována podle jeho rozkazu a kde, jak už bylo řečeno, bylo dílo v běhu zastaveno. Čekali jsme na jeho vůli od časného rána až do poledne, kdy se Jeho Výsost objevila ze stanu, který tu byl vztyčen, vyšla a usedla na vyvýšeném místě na dvoře. Sem nyní přinesli dostatek mas a ovoce, z něhož se všichni přítomní hojně najedli; ale když byl pokrm u konce, poslala Jeho Výsost, aby nám řekli, že máme jít domů a že jí máme toho dne prominout, nepřijme-li nás k rozlučnému slyšení, neboť má mnoho jiných věcí k vyřízení, totiž se svým vnukem Pírem Muhammadem, tím princem, o němž už byla řeč jako o králi indickém a který se měl zakrátko vrátit do svého místodržitelství, odkud nedávno přijel navštívit svého

¹ První listopad roku 1404 byl podle juliánského kalendáře sobota. Clavijo si na počátku listopadu ztratil jeden den a posun drží i v nejbližších záznamech; k přesnému počtu se vrací u pátku 21. listopadu, který už souhlasí. Španělský tisk z roku 1782 má na tomto místě rovněž *viernes*, omyl je tedy původní.

děda. Toho dne udělila Jeho Výsost principi darem mnoho koní, čestných rouch a zbraní, a podobné dary byly dány mnoha pánům, kteří dleli u dvora a měli být v jeho družině na cestě zpět do jeho království. Nazítří, v sobotu, jsme šli znovu a představili se, abychom dleli u Jeho Výsosti, jak nám bylo řečeno; ale on se neukázal a nevyšel ze svého stanu, neboť se oznamovalo, že je nemocen. Čekali jsme tam až do odpoledne v naději, že přijde na své místo na dvoře; a tu vyšel jeden ze tří nejvyšších komořích, kteří byli v jeho tajné radě, a řekl nám, abychom se vrátili do svého bytu, protože Jeho Výsost nás nemůže přijmout; a my jsme se vrátili, odkud jsme přišli.

V neděli, následujícího dne, jsme opět zašli do paláce, abychom zvěděli, zda snad Timur neudělí nám slyšení a nedá nám dovolení odejít zpět do Španělska. Čekali jsme tam dlouho, až nakonec ti tři zmínění nejvyšší komořníci opět vyšli a chtěli nyní vědět, kdo se opovážil nám říci, abychom přišli; a pravili, že se máme ihned vrátit do svého bytu, protože nás Jeho Výsost nemůže přijmout. Dále si potom dali předvést toho tatarského šlechtice, jemuž jsme byli dáni v opatrování jako našemu průvodci, a hněvivě se ho tázali, čím rozkazem jsme se takto znovu dostavili. Byli vskutku nad míru rozhněváni a už chtěli rozkázat, aby mu byl za pokutu proklán nos; ale on se vymlouval a tvrdil, že to nebyl on, kdo nás toho dne přivedl, neboť nás toho rána ani neviděl, aby s námi promluvil. Tak se mu podařilo vyjít bez toho, aby mu byl za pokutu nos proklán; ale nic méně jej velmi důkladně zbili mnoha holemi. Všechno to se dalo rozkazem těch tří nejvyšších komořích, neboť Timur byl v tu dobu již velmi nemocen a všichni od dvora, muži i ženy, byli ve stavu veliké úzkosti. Ti tři nejvyšší komořníci, kteří jako členové tajné rady spravovali vládní záležitosti, vskutku v tu dobu jen s nouzí věděli, jak si počít. Nebylo nám tedy ještě dáno dovolení odejít a nejvyšší komořník nám poslali vzkaz, abychom se v pokoji odebrali do svého bytu a zůstali tam, dokud pro nás znovu nepošlou.

Potom, když jsme trpělivě čekali, nepošle-li pro nás Jeho Výsost, a neodvažovali se jít a znovu se před ni představit, přišel jeden z Čagatajců a řekl nám, že ti nejvyšší komořníci, mluvící jakoby od Timura samého, nyní poslali, aby nám dali vědět, že se musíme ihned připravit na cestu domů. Prý máme vyjet hned nazítří za rozbřesku a odejít ve společnosti vyslance egyptského sultána a vyslance tureckého. Dále jsme zvěděli, že jistý tatarský pán jménem Carvo Tuman Uglan byl ustanoven, aby nás provázel jako náš vůdce až do Tabrízu a dával nám na cestě opatrovat stravu i vše, čeho bylo potřeba, jakož i koně k jízdě. Ten Čagatajec také řekl, že nejvyšší komořníci vydávají rozkazy, aby o nás bylo náležitě pečováno ve všech městech a leženích, jimiž na cestě projdeme, až přijdeme do Tabrízu, kde nás přijme mírzá Omar, vnuk Jeho Výsosti, a potom nás odešle, každého vyslance zvlášť do jeho vlastní země. Jak jsme ten vzkaz, přinesený Čagatajcem, přijali, ihned jsme podali odpor a namítali, že nám Jeho Výsost dosud nedala rozloučení ani nám nedala žádnou odpověď na vzkaz, který jsme jí přinesli od svého pána, krále kastilského; a proto jsme řekli, že takto odejít nemůžeme a nechceme. Čagatajec nám nic méně krátce odpověděl, že bude lépe, nebudeme-li mluvit více, neboť všechno už nejvyšší komořníci zařídili. Ať tedy, pravil, učiníme všechny potřebné přípravy k cestě, jako se tím, řekl, ostatní vyslanci už zaměstnávají. My jsme však nechtěli a ihned jsme se odebrali do paláce a žádali rozmluvu s nejvyššími komořními.

Přijali nás a my jsme jim počali připomínat, že nám Jeho Výsost předešlého čtvrtka přece dala rozkaz, abychom se vrátili a přišli k ní, a řekla, že nám popřeje rozmluvy a potom nás propustí; ale nyní přišel ten Čagatajec a oznámil nám jakoby od nich, od nejvyšších komořích, že se máme chystat ihned nazítří vyjet na cestu domů, a to nás uvedlo ve veliké zděšení. Nejvyšší komoří nám v odpověď řekli, že nikterak nemůžeme nyní dostat slyšení u Jeho Výsosti ani zůstat déle u dvora; máme pospíšet se svým odjezdem a vyjet právě tak, jak nám vzkázali Čagatajcem. To vskutku museli učinit a zařadit, protože Jeho Výsost byla ve stavu velmi chatrném, pozbyla již vší moci řeči a mohla být vskutku na prahu smrti podle toho, co lékaři předpovídali. Řekli zpříma, že ten chvat, s nímž s námi a s naším poselstvem takto jedná, je nutný proto, že se zdá, že Timur umírá, a že pro své vlastní dobro musíme být pryč a odjet, dříve než se zpráva o jeho smrti stane zde veřejnou, a nad to dříve, než ta zpráva dojde do provincií, jimiž budeme na své cestě muset projít. Na všechno, co jsme mohli proti tomu pohledu na věc namítnout nebo přednést proti tomu, abychom byli takto krátce propuštěni bez listu od Jeho Výsosti pro našeho krále, dali nejvyšší komořníci odpověď, že je neúčelné dále o té věci rozmlouvat, že musíme a máme

jít ihned, a co se týče odpovědi na list našeho krále Jeho Výsosti, bude to věc, o níž se plně postará ten tatarský šlechtic, kterého s námi posílají jako našeho vůdce a druha.

Tak věci zůstaly nerozhodnuty od onoho dne, pondělka² 4., až do úterka za čtrnáct dní, 18. listopadu, kdy nejvyšší komorník k nám opět poslali toho Čagatajce. Ten nám nyní přinesl čtyři písemné průvodní listy a vládní rozkazy na čtyři hlavní města, jimiž jsme na cestě museli projít; a ty rozkazy stanovily, že nám vyslancům mají být po příchodu opatření svěží koně, aby nás nesli dále. Čagatajec nám dále oznámil, že podle vyslovených rozkazů nejvyšších komořích máme hned nazítří vyjet a odejít. Opět jsme odpověděli, že nevyjedeme, dokud nejprve neuvidíme Timura nebo neobdržíme od Jeho Výsosti její písemný rozkaz; ale ten muž odpověděl, že ať chceme, nebo nechceme, musíme přece odejít a jít. To jsme vskutku museli učinit, neboť toho dne nás vzali z našeho bytu a vyvedli nás do sadu za městem, kde jsme se spojili s vyslancem káhirského sultána. Tam jsme tedy té noci odpočívali se svou stráží a čekali na tureckého vyslance, který měl být naším druhem na cestě; a zůstali jsme v ležení ten úterek, kdy jsme přišli, a potom středu, čtvrtek a pátek, jenž byl poslední a byl 21. listopadu. Potom, když se nakonec celá naše družina sešla, jsme se naposled vypravili ze Samarkandu.

Nyní tedy, když jsem obšírně vypsál vše, co nás potkalo během našeho pobytu v Samarkandu, musím ti to město popsat a povědět o všem, co tam je k vidění v něm i kolem dokola, a o všem, co tam Timur vykonal, aby své hlavní město ozdobil. Samarkand stojí v rovině a je obklopen náspem čili hliněnou hradbou a velmi hlubokým příkopem. Město samo je poněkud větší než Sevilla, ale za Samarkandem leží veliké množství domů, které tvoří rozsáhlá předměstí. Ta se rozkládají na všech stranách, neboť obec je vskutku obklopena sady a vinicemi, které se místy prostírají na leguu a půl, ba i na dvě leguy za Samarkand, jenž stojí v jejich středu. Mezi těmi sady procházejí ulice s otevřenými tržišti, a ty jsou všechny hustě obydlené; a prodává se tu zboží všeho druhu i chléb a maso. Tak se stává, že obyvatelstva za městem je více než obyvatelstva v hradbách. Mezi těmi sady za Samarkandem se nalézají nejvznešenější a nejkrásnější domy a tu má Timur své mnohé paláce a zahrady k potěše. Kolem dokola tu mají i velicí páni od vlády své statky a venkovská obydlí, každé stojící ve svém sadu; a těch zahrad a vinic, které obkružují Samarkand, je tolik, že pocestný, který se k městu přibližuje, vidí jen velikou horu stromů, a domy mezi nimi skryté zůstávají neviditelné. Ulicemi Samarkandu, jakož i jeho zahradami vně i vnitř, prochází mnoho vodovodů, a v těch zahradách jsou melounová pole a země, kde se pěstuje bavlna.

Melounů je v tom kraji hojnost a jsou velmi dobré, a v době vánoční lze dostat tolik melounů a vinných hroznů, že je to vskutku podivu hodné. Každý den přivázejí velbloudi své náklady melounů z venkova a je divu podobné, kolik se jich na trhu prodá a sní. Protože ve všech okolních vsích je melounů taková hojnost, nakládají je lidé v jedné době a suší je, jako se činí s fíky, takže se dají uchovat k užívání od konce jednoho roku do druhého. Melouny se nakládají tímto způsobem. Rozkrájejí plod na veliké kusy, odloupnou kůru a potom je dají scvrkávat na slunci. Jak jsou ty kusy zcela suché, svážou je jeden s druhým, ukládají je do košů, a tak zůstávají dobré celý rok. Za samarkandskými předměstími se prostírají veliké roviny, kde leží mnoho vesnic, a ty jsou všechny dobře obydlené, neboť tu jsou usazení přistěhovalci, které dal Timur přivést ze všech cizích zemí, jež podmanil. Půda celé provincie samarkandské je nad jiné plodná a nese veliké sklizně pšenice. Je tu hojnost ovocných stromů a bohaté vinice; dobytek je výborný a zvířata i drůbež všechno plemene vybraného. Ovce jsou slavné těmi tučnými ocasy, z nichž každý váží asi dvacet liber, vskutku tolik, kolik člověk pohodlně udrží v ruce; a stáda těch ovcí jsou tak hojná, že i když tu Timur leží se svými vojsky a je nedostatek, lze na trhu dostat dvě ovce za cenu jednoho dukátu. Ceny jsou vskutku tak nízké, že za meri, což je mince, která má cenu půl reálu, dostaneš půldruhého bušlu ječmene. Pečeného chleba je všude dostatek a rýži lze dostat levně v jakémkoli množství.

Bohatství a hojnost toho velikého hlavního města a jeho kraje je taková, že je vskutku divu podobná na pohled; a z té příčiny nese jméno Samarkand, neboť to jméno by se přesněji psalo Semiz-kent, dvě

²Den měsíce zde doplnil anglický překladatel a vypočítal jej z chybného pátku; pondělí po prvním listopadu 1404 bylo třetího. V překladu se proto ponechává jen den v týdnu, jak jej má španělský tisk.

slova, která znamenají „Bohaté město“: semiz je totiž v turečtině tučný čili bohatý a kent znamená město čili obec; a ta dvě slova se časem zkomolila ve jméno Samarkand. Dále ta země samarkandská není bohatá jen potravinami, nýbrž i výrobou, jako jsou dílny na hedvábí obojího druhu, jež se nazývají zajtúnské a zlatohlav, a také krepky, tafty a látky, které ve Španělsku nazýváme tercenaly, a to vše se tu vyrábí ve velikém množství. Dále zhotovují zvláštní kožesinové podšívky k hedvábným šatům a vyrábějí látky ve zlatě a v modři i v jiných barvách rozličných odstínů; a vedle všech těch druhů látek je tu koření. Tak Timur vždy podporoval obchod s tím zřením, aby své hlavní město učinil nejvznešenějším z měst; a při všech svých výbojích odvažel, odkudkoli přišel, nejlepší muže z obyvatelstva, aby jimi Samarkand zalidnil, a shromažďoval tam mistry řemeslníky ze všech národů. Tak si z Damašku odvezl všechny tkalce toho města, ty, kdo pracovali na hedvábných stavech. Dále výrobce luků, kteří dělají ony samostřily tak slavné, rovněž zbrojře a také řemeslníky od skla a porcelánu, o nichž je známo, že jsou nejlepší na celém světě. Z Turecka dal přivést jejich puškaře, kteří dělají arkebuzy, a všechny muže jiných řemesel, kdekoli je našel, jako stříbrníky a zedníky. Těch všech byl převeliký počet; vskutku bylo sehnáno tolik řemeslníků všeho druhu, že z každého oboru a odvětví bys našel v hlavním městě usazeno mnoho mistrů. Dále sem do Samarkandu shromáždil k usazení lidi od dělostřelby, jak inženýry, tak bombardéry, a k tomu ty, kdo dělají provazy, jimiž ty stroje pracují. Naposled bylo k tomu cíli v samarkandských zemích zaseto a vypěstováno konopí a len, kde se ta plodina nikdy předtím nepěstovala.

Obyvatelstva všech národností, nyní shromážděného v Samarkandu, bylo tedy tolik, že počet mužů s jejich rodinami musel, jak pravili, dosahovat sto padesát tisíc duší. Z národů, které tu byly shromážděny, bylo vidět Turky, Araby a Maury rozličných sekt, s křesťany, kteří byli Řekové a Arméni, katolíci, jakobité a nestoriáni, a nad to onen indický lid, který křtí ohněm na čele a jenž je vskutku křesťanský, ale věry, která je jeho národu zvláštní. Obyvatelstva Samarkandu bylo tak nesmírné množství, že se pro všechny nenašel nocleh v mezích města ani v ulicích a na otevřených prostranstvích předměstí a vsí za ním; a proto bylo vidět, že jsou načas uloženi k nocleze i v jeskyních a ve stanech pod stromy zahrad, což byla věc velmi podivná na pohled. Trhy samarkandské jsou dále bohaté zásobeny zbožím přivezeným ze vzdálených a cizích zemí. Z Ruska a z Tatarie přicházejí kůže a plátna, z Kataje hedvábné látky, které jsou nejjemnější na celém světě, a z těch jsou nejlepší ty, jež jsou hladké a bez výšivek. Odtud se též přináší mošus, který se nenachází v žádné jiné zemi než v Kataji, s balasovými rubíny a diamanty, s nimiž se v těch krajích potkáš častěji než jinde, dále perly a naposled rebarbora s mnoha jiným kořením. Zboží, které se do Samarkandu přiváží z Kataje, je vskutku nejbohatší a nejdražší ze všeho, co se tam přináší z cizích krajů, neboť o katajských řemeslnících se má, že jsou daleko nejdovednější nad všechny jiné národy; a říká se, že oni jediní mají dvě oči, Frankové že mají snad jedno, kdežto mohamedáni jsou lid slepý. Tak mají Frankové a Číňané v tom, co dělají, co se očí týče, výhodu nad lidmi všech ostatních národností.

Z Indie se do Samarkandu přináší drobné koření, které je vskutku nejnákladnější svého druhu, jako muškátové oříšky, hřebíček a muškátový květ, se skořicí jak v květu, tak v kůře, se zázvorem a mannou — to vše s mnoha jinými druhy, které v alexandrijských trzích nikdy nenajdeš. Po celém městě Samarkandu jsou otevřená tržiště, kde se prodává řeznické maso již uvařené, pečené nebo v dušeninách, s drůbeží a zvěřinou příhodně připravenou k jídlu, a prodává se tu i chléb a výtečné ovoce. Všechny ty pokrmy a potraviny jsou tam vystaveny slušně a čistě, totiž na všech těch tržištích a otevřených prostranstvích města, a jejich obchod jde po celý den, ba i po celou noc. Řeznických krámů je mnoho, rovněž těch bud, kde se prodává drůbež, fazani a koroptve; a ty krámy zůstávají otevřeny nocí jako dnem. Na jedné straně Samarkandu stojí hrad, který není vystavěn na výšině, ale je chráněn hlubokými úžlabinami na všech stranách; a jimi protéká voda, což činí polohu hradu nedobytnou. Zde chová Jeho Výsost svůj poklad a nikdo z města zevně tam nesmí vstoupit kromě správce hradu a jeho lidí. V jeho hradbách však Timur drží v zajetí a ve vazbě přes tisíc řemeslníků; ti pracují na výrobě plátových zbrojí a helmic, luků a šípů, a k té práci jsou drženi po celý svůj čas ve službě Jeho Výsosti.

Před sedmi lety, když Timur naposled opustil Samarkand a vytáhl na to tažení, jímž podmanil Turecko

a vyplenil Damašek, rozkázal, aby všechny oddíly, které jej budou provázet, mohly vést s sebou na pochodu své ženy a děti — leda by si snad kdo přál zanechat svou domácnost doma, a v tom případě tak směl učinit. Ten rozkaz dal Timur proto, že tehdy zamýšlel zůstat sedm celých let mimo své hlavní město, dokud nepodmaní všechny své nepřátele; a zavázal se přísahou, že nevstoupí znovu do toho svého hradu v Samarkandu, dokud se ta doba sedmi let nenaplní.

V té době, kdy jsme byli jeho hosty v Samarkandu, přišli jistí vyslanci, poslaní čínským císařem, a přinesli Timurovi tento vzkaz: že je všem lidem známo, že on, Timur, drží v držení země, které byly dříve drženy v léno od Číny, a že z nich tedy byl každoročně povinen poplatkem čínskému císaři; ale protože po sedm minulých let nebyl žádný poplatek zapraven, musí jej on, Timur, nyní ihned složit. Odpověď Jeho Výsosti těm vyslancům byla, že je to svrchovaně pravda a že se chystá zaplatit, co je povinen; ale že nebude je, vyslance, zatěžovat, aby to při svém návratu odnesli do Číny, neboť to on sám, Timur, přinese. To vše bylo řečeno z posměchu a jim k pohaně, neboť Jeho Výsost nikterak nezamýšlela ten poplatek zaplatit. Po všech těch sedm minulých let nebyl vskutku žádný poplatek poslán, ani ten, kdo byl v tu dobu čínským císařem, po něm v těch letech nikdy nikoho neposlal; a to opominutí byl způsoben jistými příhodami, které se v Číně v poslední době staly a které nyní vyložím.

Na začátku té doby zemřel tehdy panující čínský císař a zůstavil tři syny, mezi něž bylo jeho císařství i jeho země rozděleno podle jeho poslední vůle. Nejstarší syn si, jak bylo přirozené, přál vzít celé císařství sobě a oba své bratry vypudit; a ihned přivodil smrt mladšímu z obou, ale druhý bratr s ním bojoval a nakonec jej dokonale přemohl. Tu ten nejstarší, vida, že při tom, jak věci nyní stály, se nemůže se svým bratrem dohodnout, propadl zoufalství, zapálil své ležení a zhynul v plamenech on i většina jeho lidí. Tak byl nyní císařem ten bratr, který zůstal živ; a když se vřava utišila a řád byl obnoven, byl to právě ten nový císař, kdo poslal své vyslance k Timurovi a žádal ten poplatek, který, jak tvrdil, byl placen za dnů jeho otce. Zakrátko jsme slyšeli, že Jeho Výsost vydala rozkaz, aby ti čínští vyslanci byli ihned všichni oběšeni; ale zda byl ten rozkaz vskutku vykonán, anebo zda si čínský císař nakonec dokázal uhájit svou čest, nám není známo. Od města Samarkandu je šest měsíců pochodu do hlavního města Číny, které se nazývá Cambaluc³ a je největším městem toho císařství; a z té šestiměsíční cesty se dva měsíce jde přes pustou zemi, zcela neobydlenou, leda kočovnými pastevci, kteří se potulují po rovinách a pasou svá stáda. V měsíci červnu toho roku, hned před dnem našeho příchodu do Samarkandu, přišla karavana osmi set velbloudů a přinášela zboží z Číny. Tehdy to také bylo, že Timur, vrátivší se domů ze svých západních tažení, přijal to čínské poselstvo, přinášející vzkaz, který mu poslal čínský císař; a ihned rozkázal, aby byla celá ta karavana, lidé i zboží, vzata do vazby a aby se nikdo nevrátil do Číny.

Potom počal od některých mužů, kteří přišli z Cambalucu s těmi vyslanci, jakož i od těch, kdo přišli v čele velbloudí karavany, dostávat zevrubné zprávy o mnoha podivných zvláštnostech té země, již byl ten císař pánem, s podrobnostmi o velikém bohatství a počtu čínského lidu. Byl tu zvláště jeden tatarský kupec, jemuž bylo dovoleno pobývat v Cambalucu po šest celých měsíců. Ten popisoval to veliké město tak, že leží nedaleko od mořského břehu, a o jeho velikosti řekl, že je zcela určitě dvacetkrát větší než Tabríz. Je-li tomu tak, musí to být vskutku největší město na celém světě, neboť Tabríz měří napříč velikou leguu a více, a to město Cambaluc se tedy musí prostírat od jedné strany na druhou na dvacet leguů. Ten muž dále vypravoval, že čínský císař je pánem tolika bojovníků, že když jeho vojsko vytáhne vést válku za meze jeho císařství, může, nepočítajíc ty, kdo jdou s ním, zanechat za sebou čtyři sta tisíc jezdců k ostraze své země a k tomu mnoho oddílů pěších stráží. Jak ten muž dále vypravoval, platil v Číně řád, že se žádný šlechtic nesmí veřejně objevit na koni, nedrží-li ve své službě na své zavolání aspoň tisíc jezdců; a přece byl počet takových šlechticů, s nimiž se tam potkáš, velmi veliký. Mnoho bylo jiných podivuhodných věcí, které se dále vypravovaly o hlavním městě a o zemi čínské. Naposled nám bylo řečeno, že ten nový čínský císař byl od narození modloslužebník, ale nedávno že byl obrácen k věře

³Chánbalik, turkicky „chánovo město“, jüanské Ta-tu, jež Kublajchán vystavěl na místě dnešního Pekingu; v evropských cestopisech od Marka Pola je to jméno čínského hlavního města. V době poselstva však mingské hlavní město bylo v Nankingu a do Pekingu je přenesl až císař Jung-le roku 1421, takže jméno Cambaluc tehdy přežívalo už jen ve středoasijském obchodním úzu.

křesťanské. Abych se však vrátil k věcem, o nichž jde řeč: v tu dobu, kdy jsme přišli se svým poselstvem do Samarkandu, bylo již naplněno těch sedm let, o nichž byla řeč výše a po které, jak bylo vypravováno, Timur přísahal, že nevkročí do samarkandského hradu, kde byly uloženy jeho poklady. Přistoupil tedy nyní k tomu, aby do něho znovu vstoupil s velikou okázalostí a radováním; a aby se všichni divili, dal před sebe přinést k ohlédnutí zbraně a zbroj, které ti řemeslníci, jeho zajatci, dokonali od té doby, kdy vytáhl a byl naposled přítomen. Mezi ostatním mu přinesli ukázat tři tisíce nových plátových zbrojí, a to toho druhu, jaký se prošívá na podložce z červené plachtoviny. Podle našeho mínění se to zdálo velmi dobře provedené, až na to, že pláty nejsou dost silné a že tu neumějí ocel řádně kalit. Zároveň byl vystaven nesmírný počet helmic, a mnoho z nich, každá se svou plátovou zbrojí, bylo toho dne dáno Jeho Výsosti darem a rozděleno mezi pány a šlechtice, kteří tam dleli. Ty jejich helmice jsou dělány okrouhlé a vysoké, některé se vzadu zahýbají do hrotu, kdežto zpředu sjíždí dolů kus, který chrání tvář a nos, totiž plát na dva prsty široký, sahající dolů do výše brady. Ten kus lze podle vůle zdvihnout nebo spustit a slouží k tomu, aby odrazil seknutí mečem ze strany. Ty plátové zbroje jsou skládány velmi podobně, jak je obyčej u nás ve Španělsku, ale nosí k nim dlouhou suknicí, zhotovenou z jiné látky než ta, která je pobita pláty, a ta sjíždí dolů tak, aby bylo vidět, jako by u nás byla kazajka.

Asi patnáct dní pochodu od Samarkandu, a to ve směru k Číně, leží země, kterou obývají Amazonky; a ty ženy drží ten obyčej, že nepřipouštějí žádné muže, aby s nimi žili. V jisté době roku však berou mladší matky se svolením svých starších své dcery a odcházejí s nimi do zemí, které k nim přiléhají. Tam zvou muži při jejich příchodu všechny, aby pobýly v jejich domech, a dívky jdou k těm mužům, kterým dávají přednost, jedí a pijí jako příslušnice jejich domu a žijí s nimi. Potom se po některém čase všechny ty ženy vracejí domů do své vlastní země. Narodí-li se jim potom dcery, ty si nechávají doma, ale syny, kteří se jim narodí, odesílají k jejich otcům na místa, kde ti snad žijí. Ty Amazonky, ač jsou v zemích pohraničních, nejsou mezi lidem Timurovi poddaným, nýbrž se počítají za lid čínského císařství, a jsou to křesťanky řeckého obřadu. Všechny jsou z rodu týchž Amazonek, které za starých časů bojovaly před Trójou, když to město mělo být Řeky zničeno. V tu dobu byly v Tróji dva národy amazonského lidu, jeden z rodu tureckého, jenž tam zůstal navždy, a druhý, který se odstěhoval tam, kde se nyní nalézá. V Samarkandu se udržuje dobrý řád s největší přísností a nikdo se neodvážá potýkat se s druhým ani utlačovat svého bližního násilím; co se pak boje týče, toho jim Timur ukládá dost, ale v cizích zemích. Když Jeho Výsost putuje v cizích krajích, provázejí ji všude její soudcové, kteří vysluhují právo všem jak v ležení, tak v paláci. Co se pak týče odlehlých provincií, kam jsou soudcové posíláni, i tam vysluhují právo všem a vyslyšají žaloby. Ti soudcové jsou zvlášť ustanoveni a právo se musí vysluhovat podle tohoto řádu. Jedni soudcové jsou vydržováni, aby vynášeli rozsudek ve věcech zločinných a v krveprolití vzešlém ze sváru, kdežto druhí mají na starosti peněžní podvody, jaké se mohou dotýkat vlády. Dále jsou soudcové, jimž je uloženo zabývat se záležitostmi vládních zmocněnců, kteří sídlí v odlehlých krajích a městech a kteří přicházejí předkládat své případy a stížnosti Jeho Výsosti. Naposled jsou tu ti úředníci, kteří se starají o přijímání cizích poselstev. Tak vysluhují právo ve třech odděleních, a kdekoli se vladařské ležení rozloží, tam udílejí slyšení, každý soudce ve svém oddělení; a vztyčují se tři veliké stany, k nimž se přivádějí všichni, kdo se soudí, i všichni zločinci, a tam soudcové slyší a vynášejí rozsudek. Ale než se to poslední provede a vykoná, jdou a podají o všech věcech zprávu Timurovi; a potom se rozsudky vykonávají po šesti a po čtyřech.

Má-li být nějaký výnos sepsán, rozkáží soudcové svým písařům, aby se dostavili a vyhotovili jej; ale to písmo je krátké a zhotoví se brzy. Jen co je vyhotoven, opíše se do knihy zápisů, kterou písaři vedou, a podepíše se. Potom se výnos dá zmocněnci, jemuž je uloženo jej vykonat; a ten vezme stříbrné pečetidlo, vyryté svým příslušným znakem, potře je inkoustem a vytiskne je na výnos dole. Potom ten výnos vezme jiný úředník a zapíše jej do své knihy, a nato se výnos přinese zpět k soudci, který naposled přitiskne svou vlastní pečeť inkoustem, jak bylo vypsáno výše. Když byly tři nebo čtyři takové výnosy takto zapečetěny a vypraveny, vezmou je a zapečetí je Timurovou vlastní úřední pečeti, na níž je vyryt nápis hlásající tato slova: „Toto je pravda“; a to písmo obíhá tři kroužky, rozestavené takto do trojúhelníku. Tak tedy každý z těch úředních zmocněnců má svého písaře k vyhotovení listiny či výnosu a svůj zápisník k opisu; a jen co na kterékoli listině nebo rozkazu spatří pečeť jednoho ze soudců

a k potvrzení pečet' Timurovu, ihned bez odkladu vykoná, co je tam přikázáno učinit.

Nyní tedy, když jsem dokončil svůj popis města Samarkandu, vypsál vše, co nás ze španělského poselstva v něm potkalo, a podrobně vylíčil, jak nás Jeho Výsost přijala, budu ti vypravovat, jak Timur v minulosti přemohl a na prach porazil Toktamyše, chána v Tatarii, nad jiné mocného a chrabrého knížete, jenž byl vskutku mnohem hroznějším nepřitelem než turecký sultán Bayezid; a potom zase, jak po Toktamyšově porážce povstal na jeho místě jiný a osoboval si vrchní panství nad Tatarii, totiž náčelník zvaný Edigü⁴, který byl kdysi Timurovým poddaným a vazalem, nyní však je nejmocnějším protivníkem, s nímž se Jeho Výsost musí potýkat jako se soupeřem o vládu. Bylo to vskutku asi jedenáct let, co Toktamyš, chán v Tatarii, přišel k moci, měl nesmírnou družinu jezdců, vytáhl ze zemí kypčackých na výboj a vpadl do Persie. Sestoupil do ázerbájdžánské provincie, zmocnil se Tabrízu a zabral všechny kraje Horní Arménie. Mnoho měst bylo vypleněno, mnoho hradů zpustošeno a celý kraj byl jeho oddíly zpleněn, jak jsme my vyslanci viděli na své cestě těmi krajinami, zvláště když jsme přišli k městu Surmari. Tak se stalo i s hlavním městem kraje Sisakan⁵, ležícího na jih od jezera Gökča, a s jinými zeměmi Arménie. Všechna ta země se tehdy již počítala k panství Timurovu, a Toktamyš, dobře to věda, sebral svou kořist a brzy pospíchal ustoupit zpět do Tatarie. Timur však, přijav zprávu o tom počínání, vytáhl a vši chváta! jej stíhal, ačkoli jeho jezdců bylo počtem méně než Toktamyšových. Jda v jejich šlépějích dostihl tatarské vojsko na břehu veliké řeky Tereku, která teče blízko Tatarie; a Timur se ihned pokusil zmocnit se brodu, neboť zamýšlel přejít na druhou stranu.

Ve všech těch krajích byl ten brod jediným přechodem, kterým se dala ta řeka přejít. Když však Timur dospěl k břehu řeky, shledal, že Toktamyš již přešel na druhou stranu; a ten, zvěděv, že mu je Timur v patách, se ihned zastavil, aby brod hlídal a držel, a dal jej nyní na své straně dále chránit dřevěnými kládami. Timur, jak dojel a shledal, že Toktamyš drží přechod, se zastavil a poslal k Toktamyšovi posly s dotazem, proč tak činí, a s ujištěním, že on, Timur, nepřišel, aby s ním vedl válku, neboť je vskutku jeho dobrým přitelem; a volal Boha za svědka, že on, Timur, nikdy ze své strany proti němu nezamýšlel žádný útok. Toktamyš však nechtěl z toho vzkazu nic slyšet, znaje dobře Timurovu lest. Nazítíř tedy Timur zrušil své ležení a dal se na pochod vzhůru po břehu řeky na straně jižní; a Toktamyš, vida to, učinil rovněž tak, vedl své vojsko po břehu severním a držel s ním krok na protější straně. Tak brala obě vojska, jedno za druhým, cestu proti vodě a v noci tábořilo každé proti druhému, s řekou mezi sebou. To se dalo a opakovalo po tři dny a ani jedno vojsko druhému neuteklo; ale třetí noci, jen co bylo jeho ležení zřízeno, vydal Timur rozkaz, aby všechny ženy, které šly s jeho vojáky, vzaly na sebe přilby a mužskou zbroj a hrály vojáky, kdežto muži aby vsedli na koně a ihned s ním jeli zpět k brodu, každý jezdec s druhým koněm vedeným za uzdu. Tak bylo ležení zanecháno v opatrování žen přestrojených za bojovníky, s jejich otroky a zajatci pod stráží, kdežto Timur se vrátil nuceným pochodem tu tří denní cestu tam, kde se dala řeka přejít. Jak vojsko přišlo k brodu, zastavilo se na tu noc a nazítíř řeku přešlo; potom šlo zpět po protější břehu, a v hodinu tercie napadlo Toktamyšovo ležení, dokonale jej porazilo a vyplenilo všecken jeho majetek, jehož měl veliké zásoby; ale Toktamyš sám uprchl.

Byla to veliká a slavná bitva, neboť Toktamyš měl pod svým velením nesmírné vojsko. Timur ji vždy počítal za nejpozoruhodnější ze svých vítězství; byla vskutku větší než to, při němž byl přemožen turecký sultán Bayezid. Toktamyš však po té pohromě ještě jednou sebral svá vojska v naději, že Timura překvapí a napadne nenadále; ale Timur jej opět předešel, vytáhl do zemí tatarských a zvítězil tam jako předtím. Ta druhá porážka Toktamyše skolila, pozbyl mysli a dal se znovu na útek. Jeho lid byl zcela zděšen a říkal, že se mu obrátila šťastná hvězda a že je ztracen, když nemůže dosáhnout žádného vítězství. Tatarští náčelníci se nyní dali do svárů jeden s druhým a jejich různice trvala, až nakonec povstal jistý muž zvaný Edigü, který byl dříve ve vojsku a ve službě Timurově, a uchvátil vrchní moc. To on nyní stojí

⁴Edigü, emír kmene Mangytů, od roku 1397 vrchní velitel vojsk Zlaté hordy a potom po dvě desetiletí její skutečný vládce jménem loutkových chánů; z jeho lidí vyrostla pozdější Nogajská horda a rok jeho narození není znám. Roku 1419 jej v boji ve vlastním mangytském území na dolním Uralu zabil Kadir Berdi, poslední žijící syn Toktamyšův, který sám na rány z téhož střetnutí krátce po něm zemřel.

⁵Sisakan je arménský Sjunik, kraj na jihovýchodě historické Arménie, a jezero Gökča je Sevan v dnešní Arménii. Clavijova podoba jména byla Susakania; dnešní tvar dala edice.

v čele tatarského lidu proti Jeho Výsosti a Tataři jej uznali za svého velitele. Odvrhli všechnu poslušnost Timurovi a Edigü lstí hledal, jak Timurovi přivodit smrt, v naději, že až bude Timur takto odklizen, bude on, Edigü, císařem nejen Tatarie, nýbrž že nastoupí i vládu v Samarkandu. O té Edigüově žádosti Timur dobře ví a nejednou se pokusil, ale nezdařilo se mu, jej zajmout a vydat na smrt. Tak Edigü až dosud vyklouzl z jeho sítí, neboť je to muž moci a chytrosti; ale ti dva jsou otevření nepřátelé. Timur v čele svých vojsk nedávno překvapil Edigüa v ležení, a ten ze strachu před porážkou nevyčkal, aby se postavil na odpor, nýbrž uprchl. A přece je Edigü nyní velkým náčelníkem a má pod svým velením více než dvě stě tisíc jezdců ze své hordy.

Toktamyš a Timur se nedávno stali přáteli a společně hledali, jak Edigüa svrhnout. V úmyslu obelstít jej poslal Timur nedávno k Edigüovi posly se vzkazem, že on, Timur, je nyní na jeho straně, že jej miluje a odpustil mu všechny jeho zlé činy, bylo-li jich vskutku kolik; a dále, aby prokázal, že je jeho přítelem, a aby veřejně vyznal, že on, Timur, a Edigü jsou vskutku jednoho rodu a pokolení, pošle mu jednoho ze svých vnuků, který se má oženit s dcerou z Edigüova rodu. Na to vše, jak se praví, Edigü odpověděl, že když v minulosti dvacet let žil ve službě Timurovů, ví zcela dobře, čemu může bezpečně dát věru; že zná Timurovy způsoby tak dobře, že takto se obelstít nedá. Jasně viděl, že to, co bylo řečeno, bylo jen k tomu, aby byl polapen; chce-li jej Timur za přítele, musí mu vydat polovici své moci a napříště bojovat po jeho boku s mečem v ruce a v rovném spojení. Tak byly ty věci zanechány nerozhodnuty. Dále měl Toktamyš syna, který žil v těch krajích a jež Edigü vypudil z jeho země; a Toktamyš, který se nedávno uchýlil pod ochranu Timurovu, žil nyní v okolí Samarkandu. Ten Toktamyšův syn tedy odešel do Kaffy, města, které drží Janované na pomezí Tatarie, a odtud začal vést válku proti Edigüovi s takovou pomocí, jakou mu Janované poskytli. Edigü však vytáhl na Kaffu a zpusťl všechny ty země kolem dokola; načež lidé z Kaffy přistoupili k jednání, učinili s Edigüem mír a ten Toktamyšův syn musel odejít. Ten se nyní uchýlil ke svému otci a žije v zemích Timurových. Tak věci stojí: Toktamyš a jeho synové jsou u Timura přechováváni, a Edigü se mezitím velmi zbožně zaměstnává tím, aby svůj tatarský lid obrátil k věře mohamedánské. Pracuje na tom den po dni, neboť dosud té věry nebyli a nepřijali vskutku žádnou určitou podobu náboženského vyznání, ač nakonec přece budou všichni ze sekty proroka Mohameda.

Co se týče tatarského vojska, které každý den a celý den čeká na Timurovy rozkazy a jde za Jeho Výsostí, kamkoli se obrátí, je zřízeno tímto způsobem. Vojsko je rozděleno na hejtmanství a jsou hejtmani nad stem, nad tisícem a nad deseti tisíci mužů. Nad celou brannou mocí je jediný nejvyšší velitel, jako je u nás konetábl kastilský. Když se chystá nějaká válečná výprava, jsou ti hejtmani jeden po druhém obesláni, a podle počtu těch, pro něž je posláno, se ví, jak velká branná moc má být sebrána. V nynější době je nejvyšším velitelem Timurových vojsk mírzá Džahán Šáh. On, a zvláště jeho otec, poskytli v minulosti Timurovi znamenitou podporu, když Timur válčil s oním chánem samarkandským a přivedl jej na smrt. Timur od té doby prokazoval mírzovi Džahán Šáhovi velikou přízeň a udělil mu bohaté země, takže je nyní mocným pánem. Timur má ten obyčej, že svůj chov koní a svá velká stáda ovcí dává v opatrování vždy některému ze svých šlechticů, který se musí starat o jejich potřeby a dávat jim pastvu na zemích, které sám drží. Jeden šlechtic tak může mít v opatrování tisíc hlav dobytka a jiný deset tisíc. Přijde-li čas, aby se Timur znovu ujal svého, a ukáže-li se, že počet nedostačuje nebo že je jejich stav v čemkoli nedostatečný, zabaví Jeho Výsost vše, co ten pán má, a velmi pravděpodobně jej nad to vydá na smrt, neboť takové je jeho pravidlo a ustanovení.

XVI.

Ze Samarkandu do Tabrízu

Když jsme nyní dokončili vypravování o všech těch věcech, budeme vyprávět o příhodách zpáteční cesty a o všem, co nás na pouti k domovu potkalo. Jen jsme ze Samarkandu vyrazili, přidružil se k naší karavaně předně vyslanec egyptského sultána a k němu několik jiných osob. Jedním z nich byl bratr jistého velikého šlechtice tureckého a jeho jméno bylo Alaman Oglan; dále tu byl muž, který přišel ze Sivasu, a jiná osoba z města Altologa, a opět jedna z ještě jiného města těch krajů, jež se nazývá Palatia. Nad to ještě jeden muž z Altologa. Všichni jsme nyní měli cestovat pospolu v jedné společnosti, neboť ti Timurovi komorníci, znajíce stav, do něhož byla nyní Jeho Výsost uvedena, spěchali, aby nás odbavili. Naše cesta nevedla zprvu tudy, kudy jsme přišli, neboť jsme se po odjezdu ze Samarkandu ihned obrátili k západu a jeli směrem k Tatarii. Byl pátek 21. listopadu, když jsme vyrazili a opustili Samarkand, a naše cesta šla rovinou po dobré silnici a skrze hustě obydlený kraj. Takto jsme táhli šest dní a procházeli jejich vesnicemi, a všude nám opatřili zásoby a dobrý nocleh.

Ve čtvrtek 27. listopadu jsme dospěli k onomu velikému městu Buchaře¹, jež stojí uprostřed nesmírné roviny a je obehnáno hradbami z cihel sušených na slunci, s hlubokým příkopem plným vody po vnější straně. V jedné části města stál hrad, rovněž vystavěný z cihel sušených na slunci, neboť v té zemi není kamene, z něhož by se zdily hradby; a podél toho hradu tekla řeka. Před městem Bucharou leží veliké předměstí s mnoha krásnými stavbami. Je to místo dobře opatřené zásobami masa i pečiva a vínem a vším ostatním zbožím a kupci jsou tu velmi bohatí. V Buchaře nám dali vše, čeho jsme potřebovali, a každému z nás darovali jízdního koně. Jinak už není mým záměrem vypisovat podrobně všechny příhody tohoto našeho pochodu k domovu a stačí mi jmenovat města, jimiž jsme prošli; neboť při cestě tam jsem vše, co jsme zažili, vypsál dosti zevrubně, než aby to bylo třeba na tomto místě opakovat. V městě Buchaře jsme odpočívali sedm dní a za tu dobu napadlo mnoho sněhu; potom jsme se v pátek 5. prosince znovu vydali na cestu a za tři dny pochodu jsme urazili kus hustě obydlené roviny, kde byly vesnice na všech stranách, a dospěli jsme konečně k břehu veliké řeky Áb-i Ámú, kterou jsme, jak jste slyšeli, na své cestě k Samarkandu překročili výše nad tímto místem. Když jsme přišli do vesnice na břehu, uložili jsme si nyní zásoby masa pro sebe a ječmene pro koně, aby nám posloužily při přechodu pustiny za Amudarjou, jenž, jak jsme se dověděli, měl trvat šest dní pochodu. V té vesnici jsme zůstali dva dny a činili přípravy, a potom jsme ve středu 10. prosince vstoupili na převozní lodi a přepravili se přes široký tok té mohutné řeky.

Její břehy na druhé straně jsou veliké písečné roviny a vítr tu bez přestání honí písek sem a tam z jednoho místa na druhé. Tak jsou ty přesypy ustavičně v pohybu: tu je vítr rozmetá a tam, na jiném místě, je znovu nahrne. Ten písek je velmi jemný, a jak se přesouvá, činí jakési vlnky, jaké je vidět na kamelotové tkanině; a nad to, když slunce svítí jasně, nikdo se naň nemůže podívat dolů, nýbrž musí oči od toho lesku odvrátit. Přes ty písky může přejít jen ten, kdo zná znamení, jež tu byla vztyčena jako ukazatele cesty; a těm pouštním vodičům se obecně říká jamčiové. I při té příležitosti byl naším vodičem jamči, ale i on mnohokrát v pustině málem zabloudil. V té zemi není k nalezení žádná voda, vyjma vždy po jednom dni pochodu, kdy přijdeš ke studniční šachtě vyhloubené dolů do písku a chráněné kupolí, jež se zdvihá nad obvodovou zdí z pálených cihel; a bez té ochranné zdi by písek studnu zakrátko zasypal. Voda v těch studnách je zásobou z dešťů anebo ze sněhu, který napadl. Poslední den svého pochodu tím pouštním úsekem jsme za jízdy žádnou studnu nenalezli, a tak jsme museli jet bez přerušení celý ten den i celou následující noc. Teprve nazítří, v hodinu polední mše, jsme přišli ke studni; a tu jsme pojedli a napojili svá zvířata, která měla osvěžení velmi zapotřebí. V neděli 14. prosince jsme konečně dospěli do vesnice, kde jsme odpočívali ten den i následující pondělí a úterý, a ve středu jsme se znovu vydali na cestu, abychom přešli druhý úsek pustiny, jehož přechod trval plných pět dní jízdy. Tady se šlo rovinou

¹Dnešní Bucharu v Uzbekistánu, v oáze na dolním toku Zaráfšanu; staré hlavní město Transoxanie a po Samarkandu druhé město Timurova panství.

a studny tu byly hojnější než v úseku, jímž jsme prošli dříve. V polovině té druhé pouštní pustiny jsme museli přejít nízký písečný vrch a žár tu byl nad jiné zmáhající, ačkoli byl měsíc prosinec. Nad to byly všechny poslední tři dny našeho přechodu velmi obtížné a dlouhé, neboť jsme museli jet v noci stejně jako ve dne a zastavovali jsme se jen tehdy, když bylo nutno nabrat jídla a dát koním jejich ječmen. V neděli 21. prosince jsme přišli do velikého města, které se nazývá Abívard, a to leží ve správním obvodu provincie Chorásánu. Abívard stojí v patě hor, které byly v té době pokryty sněhem; povětrí je tu velmi chladné, město nemá hradbu a leží venku v rovině. Opatřili nám tu svěží koně a zásoby na cestu; požili jsme jejich pohostinství a zůstali tu onu neděli svého příchodu a také následující pondělí, úterý a středu. Ve čtvrtek 25. prosince, na Boží narození, jež bylo prvním dnem roku Páně 1405, jsme Abívard opustili a jeli dál vysokými horskými zeměmi, všude pokrytými sněhem; a ta část naší cesty trvala pět dní a vedla krajem takřka úplně neobydleným, přičemž povětrí bylo nyní velmi chladné. Potom, ve čtvrtek 1. ledna, jsme přišli do města, které leží v otevřené rovině za tím horským krajem a jehož jméno je Chabúšán; je bez hradeb a my jsme se tu zastavili onen čtvrtek a následující pátek. Chabúšán je prvním městem v provincii Médii. V sobotu 3. ledna jsme se znovu vydali na cestu a naše pouť nyní vedla po rovinách. V tom kraji bylo povětrí už teplé, na zemi nezůstával žádný sníh a v noci nemrzlo. Jeli jsme onu sobotu i neděli a v pondělí 5. ledna jsme dospěli do města Džádžarmu, přišedše tam cestou dvěma vesnicemi, jež leží při silnici. Džádžarm nemá okolo sebe hradbu; a jak bude v paměti, prošli jsme tím městem už na své cestě k Samarkandu, čímž jsme se zde opět připojili ke své dřívější trase. V Džádžarmu jsme zůstali onu noc svého příjezdu a celý příští den, úterý. Ve středu jsme vyjeli a celý ten den jeli rovinami, aniž jsme našli obydlí. Tu noc jsme spali v prázdné stavbě značné velikosti, jež stála blízko rozbořeného hradu; neboť i ten dům i ten hrad byly opuštěny a ležely zpustlé.

Ve čtvrtek jsme opět jeli dál a nenalezli jsme obydlí, ale toho večera jsme konečně přišli do hustě obydlené vesnice. Celý ten den i den předtím vedla naše cesta podél pásma rudých vrchů, na jejichž vrcholcích nebylo vidět ležet žádný sníh, a po oba ty dny bylo v krajině okolo a vůkol docela horko. V pátek jsme pokračovali ve své cestě a toho dne jsme rovněž nenalezli žádné obydlí, ale v sobotu v hodinu nešpor jsme dospěli do Bastámu, velikého města, v němž jsme byli na pochodu tam. Opustili jsme je v nejbližší neděli a přišli dál do Dámghánu; a když jsme byli ještě asi leguu od toho města, zdvihl se silný chladný vítr a vál tvrdě, ačkoli byl den jako vymetený. Chlad se nyní náhle stal nesmírným a nám dával veliké příčiny k podivu, neboť člověk i zvíře tím trpěli nad míru. Když jsme konečně došli do Dámghánu, vyptávali jsme se na ten hrozný vítr a oni nám na vysvětlení pravili, že ve veliké hoře, jež se nad městem vypíná, je pramen vody, a kdyby do té vody měla upadnout jakákoli nečistá nebo špinavá zvířecí hmota, počne vítr ihned a předivně vát jako vichřice a neulehne, dokud nebude ta nečistota z pramene odstraněna. V důsledku toho vyšli nazítrí po našem příchodu lidé z města s bidly a háky, aby tu studnici vyčistili; a po tom vítr náhle přestal vát. I tímto městem jsme, jak bude v paměti, prošli na cestě tam a nyní jsme se tu na dva dny zastavili k odpočinku. Ve středu 15. ledna² jsme se znovu vydali na cestu, ale v jednom místě za Dámghánem jsme nevzali silnici, kterou jsme přišli předtím a jež vedla kolem hradu Fíruzkúhu; neboť ta cesta šla vysokými horami, které byly nyní zaváty sněhem. Na tom místě se ona druhá cesta odkláněla po naší pravé ruce a my jsme nyní vzali tu, která šla nalevo, a odtud jsme postupovali dolů rovinami. Následující noc jsme spali ve velikém prázdném, neobydleném domě a ve čtvrtek, nazítrí, jsme jeli dál neobydleným krajem, a v pátek bylo stejně, a v sobotu v hodinu nešpor jsme dospěli do velikého města, které se nazývá Semnán. To leží na pomezí Médie a na západ od něho je Persie. Semnán stojí v rovině pod vysokým horským pásmem, je to město velmi hustě obydlené, ale nechrání je žádná okolní hradba. Zůstali jsme tam až do nejbližšího pondělí, kdy jsme jeli dál a tu noc spali v malé vesnici, a v úterý v noci jsme přišli k jistému hradu; a toho dne jsme našli na své cestě mnoho sněhu. Odtud jsme jeli dál rovinami, jež ležely mezi horskými pásmy, z jejichž svahů stékalo mnoho potoků; ale upozorovali jsme, že ve všech byla voda slané chuti. A tak uběhl čtvrtek. V pátek, jež byl 23. lednem, jsme dospěli k městu, které se nazývá Verámín a jímž jsme prošli na cestě tam; ta obec je velmi značného rozsahu, ale většina jejích domů už není obydlena. Neobíhala ji žádná hradba

²Patnáctý leden roku 1405 byl čtvrtek. Španělský tisk z roku 1782 má rovněž *miércoles*, jde tedy o omyl původního zápisu a text se neopravuje.

a kraj, v němž stojí, jde pod jménem Rajj. Zde žil onen veliký šlechtic, jenž byl Timurovým zetěm, neboť pojal za ženu jednu z jeho dcer; a také jsme zde přišli ve známost s jiným velikým pánem. Jeho jméno bylo Bábá Šejch a Timurův zeť se nazýval mírzá Sulejman. To byli ti dva páni, kteří vzali v opatrování naše nemocné, když jsme tím místem procházeli na cestě tam; a my jsme své lidi našli v bezpečí a nyní i pevného zdraví, vyjma jedině dva z jejich počtu, kteří na tu nemoc zemřeli. Se všemi bylo dobře zacházeno a bylo o ně pečováno a jejich potřeby jim jejich hostitelé, výše zmínění šlechtici, bohatě opatrovali.

V neděli, nazítří, jsme obědvali u Timurova zetě, kdežto v pondělí nás stejně pohostil Bábá Šejch. Potom nám v nejbližší úterý opatřili koně a my jsme se od nich všichni společně vydali na cestu a šli tu noc spát na hrad při silnici. Ve čtvrtek 29. ledna jsme přišli do města Šahrakánu a přenocovali tam; a to bylo město, v němž jsme se zastavili na cestě tam. Od tohoto místa jsme se však odklonili k severu od trasy, kterou jsme na svém pochodu tam vzali ze Sultánije do Šahrakánu, a po čtyři dny, v pátek, v sobotu, v neděli a v pondělí, jsme jeli bez přerušení, ale naši cestu velmi zdržoval sníh, který napadl. Konečně jsme v úterý 3. února dospěli do velikého města, které se nazývalo Kazvín³. Zde je nyní většina domů vsutku v rozvalinách, ačkoli jejich počet býval kdysi velmi velký, neboť toto město Kazvín bylo největší ze všech, na jaká jsme v těch krajích narazili, vyjma jedině Tabríz a Samarkand. Shledali jsme tu, že napadlo mnoho sněhu; ulice jím byly zcela zataraseny a všichni lidé se zaměstnávali tím, aby v závěších prorazili cesty pro průchod. Sněhu spadlo tolik, že bylo velké nebezpečí, aby neprolomil střechy domů, a hospodáři se činili s bidly a lopatami a shazovali jej dolů na dvory. V Kazvíně jsme spali v úterý, v noc svého příjezdu, a zůstali tam až po následující pátek, zdrženi velikým sněhem, který ležel na silnici dále za městem. Po tu dobu nás pohostinně opatrovali a bohatě zaopatřovali naše potřeby a žádosti.

Takový je vsutku všude obyčej: hostit vyslance, kteří jdou k Timurovi nebo od něho, a rovněž kteréhokoli z princů jeho rodu, jenž by byl na cestách. Po dobu pobytu tří dnů a nocí, potřebují-li zůstat tak dlouho, jsou všichni hostěni; a u těch druhých, totiž u kterékoli osoby z nejbližšího příbuzenstva Jeho Výsosti, je zvykem opatrovat jí i jejímu průvodu jídlo a nocleh po devět dní, náklad však pak nese obec, v níž se pobyt koná. V nejbližší sobotu jsme konečně shledali, že můžeme opět vyrazit; ale třicet mužů muselo jít s námi pěšky s lopatami, aby nám svou prací prorazili cestu. Ti muži vyšli všichni k té práci z Kazvína, ale jen jsme dospěli k první vísce venku za městem, vrátili se domů a lidé z té vísky byli povinni vzít tu práci na sebe a vyjít a prošlapat nám cestu k průchodu. Sněhu nyní napadlo tak hojně, že horské svahy i rovina byly pokryty velmi hluboko, vše se zdálo rovnou zemí a žádná cesta nebyla vidět. Sněžná slepota postihovala oči lidí i zvířat, nikdo nic neviděl, když hleděl přes sníh; a vsutku, dokud povrch tvrdě nezmrzl, bylo takřka nemožné probít se rovinou. Na místech byl sníh tak hluboký, že když jsme přišli k městu nebo vesnici, nedovedli jsme rozpoznat, kde leží, neboť vše bylo zaváto. V tomto stavu jsme konali svou cestu a přišli k městu Sultániji, které je hlavním městem toho hustě obydleného kraje a je bohatě zásobeno potravinami. Sem jsme dorazili v pátek 13. února a zůstali až do soboty příštího týdne, jež byla 21. téhož měsíce. O Sultániji potřebuji říci málo, neboť to místo jsme dostatečně vypsali tehdy, když jsme jím procházeli na cestě tam; je to vsutku velmi veliké a vznešené město země perské, a ačkoli je nechráněná žádnou hradbou, stojí zde na rovné pláni blízko města nad jiné velkolepý hrad.

Naše dlouhé osmidenní zdržení v Sultániji bylo způsobeno čekáním na rozkazy, které nás nyní dostihly; a dověděli jsme se, že odtud musíme jet a složit poklonu nejvyššímu místodržícímu západní Persie, jenž je Timurův vnuk a jehož jméno je mírzá Omar.

Ten mírzá byl toho času usazen táborem v rovinách Karabachu, kde se svým vojskem trávil zimní období. Nejrychlejší cestou, jak se k tomu místu dostat, by bylo odbočit a jet ze Sultánije na sever; ale silnice odtud jde přes vysoká horská pásma a ta byla nyní zaváta čerstvě napadaným sněhem. Proto jsme se tolik dní zdržovali a doufali, že sníh roztaje a propustí nás; ale protože mráz trval, poradili nám, že bude lépe jet přímo dál do Tabrízu a odtud se vypravit do Karabachu, neboť horská cesta bude kratší a sníh

³Dnešní Kazvín, hlavní město stejnojmenné iránské provincie, na staré cestě ze Sultánije do Rajje a odtud do Chorásánu.

méně hluboký. Rozhodli jsme se tedy nyní tak učinit a v sobotu 21. února jsme opustili Sultániju a spali tu noc ve městě Zandžánu, kterým jsme prošli na své cestě tam. V nejbližší neděli jsme spali ve velikém karavanseráji při silnici a v úterý jsme dospěli do vesnice Mijány; ve středu jsme jeli dál a spali ve vesnici Tungalaru a následujícího dne jsme dospěli do vesnice Údžánu. Konečně jsme v sobotu posledního dne měsíce února vjeli do města Tabrízu, kde nám přidělili byt v několika domech Arménů, kteří byli lid křesťanský, a tu nám vydávali obvyklé přiděly potravin. V nejbližší úterý, jež bylo 3. březnem, byli pro náš průvod, jak jsme se dověděli, připraveni koně, abychom se vypravili k mírzovi Omarovi, jenž, jak bylo řečeno, ležel se svým vojskem v zimním ležení v rovinách Karabachu.

Jsou to jisté nesmírné roviny, které v tom období poskytují výtečnou pastvu, neboť povětrí je tam velmi mírné a sníh padá jen zřídka, a padne-li, rychle taje. Pro to pohodlí má mírzá Omar obyčej odcházet tam každého roku na zimní měsíce; a tam jsme ho nyní měli za povinnost vyhledat a složit mu poklonu. Teprve ve čtvrtek 5. března jsme se však konečně z Tabrízu dostali, a v naší společnosti byl vyslanec egyptského sultána a stejně tak vyslanec z Turecka. Tak jsme nyní všichni pospolu vyrazili k rovinám Karabachu a vykonali tuto návštěvu na poklonu u mírzy Omara. Na cestě tam jsme měli za vodiče a druha téhož tatarského pána, jenž nás přivedl celou cestu ze Samarkandu a jenž po celou dobu putování všude dohlížel, aby nám bylo bohatě opatřeno vše, čeho bylo z přidělů potřebí. Ti, kdo mají takto v opatrování cizí vyslance, se u Tatarů nazývají chagaul. Při té příležitosti jsme já a můj druh, magistr teologie, cestovali jen s nemnohými ze svých španělských služebníků, neboť nám bylo doporučeno, abychom většinu svého průvodu zanechali v bytě v Tabrízu, aby tam na náš návrat počkali. Když jsme pak takto všichni cestovali pospolu dva dny cesty, přijel nám naproti zvláštní posel, poslaný mírzou Omarem s rozkazem, abychom se ihned obrátili zpět a vyčkali dalších příkazů v Tabrízu. Máme tam prý několik dní pobýt v pohodlí a mírzá nám potom dá vědět, kdy a kde nás bude moci přijmout; a bylo to zdvořile obloženo tím, že my, kdo jsme vykonali tak dlouhou cestu, musíme být zmoženi a potřebujeme čas k odpočinku. Tak jsme tedy všichni ihned obrátili své kroky zpět do Tabrízu, neboť mírzá Omar dal rozkaz, aby nám byly bohatě opatřeny dobré přiděly — anebo, jak jim říkají zde i jak jim říkáme my, alafa.

V tomto městě Tabrízu jsme nyní zůstali a čekali na příkazy, a teprve ve středu 18. března přišly; a tu jsme museli znovu jet do Karabachu. Ve čtvrtek 19. března jsme se tedy vydali na cestu, a když jsme přešli několik vysokých horských pásem, jež leží severně od Tabrízu, přišli jsme do doliny, která byla plná sadů a mnoha vesnic s bohatými vinicemi; neboť povětrí tu bylo mírné a ovoce se tu pěstuje v hojnosti nad jiné velké. Napříč tou dolinou protéká veliká řeka. Naše cesta dál zeměmi těch vesnic s jejich sady trvala plné čtyři dny a na konci té doby jsme přišli do velikých rovin. Zde jsou obyvatelé lid usedlý a ve velmi značném počtu, neboť se tu pěstuje mnoho rýže a k tomu úrody bílého i tmavého prosa; a vskutku jsou všechny provincie okolo a vůkol zásobovány rýží z těchto sklizní. Nepěstuje se tu žádná pšenice ani ječmen, ale rýže je tak hojná, že jí krmí své koně. Po všech těch rovinách byli utábořeni ve stanech se svými stády kočovníci, kteří tvoří hordu mírzy Omara. Ve středu 25. března jsme si cestu razili skrze to shromáždění tatarského lidu a přiblížili se na deset nebo dvanáct leguí k místu, kde, jak nám bylo řečeno, mírzá Omar přebývá, když tu nám náhle přijeli naproti lidé, kteří nás zpravili, že v mírzově ležení je vzbouření, a tak že by bylo lépe, kdybychom se obrátili zpět. Vyptávali jsme se na příčinu toho vzbouření a oni nám oznámili, že mírzá Džahán Šáh, nejvyšší velitel, se právě předtím pokusil o život mírzy Omara. Lidé z hordy se však zdvihli, a vedeni tatarskými pány a náčelníky se vrhli na mírzu Džahána Šáha a zajali ho, a mírzá Omar nato rozkázal, aby byl sťat. Lidé z plukovních oddílů Džahána Šáha se potom vzbouřili a nyní bojovali s těmi z hordy mírzy Omara a na obou stranách mnozí padli. Mírzá Omar, jak nám dále vypravovali, se už přepravil s jezdci svých vlastních jízdních oddílů přes řeku a rozkázal, aby byl lodní most za ním rozebrán. Lidé přecházeli z jedné strany na druhou a nikdo nevěděl, co se má stát; všechna vojska byla ve velikém zmatku rozbroje.

Když jsme to všechno vyslechli, drželi jsme my vyslanci společně radu a nakonec jsme se shodli, že když jsme tak blízko, máme jet dál a vidět vlastními očima, jak se věci vskutku mají; a tak jsme se zase pustili dopředu. Ve čtvrtek, nazítří, 26. března, jsme dorazili k velikému ležení, kde byl mírzá Omar uprostřed

své hordy postaven, a my jsme se zastavili a vyčkávali jeho rozkazů, doufajíce, že nás přijme. Ale celé to shromáždění vojsk bylo v mohutném zmatku: ze všech stran se táhli dovnitř, tatarský lid před sebou honil svá stáda. Potom, zatímco jsme tak čekali, přišel k nám jeden z Čagatajců se vzkazem od mírzy Omara, a to v tom smyslu, že Jeho Výsost je nyní velmi zaměstnána věcmi, že nás pro tu chvíli nemůže přijmout a že prosí, abychom se všichni ihned vrátili do Tabrízu a tam vyčkali příkazů. Ten Čagatajec dodal, že je zplnomocněn provázet nás tam a dohlížet, aby byly opatřeny všechny naše potřeby podle přání Jeho Výsosti. Ihned jsme tedy znovu vsedli na koně a vyrazili zpět na cestu. Je třeba rozumět, že mírzá Omar ležel toho období táborem se svou hordou v rovinách na jižním břehu té řeky a jeho vojsko tu počítalo snad pětadvacet tisíc jezdců; ačkoli to nebyl celý jeho průvod, neboť mnoho plukovních oddílů bylo postaveno jinde, v místech okolo a vůkol. Jak už bylo řečeno, bývalo za dřívějšího času obyčejem, že do těch rovin přicházel sám Timur a zřizoval si tam zimní ležení; a vskutku dal teprve nedávno rozkaz, aby tu bylo vystavěno město, v němž už přebývalo dvacet tisíc usedlého lidu. Tento mírzá Džahán Šáh byl synovec Jeho Výsosti, syn jedné z Timurových sester. Nyní byl na rozkaz mírzy Omara bez okolků s'tat, ačkoli byl vpravdě nejmocnějším náčelníkem tatarských vojsk a ctěn u všech lidí, neboť byl s Timurovým rodem tak blízko spojen.

Býval držitelem mnoha širokých zemí a mnoho bylo těch, kdo den po dni jezdili v jeho průvodu. Za dávných časů, když Timur svého vnuka, právě tohoto mírzu Omara, poprvé jmenoval nejvyšším místodržícím v západní Persii, uložil tomuto svému synovci Džahánu Šáhovi, aby byl mladému mírzovi správcem, aby řídil jeho dvůr a spravoval jeho vládu. Tak se tedy až dosud vše, co Džahán Šáh rozkázal, uvádělo ve skutek, jako by ten rozkaz byla dala Jeho Výsost sama; a příčina, proč byl nyní Džahán Šáh vydán na smrt, jak jsme vypravovali, a tak náhle, nám byla vyložena, ale dvěma rozdílnými způsoby. Na jedné straně se pravilo, že mírzá Omar jej dal zabít jednoduše proto, že se ho bál; neboť když byl nyní Timur, jeho děd, mrtev, obával se, aby mu Džahán Šáh neukládal o život, ježto on, Džahán Šáh, měl za sebou nejen vojska císařství, všechna pod svým velením, nýbrž i celý čagatajský rod, který byl z jeho vlastního průvodu a který by ho slepě poslouchal. Tak by se tedy, jak mírzá Omar soudil, pravděpodobně vzbouřil a všichni lidé by řekli, že když je Timur mrtev, je on, Džahán Šáh, ten muž, jenž má zaujmout jeho místo.

Taková byla první zpráva. Druhé vypravování, jež nám bylo podáno, znělo tak, že se Džahán Šáh, když dostal bezpečné zprávy o Timurově smrti, ozbrojil a provázen mnohými ze svých lidí, všemi se zbraní v ruce, přišel k velikému stanu, v němž se měla sejít rada. Zde se potkal s jistým mullou, totiž doktorem jejich víry, jenž byl mírzovi Omarovi osobou velmi důvěrnou a měl v jeho ležení dohled nad věcmi správy. Džahán Šáh toho muže nenáviděl z té příčiny, že mu jednou mírzá Omar odňal ženu, kterou on, Džahán Šáh, miloval, a dal ji tomu mullovi za manželku. Pro tu i pro jiné příčiny tedy toho člověka nenáviděl, a když ho nyní našel takto přítomného ve velikém stanu, bez okolků ho zabil. Potom, když byl ten čin takto vykonán, opustil onen stan a šel přímo k tomu, v němž přebýval mírzá Omar, drže dosud v ruce svůj obnažený meč a provázen všemi svými lidmi s tasenými meči. U mírzova stanu se stráž, jen je takto viděly přicházet, chopily zbraní a ihned zaujaly stanoviště v mírzových dveřích — Jeho Výsost byla totiž vevnitř —, zatímco se zároveň hordou rozběhla povídačka, že Edigü, chán Tatarů, a gruzínský král Jiří oba na ně udeřili nenadálým vpádem. V tom shonu se Džahánu Šáhovi podařilo zmocnit hlavní stráž u stanu mírzy Omara a postavit na to místo své vlastní lidi, a ve zmatku vstoupil, jak se pravilo, do vladařského stanu s úmyslem vydat mírzu Omara na smrt. Nalezl však v mírzově předpokojí mnoho služebníků na stráži, kteří všichni byli hotovi ho hájit.

Byl tu zvláště jistý veliký tatarský šlechtic, jenž teprve nedávno vstoupil do předpokojí se všemi svými lidmi dobře vyzbrojenými. Ten muž zastavil Džahána Šáha a vyptával se, co tu může činit, a pravil, že tu věc oznámí mírzovi. Džahán Šáh se k němu obrátil a zapřísahal ho, aby Jeho Výsosti řekl, že nemá mít strach, neboť vše, co on, Džahán Šáh, učinil, bylo, že zabil svého osobního nepřitele, onoho mullu. Zmíněný šlechtic šel dovnitř a oznámil to, ale našel mírzu Omara v úzkých hrůzou, takže ten dobře nevěděl, co činit. Potěšil tedy Jeho Výsost a pravil jí, aby neměla žádné starosti, neboť kdyby mírzá jen dal svůj rozkaz, on sám si to s Džahánem Šáhem vyrovná. Načež vyšel zpátky, náhle se na něho vrhl

a jediným úderem svého meče srazil Džahánu Šáhovi hlavu. Jen byl Džahán Šáh takto mrtev, všichni jeho lidé hledali svou spásu v útěku. Mírzá Omar vzal hlavu Džahána Šáha a dal ji ihned odnést do Bagdádu a předložit svému otci Mírán Šáhovi a princovi Abú Bakrovi, svému bratru. Napsal jim k tomu mírzá Omar také, že nyní budou mít před sebou hlavu svého nepřítele, a dodával, že když je jeho děd nyní zcela určitě mrtev, patří se, aby oba přišli a spojili své síly s jeho, a on, mírzá Omar, se svými šlechtici a velmoži potom složí Mírán Šáhovi slib poddanosti jako císaři v právoplatném nástupnictví po Timurovi. Bylo nám však později vypravováno, že když Mírán Šáh spatřil hlavu Džahána Šáha, svého bratrance, takto mu poslanou, počal se chvět ve strachu ze zrady na straně svého syna, mírzu Omara, a hleděl se vyhnout tomu shledání, jež bylo smluveno, aby se konalo v rovinách Vianu nedaleko za Tabrízem.

Co se nyní týká událostí, které se toho času děly v městě Samarkandu, jak nám bylo potom vypravováno: jen byl Timur mrtev, učinili velicí páni a jeho komorníci vše, co bylo v jejich silách, aby ta věc zůstala nepoznána, dokud nebudou moci poslat stráž k ochraně velikého pokladu na hradě samarkandském a vzít stát do svých rukou. Shledalo se však, že tajemství udržet nelze, a velmi brzo věděli všichni lidé od služebníků z jeho průvodu, že Timur je vskutku mrtev. V čase jeho smrti byl v hlavním městě přítomen jeho vnuk, princ Chalíl Sultán, rovněž syn Mírán Šáhův; a ten, jen dostal zprávu o smrti svého děda, shromáždil všechny své lidi, povolal šlechtice své strany a vrhl se na ony tři tajné Timurovy komorníky, kteří se už vraceli z Otrarů a vzali do svého opatrování dvůr i pokladnici zesnulého Jeho Výsosti. Z těch tří nejvyšších komorníků jednoho ihned zabili, a ten se jmenoval Butudo a byl synem Džahána Šáha, jež mírzá Omar tak nedávno dal v Tabrízu stít, jak už bylo řečeno; a nato oba ostatní komorníci prchli a hledali útulek v městě Herátu u prince Šáhrucha, nejmladšího Timurova syna, jenž byl, jak jsme pravili, nejvyšším místodržícím provincie Chorásánu. Potom, jen princ Chalíl zabil Butuda a oba ostatní komorníci odešli, odebral se na samarkandský hrad a zmocnil se všeho pokladu svého děda, který tam našel, a stal se tak pánem hlavního města. Když to vykonal, pokročil k tomu, aby učinil potřebná opatření k pohřbu a uložení Timura, svého děda, a svému otci Mírán Šáhovi poslal posly a žádal ho, aby ihned přišel a spojil se s ním v Samarkandu. Tehdy prý ten poklad svému otci vydá a ten bude ode všech přijat a uznán za právoplatného dědice císařství na místě Timurově. Ten poklad, psal princ Chalíl, je nesmírný, a čagatajský rod se k němu zcela určitě přidá, jen až zvědí, že je v jeho držení, neboť Tataři jsou vskutku lid, který se klaní penězům.

Tak měl být Mírán Šáh učiněn císařem; ale poslům prince Chalíla bylo nakázáno, aby Mírán Šáha varovali, že jeho žena, princezna Chánzáde, bude nyní velmi pravděpodobně proti němu strojit úklady, ačkoli se v minulosti přičiňovala, aby mezi ním a jeho otcem Timurem nastal mír. Byla to, jak už bylo řečeno, matka prince Chalíla a žila nyní v jeho paláci v Samarkandu; ale velmi pravděpodobně bude Mírán Šáhovi, svému muži, odpůrkyní pro svůj ustavičný strach z něho a pro svůj odpor k němu. Nad to bylo jejím cílem, aby byl císařem její syn Chalíl, a vskutku ho nyní bez přestání pobízela, aby ten titul vzal pro sebe. V Samarkandu jsme toho prince Chalíla znali velmi dobře; byl to tehdy mladý muž asi dvaadvacetiletý, světlé pleti a tělnatý jako jeho otec Mírán Šáh, jemuž byl v tváři podoben. Princ Chalíl nám vskutku prokazoval nad jiné velikou pozornost, zatímco jsme pobývali u dvora ve službě u jeho děda. Co se nyní týká zprávy o Timurově smrti, konečně veřejně rozhlášené, je třeba mít na paměti, že Jeho Výsost dvakrát před tímto časem falešně rozšířila povídačku, že je mrtev, aby vyzkoumala, kdo se potom vzbouří proti ustanovením její závěti o nástupnictví. Dvakrát předtím, oblouzení tou zprávou, vyšli někteří do odboje, a ti byli ihned vydáni na smrt; a tak, ačkoli byla zpráva, která nyní přišla, pravdivá, mnozí věřili, že Timur mrtev být nemůže. A tak, zatímco jsme ještě pobývali v Tabrízu a chystali se na odjezd k domovu, povídačka hlásala, že Timur je živ a že právě toho času táhne v čele svého vojska s úmyslem vpadnout do Egypta a podmanit si káhirského sultána.

Abych pokračoval: když Mírán Šáh v Bagdádu dostal bezpečné zprávy o smrti svého otce, obdržel zároveň hlavu Džahána Šáha, nedávného nejvyššího velitele, kterou mu nyní posílal jeho syn, mírzá Omar, a k tomu naléhavé vyzvání, jež ho prosilo, aby ihned přišel na shledání v rovině Vianu, asi deset leguů na západ od Tabrízu, kde měly být upraveny věci jeho nástupnictví. Mírán Šáh se tedy z Bagdádu

vypravil a táhl k Tabrízu, provázen svým synem Abú Bakrem. Dříve než však dospěl k místu toho shledání, přinesli mu zprávu, že mírzá Omar už u Vianu shromáždil velikou sílu, větší, než jakou vedl jeho otec, a nad to že poslal rozkazy vojskům postaveným v městech Sultániji a Tabrízu, aby byla pod zbraní a připravena vyrazit ihned v okamžiku, kdy budou povolána. Mírán Šáh, když se o těch válečných přípravách dověděl, počal se bát toho, co mírzá Omar snad zamýšlí učinit. Na svém pochodu se zastavil a poslal vyslance, aby vyzkoumali, jaký je pravý úmysl mírzy Omara; ten dal odpověď a zapřísahal ho, že všechno to shromažďování vojsk z jeho strany je jen k tomu, aby zajistil pomezí provincie a aby po nastoupení svého otce na císařský stolec zřídil mír. Když tu odpověď přinesli Mírán Šáhovi, navrhl jeho syn Abú Bakr, jenž byl dosud s ním, že by měl jet sám napřed na shledání se svým bratrem, mírzou Omarem, jež má v úmyslu přivést k rozumu. Právil svému otci, že vskutku zamýšlí ihned se ho zmocnit a odvést ho zpátky do ležení Mírán Šáhova, ať bude chtít nebo ne; ale jeho otec odmítl ten postup potvrdit a pravil, že by všichni lidé v tom činu našli pohoršení.

Jak jsme napsali již dříve, byli Omar a Abú Bakr rodní bratři, jak po matce, tak po otci; a princezna, jejich matka, jež byla v ležení se svým mužem Mírán Šáhem, se nyní sama vypravila a cestovala, až přišla do ležení mírzy Omara, u něhož si vymohla slyšení. Vytýkala svému synu Omarovi, že má v úmyslu zkřížit přání všech pravých lidí, neboť všichni musí mít za to, že Mírán Šáh má bez pochyby plné právo nastoupit na trůn Timura, svého otce. Mírzá Omar jí obratem odpověděl: nedej Bůh, aby se šlo jinou cestou; že je hotov uznat práva Mírán Šáhova a že se vše stane, jak ona káže. Princezna, jeho matka, tedy nyní šla zpátky do ležení Mírán Šáhova a ujišťovala svého muže, že byl ten slavný slib dán; a Mírán Šáh, když to vyslechl, přisvědčil, aby jeho syn Abú Bakr jel a navštívil mírzu Omara v jeho ležení, aby pak mezi nimi mohly být všechny věci upraveny, totiž jak a kdy má být Mírán Šáh prohlášen císařem. Když byly věci takto přátelsky urovnány, vjel Abú Bakr se svou tělesnou stráží, ale bez jakéhokoli jiného průvodu vojsk, na shledání se svým bratrem, mírzou Omarem; a ten, jak upozoroval jeho neopatrnou bezelstnost, se rozhodl, že ho zajme. Když tedy Abú Bakr vjel do ležení a blížil se k velikému stanu, vyšel mu mírzá Omar naproti, vzal ho srdečně za ruku a uvedl ho dovnitř. Jen takto Abú Bakr padl do jeho moci, dal ho mírzá Omar zajmout a uvěznit; a na tu zprávu pět set jezdců z tělesné stráže Abú Bakrovy, kteří s ním přijeli, ihned prchlo zpátky do ležení jeho otce Mírán Šáha. Mírzá Omar, když měl takto svého bratra ve své moci, poslal jej do vazby na hrad v Sultániji, kde jej dali do želez. Potom táhl mírzá Omar na ležení svého otce a doufal, že i jeho dostane do svých tenat; ale Mírán Šáh, který měl zprávy, se už dal na útěk a spěšným pochodem se oklikou dostal do provincie Rajje, kde našel útulek u mírzy Sulejmana, svého švagra, a tam se sešel s rozličnými pány a náčelníky čagatajského rodu.

Princezna, matka Omara a Abú Bakra, když dostala zprávy o tom, co se děje, a dověděla se, jak její starší syn vrhl svého bratra do žaláře, vypravila se tedy znovu na cestu a přišla ke svému synu, mírzovi Omarovi; a s roztrženým šatem a odhalenou hrudí, hojně plačíc, mu nyní domlouvala a pravila: „Synu můj, nenosila jsem já, tvá matka, i tebe, i jeho? Není to tvůj vlastní rodný bratr? A ty bys ho přece zavraždil — jeho, jež všichni lidé milují.“ Mírzá Omar jí na to odpověděl, těšil ji a ujišťoval, že dal Abú Bakra zajmout jen proto, že je to nerozvážný blázen, který říká a činí, co by se říkat ani činit nemělo, a že vše, čeho si on, mírzá Omar, žádá, je to, aby byl jeho otec ihned prohlášen císařem. Velmi na odpor všemu tomu byl však pravý úmysl mírzy Omara, k jehož uvádění ve skutek nyní pokročil, když měl takto svého bratra ve své moci. Omar byl vskutku muž pánovitý a všichni čagatajští velmoži ho ctili a milovali; své krásné přípovědi dal princezně, své matce, jen se záměrem obloučit svého otce Mírán Šáha a dostat jej do své moci.

Ihned se stalo známým, že Mírán Šáh opustil Rajj a bere se k Samarkandu; mírzá Omar se tedy vypravil, aby ho sledoval, ale brzo viděl, že ho nedokáže dohonit a zajmout. Mírzá Omar tedy odbočil a hleděl nyní vejít v dohodu se svým strýcem Šáhruchem, bratrem svého otce, jemuž nabídl, že se s ním spojí v jedné věci proti Mírán Šáhovi. Úmluva, na niž přistoupili, zněla tak, že mírzá Omar a Šáhruch si císařství společně a nerozdílně rozdělí; a co se Mírán Šáha týká, protože musí na své cestě k Samarkandu projít provincií herátskou, dá se na tom průchodu snadno zajmout, jen když Šáhruch dá rozkazy. Mírán Šáh nyní poznal, že jeho bratr a jeho syn, když vešli v dohodu, musí být ve spolku proti němu. Rozhodl

se tedy zastavit a zůstat tam, kde byl, totiž na místě, kam jeho ležení došlo při přechodu Chorásánu, neboť se už neodvažoval pokračovat ve svém pochodu k Samarkandu. Potom poslal své posly a hleděl vyjednat mír s mírzou Omarem; ale podmínky, jež mu byly nabízeny, nikdy nebyly takové, aby je mohl bezpečně přijmout, a věci tak zůstaly nerozhodnuty. Dále jsme se dověděli, že mírzá Omar, když měl svého bratra Abú Bakra ve své moci, odňal mu jeho ženu, jež byla dcerou pána města Mardinu, ale potom tu princeznu poslal zpět jejímu otci.

XVII.

Z Tabrízu do Sevilly

V Tabrízu jsme stále ještě čekali na rozkazy mírzy Omara a v té době jej pohnulo, aby nám vyslancům poslal list, v němž nás Jeho Výsost ujišťovala, že nemáme příčiny k úzkosti pro to zdržení, jež odkládá náš odjezd k domovu. Bylo nám oznámeno, že velmi brzy budou všechny sporné věci mezi ním a jeho otcem Mírán Šáhem narovnány a že jakmile se to stane, povolá nás ihned před sebe k audienci na rozloučenou, při níž se s ním rozžehnáme. Nicméně krátce poté, co nám byl ten milostivý list doručen, totiž v úterý 28. dubna, v den svátku svatého Petra Mučedníka, když jsme my Španělé byli ve svém bytě v Tabrízu, objevil se před našimi dveřmi správce města se svým písařem a s množstvím sluhů. Ti muži vstoupili, zmocnili se všech našich mečů i ostatních zbraní, které jsme při sobě měli, a vzali je do opatrování; a když správce dal zavřít vnější vrata, přikročil k tomu, aby nám oznámil, že jej poslal mírzá Omar s příkazem zabavit všechn náš majetek a všechno naše jmění, jež právě nyní berou pod stráž. My jsme na to odpověděli, že se musíme podrobit tomu, co učiní, poněvadž jsme zcela v jejich moci; měli by však pamatovat, že nás náš pán, král španělský, vypravil jako své vyslance k zvěčňelé Jeho Výsosti pánu Timurovi s poselstvím přátelství a že až do té chvíle s námi vždy zacházeli způsobem velmi odlišným od toho, co se nyní dělo. Jeho Výsost veliký Timur je však, bohužel, mrtev; a tak nyní vskutku mohou činit, co se jim zdá dobré v jejich očích. Na to správce odpověděl, že to, co mírzá Omar přikázal vykonat, je k tomu, abychom byli lépe chráněni, a dodal, že nám nikterak nemá být ublíženo.

Jeho lidé však neměli vůle jednat zdvořile, naopak od prvního okamžiku zamýšleli nás olupovat, a tak nám nyní odnesli všechno naše jmění, totiž šatstvo, peníze, naše sedla i naše koně, zkrátka všechno, a nezůstalo nám nic než šaty, které jsme měli na sobě. Potom nás odvedli do jiného domu, kde nás nechali, a ke dveřím postavili stráž. Vzápětí učinili týmž způsobem s vyslancem egyptského sultána i s vyslancem od Turka, kteří oba ještě cestovali s námi; a ze všeho jmění, jež takto násilím odnesli nám i jim, ukradli později lepší část. Asi dvacet dní po těch příhodách jsme obdrželi od mírzy Omara jiný list, v němž nás ujišťoval, že se nemusíme rmoutit pro to, co svým lidem rozkázal učinit: že nyní můžeme být v pohodlí a radovat se, neboť se svým otcem ujednal úplné přátelství; a dále že se velmi zkrátko přijde usadit na hradě, který je asi pět leguí od Tabrízu a nazývá se Assarec, a jak tam bude, pošle pro nás, dá nám audienci a vypraví nás na cestu k domovu. V tom všem však, jak jsme se dověděli, nebylo pravdy, neboť nedošel se svým otcem žádného srovnání. Dával všechny takové zprávy vyhlášovat a ty povídačky rozšiřovat s tím záměrem, aby utišil obecnou mysl a předešel vzpouře. Náčelníky čagatajského rodu i velitele svých vojsk takto vždy nechával v nevědomosti o tom, co zamýšlí učinit a kam jde. Nikdo nemohl znát pravdu a každý člověk podával jinou zprávu o tom, co se stalo nebo co se má stát. Kam a kdy má vojsko vytáhnout, nebylo známo; neboť ti lidé jsou vskutku všichni velmi neupřímní a lstiví a stále se vyhýbají tomu, aby řekli pravdu bez obalu.

Tak jsme zůstali vyčkávat, co se stane, a den po dni jsme očekávali zvěst, že mírzá Omar dorazil na hrad Assarec. Právě v té době vystoupil ke vzpouře král gruzínský, o němž jsme již mluvili a jenž se jmenoval Jiří VII. Vpadl do kraje okolo Ani a Erzurumu¹, který patří k Velké Arménii², a rozšířil svůj vpád až dolů k Tabrízu; plnil a pálil mnoho vsí a osad a šířil hrůzu na všechny strany. Mohamedáni z Tabrízu měli za to, že mírzá Omar musí z povinnosti vytáhnout na jejich obranu, ale on nepřišel. Vzápětí však poslal na své místo jistého velikého pána, o němž jsme již mluvili, muže velmi starého, jenž se jmenoval Omar Toban, a dal mu velení v Tabrízu; ten muž až dosud stál v čele asi pěti tisíc jezdců na gruzínském

¹Zříceniny Ani leží v turecké provincii Kars nad řekou Achurian, přímo na dnešní turecko-arménské hranici. Od roku 961 do roku 1045 to bylo hlavní město bagratidského arménské království; po mongolském vyvrácení roku 1236 a zemětřesení roku 1319 se už nevzpamatovalo a v době cesty v něm sídlil timuridský správce.

²Proti Horní Arménii kapitol VII a XV, totiž pomezí okolo Erzincanu a Erzurumu, je to celek arménských zemí, ne jejich západní okraj. Království o třech stoličných městech, Alaškertu, Ani a Erzurumu, o němž je v této kapitole řeč, je podání dobové: bagratidská Arménie se v 10. století rozdělila na království anijské, karské a lorijské a arménské kroniky o dělení mezi tři bratry nevědí.

pomezí těch krajů. Z kraje okolo Tabrízu bylo chvatně shromážděno vojsko, asi patnáct tisíc jezdců, a to ihned pyšně prošlo ulicemi toho města a učinilo tam velmi krásnou podívanou. Potom se všichni vydali k pomezí do kraje plání Alataku, které patří k Velké Arménii. Jen co se král Jiří dověděl o jejich příchodu, vytáhl jim s pěti tisíci svých jezdců naproti, a když dorazil, napadl je v noci. Zastihl je tak nepřipravené, většinu těch mužů pobil, a ti, kdo vyvázli, uprchli zpátky do Tabrízu, kde hrůza a zmatek mohamedánského lidu velmi vzrostly. Zdvihl se křik, že káfirové vítězí nad mohamedány — neboť nás křesťany nazývají káfiry, čímž dávají najevo, že jsme lid nevěřící a bez Božího zákona, zatímco sami sebe nazývají mohamedány, poněvadž to jméno v jejich řeči znamená lid, jenž žije pod Božím zákonem Všemohoucího. V Tabrízu se nyní říkalo, že vina na té zkáze neleží na vojsku, nýbrž na mírzovi Omarovi a že ji má na svůj vrub, protože je nešťastný a nemá to dobré štěstí, které až dosud vždy provázelo Timura, jeho děda.

Teprve nyní mírzá Omar nakonec poznal, že nemůže ani docílit toho, aby dostal svého otce Mírán Šáha do své moci, ani dojít s ním smlouvou k nějakému srovnání; vrátil se tedy do města Sultánije, na své cestě k Tabrízu a k hradu Assareku. Tam držel svého bratra Abú Bakra stále ještě v zajetí a teď dal příkaz, aby byl Abú Bakr, jen co on sám odjede, zbaven života jedem. Potom mírzá Omar Sultániju opustil a vydal se k Assareku, aby vykonal přehlídku svých vojsk a aby nám vyslancům dal poslední audienci, než nás vypraví na cestu k domovu. Když byl takto na cestě a blížil se k Tabrízu, přišla mu zvěst, že jistého úterý, které bylo 14. července toho roku, jeho bratr Abú Bakr uprchl ze svého žaláře a zabil přitom svého žaláříka. Abú Bakr se nadto zmocnil pokladu, jenž byl na hradě v Sultániji, a odvezl jej s sebou. Mírzá Omar se na to ihned obrátil zpátky, a jak dorazil do Sultánije, chvatně vyslal vojsko, aby jeho bratra dostihlo, ale jeho jezdci uprchlíky nedohonili.

Stalo se to takto. Mírzá Omar uložil veliteli své stráže, jež nechal svého bratra hlídat, aby jeho smrt způsobil jedem, a nápoj k tomu účelu byl ponechán připravený. To tajemství se však dostalo na vědomí některým přátelům Abú Bakrovým a ti prince varovali, aby na něj nepřišlo zlé. On na to uvažoval, jak by mohl uprchnout, a všem, kdo pomohou, přislíbil bohatou odměnu; tak byl ten úklad uveden v chod. Na druhý den byli připraveni koně i zbraně a princ byl tajně podán meč, aby jím mohl svého žaláříka napadnout, až mu jeho přátelé, hotoví k činu, přijdou na pomoc a vysvobodí jej z žaláře. Úklad se nazítlí ráno zdařil úplně, jak byl ujedнан. Velitel stráže, jenž byl jeho strážcem, vstoupil do žaláře provázen třemi muži, na něž se mohl spolehnout. Ihned Abú Bakrovi oznámil, že jeho bratr mírzá Omar právě poslal vzkaz se zprávou, že se nakonec dohodl s jejich otcem Mírán Šáhem; a bylo k tomu dodáno, že velmi brzy on, mírzá Omar, svého bratra z toho žaláře vypustí a že mu udělí veliké bohatství a přidělí mu v zemi takové postavení, které jej úplně uspokojí, a že se tedy Abú Bakr nyní může radovat, být v pokoji a ničeho se nebát. Velitel pak pokračoval a řekl, že ta dobrá novina, kterou Abú Bakrovi nyní přináší, vskutku zasluhuje, aby se on uráčil s ním vypít vína a potom s ním pojit.

Ti lidé totiž mají ten obyčej, že pijí, dříve než jedí, a velitel měl u sebe číši s vínem, totiž s tím otráveným, které mělo přivodit smrt. Podal tedy tu číši, kleče před princem, nabízel mu ji, jak je u nich způsobem, a prosil, aby ji milostivě přijal z jeho rukou. Princ se však nejprve pod jakousi záminkou vymluvil, vzápětí vztáhl ruku ke svému skrytému meči a zasadil žaláříkovi takovou ránu do hlavy, že jej zabil. Potom napadl ony tři muže, kteří tam byli na stráži, a rychle je sprovodil ze světa; a tu na všechny, kdo byli na hradě, padl poplach a zmatek. Spiklenci, totiž ti, kdo princovi slíbili pomoc, se nyní vrhli k němu na pomoc a ihned mu srazili okovy — a ty byly vskutku ze stříbrných řetězů. Potom mohl vsednout na koně, a provázen svými přáteli, odebrali se všichni na koních na náměstí, kde se k nim přidali jiní účastníci úkladu. Princ se postavil do velení, poslal pro úředníka, v jehož opatrování byla pokladnice, a toho zabili. Vřava se nyní stala obecnou, lid se hrnul k Abú Bakrovi a ten vydal rozkazy, aby byli silní koně, kdekoli se najdou, zabaveni, ať u kupců, nebo u soukromých osob; tím způsobem se zakrátko shledal v čele asi pěti set jezdců. Potom se vrátil na hrad, kde byl poklad vydán, a přikročil k tomu, aby jej štědře rozdělil mezi své lidi, a každému dovolil vzít si tolik, kolik unese. Ze zbytku naložil sto velbloudů, a odvážeje jej s sebou, vydal se za svým otcem Mírán Šáhem.

Když dorazil do jeho ležení, radovali se otec i syn velmi, že jsou spolu, a Mírán Šáh zpravil Abú Bakra

o tom, co se přihodilo; a ten se dověděl, jak se jim jeho strýc Šáhruch staví na odpor a brání jim, aby přišli do Samarkandu. Abú Bakr na to téže noci, kdy dorazil, vyjel znovu se vším svým průvodem, k němuž se přidali mnozí přátelé jeho otce, zamířil přímo tam, kde jeho strýc Šáhruch ležel táborem, náhle jej napadl a přemohl všechnen odpor. Pak přivedl svého strýce Šáhrucha s sebou zpátky do ležení svého otce; a ten strýc, když viděl, že je Abú Bakr opět u moci a svobodný muž, přidal se s většinou svých lidí k jeho korouhvi, a zakrátko totéž učinili mnozí jiní z odlehlých krajů země. A dále, když se ty věci staly známými, přicházeli denně mnozí, kteří zbíhali od strany mírzy Omara. Ten nakonec poznal, že jeho bratr Abú Bakr je nyní mimo jeho moc a z žaláře vysvobozen, a tak se konečně rozhodl hledat srovnání se svým otcem Mírán Šáhem, jenž se svým synem Abú Bakrem nyní táhl bez odporu cestou k Samarkandu. V té době se už mírzá Omar vrátil ke svému vojsku, jež leželo táborem na pláních Vianu, které, jak už bylo řečeno, jsou deset leguí od Tabrízu k západu. Potom mírzá Omar poslal do měst Tabrízu a Sultáníje vzkaz, že je jeho úmyslem vystrojit pohřební hostinu k uctění památce svého děda Timura a že k tomu účelu mu mají poslat zásoby, totiž ovce, koně, chléb a víno. Dále mu musí opatřit tři tisíce rouch ze zlatohlavu a jiných takových látek, jež bude jeho úmyslem rozdat rozličným svým pánům.

Právě v té době dal mírzá Omar nakonec rozkaz, aby nám byl vrácen všechnen náš majetek a všechno naše jmění, jež bylo, jak bylo vypravováno, zabaveno. Následkem toho k nám byli ve čtvrtek 13. srpna posláni dva Čagatajci s naším majetkem a ti nám nadto přinesli list od mírzy Omara, v němž jsme byli vyzváni, abychom jej přijeli navštívit. V pátek, nazítří, jsme tedy z Tabrízu vyjeli a tu noc spali v ležení, a k ránu jsme byli před Jeho Výsostí na pláních Vianu, kde pobýval; a vykázali nám byt u potoka, kde jsme postavili své stany. V sobotu, nazítří, v den svátku Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie, vyšel mírzá Omar ze svých stanů, odebral se do velikého pavilonu a poslal sem pro nás, abychom přišli k jeho audienci. Odebrali jsme se tam a vzdali mu poklonu; on nás přijal velmi milostivě a dal nám dobrá slova, a potom nás zavedl pod baldachýn poblíž pavilonu, kde nás obsloužili obědem. Následujícího dne, v neděli, poslala Jeho Výsost pro nás znovu do pavilonu, kde byla vystrojena veliká hostina, a jeden mullá před princem kázal a velebil památku jeho děda. Co všichni ten den pojedli, bylo nesmírné množství; a tu jsme využili příležitosti a odevzdali mírzovi Omarovi své dary, totiž látky vlněné i hedvábné a k tomu velmi bohatě zdobený španělský meč, kterého si, jak se zdálo, velmi cenil. Je jeho obyčejem nikdy nepřijmout žádné osoby, které nepřicházejí s darem; a první, na co se nás při té příležitosti, když jsme přijeli do jeho ležení, tázali, bylo, zda jsme přinesli něco, co bychom mu odevzdali, a žádali, abychom jim ukázali, co to je, co jsme přinesli. V úterý 18. srpna nám mírzá Omar udělil darem rozličné kusy sukna a ustanovil nám jednoho ze svých lidí, Čagatajce, aby nás provázel a byl nám na další cestě vůdcem, a stejně tak našemu druhu ve vyslanectví, vyslanci tureckého sultána. Co se vyslanců egyptského sultána týče, přikázal princ, aby ti muži byli ještě zadrženi, a jak jsme slyšeli, nazítří byli vrženi do žaláře.

Téhož úterý jsme my i Turci takto vyjeli z ležení mírzy Omara a nazítří, ve středu, jsme opět dospěli do Tabrízu, kde jsme se my i turečtí vyslanci spolu poradili, jak a kterou cestou si máme uspořádat svou cestu, neboť jsme teď měli naději, že se vydáme na cestu bez dalšího zdržení. Avšak v pátek večer, když jsme měli všechno k odjezdu z Tabrízu hotovo, objevil se darugha, čili, abychom tak řekli, správce města, provázen biřici a svými písaři a s množstvím lidí v průvodu, vyzbrojených palicemi a kyji; a ten správce požadoval, abychom vynesli a ukázali mu všechna svá zavazadla, a bylo to řečeno s takovou vrchnostenskou tváří, že jsme byli nuceni uposlechnout. Jak potom spatřil některé látky ze zajtúnského hedvábí a z čínského zlatohlavu se šarlatovým suknem a tomu podobné, které jsme měli ve svých zásobách, ihned ty žoky zabavil se slovy, že jich Jeho Výsost potřebuje, poněvadž je v provincii úplný nedostatek všeho takového dobrého zboží. Potom dodal, že nám princ za zadržení toho zboží zapraví spravedlivou cenu, a na to on i jeho lidé vsedli na koně a odjeli. Když jsme se nato poradili se svými druhy tureckými, pokládali jsme za rozumné dál neotálet, neboť ti muži nám řekli, že totéž bylo učiněno i jim a že museli snést uloupení velké části svých zavazadel. Mysleli jsme si tedy, že čekat dál na nápravu by znamenalo jen další a horší špatné zacházení, a rozhodli jsme se poddat. Usnesli jsme se vyrazit nazítří, a tak se stalo, že jsme v sobotu 22. srpna před rozedněním my Španělé se svými

druhy, tureckými vyslanci, vyjeli z města Tabrízu, kde jsme byli, jak bylo na těchto posledních listech vypravováno, zadržení všeho všudy pět měsíců a dvacet dva dní, počítáno od 1. února, který byl dnem našeho příjezdu.

Tohoto 22. srpna jsme se tedy vydali na cestu a měli jsme za vůdce onoho Čagatajce, o němž už byla řeč; a přidružili jsme se ke karavaně, která měla asi dvě stě nákladních koní se kupeckým zbožím a směřovala do země Turků, přičemž konečným cílem karavany byla Bursa. S těmi muži jsme šli svou cestou pro dobrou společnost, neboť se všichni báli lotrů; a jeli jsme ten den, v sobotu svého odjezdu, a také v neděli a v pondělí nato, kdy jsme za rozbřesku dospěli k městu Choji, kde jsme se zastavili i na cestě tam, když jsme šli do Samarkandu. U tohoto města Choje končí země perská a začíná Velká Arménie. Jen co jsme tam přišli, uslyšeli jsme zlou zprávu, totiž o jistém turkmenském náčelníku, jenž se jmenoval Caraotoman³ a který býval kdysi Timurovým vazalem, ale nyní vystoupil ke vzpouře. V čele deseti tisíc jezdců nedávno plenil a hubil všechnen ten kraj okolo Choje, ale v tu chvíli odešel k Erzincanu a bylo jeho úmyslem to město oblehnout. Ta zpráva způsobila, že jsme změnili cestu, kterou jsme zamýšleli jít, totiž vracet se touž cestou, kterou jsme šli tam, a jít z Choje přímo k Makú. Místo toho jsme teď odbočili cestou po levé ruce a brali se směrem, který vedl k jihozápadu. Z Choje jsme tedy vyjeli v úterý v hodinu nešpor, cestovali celou tu noc, a nazítří, ve středu, jsme se zastavili na nějakých lukách, ale jen na tak dlouho, abychom dali svým koním jejich ječmen. Potom jsme šli dál to odpoledne i tu noc a ve čtvrtek v hodinu nešpor jsme přišli ke vsi, kde byl malý hrad; lidé toho místa byli Arméni, neboť to už byla země arménská, ačkoli to byli poddaní mírzy Omara. Za touto vsí k jihu začínalo území, které zaujímal mohamedánský lid tureckého plemene, a jejich země je známa jako Turkistán. Ti lidé panují nad okolními kraji, ale většinou žijí mezi Armény v míru, a ten kraj je bohatý obilnými lány i pastvinami.

Když jsme sem dorazili, dostali jsme zprávu, že Turkmen Caraotoman obléhání Erzincanu zdvihl a odtud odešel a že jeho vojsko nyní, jak se praví, drží cestu, kterou jsme zamýšleli nazítří jít. Poslali jsme tedy jednoho ze svých lidí vpřed na výzvědy, aby se podíval, zda ten turkmenský náčelník už do těch krajů přišel, a nazítří, v pátek, nám ten muž pozdě přinesl zprávu, že cesta je volná. Ihned jsme se nyní vydali na cestu a tu noc jsme se položili na nějakých polích poblíž velké vsi, neboť jsme celý ten den na své cestě minuli mnoho lidnatých vsí, obydlených Armény. V mnohých z těch vsí byly krásné kostely a zaznamenali jsme, že na hřbitovech jsou hrobové kameny a hroby ozdobeny kříži, které stojí tak vysoko, kam člověk rukou dosáhne, a jsou nad jiné krásně vytesány. Když jsme byli na cestě, kterou jsme se nyní brali, dostali jsme zakrátko zprávu, že Caraotoman přišel blízko a že jeho lidé vyšli plenit okolní kraj; odbočili jsme tedy znovu, brali se po levé ruce a šli v tom novém směru až do poledne, ačkoli jsme věděli, že čím déle půjdeme touto stezkou, tím více se uchylujeme od své pravé cesty. Nicméně jsme takto museli jít po celou následující neděli, přecházejíce krajem úplně neobydleným, a v pondělí to bylo stejné. Ten úplný nedostatek obyvatel v této části Arménie, to musíš vědět, pochází z toho, že křesťané pozbyli své moci po většině Velké Arménie pro občanskou válku, která tam nedávno zuřila mezi třemi královskými bratry. V úterý, které bylo 1. září, jsme v hodinu tercie konečně dospěli k velikému městu, ale i zde byla většina domů prázdná, bez obyvatel. To město se jmenovalo Alaškert⁴. Městské hradby, které bývaly velmi široké a velmi silné, byly všechny v rozvalinách, a hrad, krásně vystavěný ze zdiva kladeného do malty, byl celý otevřený a na mnoha místech prolomený, ačkoli v jeho komnatách ještě přebývalo několik nuzných lidí; a po celém městě bylo ještě vidět mnoho krásných staveb, neboť domy tam byly všude z dobrého zdiva.

³Caraotoman, tedy Kara Osman, je čtení Clavijovo; anglická edice je v běžícím textu mlčky nahradila jménem Kara Jusuf a Clavijovu podobu označila za chybnou. To, co kniha o tom muži říká, totiž že býval Timurovým vazalem a nyní se vzbouřil, se hodí na Kara Jülüka Osmána, náčelníka Turkmenů Bílé ovce, asi 1356–1435, jemuž Timur roku 1402 dal Diyarbakır a který zemřel krátce po porážce u Erzurumu. Vpády u Choje a obléhání Erzincanu v těchto měsících ovšem vedl Kara Jusuf, asi 1356–1420, náčelník Turkmenů Černé ovce, který Timurovým vazalem nikdy nebyl a zemřel 17. listopadu 1420 u Udžánu na pochodu proti Šáhruchovi. Rozhodnout mezi oběma texty nedovoluje, a jméno se proto ponechává v podobě, jak je zapsal Clavijo.

⁴Arménský Vagharšakert, u perských zeměpisců Valasdžird; leželo na horním toku Východního Eufratu severovýchodně od Malazgirtu, na místě dnešní vsi Toprakkale v okrese Eleşkirt v turecké provincii Ağrı, který jeho jméno přejal. Mustawfí je roku 1330 popisuje jako pevnost s tržním městem, jež odváděla do státní pokladny sedm tisíc zlatých dínárů.

Zde jsme nyní pojedli svůj polední oběd a lidé nám přitom vypravovali, jak se stalo, že to veliké místo bylo takto zpusťeno, jak jsme je nyní viděli. V této zemi Velká Arménie byl kdysi slavný a velmi mocný král, pán celé té země, který v čas své smrti zůstavil tři syny; a Arménii rozdělil svou poslední vůlí mezi ty tři tímto způsobem. Svému nejstaršímu synu zůstavil toto město Alaškert s okolními zeměmi, druhému synu zůstavil město Ani s jeho provincií a třetímu synu Erzurum; a ta jmenovaná města jsou tři stoličná města Arménie. Nejstarší syn, když viděl, že drží Alaškert, nejsilnější místo v celé té zemi, se ihned pokusil oba své bratry z jejich dědictví vypudit, a mezi těmi třemi vypukla otevřená válka. Když byla válka nejhorší, hledala každá strana spojence, který by jí proti jejím soupeřům pomohl; a bratr, jenž byl pánem Erzurumu, přivedl onen mohamedánský lid bez zákona, totiž ty Turkmeny, o nichž už byla častokrát řeč. Pán města Ani pak, aby si zjednal pomoc a učinil totéž, se přidal k onomu z Erzurumu, a ti dva napadli svého staršího bratra, pána Alaškertu, každý se spojenci z Turkmenů. Pán Alaškertu, když ty Turkmeny viděl a bál se jich, uvažoval sám se sebou, a aby učinil podobně a zjednal si pomoc zvenčí, povolal onen mohamedánský lid, jenž byl jeho sousedem, totiž Turky z pomezí. Ti Turci však měli řeč společnou s Turkmeny, o nichž už byla řeč a kteří byli spojenci obou druhých bratrů; a protože byli jedné řeči a měli společnou věc, dohodli se, že si město Alaškert vezmou pro sebe, jeho pána zbaví života a město položí v rozvaliny. Když to vykonali, zabili oba druhé bratry a zpusťovali jejich města Ani a Erzurum i se zeměmi okolními. Tak se stalo, že mohamedáni přišli do země a drželi nyní celou Arménii; neboť když ta města dobyli, zbavili života většinu křesťanských Arménů, kteří byli jejich obyvateli, a jejich místa zůstala od té doby neobsazena. Když jsme tedy přišli do Alaškertu, měli jsme bezpečnou zprávu, že Turkmen Caraotoman je i s celým svým vojskem právě na té cestě, kterou jsme nyní zamýšleli jít; změnili jsme tedy znovu svůj plán a hodlali nyní odbočit k severu a vzít se přímo k městu Ani — a bylo pro nás vskutku štěstí, že jsme to učinili. S tím záměrem jsme na odchodu z Alaškertu putovali čtyři dny a čtyři noci krajem neobydleným a pustým a v sobotu 5. září jsme konečně došli šťastně do města Ani. Potom, v pondělí, které následovalo, jsme se odebrali vzhůru na hrad Ani, abychom vzdali svou poklonu správci. Byl to syn onoho čagatajského pána, o němž byla zmínka na předešlých listech, když byla popisována naše cesta tam, a ten pán nese jméno Duladaj Beg; jemu Timur udělil v panství území Avniku v době, kdy dobyl Gruzii a Arménii. Nynější správce města Ani, syn Duladaje Bega, byl tedy postaven zde jako místodržící svého otce; a když jsme se před ním představili, odevzdali jsme mu jako dar roucho ze zlatohlavu, jak je obyčejem a zvykem činit, a vyložili mu, v jaké obtížné situaci jsme se octli. Ujistil nás, že Caraotoman je stále v krajích erzincanských, že jeho lidé zaujímají cestu, kterou jsme zamýšleli jít, a že plení onen kraj. Protože to tak bylo, museli jsme nutně jít jinou cestou; dodal však, že ke službě našemu pánu, králi španělskému, a k uctění památky Timurovy, k jehož dvoru jsme byli posláni, nám opatří bezpečného vůdce a že zároveň vypraví naše druhy, turecké vyslance, na jejich cestu k domovu, ale jinou cestou. Shledali jsme, že hrad Ani je místo velmi silné, posazené na korunu výšiny, kterou obepínají tři soustředné hradby velmi silně vystavěné. Uvnitř na hradním dvoře byl vydatný vodní zdroj a hrad byl dobře zaopatřen zásobami a opatřen všemi prostředky k obraně.

V úterý 8. září jsme tedy opustili město Ani v opatrování Čagatajce, kterému správce uložil, aby nás bezpečně provedl gruzínskými územími; a s tím záměrem jsme zanechali přímou cestu k Erzincanu, která odbočuje po levé ruce a po jejíž části jsme kdysi šli na své cestě tam. Tu noc jsme spali ve vsi, která patřila správci města Ani, a nazítří za rozbřesku jsme začali stoupat prudkým horským průsmykem přes hřeben, a na jeho druhé straně jsme přišli k hradu posazenému na vysokém vrcholku, jehož jméno bylo Tartum. To místo je velmi slavné, neboť je Timur obléhal, zmocnil se ho a uložil mu svůj poplatek, ačkoli leží hluboko v mezích Gruzie. Minuli jsme ten hrad, šli dál a spali ve vsi asi leguu za ním; a potom vedla naše cesta dva dny přes hrubé horské průsmyky země gruzínské. V pátek, který byl 11. září, jsme dospěli k hradu jménem Vicer, jež držel mohamedánský správce, jenž byl mullá — a mullá je u nich doktor zákonů a vskutku učená osoba. Ten mullá nás přijal velmi zdvořile a my jsme s ním pojedli; vypravoval nám, jak je všechen okolní kraj ve zmatku pro vpády Caraotomana, a vskutku se obyvatelstvo z větší části sebralo se svými stády pod hradby hradu, aby našlo útočiště před lupem. Když jsme z Viceru odjížděli, dal nám náš vůdce na srozuměnou, že musíme nutně nyní odbočit ze své cesty

a vzdát poklonu jistému pánu, jenž držel město Ispir⁵, poněvadž on, náš vůdce, k němu nesl listy od svého pána, správce města Ani. Odebrali jsme se tedy tam a přešli mnoho horských průsmyků, neboť vskutku celá naše cesta od Tartumu vedla přes jedno horské pásmo za druhým.

Ten pán z Ispiru se jmenoval Piahacabea a jeho země byly velmi plodné a bohaté, přestože je ta provincie krajem nadmíru kopcovitým. V onu sobotu, nazítří poté, co jsme přišli do Ispiru, jsme tedy vystoupili vzhůru a vzdali správci svou poklonu, dali mu v dar dvě roucha ze zlatohlavu a potom jsme s ním pojedli. Odpoledne nám opatřil vůdce, který nás měl převést přes jeho pomezí do zemí trapezuntského císaře; a když jsme se znovu vydali na cestu, spali jsme tu noc ve vsi pod nejbližším horským průsmykem. V neděli ráno nato jsme začali stoupat velmi prudkou cestou k hřebenu; první čtyři leguy té cesty vedly krajem holým, bez lesa, a ten průsmyk byl tak skalnatý a neschůdný, že lidé i zvířata mohli jít vpřed jen s největší námahou. Tak jsme na té denní cestě přešli pomezí zemí gruzínských a vstoupili na území, které je známo jako Arraquiél⁶. O lidu gruzínském zaznamenejme, že je to plemeno krásných mužů, velmi sličných v tváři a statečného vzezření. Ve věcech náboženství jsou to křesťané řeckého obřadu, ale jejich řeč není řecká, nýbrž je to jazyk jim vlastní. V pondělí, které bylo dnem následujícím, jsme šli dál a to odpoledne pojedli ve vsi arraquielského kraje, a šli jsme dále a spali v nejbližší vsi. Mohamedánský pán města a kraje Ispiru je také pánem kraje arraquielského, a stalo se tak tímto způsobem. Lidé arraquielského kraje byli kdysi nespokojeni se svým pánem, s tím, jenž nesl jméno Arraquiél, stejně jako kraj, který byl jeho. Poslali tedy potají k onomu sousednímu pánu z Ispiru a smluvili s ním, že svého pána zradí, příslibivše, že on, ten z Ispiru, bude na místě onoho ustanoven jejich vládcem. A tak to všechno také dopadlo, neboť Arraquiela pánu z Ispiru vydali a ten jej uvrhl do žaláře; na jeho místo postavil, aby arraquielské zemi vládl, mohamedánského správce, ale zároveň ustanovil křesťanského pána za svého náměstka, aby mu byl k ruce.

Všechn ten kraj arraquielský je velmi hornatý a vedou v něm pouhé stezky, které přecházejí průsmyky, a ty jsou tak skalnaté a prudké, že obtížení koně po nich jít nemohou. Na některých místech museli vystavět mosty z trámů od skály ke skále, aby se po hřebenech kopců dalo přejít. Nákladní zvířata se tu neužívají, nýbrž všechny náklady musí nosit na svých plecích lidé, kteří jsou nosiči. V tom kraji se pěstuje jen málo obilí a lidé jsou plemeno barbarské. Když jsme procházeli, byli jsme od nich v jistém nebezpečí, neboť ačkoli jsou Arméni a vyznávají, že jsou křesťané, všichni jsou lupiči a loupežníci; a vskutku nás přinutili, dříve než nás nechali volně projít, abychom jim dali dar ze svého zboží jako mýto za právo průchodu. Čtyři dny jsme putovali jejich zemí a potom jsme přišli k mořskému břehu na místě na pobřeží, které leží šest dní cesty na východ od Trapezuntu; a odtud jsme jeli po bídne cestě a zakrátko dospěli k malému přístavu Susurmena. Ta zem patří ke kraji trapezuntskému, leží podél mořského pobřeží a je velmi hornatá, přičemž svahy kopců jsou všude pokryty lesy. Stromy, jak tam stojí, nesou mnoho popínavého rostlinstva, z něhož je většina vinnou révou, a z těch planých hroznů se dělá víno, ale vinice ti lidé nepěstují. Obyvatelstvo žije v osadách, z nichž každá nese jméno Curio, a ty se skládají z dobře vyzděných chalup, několik jich stojí pohromadě na jednom místě a jinde jsou jiné. Stezky, které jsme na své cestě tou zemí museli sledovat, byly tak ohavné, že nás to stálo život téměř všech nákladních zvířat, jež jsme s sebou měli pro svá zavazadla. Ve čtvrtek 17. září jsme konečně přišli do Trapezuntu a při svém příjezdu jsme byli zpraveni o lodi, která právě toho rána odtud vyplula do Pery s nákladem lískových ořechů. Vítr však byl, na naše štěstí, protivný, a zakrátko jsme dostali zprávu, že se ta loď vrátila a vešla do přístavu Platany, toho malého přístavu, jenž leží asi šest mil na západ od Trapezuntu. Ihned jsme se tedy zaopatřili zásobami na námořní plavbu, vzali veslici, dali se tam převeslovat a shledali tam loď, na niž jsme nyní vstoupili. Velel jí janovský kapitán, jenž se jmenoval messer Nicoloso Cojan, a ten přistoupil na to, že nás poveze; a my jsme s ním vykonali plavbu odtud do Pery v pětadvaceti dnech. Bylo to ve čtvrtek 22. října, kdy jsme znovu dospěli do Konstantinopole,

⁵Dnešní Ispir v turecké provincii Erzurum, na řece Çoruh; arménsky Sper, gruzínsky Speri. V době cesty to byl hradní kraj na gruzínsko-arménském pomezí, který držel mohamedánský pán.

⁶Arraquiélem se míní hornatý kraj za gruzínským pomezím, jímž poselstvo prošlo cestou od Ispiru k černomořskému pobřeží: pontská vysočina v dnešním severovýchodním Turecku, mezi povodím Çoruhu a pobřežím u Sürmene východně od Trapezuntu. V době cesty to byla země arménských křesťanů bez vozových cest, kterou spravoval mohamedánský pán Ispiru. Pán kraje nesl podle předlohy totéž jméno jako kraj sám; pod tím jménem kraj jiný pramen nezachytil.

právě když se snášela noc. Když jsme vcházeli do přístavu Pery, shledali jsme, že tam právě přijely tři janovské karaky z Kaffy a že se chystají odplout s cílem domů, do Janova; a na jednu z nich jsme se teď nalodili, když jsme se na tu cestu zaopatřili zásobami. Karaky vypluly ve středu 4. listopadu a téhož večera vjely do Gallipoli, kde jsme vzali na palubu náklad žoků bavlny, a znovu vypluvše v sobotu, dospěly v pravý čas k ostrovu Chiu. V pondělí 16. listopadu jsme se znovu vydali na moře a dospěli na dohled od ostrova Sapienzy a od mysu Sant Angelo, kde jsme přišli do krajů, nad nimiž mají panství Benátčané. Odtud jsme pluli v pondělí posledního dne listopadu a zakrátko jsme měli na dohled ostrov Sicílii; zamířili jsme k přístavu města Messiny, kde jsme spustili kotvu.

Ve středu 2. prosince jsme odtud vypluli, ale zastihlo nás nečasí a vjeli jsme do přístavu Gaety, který je v království neapolském, a leželi jsme tam pět dní. Potom jsme se znovu vydali na moře a zastihla nás jiná bouře, která nás přinutila vrátit se pro útulek do Gaety, a tam jsme zůstali až do úterý 22. prosince. Když jsme znovu vypluli, zahnal nás silný víchř napříč k ostrovu Korsice, a tam jsme zůstali, abychom slavili svátky vánoční. Jak jsme se znovu vydali na moře, uchvátila nás bouře opět, a tak jsme pro útulek zajeli do přístavu, který se nazývá Gumbin. Odtud jsme v následující sobotu vypluli a zakrátko se octli na dohled od přístavu Veane; a z toho kotviště jsme v neděli 3. ledna roku 1406 konečně dospěli do přístavu Janova. Janovské pobřeží je po celých šest leguí, dříve než se k tomu městu přijde, všude posázeno domy stojícími v krásných ovocných sadech a pěkných zahradách, a je to vsutku velmi příjemná podívaná. Město samo je nadmíru lidnaté a plné velkolepých paláců, a nad takřka každým domem ve městě stojí věž. V Janově jsme zůstali několik dní a potom jsme přešli do Savony, kde jsme spatřili papeže⁷, s nímž jsme měli jednání, a vzápětí se vrátili. Z Janova jsme pak konečně v pondělí 1. února vypluli na lodi, jejímž kapitánem byl messer Biemboso Barbero, ale naše plavba byla opět stíhána bouří a protivnými větry, horšími, než co jsme snesli do té chvíle, takže trvala od onoho prvního dne února, kdy jsme z Janova vyjeli, až do neděle 7. března, kdy jsme přistáli v Sanlúcaru a vystoupili vzhůru do města Sevilly. A potom, v pondělí 22. března roku Páně tisícího čtyřstého šestého, jsme my, vyslanci, konečně dospěli do Alcalá de Henares, kde jsme našli svého pána krále Jindřicha III. Kastilského.

Laus Deo. A tím končí Kronika velikého Timura a Itinerář cesty, kterou vykonali španělští vyslanci k němu poslaní od nejjasnějšího krále Jindřicha, příjímím Neduživého, spolu s pravdivou zprávou o všech pamětihodných událostech a podivuhodných věcech, s nimiž se na Východě setkali. Vytištěno poprvé v Seville, v domě Andrey Piscioniho, roku 1582.

⁷Kastilie držela poslušenství avignonského papeže Benedikta XIII., Pedra de Luny, asi 1342 až 1423; ten je tedy nejpravděpodobněji ten, s nímž vyslanci jednali (?). Dobové itineráře ho ovšem na začátku roku 1406 v Ligurii nekladou — v květnu 1405 byl v Janově a do Savony přijel teprve v září 1407 k jednání s Řehořem XII., které se neuskutečnilo.